

An abstract painting featuring a hand in the center, rendered in warm, golden-brown tones. The hand is positioned as if holding or reaching towards the viewer. The background is a vibrant, textured composition of various colors including greens, blues, reds, and yellows, with visible brushstrokes and a sense of movement. The overall style is expressive and modern.

ŽURNALISTIKA 2012 (I)

Konkurso „Lietuvos spaudos fotografija 2012“ temos „Diplomatija“ nugalėtojas ir
„Kolegų prizo“ laureatas (nugalėtojas)
Martynas Ambrazas, ELTA (ambrazas.net)

*Premjero Andriaus Kubiliaus atokvėpio valandėlė pakeliui iš Afganistano į susitikimą
su Azerbaidžano prezidentu Ilhamu Alijevu*

Almanachas
ŽURNALISTIKA
2012 (I)

Almanachas ŽURNALISTIKA 2012 (I)

Leidinio redakcinė kolegija

*Birutė Garbaravičienė
Vidas Mačiulis
Audronė Nugaraitė
Dainius Radzevičius
Jūratė Sobutienė
Domas Šniukas
Laimonas Tapinas
Vytautas Žeimantas
Aldona Žemaitytė-Petrauskienė*

Leidinio redaktorė

Aurelija Arlauskienė

Kalbos redaktorė

Angelė Pletkuvienė

Dizainerė-maketuotoja

Rima Jonytė-Jackova

Leidinio viršelyje panaudotas *Zino Kazėno* kūrinys
Almanachas iliustruotas *Vladimiro Beresniovo* piešiniais

2012 m. išeis du almanacho „Žurnalistika“ numeriai.
Leidinį prenumeruoti galima internetu arba pašto skyriuose. Vieno numerio kaina 10 Lt, indeksas 5329.

ISSN 0135-1346

© Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, Lietuvos žurnalistų sąjunga, 2012

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą
„Žurnalistikos ir visuomenės dialogas almanache „Žurnalistika“
(Fondas įsipareigoja 2012 m. projektui vykdyti suteikti 40 000 Lt finansinę paramą)
(„Visuomenės nuomonė: *pro et contra*“, „Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė“, „Žiniasklaidos kelių taisyklės“,
„Žiniasklaida: centras ir periferija“, „Žurnalistikos didieji“, „Pokalbiai“)

ALMANACHAS „ŽURNALISTIKA 2012 (I)“

Formatas 18x25,5 cm. 12 sp. l.

Leidėjas Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, Lietuvos žurnalistų sąjunga

Adresas: S. Konarskio g. 49, LT-03123 Vilnius

Spaudai parengė leidybos įmonė „Kriventa“, V. Pietario g. 5-3, LT-03122 Vilnius

Tel./faks. (8 5) 265 06 29, el. p. kriventa@takas.lt, www.kriventa.lt

Tiražas 1 000 egz.

Spausdino AB „Spauda“, Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius

www.spauda.com

Turinys

Redaktorės žodis 5

Visuomenės nuomonė: *pro et contra* 7

Kęstutis Vagneris: *Temidės ir žurnalistikos akistatoje – lygiosios*

Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė 11

Liudvika MEŠKAUSKAITĖ *Žurnalisto informacijos šaltinio apsauga*

Ričardas PILIČIAUSKAS *Žiniasklaida ir teismas*

UAB „Tele-3“ *dėl laidos apie privatų Radijo gyvenimą įspėta pagrįstai*

Žiniasklaidos kelių taisyklės 19

Aldona ŽEMAITYTĖ *Žurnalistikos įkalnės ir nuokalnės*

Paulius Subačius: *transliuotojai nepaprastai brangina savo reputaciją*

Tyrimai ir tikrovė 37

Edita KALNAITĖ *Paslėpta reklama Lietuvos žiniasklaidoje*

Naujosios technologijos 49

Kristina ČEREDNIČENKAITĖ *Internetinės žiniasklaidos akivarai*

Rolandas BARYSAS *Tradicinė žiniasklaida: verslo modelio beiėškant*

Povilas Antanas KAUNAS *Interneto žiniasklaida – PRIEŠ ir UŽ*

Žiniasklaida: centras ir periferija 67

Jonas VĖLYVIS *Pavėrkime, Basanavičiau, kartu...*

Vilija BUTKUVIENĖ *Vietinė spauda ir žmonės*

Aloyzas TENDZEGOLSKIS *Nenušviesi gyvenimo neperšvietęs valdžios*

Žurnalistikos didieji 81

Aldona ŽEMAITYTĖ *Nerami, bet taikinga dvasia (Jonui Karosui –100)*

Domas ŠNIUKAS *Šimtmetis Vytautas Gedgaudas*

Istorijos vingiai 91

Genovaitė BURNEIKIENĖ *„Nusidavimams“ – 180 metų*

Domas ŠNIUKAS *Lietuvos žurnalistų sąjunga tragiškąją 1940 m. vasarą*

Pokalbiai 107

Gražina JUODYTĖ *Zanavykas Baltijos jūros vėjų nugairintu veidu*

Jūratė SOBUTIENĖ *Kai darai tai, kas esi...*

Jolanta MOCKEVIČIENĖ *Kokia graži ir galinga komanda – vieningai žaidžianti Lietuva*

Žiniasklaidos kronika: dienos ir darbai 125

Lietuvos žurnalistika: dienos ir darbai (2011 m. gruodis–2012 m. gegužė)

Vytas URBONAS *Apie Lietuvos žiniasklaidą ir žurnalistus*

Tylos minutė

2012 m. apginti žurnalistikos studijų programos magistro darbai

Žurnalistika be sienų 153

Linus BALSYS *Žurnalisto darbas Briuselyje: diplomatija, biurokratija ir kūryba*

Kalbos kultūra 161

Kotryna CICĖNAITĖ *Kalbinės raiškos įtaka visuomenei: Aušros Maldeikienės, Margaritos Starkevičiūtės ir Rūtos Vainienės ekonomikos straipsnių analizė*

Žurnalistika, kūryba, pomėgiai 169

Vytautas ŽEIMANTAS *Kūrybingas Antano Andrijono kelias*

Romas GUDAITIS *Išplautos ribos ir niekšybės valdoma minia*

Aleksas DABULSKIS *Apie kalbantį be žodžių*

Eglė JAŠKŪNIENĖ *Zino Kazėno FOTOGRAFIJA ir FOTOGRAFIKA*

Profesijos virtuvė 181

Vladas VAICEKAUSKAS *Degu klaustukų liepsnose...*

Summary 192

Redaktorės žodis

Aurelija ARLAUSKIENĖ

2012 m. skaitytojus pasieks du almanacho „Žurnalistika“ numeriai. Šiame, pirmajame, daug vietos skiriame etikos klausimams, leidybai, mokesčiams, naujosioms technologijoms. Ir žodžiui – svarbiausiam žurnalisto instrumentui.

...Jonas Basanavičius prisipažino verkęs kurdamas „Aušrą“. Dabar kiti leidėjai ir redaktoriai braukia ašarą nutraukdami laikraščio ar žurnalo leidimą. Klausiate, koks gi ryšys tarp Basanavičiaus ir besileidžiančios kai kurių leidinių saulės? „Ogi tas, kad J. Basanavičius laikraštį kūrė savo ir kitų rėmėjų pinigais, o platinti siūlė pigesniu „kontrabandos keliu“, t. y. knygnešių kojomis, – atsako žurnalistas ir rašytojas Jonas Vėlyvis. – Žvilgtelėkime į šiandien bene paskutines dienas išgyvenanti leidinį N. Susikūrė panašiai, tačiau brangus leidimas ir platinimas vyko paštu ir dar su leidėjams ir spaustuvininkams siaubą keliančiu priedašu „pridėtinės vertės mokestis“ (PVM). Tas siaubūnas PVM yra ne bet kas, o valstybės pajamos ne iš kokio nors verslininko monopolisto, bet iš tų, kurie palaiko ir skleidžia lietuvišką žodį.“

Tad ar neatrodo, kad spaudos reikalu lietuviška valdžia labai jau panašiai elgiasi kaip Jono Basanavičiaus laikais rusiška caro valdžia – kuo mažiau lietuviško spausdinto

žodžio? Niekas nepaneigs to, kad dabartinis knygnešys ne tik turi, bet ir privalo būti mūsų lietuviškoji valdžia. O ji šito nešti nenori, nors ir gali... Štai pastarųjų metų Lietuvos spaudos ekonominio klampojimo žingsniai. 1990 m. šalyje buvo leidžiami 324 įvairių pavadinimų laikraščiai, kurių bendras metinis tiražas siekė (sunku patikėti!) vos ne šešis šimtus milijonų! O tai vidutiniškai per metus 152 egzemplioriai kiekvienam šalies gyventojui, net ir vaikui, dar nemokančiam skaityti. Kokie gi skaičiai po dvidešimt metų? 2010-aisiais leisti 276 laikraščiai, kurių tiražas buvo triskart mažesnis ir kiekvienam šalies gyventojui per metus jau teko vos 59 egzemplioriai. Kitaip tariant, 1990 m. vienas vidutinis šalies gyventojas išgydavo laikraštį ar žurnalą kas antrą dieną, o 2010-aisiais – jau tik kas penktą dieną.

Kad ir kaip svaigina prisiminimai apie didelius tiražus, turime suvokti, jog gyvename technologijų amžiuje ir tokių tiražų, kokie buvo 1990-aisiais, tikrai nebebus, nes dalis informacijos vartotoją pasiekia kitais būdais. Tad turime keistis ir mes patys.

Turi keistis ir valdžios požiūris į periodinius leidinius. Tiems leidiniams, kurie vis prasilenkia su etika, morale ir įstatymu, PVM kartelę palikti tokią, kokia yra dabar (t. y. 21 proc.),

Aurelija Arlauskienė (g. 1959 03 18 Kelmėje), žurnalistė. Baigė žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. LŽS ir NŽKA narė. LŽS Vilniaus sk. pirmininkė. Išleido knygas: „Tomas Šernas. Vakar buvo rytas“ (2006), „Asmens kodas: Lietuvos muitinė“ (2009). Nuo 2007 m. almanacho „Žurnalistika“ redaktorė. Vinco Kudirkos (2007), Jono Vileišio (2010) premijų laureatė. Apdovanota Sausio 13-osios medaliu.

o tiems, kurie kasdienybėje visų pirma ieško pozityvios žinios, į faktą žvelgia objektyviau žvilgsniu, laikosi etikos ir moralės normų, kurie kuria, o ne naikina, taikyti kur kas mažesnę šio mokesčio tarifą.

Mums rūpi ne tik PVM. Mums rūpi ir žurnalisto savivertė, moralė. Prokuroras Kęstutis Vagneris, išsakydamas nuomonę šia tema, kelia dar daugiau klausimų. Kiek žmogus gali būti nepriklausomas, kai jis turi leidėją, užsakovą ir neturi kito darbo? Kur tas stabdys, kad tu jau neturi savęs? Esi atspindys kito intereso ir tave tas tenkina? Susimąstai sulaukęs brandaus amžiaus, pasveri, ar visą gyvenimą buvai marionetė, nedrįsęs paklusti savo vidinėms nuostatoms, ar vis dėlto kartą sustojai, pasipurtei ir ėmei vadovautis etikos normomis, savo pasaulėžiūra?

Kolegė Aldona Žemaitytė, kartu su profesijai neabejingais žmonėmis keliaudama žurnalistikos įkalnėmis ir nuokalnėmis, stabteli

ties faktų ir nuomone. Kodėl taip atsitiko, kad faktas pamažu virto nuomone, o nuomonė vis dažniau ėmė dažytis apkalbų arba net šmeižto spalvomis? Paradoksalu, bet tai įvyko dėl to dalyko, kuriuo mes didžiavomės prieš dvidešimt metų ir dar vis bandome didžiuotis šiandien. Dėl laisviausio žodžio Europoje. Dėl liberalių įstatymų ir etikos sargų priežiūros sistemos neįgalumo laisvas žodis ėmė elgtis lyg laisvo elgesio mergina...

Daug apie Žodį pasakys ir apžvalgininkas Vladas Vaicekuskas, priminęs, kad žodis atskleidžia valstybės, visuomenės, žmogaus gyvenimo žaizdas ir nešvarumus. Ir žurnalistas privalo pasirinkti: ant atsi-vėrusių žaizdų užpilti žiupsnį druskos, kad visi atsipeikėtų – tuomet tampi herojumi arba, tyliai nuplovus nešvarumus, žaizdas aprišti gydančiais paguodos žodžiais, šitaip pranešant visuomenei, kad ne viskas prarasta, dar likę vilčių pasveikti...

Visuomenės nuomonė: *pro et contra*

• • •

*Kęstutis Vagneris:
Temidės ir žurnalistikos
akistatoje – lygiosios*

• • •

Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas

Kęstutis Vagneris: Temidės ir žurnalistikos akistatoje – lygiosios

Šių dienų žurnalistikai tenka narplioti mazgus, kuriuos meistriškai supynė nekompetentingumas, baimė, interesai arba tiesiog nenoras sustabdyti procesą dar užuomazgoje. Pastarųjų mėnesių skandalai atvėrė dviejų pusių, dviejų dalyvių – žurnalistų ir teisininkų gebėjimus stabdyti gilėjančią visuomenės pasitikėjimo jų žodžiais ir veiksmais properšą, o sykiu – ir pataikavimą egoistiniams poreikiams.

Generalinės prokuratūros prokuroro Kęstučio VAGNERIO mintis išklause ir užrašė žurnalistė Teresė STANIULYTĖ

Profesija ir diletantai

Dažnai matau, kad žurnalisto pašnekovas teikia jam informaciją, kurios jis negali kritiškai įvertinti, nes nesuvokia aptariamų problematikos esmės. Todėl jeigu žurnalistas negali įgyti dar vienos specialybės, jis privalo

specializuotis – teisės, ekonomikos ar politikos srityje, ten, kur ruošiasi dirbti, tam, kad jo perteikiama informacija būtų kiek įmanoma objektyvesnė, neatspindėtų pašnekovo, kuris nori manipuluoti žurnalistais, t. y. perteikti jį tokį, koks jis pats mano esąs, bet nėra iš tikrųjų. Žurnalistas turi būti kritikas to asmens, kuris nori pozuoti galimiems rinkėjams, gerbėjams, parduoti savo paradinę pusę ir daryti tai nevaldomas klausiančiojo asmens.

Žurnalistika televizijoje pavirto į momentinį pardavimo verslą, reksmingos laidos nesistengia būti objektyvios. Jos yra tinkamas dirgiklis, atitraukiantis žmones nuo jų pačių problemų, jos pritraukia daugiausiai komercinės reklamos. Tokia žurnalistika yra ne tiriamasis produktas, bet prekė reklamuoti tam tikrą prekę. Jos kūrėjai patys netiki tokios laidos išliekamąja verte, bet jie pasiekia kitą tikslą – tampa žinomi. Blogai ir tai, kad tokiu

Kęstutis Vagneris 1976–1981 m. studijavo VU Teisės fakultete, 1988–1993 m. – VU Komunikacijos fakultete (žurnalistikos specialybę). 1981–1988 m. – Tauragės r. prokuroro padėjėjas, 1988–1990 m. – LR generalinės prokuratūros sk. prokuroras, 1990–1993 m. – gen. prokuroro padėjėjas, 1993–1998 m. – Generalinės prokuratūros Informacijos ir tarptautinių ryšių skyriaus vyriausiasis prokuroras, nuo 2001 m. – Generalinės prokuratūros skyriaus prokuroras. Stažavosi Škotijos prokuratūroje (1994), JAV Teisingumo departamente (1996). Nagrinėtos temos: tarptautinis teisinis bendradarbiavimas, nusikalstamu būdu

gautų pajamų ir turto areštas bei konfiskavimas, teisės institucijų ir žiniasklaidos atstovų bendravimas. Apdovanotas VRM garbės raštu už straipsnius organizuoto nusikalstamumo tema (1993).

Prokurorų sporto klubo „Justitia“ prezidentas, Lietuvos krepšinio federacijos Etikos, drausmės ir apeliacinės komisijos pirmininkas.

pigiu būdu gaudomas populiarumas, ir tai, kad tokios laidos užkariauja tos visuomenės dalies auditoriją, kuri nelinkusi pati kritiškai vertinti jai paduodamos informacijos.

Bosas ir tarnai

Pakanka dviejų pavyzdžių, kad pamatytume, jog skirtingų tikslų vedamos žiniasklaidos sukasi apie du priešingus polius – Garliavos įvykiai ir FNTT skandalas. LNK ir TV3, „Lietuvos rytas“ ir „Lietuvos žinios“ ryškina skirtingas nuomones, vertina įvykius iš priešingų pozicijų. Tokios informacijos vartotojas gali susidaryti tendencingą nuomonę, nes jis galbūt skaito ar žiūri tik vieną iš įvardytų kanalų ar laikraščių. Tada kyla vartotojo informuotumo problema – kiek mūsų žurnalistai yra jam atsakingi. Galėtume teigti, kad tai jaunų asmenų, nesusiformavusios pasaulėžiūros žurnalistų, problema, noras tapti žinomu bet kokia kaina, tačiau dažnu atveju jo poziciją formuoja leidėjas.

Tada kyla klausimas apie žurnalistikos savivertę. Kiek žmogus gali būti nepriklausomas, kai jis turi leidėją, užsakovą ir neturi kito darbo? Kur tas stabdys, kad tu jau neturi savęs, esi atspindys kito intereso ir tave tas tenkina? Susimąstai sulaukęs brandaus amžiaus, pasveri, ar visą gyvenimą buvai marionetė, nediršęs paklusti savo vidinėms nuostatoms, ar vis dėlto kartą sustojai, pasipurtei ir ėmei vadovautis etikos normomis, savo pasaulėžiūra. Svarbu pajusti, kada sustoti, ir neleisti būti profesijoje išnaudojamam.

Tokia jaunų žmonių žemesnių moralės standartų problema yra ir teisininkų bendruomenėje. Filosofine prasme, man regis, padaryta didžiulė klaida perkeliant į visuomenę amerikietišką verslo modelį, kai yra bosas, o visi kiti jam tarnauja. Japoniškoje sistemoje – kitokios vertybės, ten veikia komanda ir joje kiekvienas narys yra vertingas. Mes nuėjome

priešinga linkme ir tą kryptį pasigavo mūsų jaunimas. Todėl dažnai galime konstatuoti teisės bejėgiškumą. Kodėl? Teisė kaip vertybė šiuo metu tapo nemadinga ir gal net pajuokų objektu. Ji primena krepšinio suvokimą, kai per rungtynes kiekvienas gali komentuoti ir „žino“ visas taisykles.

Kastos garbė ar teisybė?

Teisė yra ilgo žmonių bendravimo produktas. Tai kraštutinumų, tam tikrų pozicijų suderinimas iki bendro vardiklio, kuris labiausiai tiktų žmonijos išlikimui. Priešingu atveju mes išpjautume vieni kitus. Jeigu teisė veiktų funkcionaliai, jeigu jos būtų laikomasi kaip geriausio elgesio varianto, tai žurnalistas galėtų turėti mažiau interpretacijų, manipuliacijos laisvės. Nemanau, kad yra „kietų“ žurnalistų, kurie galėtų komentuoti „kietą“ sprendimą. Tai aki-vaizdu, stebint Garliavos ir FNTT skandalus. Jeigu yra dvi priešingos interpretacijos, per vidurį turi iškilti teisininkas ir sustatyti viską į vietas, sujungti du priešingus polius į vieną. Ir čia išryškėja teisės taikytojų problema – jie tapo labai priklausomi nuo to, ką apie juos parašys. Jeigu kompetentingas asmuo nebijotų, kad jo darbo diena gali pasibaigti po to, kai jis priims sprendimą, kuris kirsis su išpūsta nuomone, manipuliacijoms nebūtų vietos. Tačiau šiuo metu užimamas postas daugumai yra svarbesnis už tiesą. Į privilegijuotųjų asmenų ratą patekti nėra paprasta, jame galioja tam tikros elgesio taisyklės. Jeigu asmuo bandys iš to rato iššokti – jo ateitis bus miglota. Man liūdna, kad daug teisininkų skaičiuoja – ar verta daryti tą ar kitą veiksmą. Jeigu teisė apskritai būtų prioritetas, jeigu jos taikytojai būtų kompetentingi, nebijotų dėl savo postų, žurnalistai, kaip jau minėjau, turėtų siauresnę interpretacijų erdvę. Objektyvi teisė yra galinga ir pajėgi sustatyti viską į savo vietas. Tačiau jos taikytojų neryžtingumas gali leisti apaugti lyg

ir aiškiai, tarkime, bylai, nereikalingom atšakom, kurios galiausiai susipina į vis painesnę mazgą. Dabar turime Garliavos istoriją, tačiau jeigu jos nebūtų – atsirastų kitas mazgas, kuris parodytų teisės bejėgiškumą arba nepasitikėjimą teise. Iki tol buvusių ir esamų skambių neišnarpliotų istorijų aidas permuša pavienės kai kurių tiesos ieškotojų pastangas.

Kamuolys gena kamuolį

Prokuratūra tapo šiukšlių dėže – į ją krepiausi visi, kurie kuo nors nepatenkinti, kiekvienas vedinas savo tikslų. Niekas negalvojo apie galutinį rezultatą, bet rašo į prokuratūrą tam, kad visi sužinotų, koks tas asmuo yra kovotojas. Tačiau jeigu visi neišspręsti dalykai būtų užbaigti anksčiau, prokuratūra turėtų visuomenėje stiprų autoritetą. Neišspręsta situacija, menkas informavimas gimdo kitas situacijas. Nekompetentingas žurnalistas negauna informacijos iš stipraus, kompetentingo šaltinio, teisės taikytojo, ir nesusipratimų kamuolys tik didėja. O reikia tik precedento, kad ir klausiančioji, ir atsakančioji pusės būtų kvalifikuotos bei atsakingos už savo žodžius. Reikia autoriteto.

Džiugu, kad yra spaudos leidinių, kurie nedalyvauja Lietuvoje vykstančiame informaciniame „apsišaudyme“. Tačiau didžiaja dalimi nuotaikos yra depresyvios. Šiandien aš nelabai šviesiom akim žiūriu į Lietuvos žurnalistiką. Ir sunku pasakyti, ar ji išaugs. Jeigu pamemat, ir verslas orientavosi į laukinę kapitalizmą, propagavo, kad viską sutvarkys rinka, kad privati nuosavybė geriau už valstybinę. Ta psichologija persimetė į visas sritis, teisėje taip pat atsirado rinka. Teisininkai juk iš to paties molio, kaip ir visa visuomenė.

Pasitikėk, bet patikrink

Ar bus taip, kad, atsivertęs bet kokią leidinių, įsijungęs bet kokią laidą, kad ir lėkštas vaizdas, kad ir banalus tekstas, bet galėsi pasakyti – štai čia yra teisybė, štai tuo galiu tikėti? Manau, kad žmogus turėtų būti gana atsargus ir atidus bet kokiai peršamai nuomonei. Kiekvienas žmogus yra egoistas. Taip pat ir žurnalistas, kad ir koks objektyvus jis būtų, kiekvieną reiškinį mato savaip, subjektyviai. Žinoma, yra etikos, moralės normos, bet priešdamas paveikslą pagal nuotaiką tu naudoji arba baltų, arba juodų spalvų. Net ir objektyvus žurnalistas šiek tiek yra subjektyvus, nes darbe atspindi savo vidines vertybes. Reputacija yra svarbus kiekvieno asmens veiklos reguliatorius, bet kiek yra žurnalistų, teisininkų, kuriems ji svarbi? Reputacija reikalauja laiko, o jo nėra, nes sensacijos reikia šiandien. Senoji kultūra reikalauja apgalvoti žingsnius, pasverti žodžius, o mes esame paskendę bėgime ir tas bėgimas atima iš mūsų racionalaus mąstymo galimybę. Mes beveik negalvojame – ant mūsų pila šiukšles, o mes tik skubame tai virškinti.

Žingsnis į ateitį

Ne kiekvienas rašantis gali būti žurnalistas. Ar tas, kuris skaldo akmenį keliams, ir tas, kuris daro iš jo skulptūrą, – vienodi akmenskaldžiai? Žinoma, ne. Profesijos devalvacija prasideda tada, kai kiekvienas rašantis gali save vadinti žurnalistu.

Užaugęs Garliavos mergaitė, užėjęs internete į šiuos laikus ir ras, kas šiandien prirašyta žurnalistais save vadinančių asmenų... Ar šis epizodas iš ateities – per silpnas motyvas prisiminti, kas esame ir ką darome?

Žiniasklaidos laisvė ir atsakomybė

• • •

Liudvika MEŠKAUSKAITĖ

*Žurnalisto informacijos
šaltinio apsauga*

• • •

Ričardas PILIČIAUSKAS

Žiniasklaida ir teismas

• • •

*UAB „Tele-3“ dėl laidos
apie privatų Radžio
gyvenimą įspėta pagrįstai*

• • •

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Žurnalisto informacijos šaltinio apsauga

Liudvika MEŠKAUSKAITĖ

Šiuolaikinės žurnalistikos standartai įpareigoja žurnalistą neatskleisti informacijos šaltinio, jeigu jis to nepageidauja. Dar 1996 m. priimtame Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse deklaruota ši viena iš svarbiausių žurnalistų pareigų. Naujojo Etikos kodekso, priimto 2005 m. balandžio 15 d., penkioliktas straipsnis taip pat skelbia, kad žurnalistas neturi teisės atskleisti informacijos šaltinio, jeigu šis prašo išlaikyti jo vardą paslapyje. Tokiu atveju pagal Etikos kodekso normas būtent žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas prisiima teisinę ir moralinę atsakomybę dėl skelbiamos informacijos. Žurnalisto informacijos šaltinio paslapties principas yra viena pagrindinių sąlygų spaudos laisvei garantuoti.

Europos Žmogaus Teisių Teismas dar 1996 m. byloje *Goodwin prieš Jungtinę Karalystę* išaiškino, kad, be fundamentalaus informacijos šaltinių apsaugos principo egzistavimo, spauda nesugebėtų tinkamai informuoti visuomenės apie jai reikšmingus įvykius, taip pat negalėtų atlikti jai priskirtos *public-watchdog* funkcijos. Šis principas įtvirtintas keliuose tarptautiniuose

dokumentuose: 1994 m. Rezoliucijoje dėl žurnalistinių laisvių ir žmogaus teisių, 1994 m. Europos Parlamento rezoliucijoje dėl žurnalistų šaltinių slaptumo, taip pat Ministrų Komiteto rekomendacijoje Nr. R (2000) dėl žurnalistų teisės neskelbti informacijos šaltinio. Strasbūro teismas minėtoje byloje numatė tik vieną leidžiamą išimtį riboti žurnalistų informacijos šaltinio slaptumą, kai to reikalauja tą slaptumą nusveriantys visuomenės interesai (arba viešieji interesai, angl. *an overriding requirement in the public interest*). Žurnalistų informacijos šaltinių apsauga yra bendra taisyklė, o šios taisyklės išimtys galėtų būti leidžiamos tik griežtai įstatyme numatytais ir aiškiai apibrėžtais atvejais.

Galima teigti, kad informacijos šaltinio apsauga pirmiausia yra kiekvieno žurnalisto garbės dalykas. Todėl pasaulinėje praktikoje žurnalistai paprastai informacijos šaltinių neišduoda netgi tada, kai jiems realiai yra pritaikomos įvairaus pobūdžio bausmės. Prieš aštuonerius metus JAV teismas nutarė ketveriems metams įkalinti dienraščio „NEW YORK TIMES“ žurnalistę Judith Miller už tai,

Liudvika Meškauskaitė 1979 m. baigė Vilniaus universiteto Teisės fakultetą. 1993 m. stažavosi Hamburge (Vokietija). 2004 m. apsigynė socialinių mokslų disertaciją Lietuvos teisės universitete. Domisi žmogaus teisėmis, ypač žodžio laisve. Dirba advokate nuo 1980 m. 2011 m. išrinkta Lietuvos advokatūros advokatų tarybos vicepirmininke. Optimistė.

kad ji atsisakė nurodyti informacijos šaltinį tyrime dėl slaptosios CŽV agentės tapatybės atskleidimo.

Lietuvoje iki 2002 m. Visuomenės informavimo įstatymas numatė žurnalistams ir viešosios informacijos rengėjams absoliučią teisę neatskleisti informacijos šaltinių. 2002 m. Konstitucinis Teismas pripažino, kad tokia nuostata iš dalies prieštarauja Konstitucijai, ir šiuo metu šio įstatymo aštuntajame straipsnyje yra numatyta vienintelė išimtis, kada žurnalistas privalo atskleisti informacijos šaltinį. Pirmiausia tokiu atveju yra privalomas teismo sprendimas. Joks kitas subjektas, įskaitant aukščiausius šalies pareigūnus, negali įpareigoti žurnalistą atskleisti informacijos šaltinį. Antra, teismas gali įpareigoti žurnalistą atskleisti informacijos šaltinį tik vieninteliu atveju, kai tai „yra būtina dėl gyvybiškai svarbių ar kitų ypač reikšmingų visuomenės interesų, taip pat siekiant užtikrinti, kad būtų apgintos asmenų konstitucinės teisės ir laisvės ir kad būtų vykdomas teisingumas“.

Manychiau, kad tokia įstatymo formuluotė pernelyg abstrakti. Paguodžia tik tai, kad kol kas Lietuvoje žurnalistui, kuris atsisako

paklusti tokiam teismo sprendimui, taip ir nebuvo niekada pritaikyta konkreti sankcija. Tačiau teismai jau bandė įpareigoti žurnalistus atskleisti informacijos šaltinius. Prisiminkime, kad ir „Lietuvos ryto“ žurnalistės Laimos Lavastės atvejį. Jeigu teismai bandytų taikyti sankcijas pagal dabartinius įstatymus, tai galėtų būti teismo nuožiūra paskirtos piniginės baudos už kiekvieną teismo sprendimo nevykdymo dieną. Įstatyme nenurodyta maksimali suma.

Esu įsitikinusi, kad Lietuvoje, garsėjančioje aukštais žodžio laisvės standartais Vakarų Europoje, yra du iššūkiai, kuriuos būtina artimiausiu metu išspręsti: reikėtų pakeisti teisės aktus tokiu būdu, kad išimtis, kuriai esant žurnalistas privalo teismo sprendimu atskleisti informacijos šaltinį, būtų suformuluota konkrečiai, taip pat apribotas konkrečia suma žurnalistui tokiu atveju skiriamų baudų dydis. Be to, žurnalistams reikėtų pradėti žygį prieš šmeižto bei įžeidimo dekriminalizavimą, o tai jau seniai padarė daugelis Vakarų Europos šalių, taip pat Rusija ir Ukraina.

Žiniasklaida ir teismas

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos apžvalga (2011 m. lapkričio–2012 m. balandžio mėn.)

Ričardas PILIČIAUSKAS

„Nereikia būti genialiu kaip Niutonas, jog suprastum, kad, nesant nuomonių reiškimo laisvės, neįmanomi jokie tiesos ieškojimai.“

Ž. O. Lamettrie (1709–1751)

Saviraiškos ir žodžio laisvė – viena iš pagrindinių žmogaus teisių, kuri buvo deklaruota 1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijoje, vėliau reglamentuota 1948 m. Jungtinių Tautų Organizacijos Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnyje bei įtvirtinta visų demokratinų valstybių konstitucijose.

Viešosios informacijos rengėjų užduotis – skleisti objektyvią informaciją, informuoti visuomenę apie jai aktualias problemas, skatinti visuomenės pilietiškumą ir atvirumą. Todėl žiniasklaida neretai vadinama tikroju visuomenės ir politikos tarpiniu. Administraciniai teismai, kurių

paskirtis – saugoti žmonių teises ir laisves nuo neteisėtų viešosios valdžios veiksmų, taip pat yra savotiškas tarpininkas tarp žmogaus ir valstybės. Tik dėl abipusių teismų ir žiniasklaidos pastangų valstybėje gali būti efektyviai užtikrinta saviraiškos ir žodžio laisvė. Tačiau bet kurios laisvės paradoksas tas, jog ten, kur prasideda mano laisvė, baigiasi kito laisvė, ir atvirkščiai: kur kito laisvė – ten mano suvaržymai. Todėl administraciniam teismui, nagrinėjančiam bylas žiniasklaidos teisės srityje, nuolat tenka sudėtinga užduotis – nustatyti saviraiškos ir žodžio laisvės bei kitų konkuruojančių konstitucinių vertybių hierarchiją ir užtikrinti, kad šių vertybių hierarchija atsispindėtų teismo sprendimuose.

Ričardas Piličiauskas (g. 1969 m. Alytuje) baigė Vilniaus universiteto Teisės fakultetą. Įgijo teisininko kvalifikaciją. 1993–1994 m. „Auditoriai ir konsultantai“ juristas, 1993–2000 m. VU Teisės fakulteto Valstybės ir teisės teorijos katedros asistentas, 1995 m. Seimo Valstybės ir teisės komiteto padėjėjas, 1995–1999 m. Vilniaus m. 2 apylinkės teismo teisėjas, 1999–2000 m. Aukštesniojo administracinio teismo teisėjas, 2000–2008 m. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (LVAT) teisėjas, teismo pirmininko pavaduotojas, nuo 2008 m. lapkričio iki 2010 m. rugsėjo LVAT I. e. p. teismo pirmininkas, nuo 2010 m. rugsėjo – LVAT pirmininkas.

Tai puikiai matoma ir iš toliau pateikiamos naujausių Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT, teismas) sprendimų žiniasklaidos teisės srityje apžvalgos. Aptariamose bylose teismas vertino informacijos, kuri pažeidžia subjektyvų asmens savęs vertinimą bei sudaro neigiamą visuomenės vertinimą apie tokį asmenį, paskleidimo bei garbės ir orumo pažeidimo santykį, pasisakė dėl Žurnalistų etikos inspektorius, sprendžiančio klausimą dėl būtinumo įpareigoti viešosios informacijos rengėją ar skleidėją nustatyta tvarka paneigti paskelbtą informaciją, teisių ir pareigų, pabrėžė kritikos ir pozityviosios informacijos pusiausvyros išlaikymo būtinumą.

Vienoje iš naujausių 2012 m. išnagrinėtų bylų LVAT sprendė klausimą, ar asmens nuotraukos pateikimas prie neigiamo pobūdžio publikacijos gali būti vertinamas kaip įžeidžiančio pobūdžio informacijos paskleidimas.

Pareiškėjas kreipėsi į Žurnalistų etikos inspektorių dėl to, kad publikacija iliustruota nuotrauka, kurioje nufotografuotas bausmę atliekantis nuteistasis, ir šios nuotraukos kampe įmontuota pareiškėjo nuotrauka, iš kurios gali susidaryti įspūdis, jog pareiškėjas yra susijęs su šiuo nuteistuoju. Pareiškėjo nuomone, nors publikacijoje tokių duomenų nėra, bet nuotrauka formuoja neigiamą pareiškėjo įvaizdį, tarsi jis būtų nusikaltėlis.

Žurnalistų etikos inspektorius konstatavo, kad nepaisant to, jog su pareiškėjo asmeniu susiję teiginiai buvo paskelbti neigiamame kontekste, negalima pripažinti, kad ginčo teiginiuose pareiškėjas yra siejamas su publikacijoje aprašomais įvykiais, baudžiamųjų įstatymų uždraustomis ar kitomis teisei priešingomis veikomis bei jas atlikusiais asmenimis.

Vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad asmens nuotrauka, pateikiama prie publikacijos, visuomet yra siejama su šios publikacijos turiniu, kuris ginčijamu

atveju buvo neigiamas, visuomenei pateikiant informaciją apie galbūt vykdytus nusikaltimus. Pats nuotraukos pateikimo prie neigiamo pobūdžio publikacijos faktas leidžia tvirtinti, kad yra paskleista įžeidžiančio pobūdžio informacija. Todėl tokios informacijos paskleidimas pažeidžia subjektyvų asmens savęs vertinimą bei sudaro neigiamą visuomenės vertinimą apie tokį asmenį. Teismas nusprendė, kad Žurnalistų etikos inspektorius be pagrindo konstatavo, jog pareiškėjo garbė ir orumas nebuvo pažeisti.

Pareiškėjas taip pat nurodė, kad kitoje publikacijoje paskleista informacija, neatitinkanti tikrovės ir žeminanti pareiškėjo garbę ir orumą, o visuomenės informavimo priemonė netinkamai paneigė paskleistą informaciją, t. y. išspausdino pareiškėjo laiško dalį, pareiškėjo nuotrauką ir buvusios publikacijos pavadinimą bei trumpą paaiškinimą.

Žurnalistų etikos inspektorius padarė išvadą, jog visuomenės informavimo priemonė suteikė pareiškėjui atsakymo teisę, bei konstatavo, kad pareiškėjas neformulavo prašymo šioje publikacijoje paskelbtos informacijos įvertinti jo garbės ir orumo pažeidimo požįriui.

LVAT nurodė, kad Žurnalistų etikos inspektorius nepagrįstai nenagrinėjo klausimo, ar buvo paskleistos žinios, ar paskleistos žinios neatitiko tikrovės ir žemino pareiškėjo garbę ir orumą. Teisėjų kolegijos nuomone, Žurnalistų etikos inspektorius nepagrįstai akcentavo, kad pareiškėjas suformulavo reikalavimą tik dėl žinių paneigimo. Teismas pažymėjo, kad Žurnalistų etikos inspektorius, spręsdamas klausimą dėl būtinumo įpareigoti viešosios informacijos rengėją ar skleidėją nustatyta tvarka paneigti paskelbtą informaciją, privalo išnagrinėti sprendime faktus ir dėl to, ar informacija neatitinka tikrovės, ir dėl to, ar tokia informacija paskleista apie šį asmenį, ir ar ji žemina šio asmens garbę ir orumą, nes toks

nagrinėjimas sudarys faktinį ir teisinį pagrindą priimti sprendimą dėl informacijos paneigimo ir tik toks nagrinėjimas sudarys priimamo sprendimo motyvus. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad asmens skundo neatitiktis įstatymo reikalavimams negali būti pagrindu atmesti skundą. Kadangi byloje nebuvo ir Žurnalistų etikos inspektorius nepateikė dokumentų, patvirtinančių, kad jis ginčijamu atveju skundo priėmimo metu taikė trūkumų šalinimo institutą arba nustatyta tvarka sprendė klausimą dėl tyrimo nutraukimo, šioje dalyje atsakovo sprendimas panaikintas ir pareiškėjo skundas perduotas nagrinėti iš naujo [LVAT 2012 m. vasario 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-602-1192/2012].

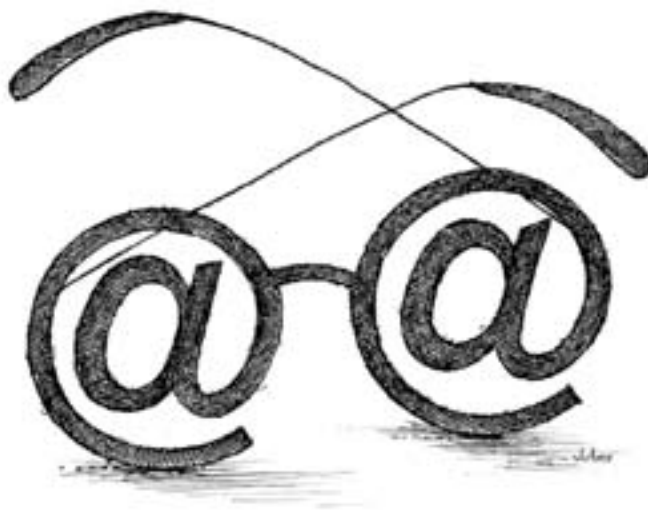
Kitoje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nagrinėtoje byloje ginčas kilo dėl Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos sprendimo, kuriuo nuspręsta, jog 2011 m. sausio 6 d. TV3 laidoje „Paskutinė instancija“ buvo pažeistas Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 5 straipsnis, nes neišlaikyta pusiausvyra tarp kritikos ir pozityvios informacijos, nepateikta informacijos apie teigiamą skiepų poveikį, o žurnalistai laidoje privalėjo pateikti kuo daugiau įvairiapusiškos informacijos iš tarpusavyje nesusijusių asmenų. LVAT teisėjų kolegija pabrėžė, kad Žurnalistų ir leidėjų etikos 5 straipsnis numato, jog „gerbdami nuomonių įvairovę, žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai pateikia kuo daugiau tarpusavyje nesusijusių asmenų nuomonių. Tai ypač būtina tuomet, kai viešąja informacija yra atsiliepiama į aktualius, neišskius ar konfliktinius gyvenimo klausimus“. Teisėjų kolegijos vertinimu, bylos faktinės aplinkybės patvirtino, kad 2011 m. sausio 6 d. TV3 laidoje „Paskutinė instancija“ vienareikšmiškai buvo formuojama neigiama pozicija apie skiepus nuo hepatito B (skiepai nuo hepatito B sulaukė daugiau kritikos nei teigiamos informacijos, taip pat nebuvo

užtikrinta asmenų nuomonių įvairovė). Nors pareiškėjas nurodė, jog siekiant užtikrinti nuomonių įvairiapusiškumą ir jų pusiausvyrą buvo apklausti gydytojai infektologai, tačiau kartu laidoje buvo pateikta informacija, jog šie gydytojai yra susiję su farmacinėmis įmonėmis, atstovauja jų interesams, t. y. kad šie gydytojai galbūt yra suinteresuoti pateikti klaidingą informaciją, o teisingą informaciją pateikia tik prieš skiepus nuo hepatito B pasisakę trys gydytojai homeopatai.

Teisėjų kolegijos vertinimu, šiuo konkrečiu atveju 2011 m. sausio 6 d. laidoje „Paskutinė instancija“ buvo nuosekliai išsakyta neigiama pozicija skiepų atžvilgiu, tuo akivaizdžiai pažeidžiant Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 5 straipsnio nuostatas [LVAT 2012 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-1216/2012].

Administracinėje byloje Nr. A-858-1309/2012 kilo klausimas dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimo, kuriuo pareiškėjas įspėtas dėl pažeidimų, padarytų televizijos laidoje „Kakadu“, ir įpareigotas paneigti arba sudaryti pačiam pareiškėjui galimybę atsakyti ar paneigti nustatytą tikrovės neatitinkančią informaciją, teisėtumo ir pagrįstumo.

LVAT šioje byloje pažymėjo, kad konkuruojant dviem teisiniais gėriams (teisei į saviraiškos laisvę ir teisei į asmens garbės bei orumo apsaugą) labai svarbu nustatyti teisingą jų pusiausvyrą. Pažymėta, kad kalbėdamas apie saviraiškos laisvės ribas Europos Žmogaus Teisių Teismas yra ne kartą pabrėžęs, jog spauda negali peržengti jai nustatytų ribojimų, kurių reikia kitų asmenų garbei ir orumui garantuoti. Teisėjų kolegija nurodė, kad žurnalistų saviraiškos laisvė gali apimti tam tikrą provokaciją bei hiperbolizavimą, tačiau atkreipė dėmesį į tai, jog perdėta ar provokuojanti informacija gali būti skleidžiama tik tokiu atveju, kai tokia informacija iš esmės nepažeidžia asmens teisių

ir kai viešosios informacijos rengėjas tokios informacijos skelbimu siekia teisėtų ir pagrįstų tikslų. Tai reiškia, kad siekiant tinkamai informuoti visuomenę prioritetą turi būti teikiamas asmens teisių bei teisėtų interesų apsaugai ir teisė į saviraiškos laisvę turi būti įgyvendinama laikantis teisės aktuose nustatytų apribojimų. LVAT nurodė, jog informacijos teisingumą privalo pagrįsti viešosios informacijos rengėjas, kuris turi teisę pats pasirinkti jos pagrindimo būdą, o jeigu nėra galimybės patikrinti informacijos šaltinio patikimumo, žurnalistai turi tai nurodyti skelbiamoje informacijoje. Teisėjų kolegija taip pat pastebėjo, kad bet koku atveju turi būti išlaikyta pusiausvyra tarp visuomenės intereso gauti informaciją bei asmens teisių ir laisvių [LVAT 2012 m. kovo 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-1309/2012].

Kitoje administracinėje byloje pasisakyta dėl atsakomybės už Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimus subjekto. Žurnalistų etikos inspektorius dėl Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų pažeidimo įspėjo viešosios informacijos rengėją (skleidėją) UAB „Tele-3“. LVAT teisėjų kolegija pažymėjo, kad būtų ydinga teigti, jog tokiais atvejais, kai žurnalistui parengus

medžiagą, nesiderinančią su Visuomenės informavimo įstatymo keliamais reikalavimais, viešosios informacijos skleidėjas (transliuotojas, retransliuotojas, informacinės visuomenės informavimo priemonės valdytojas ar kitas asmuo, parduodantis ar kitais būdais skleidžiantis viešąją informaciją visuomenei ir atsakantis už tos informacijos teisėtumą) išvengtų galimos teisinės atsakomybės, todėl teisėjų kolegijai nekilo abejonių, kad UAB „Tele-3“ yra tinkamas atsakomybės subjektas šioje administracinėje byloje [LVAT 2012 m. kovo 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-556-1314/2012].

Apibendrinant pažymėtina, kad Vyriausiasis administracinis teismas visose bylose, o ypač bylose, susijusiose su kelių konkuruojančių teisių vertybių santykiu ir apsauga, į kiekvieną situaciją atidžiai ir kritiškai žvelgia ne tik per galiojančių įstatymų prizmę, bet ir taikydamas Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo suformuotus standartus, įvertindamas galimas antikonstitucines grėsmes ir siekdamas išvengti tikrąją ginčo esmę bei reikšmę konstitucinei demokratijai, t. y. siekdamas užtikrinti žmonėms ne formalų, bet realų teisingumą.

UAB „Tele-3“ dėl laidos apie privatų Radžio gyvenimą įspėta pagrįstai

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (LVAT) gegužės 7 d. nutartimi atmetė pareiškėjos UAB „Tele-3“ apeliacinį skundą, pripažinęs, kad Žurnalistų etikos inspektoriaus teisėtai ir pagrįstai įspėjo pareiškėją dėl Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimo, kai televizijos laidoje „Žiūrime, ką turime“ buvo paskelbta informacija apie privataus Radžio Aleksandrovičiaus gyvenimo aplinkybes.

Nagrinėjamoje administracinėje byloje ginčas kilo dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus 2011 m. balandžio 18 d. sprendimo „Dėl televizijos laidoje „Žiūrime, ką turime“ paskelbtos informacijos“, kuriuo viešosios informacijos skleidėjas UAB „Tele-3“ buvo įspėtas dėl Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimo, teisėtumo ir pagrįstumo. Pareiškėjo nuomone, informacija apie R. Aleksandrovičiaus privatų gyvenimą galėjo būti skelbiama be jo sutikimo, kadangi jis yra viešas asmuo, tačiau šiuos apelianto argumentus LVAT teisėjų kolegija atmetė kaip nepagrįstus. Kaip pažymėjo LVAT teisėjų kolegija, tai, jog asmuo yra žinomas atitinkamai visuomenės daliai dėl savo kokios nors veiklos (dalyvavo realybės šou „Kelias į žvaigždes 2“ ir pateko į finalą; jo atliekamos dainos žinomos didžiąjai visuomenės daliai; dalyvauja televizijos laidose), kuri nėra susijusi nei su viešojo administravimo įgaliojimų įgyvendinimu, nei su viešųjų paslaugų teikimo administravimu, nei su kitais viešaisiais reikalais, Visuomenės informavimo įstatymo taikymo prasme nesuteikia pagrindo laikyti tokį asmenį viešuoju.

Anot LVAT, pareiškėjas teismui ne tik neįrodė, kad jis turėjo trečiojo suinteresuoto asmens

leidimą paskleisti informaciją apie jo privatų gyvenimą, tačiau priešingai, byloje buvo pateikti įrodymai, kad pareiškėjas 2011 m. sausio 11 d. laidoje paskleidė informaciją apie R. Aleksandrovičiaus privatų gyvenimą nereaguodamas į jo prieš laidą (2011 m. sausio 10 d.) pareikštą reikalavimą neskelbti informacijos apie jo privatų gyvenimą bei jo atvaizdo. Kaip pažymėjo LVAT teisėjų kolegija, apelianto „Tele-3“ argumentai, esą laidoje informacija buvo pateikta kaip nuomonė, atmetini, nes įstatymo reikalavimas užtikrinti žmogaus teisę į privataus pobūdžio informacijos apsaugą yra bendrasis ir jo turi būti paisoma visose laidose, net kai laida yra pramoginio pobūdžio, laidos formatas yra humoristinis ir pan.

Remdamasis išdėstytais argumentais, ištyręs ir įvertinęs įrodymų visumą, LVAT padarė išvadą, kad UAB „Tele-3“ paskleista informacija 2011 m. sausio 11 d. laidoje „Žiūrime, ką turime“ pateko į asmens privataus gyvenimo sritį Visuomenės informavimo įstatymo prasme (slapti asmeniniai faktai, asmens atvaizdas), pareiškėjas „Tele-3“ peržengė saviraiškos laisvės bei teisės skleisti informaciją ribas, pažeisdamas įstatymą įsibrovė į asmens privataus gyvenimo sritį be jo sutikimo. LVAT pripažino, kad Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimu pareiškėjas teisėtai ir pagrįstai buvo įspėtas dėl Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalies, 14 straipsnio 1 dalies ir 41 straipsnio 2 dalies 4 ir 5 punktų pažeidimo, todėl tenkinti pareiškėjo apeliacinį skundą nėra pagrindo. Ši LVAT nutartis neskundžiama.

***Nutartis yra skelbiama Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo interneto svetainėje
www.lvat.lt. Bylos Nr. A-146-1198-12.
Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo inf.***

Žiniasklaidos kelių taisyklės

• • •

Aldona ŽEMAITYTĖ

*Žurnalistikos įkalnės ir
nuokalnės*

• • •

*Paulius Subačius:
transliuotojai
nepaprastai brangina
savo reputaciją*

• • •

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Žurnalistikos įkalnės ir nuokalnės

Aldona ŽEMAITYTĖ

Noras surinkti įvairių kartų kolegų nuomonę apie dabartinę žurnalistikos / žiniasklaidos padėtį kilo stebint vis laisvėjančią žurnalistinę mintį. Per daugiau kaip dvidešimt Nepriklausomybės metų, kurie visuomenei atnešė brangią dovaną – žodžio laisvę, žurnalistikos kreivė tai kilo aukštyn, tai leidosi žemyn. Priminsiu metą Nepriklausomybės pradžioje, kai pagal skelbiamus reitingus (o kas gali išmatuoti reitingų objektyvumą?) žurnalistų nuomonės autoritetas rungtyniavo su Katalikų bažnyčios autoritetu. Paskui tas reitingavimo rodiklis – autoritetas – pamažu, lyg savaime, smuko, mums vis besididžiuojant savo žodžio laisve. Kas atsitiko tai visuomenei, kuri, praėjus geram dešimtmečiui, kai kuriems leidiniams kone kiekviename numeryje vis dar skelbiant savo reklaminių „klipą“ – visos jūsų mintys – ėmė atsipeikėti, kad ne viskas, kas rašoma laikraščiuose ar skelbiama ir rodoma

per televiziją, yra gryna tiesa? Skaitytojai ėmė nepasitikėti savo pamėgtais laikraščiais ir, ieškodami tiesos ir objektyvumo kriterijų, buvo priversti lyginti kelis leidinius, tarnaujančius vis kitiems ponams. Tačiau tai irgi nieko gero nedavė. Didžiajai daliai, nemėgstančiai sukti galvos dėl nelabai suprantamų dalykų, beliko mėgautis pigiais serialais, televizininiais šokių ar chorų projektais, įvairiais infošou (sakyčiau, kad toks sumaišytas žanras yra bene lengviausiai įkandamas ir, žinoma, pamėgtas plačios žiūrėtojų ir klausytojų auditorijos).

Tiesos kriterijai nejučia buvo išplauti pačių žurnalistų rankomis, ir dabar jau ne tik Juro Jankevičiaus „Klausimėlio“, „herojai“, bet ir patys visuomenės informavimo priemonių rengėjai, skleidėjai, eiliniai žurnalistai kažin ar galėtų atsakyti, ką jie laiko objektyvumu, teisingumu, etiškumu ir t. t. Faktas pamažu virto nuomone,

Aldona Žemaitytė-Petrauskienė (g. 1945 07 31 Simokų k., Vilkaviškio r.) 1970 m. Vilniaus universitete baigė žurnalistikos studijas. LŽS ir NŽKA narė. Dirbo „Komjaunimo tiesos“, „Literatūros ir meno“, „Nemuno“ redakcijose, Lietuvos architektų sąjungoje. Vilniaus sąjūdžio savaitraščio „Vilniaus balsas“ redaktorė (1989–1990 m.). 1990 m. įkūrė kultūros savaitraštį „Dienovidis“ (nuo 2000 m. – žurnalas). Buvo jo steigėja, leidėja ir vyr. redaktorė (1990–2003 m.).

2000–2004 m. žurnalo „Į laisvę“ redaktorė. 2007–2009 m. JAV lietuvių dienraščio „Draugas“ savaitinio kultūrinio priedo „Kultūra“ redaktorė. Nuo 2008 m. LŽS pirmininko pavaduotoja kūrybos reikalams. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos narė, Nacionalinės UNESCO komisijos narė.

1988 m. sudarė knygą „Amžino įšalo žemė“ (išversta į ispanų k.), parašė scenarijų televizijos filmui „Apraudotieji mūsų namai“. 2005 m. išleido knygą „Šviesa ištirpsta tamsoje“ (apie prof. Kazimierą Antanavičių). Redagavo knygas istorinės atminties tema, taip pat grožinės literatūros leidinius.

o nuomonė vis dažniau ėmė dažytis apkalbų arba net šmeižto spalvomis... Kodėl taip atsitiko? Paradoksalu, bet tai įvyko dėl to dalyko, kuriuo mes didžiavomės prieš dvidešimt metų ir dar vis bandome didžiuotis šiandien. Dėl laisviausio žodžio Europoje. Dėl liberalių įstatymų ir etikos sargų priežiūros sistemos... neįgalumo. Laisvas žodis ėmė elgtis lyg laisvo elgesio mergina. Užtat koks mums saldus tas žodis – laisvė.

Laisvė rašyti ir neatsakyti už tai, ką parašei. Išjuokti tą, kuris tau nepatiko. Pažeminti tą, kuris išdrįso pasakyti tau nepatinkančią tiesą. Išgirti tą, kuris daugiau pažadėjo ar užmokėjo. Tai tapo mūsų privilegija, ponai žurnalistai. Ir mes išmokome ja taip mikliai naudotis, kad galime tik skėščioti rankomis ir sakyti: gyvename civilizuo-tame ir demokratiškame pasaulyje, kur gerbiama tolerancija kitoms pažiūroms, kitiems įsitikini-mams, kitoms elgesio taisyklėms, kuriame... aps-kritai nėra taisyklių. Mes – europiečiai. Ir nieko čia neprikiši, mes nesam kokie nors vengrai, kurie sumanė uždėti šioją tokį apynasrį žodžio laisvei...

Štai tokiame europinės ir pasaulinės žurnalis-tikos / žiniasklaidos kontekste (ak, nekalbėkime apie Putino Rusiją, Lukašenkos Baltarusiją, apie baisius Azijos ar Afrikos valstybių režimus) man tapo smalsu pažvelgti savo kolegoms į veidą ir pamatyti jų akyse lengvą sumišimą, pasiklaudyti, ką jie mąsto apie dabartinę žurnalistikos padėtį Lietuvoje. Mano uždavinys buvo kalbinti kelių kartų žurnalistus. Ir tuos, kurie išėjo sovietinio žurnalizmo mokyklas universitete bei pačiuose leidiniuose. Ir tuos, kurie gimė Nepriklausomybės metais ir į žurnalistiką atėjo jau kaip laisvos ša-lies laisvi piliečiai. Ir tuos, kurie dar tik studi-juoja žurnalistikos mokslus. Ir net tuos, kurie nori studijuoti tokią patrauklią (ypač apie televiziją svajojančioms merginoms) žurnalistų profesiją. Gal per mažai kalbama, rašoma, mąstoma, kad žurnalistika yra ne populiarumu ir savotišku „žvaigždizmu“ paženklinta pramoga, o sunkus, atsakingas ir net nedėkingas darbas.

Žurnalistikos darbininkas... Kas jis – sąži-nės angažuotas tiesos ieškotojas (sarginis šuo, kaip vaizdžiai mėgsta sakyti prityrę žurnalis-tikos „vilkai“), savo darbdavio, informavimo priemonės savininko ar jo paskirto rengėjo (redakatoriaus) samdinys, besąlygiškai vyk-dantis jo valią? O gal nepriklausomas savo profesijos atstovas?

Į čia išvardytus klausimus, išsiuntinėtus įvairių leidinių ir įvairių kartų kolegoms, at-sakė ne visi. Vieni teisinosi dideliu užimtumu, kiti – nenoru pyktis su savo „bosais“, treči aps-kritai patingėjo gilintis į tokią slidžią temą. Ir vis dėlto mane labiausiai nudžiugino jaunoji žurnalistų karta. To aš ir tikėjau. Kai įvai-riuose susibūrimuose (bažnyčiose, komisijose, susirinkimuose) žvelgiu į jaunų žmonių vei-dus, matau jų akių spindesį ir norą, net ryžtą keisti pasaulį, o ne tik savo profesijos padėtį konkrečiai. Jie tiki sąžine, padorumu ir bebai-miškumu. Vis dar tiki...

Asmeninio archyvo nuotr.

Aistė Plaipaitė

Šiomet gavo bakalauro laipsnį ir iš uni-versiteto, t. y. Žurnalistikos instituto, glėbio išsprūdo į gyvenimo verpetą. Aistė jau dar-buojasi Lietuvos radijuje, ir tai jai patinka.

Tikiu, kad dauguma žurnalistų šian-dien yra nepriklausomi ir sąžiningi, atskai-tingi visų pirma sau. Savo vertybėms, savo

supratimui apie pasaulį ir savo požiūriui, po-
jūčiui, kaip apie pasaulį kalbėti visuomenei.
Kiekvienas žurnalistas – unikalūs transliuo-
tojas. Svarbu, kad būtų didelis jų spektras,
įvairovė, kad visuomenė turėtų pasirinki-
mą, koku kampu žvelgti į pasaulį, ir kad
jai žurnalistas ir jo siūlomas „kampas“ būtų
žinomas, aiškus ir skaidrus. Neunikalus, su-
vienodėjęs, nuo darbdavio linijos nė kiek
nenukrypstantis žurnalistas yra kone tokia
pati blogybė, kaip ir angažuotas kitų jėgų.
Tada žurnalistas tampa nebe nepriklausomas
transliuotojas, ko iš jo tikisi auditorija,
tačiau jam sudėliotos tikrovės retransliuo-
tojas. Netgi kalbant apie klaidas ir netiesą –
geriau, kai žurnalistas pats daro klaidų, nei
aklai perduoda kitų daromas.

„Pajūrio naujienų“ nuotr.

Filomena Taunytė

Šiomet jai sukaks 86-eri. Filomenos kny-
gos jau keleri metai knygynuose neiškrenta iš
populiariausių knygų dešimtuko. F. Taunytė
yra ir publicistė, ir gydytoja, ir... satyrikė.
Šis profesinis ir stilistinis margumas lei-
džia imti jai rupią gyvenimo faktūrą ir iš
jos lipdyti dabartinės Lietuvos paveikslą su
jos biurokratija, korupcijos apimtais plotais
ir kasdieniais paprasto žmogaus vargais bei
rūpesčiais. F. Taunytės žurnalistinio stiliaus
bruožas – ji nebijo nieko: nei žurnalistikos,

*nei valdžios „bosų“, tą bebaimiškumą lemia
jau garbus jos amžius („O ką jie man gali
padaryti?“). Štai jos mums skirtas žodis, tik
vienas sakiny.*

Žurnalistas yra angažuotas darbininkas,
besąlygiškai vykdamas savo darbdavio sąly-
gas. Yra malonių išimčių, bet jų nedaug ir tos
išimtys – laisvi, leidinio savininkui netarnau-
jantys ir nuo jo nepriklausomi žmonės.

Evgenia Levin-Zeneka nuotr.

Jūratė Ablačinskaitė

2008 m. Vilniaus universiteto Komuni-
kacijos fakulteto Žurnalistikos institute
baigė žurnalistiką ir 2009 m. įkūrė in-
ternetinį leidinį „Žurnalistika kitaip“. Novatoriškų žiniasklaidos atstovų apdova-
nojimuose „Nmedia“ tapo 2010 m. laureate
(už indėlį nagrinėjant Lietuvos žiniasklai-
dos probleminius aspektus). Tais pat me-
tais pelnė Antano Macijausko premiją kaip
internetinio leidinio „Žurnalistika kitaip“
įkūrėja, o 2011 m. tapo viešosios įstaigos
„Žurnalistika kitaip“ direktore. Štai ką ji
mano apie pateiktos ir suvoktos tapatybės
skirtumą.

Ant darbo stalo turėdama didelę skaičia-
vimo mašinėlę prisistatau kaip patikima bu-
halterė, tačiau į mano kabinetą užėję svečiai
labai dažnai užduoda klausimų tik apie ki-
činės prekės kilmę. Aš suirztu, jie pakikena.

Bendrų tikslų, susijusių su buhalterija, mes neiškeliamo ir jų nesiekiamo. Komunikacijos specialistai tokią situaciją pavadintų pateiktosios ir suvoktosios tapatybės neatitikimu. Milžinišku neatitikimu. Tie patys specialistai tą pačią „diagnozę“ priskirtų ir šiandienos Lietuvos žiniasklaidos darbininkams: vienkia tapatybė formuojama už redakcijų langų ir visuomenės informavimo priemonėse, kitokia tapatybė atkoduojama (suvokiama) visuomenės. Tad galima tik nutuokti, kokia bendrų žiniasklaidos darbininkų ir visuomenės tikslų situacija.

Šiandienos žiniasklaidos darbininkai neįstatomi į jokių rėmus ir neturi jokios juos vienijančios ypatybės. Kiekvienas skirtingas ir tuo besidžiaugiantis, nes skirtybė leidžia būti pastebėtam ne tik tarp visuomenės informavimo priemonių gausos, bet ir tarp redakcijos kolegų. O komunikacijos specialistai vėl pasakytų, kad skirtybė (kitoniškumas) yra gerai, kol tai yra atspirties taškas, o ne tikslas.

Žiniasklaidos darbininkas – auditorijai nuo bačkutės kalbą režiantis asmuo, laikantis įtakos ir galios svertus. Trukt skaitytoją į kairę su „kaip teigia mokslininkai“, šmaukšt per nugarą su „rūkymas nėra toks žalingas kaip manyta iki šiol“, trinkt su „pakeitėme Lietuvos veidą“ ir bakst nepaklusniausiems su „esame skaidriausi iš visų“.

Jau be autoriaus vardo sklando sparnuota fraze virtęs teiginys, esą leidinyje neliktų vietos naujai informacijai, jei reikėtų taisyti senojo numerio klaidas. Todėl žiniasklaidos darbininkai turi neklystančiųjų kaukes. Galingas, įtakingas, išskirtinis ir neklystantis – taip JIS, žiniasklaidos darbininkas, pateikiamas visuomenei. Bet ar pastaroji jį tokį ir mato?

Žiniasklaidos darbininkas – žvaigždė! „Noriu studijuoti žurnalistiką, kad galėčiau būti laidos vedėja“, – viltingai į mane žvelgia

dešimtos klasės mokinė. Jai žurnalistės įvaizdis – gražus kūnas, papuoštas prašmatnia suknele. Į teiginį, esą žurnalistika ne iš to daržo išauga, tikroji žurnalistika – nuolatinis, sudėtingas ir ištvermės reikalaujantis darbas, reaguoja pikta suraukdamą nosį: „Ne, jūs nesuprantate, aš noriu būti žurnalistė.“

Jis – nepatikimas ir neskaidrus: tai lieka anonimas, tai falsetu klykia savas tiesas, retai beparodo moralinį stuburą, o kitų moralinių organų ir laikysenų iš jo reikalauti jau net auditorija užmiršusi, įtartinos kompetencijos ir ryšių asmuo. O dėl to vis dažniau susimąstoma – valdomas? Valdomas... „Valdomas!“ – visuomenę dirgina čionykštės hienos.

Galima kelti hipotezę, jog nei pateiktoji, nei suvoktoji tapatybė neatspindi tikrosios situacijos, tačiau kol žioji tokia praraja tarp šių dviejų, žiniasklaidos darbininko ir visuomenės, efektyvi sinergija vargiai įmanoma. Geroji žinia ta, kad visuomenė kasdien laukia kokybiškai dirbančio ir patikimo žiniasklaidininko. Taip pateikiamo, taip dirbančio ir taip visuomenės suvokiamo. Yra ką veikti.

Asmeninio archyvo nuotr.

Mindaugas Nastaravičius

Laisvai samdomas žurnalistas, dirbantis Lietuvos radijuje, taip pat laikraštyje „15 min.“. 2007 m. drauge su kolegomis įkūrė ir tapo gzi.lt interneto portalo, vienijančio

žurnalistus, siekiančius aukštesnių žurnalistinės etikos ir skaidrumo standartų, koordinatoriumi. Nuo 2010 m. – Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos narys. Yra pelnęs prizų įvairiuose žurnalistiniuose konkursuose. 2010 m. laimėjo Lietuvos rašytojų sąjungos skelbtą Pirmosios poezijos knygos konkursą, o tarptautiniame poezijos festivalyje „Poezijos pavasaris 2011“ už pirmąją poezijos knygą „Dėmėtų akių“ apdovanotas Zigmo Gėlės-Gaidamavičiaus premija.

Neseniai teko bendrauti su abituriente Migle, svarstančia, kokią profesiją pasirinkti. „Negalvoji apie žurnalistiką?“ – paklausiau jos, prieš tai išgirdęs abejonę dėl filologijos studijų. Ji tvirtina „gerai rašanti“, tačiau norinti „po mokslų pragyventi“. Negaliu teigti, kad moksleivės atsakymas mane nustebino, ir negaliu sakyti, kad tokią nuomonę išgirdau pirmą kartą. O Miglė tąkart kirto tiesiai: „Visi žurnalistai – parsidavę.“ Ir suskubo dar kartą pridurti: „Visi!“

Paklausiau, kodėl ji taip galvoja, iš kur tokia „visus“ sulyginanti ir apibendrinanti nuomonė? Miglė apie tai girdėjo iš mokytojų, iš tėvų. Be to, ji sako ir pati matanti, kas „vyksta televizijose“. Apsidžiaugiau, kad jauna mergina turi tokį kritišką požiūrį – sąmoningų skaitytojų, žiūrovų ir klausytojų labai reikia. Tačiau jos kritiškumas susijęs ne tiek su abejone, su noru pačiai nuspręsti, ką skaityti, kas, jos supratimu, yra tiesa, kiek su nepasitikėjimu tais „visais“. Kaip žmonėmis.

Merginai mėginau paaiškinti, kad žmonių būna visokių. Vadinasi, ir žurnalistų yra visokių. Puikiai besimokanti, aktyvi moksleivė ir čia turėjo savų argumentų. „Taip, bet žurnalistai kalba tai, ką jiems liepia sakyti. Jie vaidina, kad kažką aiškinasi, tiria, bet, man atrodo, jog viskas – dėl reitingų, dėl

pinigų“, – režė pašnekovė, mananti, kad sąžiningų, tiesai ir profesionalaus darbo principams atsidavusių žmonių šioje srityje tėra vienetai. Pasidžiaugiau, kad bent tie vienetai Miglės galvoje sukasi. Vienas plius vienas – jau keli. Bent tiek.

Negaliu teigti, kad su Migne nesiginčyčiau. Ypač studijų metais, kai mano rašiklis buvo sklidas idealizmo. Prieš dešimtį metų atrodė, kad „tikras žurnalistas“ geba pasipriešinti bet kokiam spaudimui – pašnekovo, darbdavio, reklamdavio. Atrodė, kad tokių žmonių redakcijose užtenka. Vis pamatydavau straipsnį, oponuojantį bendrai laikraščio nuomonei ir nuotakai. Vis išvysdavau televizijos laidą, kurioje buvo kalbinami jos savininką kritikuojantys visuomenininkai. Vis pasigarsindavau radiją, kai laidų vedėjai be išankstinio žinojimo ir pagiežos aiškindavosi, „kas dėl visko yra kaltas“. Užvertęs puslapį, išjungęs televizorių ar radiją jausdavau pagarbą ir konkretiems žmonėms, ir šiai profesijai. Vienas plius vienas tuomet atrodė kaip dešimt.

Nusivyliau? Turbūt. Labiausiai pačiu savimi, nes mano galvoje, kitaip negu Miglės, sukosi skaidresni debesys. Kartodavau sau tokius žodžius, kaip „visuomenės interesus“, „etika“, „principai“, „nepriklausomumas“, „pagarba“. Ir vis rasdavau žmonių, virš kurių galvų šiuos debesis „pakabindavau“. Dabar šie žmonės – nebe žurnalistikoje. Versle, politikoje. Kitur. O kas aplink? Aplink – savimi labai pasitikintys, dažnai jokio išsilavinimo (be žurnalistikos studijų) neturintys žurnalistai, norintys tiesiog „pragyventi“. Kompromisai tiek su žurnalistikos principais, tiek su savo pačių vertybėmis – kasdienybė. „Aš galiu būti toks, koks esu reikalingas. Aš galiu prisitaikyti, galiu apsimesti, galiu tarnauti. Aš galiu rašyti taip, kaip reikia.“ Štai tokie ir debesys.

Sakysite, kad dramatizuoju. Žinoma, kad dramatizuoju. Aplink – pilna visokių. Ir puiškių profesionalų, išeinančių iš darbo, jeigu jiems „kažkas kažką“ liepia. Ir visada drąsi „jaunoji karta“, kurioje vis dar pasitaiko žmonių, nebijančių redaktoriaus paklausti „kodėl turėčiau?“ Ir „seni vilkai“, kurių negąsdina jokie „debesys“, jokie „atmosferos reiškiniai“. Tačiau šis tas, bent jau mano rašiklyje, pasikeitė. Turbūt tai, kad dabar vienas plius vienas vis dėlto yra ne dešimt, o du.

Asmeninio archyvo nuotr.

Vidas Mačiulis

Žinomas Lietuvos televizijos žurnalistas, publicistas, redaktorius. Nuo 1990 m. vadovauja Kauno apskrities žurnalistų skyriui.

Miršta žurnalistika su senaisiais sovietų išugdytais žurnalistais, kurie tikrai kitaip mąsto ir sąžiningiau dirba. Naujoji, jaunoji žiniasklaidos karta gali iš žmogaus tik pasityčioti. O žurnalistu krikštijamas kiekvienas, kuris tik parašo žinutę ar pasirodo ekrane.

Šitame prisitaikėliškumo amžiuje žurnalistai kuo toliau, tuo mažiau vertina, analizuoja ir kalba apie save, tačiau visada kritikuoja kitus. Labai gerai, kad „Žurnalistika“ drąsiai kelia klausimą „Kas mes esame?“, nes atsakymo nieieško mūsų profesinės organizacijos, o juo labiau – žiniasklaidos priemonių

bendruomenės. Gal bijoma pasakyti, kad žurnalistas šiandien, kaip anas karalius, yra nuogas – juk nemalonu pačiam prisipažinti, o žiniasklaidos vadovas arba leidinio, radijo, televizijos, interneto svetainės savininkas supyks, išgirdęs viešą išpažintį apie mūsų kūrybinę „laisvę“ ir realų, nepagražintą žiniasklaidos darbuotojų gyvenimą. Neįtikėtina, bet akivaizdu, kad 22-aisiais atkurtos nepriklausomos Lietuvos gyvenimo metais turime kalbėti ir rašyti apie žurnalistų laisvę, teisingumą, garbę, pareigą. Šie esminiai gyvenimo principai visų kartų žmonėms, taip pat ir žurnalistams, buvo, yra ir turi likti amžini, jeigu tik būsime teisingi ir įžvalgūs.

Pirmajame Lietuvos žurnalistų sąjungos metraštyje, išleistame 1934 m., išspausdintas vedamasis straipsnis „Dabartis ir žurnalistas“, kurio autorius – laikraščių ir žurnalų redaktorius, vėliau ir LŽS vadovęs Izidorius Tamošaitis. Jeigu ne kitoks nei šiandien rašinio stilius, žodynas, pagaltum, kad publikacija rengta dvyliktaisiais naujojo tūkstantmečio metais. Tokios pačios pasaulio, Lietuvos ir žurnalistų gyvenimo temos bei problemos. „Žurnalistas yra tautos elitas. Jis yra dvasios aristokratas. Kaip toks, jis visa galva stovi aukščiau masės. Žurnalistas masei vadovauja ir ją veda į naujus pasaulius. Nauji pasauliai reikalauja reikalauja, kad ir patsai vadovas būtų atsinaujinęs. Naujas pasaulis tegali būti kuriamas tik naujo žmogaus, ir tik atsinaujinusiu žmogumi jis tegali būti remiamas“, – teigė I. Tamošaitis.

Niekas nesidomi ir neanalizuoja, kas ir kaip ateina į žurnalistiką. Tenka pripažinti, kad praėjusio šimtmečio septintąjį dešimtmetį laikraščių redakcijose dirbo kur kas daugiau žurnalistinių ar kitą aukštąjį humanitarinį mokslą baigusių mūsų tautiečių nei

dabar. Tuomet redakcijos reikalaudavo ne tik išsilavinusių, bet ir talentingų darbuotojų. Taip, buvo viena partija ir viena tiesa, apie kurią nuolat turėjo rašyti ne tik „partinės statybos“ skyriaus darbuotojai. Visi žurnalistai lyg šuneliai buvo pririšti grandinėle prie būdos. Ir jų amšėjimas buvo ta pačia gaida, kokie mes laisvi ir laimingi, kaip puikiai gyvename... Taip buvo, tačiau kiekvienas žurnalistas tada turėjo savo rašymo stilių, platų žodyną, meninę publikacijų išraišką. Kiek ne turiniu, bet kūrybiniu požiūriu vertingų apybraižų buvo išspausdinta laikraščiuose, išleista atskiromis knygomis. Labai populiarius buvo feljetono žanras, net kiekvienas rajoninis laikraštis kartą per savaitę parengdavo satyrinius skyrelius, kuriuose buvo kandžiai išjuokiami veltėdžiai, chuliganai, vagiškai ir girtuokliai. Pasirodydavo ir menui bei kultūrai skirti puslapiai. O geros naujienos buvo spausdinamos kiekviename laikraščio numeryje, pranešamos radijo, rodomos televizijos laidoje. Dabar to nėra ir atrodo, kad niekam nereikia. Svarbiausia – sensacija, nelaimės ir žinomų žmonių nutikimai. Šiandieniniai mūsų žurnalistai ne tik nestovi „visa galva aukščiau masės“, bet ir būna žemiau juosmens, pataikaujantys žemam skoniui, kad tik didėtų tiražas ar kiltų reitingai.

(Geros naujienos... Šių tekstų rengėja ir šių eilučių autorė prieš 20 metų naiviai svajojo apie dienraštį pavadinimu, tarkim, „Geros naujienos“. Tuomet laikraštininkai ieškojo, kaip niauriau ir beviltiškiau nušviesti Lietuvos Nepriklausomybės kelią, lyg su žiburiu ieškodavo „varguolių“ įvairiuose respublikos kampuose. Tikiu, kad ne jie patys, o jų šeimininkai nurodydavo temas ir liepdavo ieškoti žmonių, kuriuos jau tada galėtų kompromituoti pagal

užsakovų pageidavimus. Tai šio rašinio pabaigoje (ji – kitame numeryje) patvirtins ir mūsų žurnalistikos metras Laimonas Tapinas. „Geros naujienos“, pagal mano naivaus supratimo laipsnį, būtų buvusios atsvara valstybės ir jos piliečių saviniekai, saviplakai, nevisavertiškumo kompleksu ugdymui, besitęsiančiam iki šių dienų ir įgaunančiam vis makabriškesnį pavidalą... Tačiau grįžkime prie Vido Mačiulio minčių. – AUT.)

Vidas Mačiulis. Didžiausia mūsų visuomenės informavimo priemonių bėda, kad kuo toliau, tuo mažiau dirba žurnalistų profesionalų. Jų trūksta dėl menko atlygio už kūrybą ir reikalavimo šokti pagal vadovo ir savininko pučiamą dūdelę. Dabar redakcijos žurnalistas negali savarankiškai, su niekuo nederinęs, nagrinėti, jo manymu, svarbų ir aktualų klausimą, rengti interviu. Pirmiausia jis turi suderinti su skyriaus vadovu, šis – su redaktoriaus pavaduotoju, o redaktorius – su leidinio savininku. Yra ne vienas konkretus pavyzdys, kai parengtas laikraščio numerio puslapis, nusiųstas savininko įgaliotajam „cenzoriui“, būna išmetamas į šiukšlių dėžę, o nepatikęs straipsnis pakeičiamas šeimininkui lojalaus autoriaus parengta publikacija. Kitaip ir negali būti, nes mūsų žiniasklaida po „vienos ir teisingiausios partijos“ valdymo laikų tapo svarbiu, reikalingu verslu. Kūryba, žinoma, niekam nerūpi. Tik reikalaujama, kad redakcija būtų rentabili, pelninga. Svarbiausia, kad bankininko, turtingo verslininko ar net politiko valdoma spauda ar eterio laidos atspindėtų jų norus, siekius ir kritikuotų konkurentus. Nėra griežto įstatymo, draudžiančio tam panaudoti visuomenės informavimo priemones. Dėl to spauda greičiau išnyks, o televiziją pakeis internetas.

Ar tai žurnalistika, jeigu dvi skirtingos komercinės televizijos tuo pačiu metu rodo žinių laidas, kuriose tuos pačius įvykius korespondentai mato ir vertina skirtingai? Jau dveji metai besitęsianti kaunietiška kedžiada įrodė, kokie mes esame apgailėtini, anot I. Tamošaičio, „tautos vadovai į naujus pasaulius“. Ta pati televizija vienoje laidoje gina vieną, o antroje – kitą pusę, kad tik žiūrovų būtų kuo daugiau. Tiesa niekam nerūpi. Nusižengiama ne tik paprasčiausiam žmogiškumui, bet ir teismų priimtiems sprendimams. Kartais atrodo, kad tai daroma ne už ačiū. Vieno dienraščio žurnalistės prisipažinimas televizijos laidoje priverstė krūptelėti. Pasirodo, kai ji buvo vienoje kedžiados pusėje, labai daug vienpusiškai rašė ta tema. Ji nuolat ne tik bendravo su ta pačia liūdno istorijos veikėja, bet ir pas ją nakvodavo. Kartą, vartydama albumus ir pamačiusi, su kuo yra nusifotografavusi ją priglaudusioji, taip pat išsiaiškinusi daugiau neigiamų faktų, paliko ne tik „užsakovę“, bet ir redakciją. Bet tai bene tik vienas toks

nuoširdus prisipažinimas, teigiamas pavyzdys, nes mūsų žiniasklaidos sesės ir broliai mato viena akimi, girdi viena ausimi. Ir širdimi nevertina faktų, bruka mums, žiūrėtojams, klausytojams, nuomonę, kuri tinka ir patinka leidinio savininkui. Jeigu nerašys, nepasakos, nerodys, bus atleistas iš darbo arba priverstas išeiti. Ir tylės, nes nemalonu prisipažinti, kad esi (ne)mylimas, bet (ne)principingas?

Kauniečiai žurnalistikos senjorai dar ilgai prisimins auksinius laikus, kai miesto laikraščio savininkai buvo jie patys. Tada, kai leidinį nupirko norvegiška „Orkla media“, buvo ne tik galima, bet ir reikalaujama rašyti apie viską, kas aktualu. Ir svarbiausia – objektyviai, originaliai, operatyviai, nepataikaujant nė vienai partijai ar judėjimui, tarnaujant tautai ir jos žmonėms. Laikraštis buvo pelningas, bet svarbiausia – patikimas, visų laukiamas ir vertinamas. Kai redakciją nupirko Lietuvos verslininkai, prasidėjo ne tik žurnalistų devalvavimas, bet ir skaitytojų nepasitenkinimas spauda. Patys geriausi, didelę

darbo patirtį turintys žurnalistai turėjo atsisveikinti su redakcija. Juos pakeitė jauni, paklusnūs ir už minimalią algą dirbantys, bet ne talentingiausi žmonės. Ekonominė krizė, privertusi valstybę sumažinti lengvatas spaudai, žmonių negalia pirkti ar prenumeruoti laikraščius ir žurnalus, kurių leidžiama keliskart daugiau negu reikia, stumia į prarają žurnalistikos kokybę ir objektyvumą. Didžiausias ryšys su gyvenimu žiūrovams, deja, yra televizija, kuri rodo filmus, varančius žmones į neviltį, į savižudybes. Tuo vis dažniau piktnaudžiauja ir sava žiniasklaida.

Pragyvenus tris žurnalistinio darbo Lietuvoje periodus – sovietinį, atgimimo ir nepriklausomos Lietuvos – lyg nuostabus sapnas yra Sąjūdžio – vienybės ir savitarpio supratimo – laikai. Tai buvo gaivus, visiems labai reikalingas ir įkvepiantis žiniasklaidos dvelksmas. Tada žurnalistai iš tikrųjų buvo laisvi ir nepriklausomi. Visi, išskyrus keletą, buvo nepriekaištingame kūrybinių ieškojimų ir atradimų kelyje. Per tuos penkerius metus, tris iki ir du po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, mes visi sužinojome ir papasakojome apie mūsų tautos istoriją, jos dabartį ir ateitį daugiau, nei sugebėjome padaryti per pastaruosius dvidešimt metų. Kodėl tada žiniasklaida vienijo tautą, o dabar ją dažnai supriešina? Priežastis paprasta. Vieną vientelę ir nepakartojamą sovietinę partiją pakeitė ne tik kairieji ir dešinieji, bet ir dar dešimtys partijėlių. Daug norinčių vadovauti ir valdyti lenininiais principais, kai svarbiausia yra turėti spaudą, radiją ir televiziją, nes kas pinigų moka, tas ir muziką užsako...

Nebeliko Sąjūdžio laikais gimusios, bet greitai mirusios tikrosios mūsų žurnalistikos. Dabar mes esame lyg pakeleiviai ar išmaldos ištiesta ranka laukiantys kūrėjai. Nesuprantamas ir kolegų prisistatymas: „Aš – laisvas žurnalistas.“ Nuo ko laisvas?

Jeigu neturi darbo, taip – esi laisvas, tačiau kartu ir negali išreikšti savo požiūrio. Parašęs straipsnį ar parengęs laidą būsi nesuprastas, jeigu nepataikysi atsisėsti į bendraminčio leidėjo vežėčias. Talentingas, bet prieštaraujantis kitai nuomonei žurnalistas yra pasmerktas vegetavimui arba savo profesijos išdavimui.

Profesionaliąją žurnalistiką žlugdo ne tik savo rankose žiniasklaidos priemonės laikantys turtingieji. Interneto svetainių eroje kiekvienas pilietis tampa savotišku mūsų kolega. Jis rašo, ką nori, kaip nori, niekina arba giria, spausdina eilėraščius ar net romanus. Niekam nesvarbu, kokia tų rašėvų kalba, kad joje daugybė gramatikos ar sintaksės klaidų. Kuo klaikesnis rašinys, tuo labiau jis skaitomas ir komentuojamas. Ir jokios kontrolės! Rašyk, ką nori, tik ne prieš valstybę, gėjus ir kitataučius. Internetas, kuriame žurnalistikos beveik nėra, tampa savotišku tautos ginklu ar opiumu. Kuo toliau, tuo giliau mes krentame į bedvasį pasaulį. Neigiamą pavyzdį rodo ir didieji šalies dienraščiai. Nėra numerio, kuriame nebūtų smulkiai, technologiškai aprašytos sirgusių žmonių savižudybės ar buitinės nelaimės, nebūtų spausdinami pasakojimai apie sotų ir laimingą pasiturinčiųjų bei žavų „žvaigždžių“ gyvenimą. Ir nė žodžio apie žmonėms reikalingą tikėjimą, viltį ir meilę.

Gal mūsų istorijon bus įrašyti ir kelių spaudos, eterio žurnalistų – tiesos ieškojų – vardai, tačiau tai bus, švelniai tariant, neobjektyvus vertinimas. Tie, kurie kaip prokurorai ar teisėjai atlieka vadinamuosius žurnalistinius tyrimus, yra iš kažko gavę užsakymą ir faktinę medžiagą (sakysime, konkreti „Snoro“ banko istorija). Gal ir ne tik dėl reitingų neriamasi iš kailio, pažeidžiant žmogaus garbę ir orumą. Prieš šešiolika metų įkurta Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos

komisija (LŽLEK), geranoriškai siekianti sudrausminti kolegas, pati yra tų pačių „tiesos ieškotojų“ niekinama ir žeminama. Du šalies dienraščiai, paskelbti kaip etikos nesilaikantys leidiniai, pradėjo šlykštų laikrastinį karą prieš LŽLEK. Išspausdinti ne tik kelis puslapius užimantys redakciniai straipsniai, bet ir visų Etikos komisijos narių nuotraukos, perbrauktos kraujo spalvos kryžiais. Dėl tokio akibrokšto jų niekas nebaudė, net neišspėjo aktyvių redaktorių, keistai, įžeidžiančiai kovojančių su jų prasto darbo kritikais. Tylėjo Komisijos nariai ir juos delegavusios kūrybinės sąjungos bei organizacijos, kurios tik... pradėjo rengti Etikos kodekso pakeitimus. Gal dėl to, kad leidėjai ir savininkai nepyktų? Tranai gali džiūgauti, o darbščiosios spaudos, radijo ir televizijos bitutės už kiekvieną ne visai tiksliai parašytą žodį yra tardomos ir baudžiamos.

Šiandieninis žurnalistų gyvenimas: kieno vežime sėdi, to ir dainą turi traukti. Niekuo nesiskiria buvusios ir dabartinės valdžios, taip pat joms pataikaujanti arba jų pačių žiniasklaida. Kaip buvo, taip ir liko, nes

istorijos ratas sukasi... 1934-aisiais pirmajame Lietuvos žurnalistų sąjungos metraštyje savo straipsnyje žurnalistas Justas Paleckis, aprašęs sunkų ir kartais beprasmišką laikraštinių darbą, kurio vaisiai nelabai kam įdomūs ir reikalingi, apibendrina: „*Bet tu, žurnaliste, nenuliūsti ir leidiesi užhipnotizuojamas, įtikinamas pasitenkinimo jausmo, jog esi kad ir maža, bet vis dėlto dalelytė tos jėgos, kuri laikoma viena didžiųjų pasaulio galybių. Taip ir reikia. Nors iš tiesų rašai tik smėlyje, bet įsivaizduok rašąs kiečiausiame granite!*“

Tegul anų dienų žurnalistų raginimas pažadina mumyse siekį atlikti dorą žiniasklaidos misiją žemėje. Visomis įmanomomis priemonėmis, visais įmanomais būdais skaitytojams, klausytojams ir žiūrovams kurti ir puoselėti gerį, nes šiandienei žurnalistikai labai trūksta geranoriškumo, teisingumo ir paprasčiausio žmogiškumo. Kiek dar reikės dešimtmečių, kad pasikeistų mūsų žurnalistika?

Antroji šio straipsnio dalis – almanache „Žurnalistika“ 2012 (II), išėisiančiame šių metų pabaigoje

Paulius Subačius: transliuotojai nepaprastai brangina savo reputaciją

1 1957 m. balandžio 30 d. Lietuvoje pirmą kartą nušvito žydrieji ekranai. Pirmosios laidos buvo matomos tik Vilniuje. Televizorių tuo metu buvo apie 30. Pas turinčius imtuvus susirinkdavo kone pusė gatvės, nors ką nors įžiūrėti mažyčiame rusų gamybos (pirmieji lietuviški TV imtuvai Šiauliuose pagaminti po šešerių metų) televizoriaus ekrane iš antros ar trečios eilės buvo gana keblu. Pirmaisiais mėnesiais laidos transliuotos 2–3 kartus per savaitę, o nuo 1961 m. – kasdien.

Daugiau kaip trisdešimt metų vienintelę Lietuvos radijo ir televizijos komiteto programą „prižiūrėjo“ visagalis Glavlitas. Neduokdie, jei ekrane šmėkštelėdavo bažnyčios stogas ar upelyje turkšdavosi antis.

Žurnalistui ilgai atsirūgdavo ir užmaršumas, kad yra ne viena, o dvi Vokietijos – VDR ir VFR. Buvo ir daugiau tabu... Bet nuplaukė istorijos upe visos „antys“, keliančios šypsnyį dabartiniams transliuotojams. 1989-aisiais Klaipėdoje pradėjo veiklą pirmoji kabelinė televizija, atkūrus nepriklausomybę steigėsi pirmosios komercinės radijo ir televizijos stotys. Penkerius metus tik užgimusios elektroninės žiniasklaidos techninis „auklėjimas“ ėjo iš rankų į rankas – Ryšių, Ryšių ir informatikos ar Susisiekimo ministerijoms, Vyriausybės departamentui, Radijo ir televizijos programų transliavimo įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninei komisijai ar Lietuvos radijo ir televizijos valdybai.

Paulius Vaidotas Subačius (g. 1968 05 04 Vilniuje) Vilniaus universitete studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. 1996 m. apgynė humanitarinių mokslų daktaro disertaciją. Nuo 1992 m. dėsto VU. Stažavosi Osnabriuko, Airijos nacionaliniame, Birmingemo universitetuose, Rusijos valstybiniame istorijos (Sankt Peterburge), Vatikano slaptajame, Lomžos vyskupijos archyvuose. Devynių filologinės ir istorinės tematikos knygų autorius arba redaktorius. Paskelbė daugiau kaip 100 mokslinių straipsnių ir šaltinių publikacijų, beveik 300 recenzijų, apžvalgų ir komentarų. Skaitė pranešimus daugiau kaip 100 mokslinių konferencijų.

Nuo 2011 m. Radijo ir televizijos komisijos pirmininkas.

Yra pelnęs valstybinę mokslininko stipendiją (1998 ir 2003 m.), Bažnyčios Kronikos fondo žymenį (2003 m.), J. Prunskio premiją (2004 m.), aukštųjų mokyklų vadovėlių konkurso premijas (už knygą „Teknologija: teorijos ir praktikos gairės“, 2004 m.; už skyrių knygoje „XX amžiaus literatūros teorijos“, 2008 m.), Antano Baranausko premiją (už knygą „Antanas Baranauskas: gyvenimo tekstas ir tekstų gyvenimai“, 2010 m.). Apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ medaliu (2007 m.).

1995 m. Konstitucinis Teismas konstatavo, jog teisės aktų normos, suteikiančios Lietuvos radijo ir televizijos valdybai teisę tvirtinti konkursų rezultatus, prieštarauja šalies Konstitucijai bei Konkurencijos įstatymui. 1996 m. liepos 2 d. priimtas Visuomenės informavimo įstatymas iš esmės pakeitė radijo ir televizijos veiklos teisinio reguliavimo principus, kuriems įgyvendinti buvo įsteigta Radijo ir televizijos komisija.

Pirmajai Komisijai, vadovaujamai Periodinės spaudos leidėjų asociacijos pirmininko Rimanto Šukio, reikėjo padėti savarankiškos, nepriklausomos nuo valdžios, politikų ir verslo, institucijos pamatus, sukurti be jokių išpareigojimų visuomenei veikiančios rinkos „eismo“ taisykles. Per šešiolika LRTK veiklos metų įgyvendintas radijo ir televizijos transliuotojų licencijavimas, leidžiantis ribotus valstybės išteklius paskirstyti konkurso būdu, susiformavo subalansuota rinka, prigijo aiškos jos reguliavimo taisyklės. Komisijai taip pat vadovavo Donatas Katkus, Jonas Liniauskas. Ketvirtuoju komisijos pirmininku prieš metus išrinktas Lietuvos Vyskupų Konferencijos deleguotas Paulius Subačius, humanitarinių mokslų daktaras, VU profesorius, Lietuvių katalikų mokslo akademijos (LKMA) valdybos pirmininkas, Komisijoje dirbantis antrą kadenciją.

*LRTK pirmininką Paulių SUBAČIŲ kalbina
Audronė KOSCIUŠKIENĖ*

Šiuo metu Lietuvoje televizijos programos transliuojamos visų rūšių elektroninių ryšių tinklais – per antžemines televizijos stotis, kabelinės televizijos tinklais, mikrobangų daugiakanalės televizijos tinklais (MDTV), laidiniais ir bevieliais plačiajuosčio ryšio tinklais (IPTV) ir per dirbtinius Žemės palydovus. Veikia 37 radijo stotys, 28 TV transliuotojai, 54 retransliuotojai. Intensyviai rengiamasi skaitmeninės televizijos erai.

Aukščiausias Komisijos organas – jos posėdis, kuriame balsų dauguma priimami sprendimai. Ar pirmininkas gali daryti įtaką sprendimams ir kas pasikeitė Komisijos veikloje, kai pradėjote jai vadovauti?

P. Subačius. Iš esmės tęsiu ilgamečio pirm-tako Jono Liniausko darbus. Tik palyginti su jo ramiu būdu aš esu cholerikas. Paskirtas į Komisiją stebėjausi, šiek tiek kritikavau, gal net purkštavau, o paskui pastebėjau, kad visi nauji nariai panašiai elgiasi – nori, kad Komisija veiktų greičiau, griežčiau ir t. t. Kai tapau pirmininku, atrodė, kad būtų geriau, jei kai kurie dalykai būtų skaidresni, viešesni, kad būtų protokoluojami pasitarimai, kuriuose aptariam įvairūs klausimai, ypač susiję su transliuotojų komercine paslaptimi. Beje, Komisijos posėdžiai yra vieši ir visi sprendimai priimami dalyvaujant audiovizualinės rinkos dalyviams. Anksčiau tai gerokai stebino užsienio valstybių kolegas, kurie sprendimus paprastai priima už uždarytų durų.

Man pradėjus vadovauti Komisijai, keturiolika radijo ir televizijos programų transliuotojų kreipėsi į Seimą dėl neva neskaidrios Komisijos veiklos. Ir nors daugeliui Valstybės kontrolė asocijuojasi su stichine nelaime, aš džiaugiuosi jos atliktu tyrimu ir teisingomis pastabomis.

2011 m. pabaigoje pagaliau įtvirtintas teisinis Komisijos statusas – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad Komisija nėra biudžetinė įstaiga, o pagal specialų įstatymą įsteigtas ir veikiantis specifinis viešasis juridinis asmuo. Nuo šių metų perėjome prie biudžetinio komisijos veiklos finansavimo modelio – sąmatos eilutės liko tos pačios, tik aiškiau matomos. Išspręstas ir aktualus bei daug diskusijų kėlęs apmokėjimo už darbą Komisijos nariams klausimas – pasirinktas modelis, kuris taikomas Seimo nariams – mokamas mėnesinis atlygis, išskaitoma, jei kas nors be pateisinamos priežasties posėdžiuose nedalyvauja.

O dėl pirmininko įtakos... Komisiją kaip visumą, priimančią sprendimus 9 balsų dauguma, labai sunku paveikti. Tokiems skirtingiems žmonėms iš įvairių organizacijų pavyksta rasti vieną visiems tinkantį sprendimą tik plataus konsensuso būdu. Didžiosios dalies Komisijos narių labai rimtas visuomeninis statusas ir, patinka kam ar nepatinka, bet nei Donato Katkaus, nei Gyčio Lukšo, nei Ramunės Vėliuvienės, nei kurio kito iš tos publikos nepastumsi.

Žiniasklaida, ypač elektroninė, tolsta nuo savo pagrindinių funkcijų: bent jau potencialiai kontroliuoti valdžios instituciją, pateikti objektyvią informaciją, komunikuoti tarp piliečių ir valstybės ir t. t. Kad ir kokį kanalą įsijungtum – šokam ir dainuojam. Dainuojam ir šokam. Bet ką daryti tiems, kuriems televizija yra vienintelis „langas į pasaulį“, o pramogų, dažnai ne pačia geriausia prasme, jie nenori?

P. Subačius. Turime suprasti, kad televizija, radijas – kultūrinis fenomenas, kultūrinis rezultatas, į kurį negalime numoti ranka ir pasakyti, kad to mums nereikia. Vyresnės kartos žmonės dažnai sako: geriau, kai buvo vienas kanalas – jis nerodė erotikos, siaubo, smurto. Bet buvo

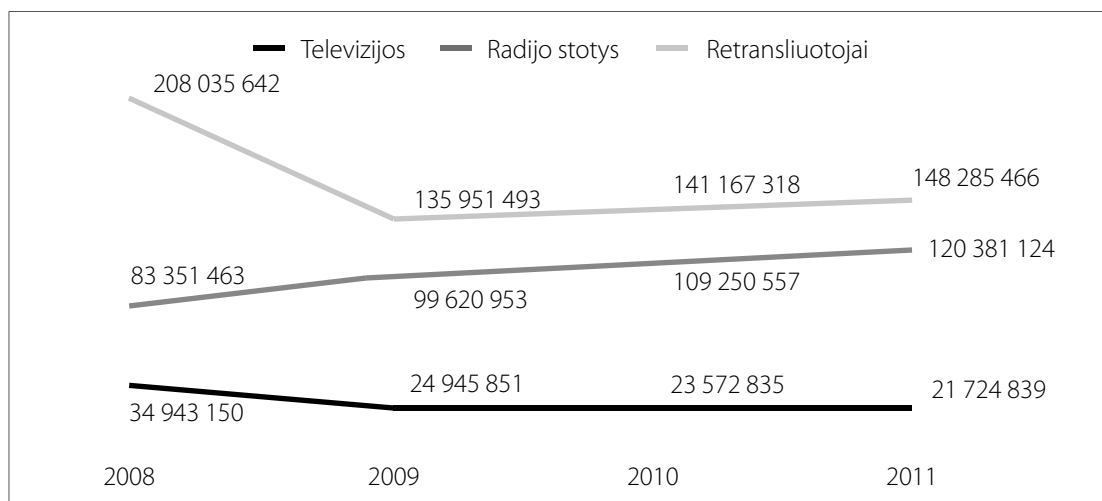
„šlovingoji raudonoji armija“, mušanti fašistus. Nenorėčiau grįžti prie tokios televizijos. Jau geriau komercinė pigena... Pagaliau visada gali pasirinkti – žiūrėti ar išjungti. Turim ir kitą didžiulę erdvę – internetą, kiną, festivalius. Gal galėtume pamažu keisti ir turėtume žmones orientuoti į aukštąją kultūrą. Nacionalinės kultūros klausimas yra labai svarbus – teatrai per mažai finansuojami, meno žmonėms nesugebama „duoti duonos“ už rimtus darbus. Ir nors TV „duona“ – batonas su „E“, bet televizija, kurdama savo produkciją Lietuvoje, įdarbina daug žmonių.

Komisija dažnai painiojama su Lietuvos radijo ir televizijos taryba, Komisijai adresuojami žiūrovų, nepatenkintų nacionaliniu transliuotoju, skundai...

P. Subačius. Nacionalinis transliuotojas veikia pagal savo atskirą įstatymą ir turi savo kompetentingą tarybą. Vieninteliai santykiai su LRT yra leidimai, kuriuos jiems išduodame.

Visuomeniniam transliuotojui esame turėję ir priekaištų, net skyrėm nuobaudas, kai pažeidė reklamos, nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos

Komercinių transliuotojų ir retransliuotojų pajamos per 2008–2011 m., Lt¹

¹ Šaltinis: LRTK

poveikio taisykles, kurios galioja visiems subjektams. Apskritai nacionalinis transliuotojas korektiškai veikia, tik žiūrovai jam yra daug reiklesni dėl programų ir dažniau skundžiasi.

Komerciniai transliuotojai nelabai patenkinti nuolaidomis misiją vykdančiam nacionaliniam transliuotojui nevienodomis rinkos sąlygomis. Prieš kiekvienus Seimo rinkimus prisimenamas abonentinio mokesčio įvedimo klausimas. Pirmasis apie jį prakalbo generalinis direktorius Laimonas Tapinas, vadovavęs LRT 1992–1995 m. 2001-aisiais ir Komisija siūlė Seimui nevilkinti LRT nepriklausomo ir nekomercinio finansavimo, nes tai „trukdo audiovizualinės rinkos dalyviams, ypač smulkiesiems, planuoti tolesnę verslo plėtrą“, siūlė priimti atitinkamus sprendimus, kuriais būtų nustatyta konkreti data, nuo kurios naikinama komercinė reklama per LRT.

P. Subačius. Sąlygos įvairiais požiūriais gali būti nevienodos, tarkim, tarp kabelinių paslaugų teikėjų – ne visur yra pakloti kabeliai, ne visur išvedžiotos tranšėjos, kai kur naudojamosi telekomo šuliniais. Yra senas pajuokavimas: ar gali būti duobkasiams sudarytos vienodos sąlygos, nes vienur smėlis, kitur molis, o tretiems akmenis kapot reikia – kiekvienas turi savo kapines. Užsitęsusios įvairios politinės diskusijos dėl LRT rodo, kad problema yra gili ir sunkiai sprendžiama. Todėl parėmėm LRT norą turėti atskirą skaitmeninės televizijos tinklą, nes Komisijai, kaip Seimo ir Vyriausybės patarėjai, atrodė, kad toks sprendimas būtų tinkamas. Kas vyksta, kai komercinis ir visuomeninis transliuotojas neturi kuo susimokėti už programų siuntimo paslaugą? Komercinis paprasčiausiai išjungiamas, sustabdomas jo transliavimas. O nemažai įsiskolinęs visuomeninis transliuotojas neišjungiamas (tai uždrausta net teismo),

skolas kažkas kažkaip užskaito ar anuliuoja. Tad Komisija mano, kad bent skaitmeninėje platformoje ši problema išspręsta ir jei dabar tos skolos bus, jos neturės interferencijos su privačių transliuotojų skolomis ar pelnu.

Gausėjantis reklamos kiekis kelia teisėtą televizijos žiūrovų nepasitenkinimą. 2010-ųjų rudenį priimtos VII pataisos dar labiau liberalizavo reklamos transliavimą televizijos programose, be to, įvesta nauja reklamos forma – prekių rodymas. Transliuotojams nustatyta pareiga sudaryti žiūrovams galimybę gauti informaciją apie audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėją. O kur dar laidų anonsai, savireklama? Jei sulauki filmo pabaigos, dėl reklamos tarpų būni beveik pamiršęs, kokį filmą žiūri...

P. Subačius. Kaip žiūrovas ar net kaip kultūros istorikas norėčiau, kad reklamos būtų kuo mažiau, kad ji būtų mandagi, neagresyvi ir t. t. Bet, kita vertus, nuolat pageidaujame naujesnių ir geresnių filmų, kokybiškų laidų, norime, kad televizijose dirbtų talentingi žmonės. Nors daugelis nenorime to pripažinti, reklama ir TV kokybė labai susiję. Televizija yra labai brangiai kainuojantis dalykas. O kokybiška televizija – nepaprastai brangiai kainuojantis dalykas, ir jei mes norime ne vien verstinės, bet ir savo televizinės produkcijos su savo aktorais, dainininkais, pašnekovais, kažkas už tai turi mokėti. Vienintelis realus šaltinis – reklamos užsakovai. Tiesa, yra alternatyvos, ypač neeteriniu būdu transliuojamose programose. Jose gali nebūti reklamos. Tik klausimas, kas už tai sumoka? Arba tai yra abonentinis mokestis, arba dar vienas niuansas, keliantis įvairių minčių – o gal yra valstybių, kurios remia tokias TV programas, turėdamos politinio, ideologinio poveikio, savo kultūros skleidimo tikslų? Komisija nuolat tai stebi, svarsto, kiek apskritai gali būti nemokamų programų, kiek jų liks įdiegus skaitmeninę televiziją?

Vienas svarbiausių Komisijos veiklos prioritetų – nepilnamečių apsauga nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio. Ar Komisija pajėgi pažaboti žaibiškai besivystančią TV ir interneto integraciją? Ar gali pažymėti S raidę vaikų išmaniuosiuose telefonuose?

P. Subačius. Akivaizdu, kad stebime didžiulę technologijų konvergenciją, kad „turinys“ prieinamas pačiais įvairiausiais būdais. Bet labai svarbu žiūrėti ir mastą, ir kontrolės mechanizmus, kurie gali būti racionalūs. Mes turim policinės valstybės patirties – ne iš knygų žinom, kad tokia valstybė nepajėgi visko kontroliuoti. Turim ir dabar tokių reguliuotojų, tiesa, ne Europos Sąjungoje, kurie vykdo totalų visų programų monitoringą, viską įrašinėja ir peržiūri kiekvieną minutę.

Bet ir Komisija įrašinėja bei stebi programas...

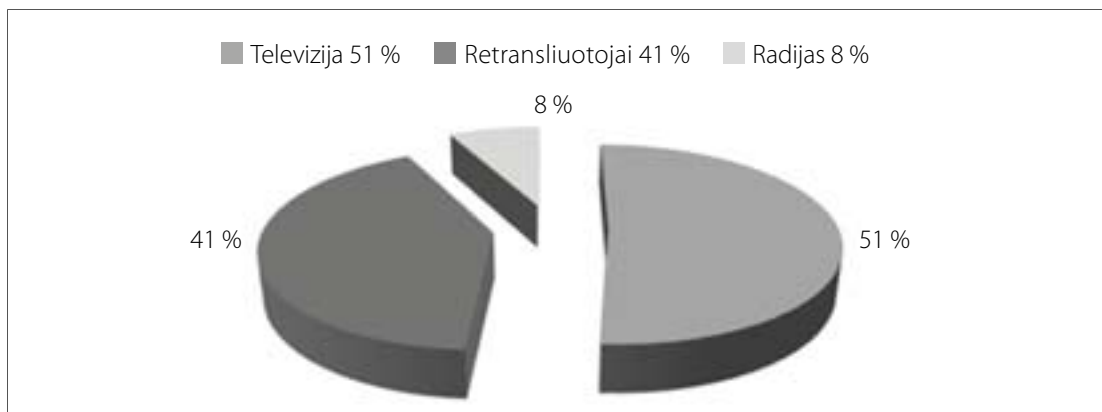
P. Subačius. Komisija įrašinėja atrankiniu būdu. Monitoringas vykdomas Komisijos iniciatyva ir pagal skundus. Patys transliuotojai tai daro, nes labai svarbus savikontrolės mechanizmas, ir jis veikia, nors kai kas įsivaizduoja, jog nėra jokios savikontrolės. Pagrindiniai transliuotojai tam skiria labai daug dėmesio.

Dėl mobiliųjų telefonų. Šiandien į juos gali atsisiųsti bet ką, tačiau tėvai žino, kokias galimybes turi prietaisas, kurį jie perka

savo vaikams. Įstatymo logika tokia: jei tėvams yra suteikta galimybė kontroliuoti, bet jie nekontroliuoja, tai jau nėra valstybės ar tokios valstybinės institucijos, kaip Komisija, atsakomybė. Jei tėvai nusiperka TV paketą, kuriame yra erotinė programa su raktu, o šifras laikomas ant TV stalelio ir vaikas, kai tėvų nėra namie, gali tą šifrą surinkti ir laisvai žiūrėti, tai čia valstybė niekuo dėta. Tai šeimos atsakomybė. Mes jau gyvenom valstybėje, kuri bandė atimti iš šeimos atsakomybę ir ją perkelti mokyklai, vaikų namams... Visai kitas dalykas – ir už tai baudžia Komisija – kai viešai prieinamos televizijos programos, skirtos ne specifinei, o bendrai auditorijai, vidury baltos dienos ir dar šventinę dieną rodo filmą, kuris turi būti su indeksu S ir rodomas po 23 valandos. Visi didieji transliuotojai už tokio pobūdžio prasižengimus yra bausti ir ne po vieną kartą.

Visame pasaulyje ieškoma būdų, kaip tvarkytis su naujosiomis technologijomis, ypač internetinėmis, kad, viena vertus, nebūtų pažeista žodžio laisvė, asmens teisės – susirinkimų, bendravimo ir kt., kita vertus, šios pažangios technologijos nebūtų panaudojamos blogiems dalykams. Nuolat vyksta tarptautiniai Europos audiovizualinių paslaugų reguliuotojų susitikimai, dalinamės patirtimi.

Komercinio audiovizualinio sektoriaus pajamų santykis 2011 m.

Sakėte, kad neblogai veikia saviregulavimas, bet, be pabarimų, įspėjimų, taikomos ir finansinės baudos. Ar jos sutramdo nepaklusniusius transliuotojus, ar priešingai – įpila žibalo į ugnį?

P. Subačius. Transliuotojai (ypač TV transliuotojai) savo reputaciją nepaprastai brangina ir jautriai reaguoja į bet kokius dalykus, kurie galėtų tai reputacijai pakenkti. Todėl subjektams, kurių apyvarta yra dešimtys milijonų, veiksminga ne finansinė baudos išraiška. Net ir didžiausia bauda Lietuvoje (10 tūkst. litų po pakartotinio prasižengimo sunkinančiomis aplinkybėmis) yra simbolinė. Tačiau viešas pabarimas, neskiriant formalaus įspėjimo, priimamas labai liguistai. O jei apie neetišką

žiniasklaidos nepriklausomumo principai ir jau savaime kirstųsi su Lietuvos įsipareigojimai, su ES teisiniu reguliavimu. Iš to išplauktų ir visa kita. Galima įsivaizduoti, kaip kiekvieną kartą ką nors nubaudus būtų galima kelti klausimą, ar tai nėra valstybės susidorojimas su spaudos laisve, su laisvu žodžiu, o tai lemia ir valstybės vietą žiniasklaidos laisvės indekse ir t. t. Gal toks ir yra tikslas – sukurti organą, kuris nekontroliuotų, nebaustų, bet būtų galima triukšmauti. Jau nekalbu apie rinkos dalyvius, jų tarpusavio santykius. Tokie „žaidimai“ vyksta nuolat, nes mes kalbame apie labai didelius pinigus. Tai nėra kiosko, pardavinėjančio alų, reguliavimas.

2010 m. Lietuvoje buvo kiek mažiau nei 1 300 000 namų ūkių, turinčių televizorius; 408 164 namų ūkiai turėjo kabelinę televiziją, 20 005 namų ūkiai naudojo mikrobangų daugiakanalės televizijos (MDTV) paslaugomis. (Iš LRTK komisijos ataskaitos LR Seimui)

transliuotoją paskelbiama kitose institucijose, žiniasklaidoje, subjektus ištinka kone isterija. Ten, kur labai akivaizdus prasižengimas, – pripažįsta nesiginčydamis, prašo tik mažesnės baudos, bet jei kyla abejonų, reputacija ginama ir teismuose.

Per Komisijos gyvavimo istoriją buvo ne vienas mėginimas atimti iš jos audiovizualinio turinio reguliavimo funkciją, integruoti į Ryšių reguliavimo tarnybos sudėtį.

Seimas pavasario sesijoje vėl ketina svarstyti Komisijos formavimo principus, funkcijas... Kokia audiovizualinės žiniasklaidos ateitis? Koks bus šios sferos reguliavimas? Pirmas variantas, jei, kaip numatyta pateiktose pataisose, bus išbrauktas svarbiausias dalykas, kad Komisija yra nepriklausoma?

P. Subačius. Jei reguliavimas neveiktų, nebūtų ginami visuomenės interesai. Komisijai tapus priklausoma, būtų pažeisti esminiai

Aišku, labai nesinorėtų, kad įstatymas būtų pakeistas kaip tik per patį rūpesčių piką, analoginės televizijos išjungimo ir skaitmeninės įsiviešpatavimo išvakarėse, kai vėl turėtų būti skelbiami konkursai naujai kuriamiems tinklams. Mančiau, kad rinkoj būtų lengvo chaoso, o tai labai patogu subjektui, jau turinčiam licencijas ir galimybę iškart veikti. Tiesiog gerumo akcijos išsipildymas, kai konkurentai negali dalyvauti konkursuose dėl naujų dažnių, nes Komisija naujai sudarinėjama ir neveikia. Pagal tai, kas dabar numatyta kai kurių Seimo narių siūlomose pataisose, užprogramuota, kad nauja komisija nebus iki galo sudaryta mažiausiai 1,5 metų. Galiu tai pagrįsti realiu pavyzdžiu: pasibaigus vieno Seimo deleguoto į Komisiją asmens kadencijai, naujojo nario parlamentarai neįstengia paskirti jau pusketvirtų metų... Taigi Ryšių reguliavimo tarnyba sukoordinuotų dažnius, tačiau nebūtų, kas juos skirsto.

Antras variantas – Komisija išlieka nepriklausoma institucija, toliau tęsia audiovizualinės rinkos reguliavimo veiklą. Kur link? Ko nepadaryta per šešiolika gyvavimo metų?

P. Subačius. Visų pirma, naujosios technologijos. Svarstome internetinės televizijos parraiškas, registruojame užsakomųjų vaizdo

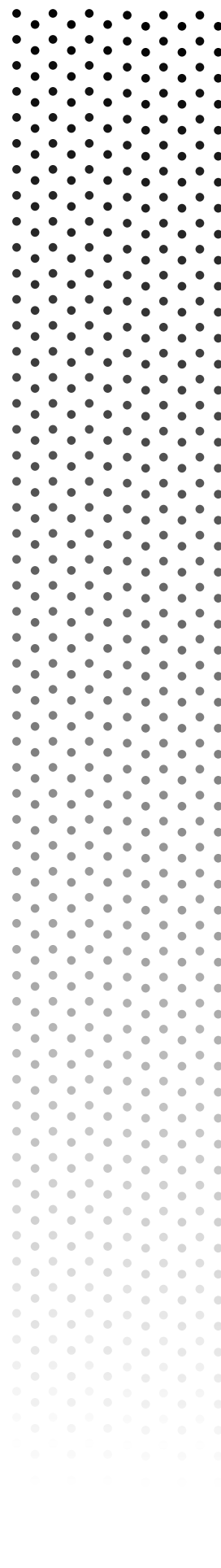
nuo dabartinių žinių laidų. Daugeliui kažkada labai patiko „Sąjūdžio banga“. Ar dabar kas ją žiūrėtų? Akivaizdu, jog mums reikia naujų apibrėžimų, kuriuos visi vienodai suprastų, kad licencijos sutaptų su tikrove ir konkurso atveju būtų galima spręsti, kuriai programai teikti prioritetą. Jei transliuotojas, įsipareigojęs

LRTK nuo 1999 m. aktyvi EPRA (Europos audiovizualinių sektorių reguliuojančių institucijų platforma), vienijančios 51 audiovizualinių sektorių reguliuojančią instituciją, narė. Nuo 2000 m. dalyvauja Europos Tarybos Konvencijos dėl televizijos be sienų Nuolatinio komiteto bei Europos Komisijos darbo grupės ir kontaktinio komiteto posėdžiuose.

paslaugų teikėjus. Šioje naujoje veiklos srityje reikia kurti poįstatyminius aktus. Kitas dalykas susijęs su programų sandara. Pradėję atidžiau tikrinti didžiųjų televizijos rinkos dalyvių visos savaitės „tinklelius“ pamatėme, kad jie neatitinka išduotų licencijų sąlygų. Ir ne dėl piktybiškumo. Pažiūrėję 20 metų senumo žinias įsitikintume, kad jos labai skiriasi

rodyti laidą tautinėms mažumoms, jos nerodo – tai jau aiškus licencijos pažeidimas. Ir tai patikrinti nėra sunku. Kur kas slidesnės ribos tarp proporcijų: kiek rodoma muzikos, kiek filmų ar serialų... Būtų neišmintinga pagal laiką skaičiuoti išnykusius bei naujus žanrus ir bausti televizijas. Turi būti protingas, normalus bendravimas, be pykčio, pripažįstant klaidas.

Tyrimai ir tikrovė

• • •

Edita KALNAITĖ

*Paslėpta reklama Lietuvos
žiniasklaidoje*

• • •

Paslėpta reklama Lietuvos žiniasklaidoje

Edita KALNAITĖ

Pliuralistinės komunikacijos sąlygos, žiniasklaidos globalizacija ir komercialėjimas didina visuomenės informavimo priemonių konkurenciją, skatina pramoninį kapitalą jungtis su žiniasklaidos verslu. Tokie pokyčiai lemia žiniasklaidos priklausomumą nuo politinės ir ekonominės valdžios institucijų. Į tai atsižvelgiant galima teigti, jog žiniasklaida tampa finansiškai priklausoma ir nuo reklamos užsakovų. Todėl vis dažniau susiduriama su komunikacijos proceso dalimi, keliančia grėsmę žiniasklaidos skaidrumui, – paslėpta reklama.

Paslėptą reklamą galėtume apibūdinti kaip bet kokiomis priemonėmis sleidžiamą reklaminio pobūdžio informaciją apie gamintoją, produktą ar paslaugą, kuri pateikiama kaip nepriklausoma nuomonė, nėra pažymėta kaip reklama ir vartotojams

neatpažįstama pagal pateikimo formą.¹ Kitas svarbus momentas – neretai sunku arba net neįmanoma nustatyti, kurią informacijos dalį apmokėjo suinteresuotas reklamos davėjas, t. y. kur baigiasi reklama ir prasideda nešališka informacija. „Reklamos atpažįstamumas yra vienas pagrindinių reklamos principų. Sąvoka *atpažįstamumas* reiškia, kad ji turi būti aiškiai atpažįstama pagal savo pateikimo formą bei aiškiai atskiriama nuo kitos informacijos.“² Todėl šių reikalavimų neatitinkančią reklamą, tokias užsakomąsias reklamines publikacijas galėtume apibrėžti *paslėptos reklamos* sąvoka, dažnai dar įvardijama *netiesiogine reklama*.

Paslėptos reklamos formas padėtų nustatyti dar keletas nemintų kriterijų (žr. 1 lentelę)³.

Taip pat įmanomi atvejai, kai publikacija ar transliacija atitinka minėtus paslėptos reklamos požymius, bet už tam tikrų prekės ženklų,

¹ Jokubauskas, D. (2003). Reklama ir jos poveikis vartotojui. Vilnius: InSpe.

² Petraitis, E. (2008). Paslėpta farmacijos reklama Lietuvos periodikoje. VDU magistrinis darbas. P. 19.

³ Providus (2005). Analysis of possible cases of hidden Advertising in media prior to 2005 Municipal elections. P. 8 [žiūrėta 2011-03-02]. Prieiga per internetą: < <http://www.politika.lv> >.

Edita Kalnaitė (g. 1986 07 21 Joniškėje) baigė Skaistgirio vidurinę mokyklą. 2009 m. VDU įgijo lietuvių filologijos bakalauro laipsnį, 2011 m. apgynė žurnalistikos magistro laipsnį. Dirbo „Ūkininko patarėjo“ laikraštyje. Publikavo straipsnius VDU laikraštyje „Universitas Vytauti Magni“.

1 lentelė. Žiniasklaidos pranešimo požymiai, rodantys galimą paslėptos reklamos formą

1	Prekės ženklų, logotipų, nuotraukų pasirodymas, kurie niekaip nėra susiję su publikacijos ar transliacijos turiniu.
2	Jaučiamas žurnalisto šališkumas kalbėtojo atžvilgiu, neužduodama klausimų, pašnekovui leidžiama laisvai reikšti mintis ir valdyti pokalbio temos kryptį.
3	Naujienų atrankos skurdumas.
4	Publikacijos autorius pasirašo slapyvardžiu arba išvis nenurodomas straipsnio autorius.
5	Ta pati publikacija ar transliacija pakartojama skirtinguose žiniasklaidos šaltiniuose.

Adaptuota iš: The Public Policy Center „Providus“, 2005, p. 8, papildyta autorės.

asmenų ar įmonių pasirodymą transliacijose ar publikacijose nebuvo sumokėta ar kitaip atsi-skaityta. Taip gali atsitikti dėl kelių priežasčių. Latvijos žiniasklaidos tyrėjai išskiria šias prie-žastis: (1) neprofesionalumas, laiko ir supra-timo stoka; (2) spaudimas ar įtaka.⁴

Kad būtų aiškiau, galėtume paminėti ke-letą momentų, iliustruojančių galimas paslėp-tos reklamos formas įvairiuose informacijos perdavimo kanaluose.

Prekių rodymas, kaip galimas netiesio-ginis reklamavimas, vis dažniau pastebimas tiek užsienio, tiek vietinės gamybos progra-mose. Šiandien, ko gero, jau daugeliui žiūrovų tampa įprasta televizijos ekranuose matyti epizodiškai šmėkščiojančius „Apple“, „iPod“, „Mercedes Benz“ ir daug kitų prekių ženklų. Serialuose nuolat galima išvysti antraplanių epizodų, kurių fone (pavyzdžiui, užrašai ant vitrinų) puikiai matomi tokie prekių ženklai, kaip „Dior“, „Gucci“, „Prada“ ir t. t.

Lietuviškuose serialuose taip pat nuolat ga-lima pastebėti vis drastiškiau rodomų prekių

ženklų, kurie neretai iliustruoja paslėptos re-klamos sąvoką. Galimais slapto reklamavimo atvejais galėtume įvardyti momentus, kai žiū-rovo dėmesys į vieną ar kitą prekės ženklą su-fokusuojamas pateikiant etiketes, pavyzdžiui, kavos puodukas su užrašu „Paulig“, telefonas „Nokia“ ar prekybos centrų, picerijų, viešbučių pavadinimų užrašai stambiu planu.

Elektroninės informacijos portale *Ekono-mika.lt* teigiama, jog Lietuvos radijo ir tele-vizijos komisija (LRTK) nustatė, kad LNK televizijos rodytame seriale „Iki pasimatymo, mama“ buvo transliuoti paslėpti komerciniai audiovizualiniai pranešimai. LRTK nustatė, kad frazė iš serialo „Šviežia žuvis, pagaminta IKI, geras pasirinkimas“ – paslėpta reklama.⁵

Kitas paslėptos reklamos formos pavyz-dys – televizijos programoje „Lietuvos ryto televizija“. LRTK nustatė, kad šios programos laidose „Dėmesio! Į ekraną!“, kurios buvo transliuotos iš prekybos ir pramogų centro „Ozas“, pabrėžtinai akcentuotas šio preky-bos centro pavadinimas ir prekių ženklas. Jie

⁴ Ten pat.

⁵ Kiško, J. (2010 11 22). Tik Lietuvoje: paslėpta reklama – įteisinta ir uždrausta [žiūrėta 2011-03-02]. Prieiga per internetą: < <http://www.ekonomika.lt/naujiena/tik-lietuvoje-paslepta-reklama-iteisinta-ir-uzdrausta-1903.html> >.

buvo pateikti tokia forma, kad laidos žiūrovai galėjo nesuprasti, jog tai reklama.⁶

Spaudos žurnalistikos srityje ypač išsiplėtusios politikos (tam tikrų valstybės lyderių, partijų ir pan.) slapto reklamavimo tendencijos. Spaudoje redakcinė dalis vis dažniau nėra aiškiai atskirta nuo reklamos. Skaitytojai tokiu būdu yra klaidinami. Į leidinių straipsnių turinį vis dažniau įsilieja nepigiai apmokėtos reklamos. UAB „Mediaskopo“ duomenimis, pagrindiniai užsakovai – mobiliųjų operatorių bendrovės, bankai, aludarių ir ne gyvybės draudimo bendrovės.⁷

Internetinėje žiniasklaidoje taip pat dažna paslėptos reklamos problema. Hipersaitai neretai veda skaitytojus į išorines žiniatinklio svetaines per reklaminius skelbimus.

Ekspertų požiūris

Šioje apžvalgoje pateikiamas tyrime dalyvavusių žiniasklaidos atstovų požiūris į paslėptos reklamos reiškinį. Tyrimas atliktas 2011 m. gegužės mėnesį. Savo mintimis sutiko pasidalyti žurnalistas, LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius; žurnalistė, Tarptautinės žurnalistų federacijos narė, LŽS pirmininko pavaduotoja doc. Audronė Nugaraitė; politologas, žurnalo „Politologija“ steigėjas ir ilgametis vyriausiasis redaktorius Luras Bielinis; žurnalistas ir filosofas, Vytauto Didžiojo universiteto laikraščio „Universitas Vytauti Magni“ redaktorius, mokslinio žurnalo „Darbai ir dienos“ anglų kalbos redaktorius Mykolas Drunga; žurnalo „IQ“ vyriausiasis redaktorius Ovidijus Lukošius; Palangos miesto laikraščio „Vakarinė Palanga“ korespondentė-redaktorė Rasa Gedvilaitė.

Kas yra paslėpta reklama? Ar esate pastebėję tokios reklamos atvejų Lietuvos žiniasklaidoje?

L. Bielinis. Paslėpta reklama apibūdinama kaip tam tikros prekės, elgsenos normos ar vertybės eksponavimas žiniasklaidoje nesuteikiant tam atviro reklamavimo, tačiau formuojant norą turėti, elgtis ar vertinti pagal žiniasklaidoje teikiamą modelį. Lietuvoje neatskreipiau dėmesio, tačiau klasikiniai paslėptos reklamos pavyzdžiai: pagrindinių herojų geriami gėrimai, dėvimi drabužiai ir išpažįtamos vertybės.

M. Drunga. Tai reklama, kai bandoma nuslėpti, jog tai reklama. Kitaip sakant, tai reklama, kurios buvimą reklama siekiama nuslėpti. Paslėptos reklamos atvejų Lietuvos žiniasklaidoje beveik nesu pastebėjęs.

R. Gedvilaitė. Paslėptos reklamos pavyzdžių Lietuvos žiniasklaidoje – apstu. Tai tokia reklama, kuri neišskiriama tam skirtu ženklu – užsakymo numeriu. Reklamuojama, atrodytų, tokios „nekaltos“ įstaigos kaip mokyklos, tačiau ne valstybinės, o privačios. Taip pat autorių dažnai mėgstamos minėti kavinės, viešbučiai, restoranai ir pan.

A. Nugaraitė. Paslėptos reklamos atvejų nesunku pastebėti tiek periodikoje, tiek šalies televizijose. Pvz., LNK laidoje „Sveikatos ABC“, „Lietuvos ryto“ televizijoje – „Stihl“ gaminiai, taip pat netiesiogiai reklamuojama technika laidoje „Derliaus kraitė“ ir daug kitų.

Iš jų dar galėtume paminėti du atvejus, kai LRTK skyrė baudą UAB „Baltijos TV“ vadovui už BTV laidoje „Geras laikas“ padarytus Visuomenės informavimo įstatyme teikiamų reklamos ir rėmimo nuostatų pažeidimus.

⁶Ten pat.

⁷ UAB „Mediaskopas“ [žiūrėta 2011-03-15]. Prieiga per internetą: < <http://www.mediaskopas.lt> >.

Pirmuoju atveju 2009 m. lapkričio 7 d. transliuotos laidos „Geras laikas“ reklaminiam siužetui apie „Medea“ SPA centrą Druskininkuose ir jo teikiamas paslaugas reklama nebuvo atskirta nuo kito laidos turinio, kaip reikalaujama Visuomenės informavimo įstatyme.

Kitas atvejis – 2010 m. balandžio 11 d. BTV laidoje „Kainos kodas“ buvo rodomas reklaminių turinio siužetas apie įmonės „Samsonas“ gaminius. Jis pateiktas taip, kad žiūrovai galėjo nesuprasti, jog tai reklama, arba galėjo suklysti dėl pateiktos reklamos tikrojo tikslo.

Ar esate girdėję, kad žurnalistai siūlytų rinkos specialistams galimybę už atlygį pasirodyti televizijos programoje, straipsnyje ar per radiją?

L. Bielinis. Ne.

A. Nugaraitė. Neformalioje aplinkoje tokių kalbų yra nuolatos.

O. Lukošius. Kad žurnalistai siūlytų, nesu girdėjęs. Paprastai tai daro redakcijų vadovai – redaktoriai, leidėjai.

Kokios paslėptos reklamos Lietuvos žiniasklaidoje tendencijos – jos daugėja ar mažėja, palyginti su padėtimi prieš 5–10 metų? Kokios tokių pokyčių priežastys?

L. Bielinis. Manau, kad daugėja. Priežastis – efektyvesnis žmonių įtraukimas į vartojimą.

A. Nugaraitė. Priežiūros institucijos stengiasi, kad nedaugėtų. Tai patvirtina ir išaiškinti paslėptos reklamos atvejai. Tačiau yra tendencija daugėti, nes vartotojas labiau tiki ir jam yra priimtinesni ne reklaminiai tekstai ar siužetai.

O. Lukošius. Taip, daugėja. Viena priežasčių – sunki ekonominė redakcijų padėtis. Kita priežastis – skaitytojų abejingumas tokiems straipsniams. Leidėjai, nematydami neigiamos skaitytojų reakcijos, turi vis daugiau paskatų

pardavinėti paslėptą reklamą. Daugelis verslo bendrovių taip pat neturi etikos kodeksų, kurie draustų pirkti paslėptą reklamą.

D. Radzevičius. Viena paslėptos reklamos plėtros priežasčių – reklamos rinkos susitraukimas. Taip pat svarbu, jog keičiasi pats reklamos suvokimas, kas yra reklama, jos formos ir turinys. Tai, kas anksčiau buvo vadinama paslėpta reklama, dabar yra įteisintas prekių rodymas, kuris yra visiškai legalus produktas.

Kaip suvokti, kada prekės rodymas teisėtas, o kada tai – įstatymų draudžiama paslėpta reklama?

L. Bielinis. Griežtos ribos tarp reklamos ir natūralaus rodymo nubrėžti neįmanoma. Viskas priklauso nuo interpretacijų ir bendrų susitarimų.

D. Radzevičius. Kol kas vienintelis požymis yra tas, kad tose laidose, kuriose rodomos prekės, turi būti įspėjimai.

M. Drunga. Prekės rodymas yra teisėtas, kai jis įvardijamas kaip užsakytas arba kaip reklama, arba kai vien iš viso konteksto ar visų aplinkybių jau ir be įvardijimo aišku, jog tai reklama.

A. Nugaraitė. Tai viena didesnių problemų. Nors pavėluotai ir perkelta EP AŽP direktyva, tačiau dėl to situacija nepagerėjo, nes iki šiol įstatymuose visa tai neaiškiai apibrėžta.

O. Lukošius. Jeigu lyginamos kelios konkurentų prekės – tai galime vertinti kaip informaciją. Jeigu išskiriama viena prekė ir akcentuojamos jos teigiamos savybės, tai – reklama.

Kokia Jūsų nuomonė apie prekių ženklų rodymą ir paslėptą reklamą žiniasklaidoje apskritai? Tai natūralus reiškinys ar problema? Kaip tai veikia žurnalistiką ir žiniasklaidą?

L. Bielinis. Manau, kad tai natūralus reiškinys. Reklamos procesų raidos pasekmė. Žiniasklaidai tai pelno šaltinis.

M. Drunga. Mano nuomonė turbūt gana neįprasta: tai nėra problema. Pirmiausia esu įsitikinęs, kad reklamos žiniasklaidoje, ypač televizijoje, tiek daug, jog daugelis žmonių (aš vienas tokių!) nė neskiria ar mažų mažiausiai nekreipia dėmesio, kur reklama atvira, o kur ji paslėpta. Jei matau ar girdžiu reklamą ir atpažįstu, kad tai reklama, man visai nesvarbu, ar ji dar paženklinta (įvardyta) kaip reklama, ar ne. Žinoma, kaip žurnalistui profesionalui ir kaip žurnalistikos dėstytojui, man svarbu, kad būtų aišku, ar tai, ką matau ar skaitau, yra užsakyta ar ne. Bet kaip eiliniam žmogui man svarbu tik tai, kaip reklama mane paveikia. Kaip – teigiamai ar neigiamai – ji mane nuteikia tos prekės ar paslaugos atžvilgiu? Ar ji estetiškai patraukli, net jeigu tos prekės ar paslaugos niekada nepirkčiau.

Visai kitas dalykas (apie kurį dar nekalbėjau) – paslėpta reklama kita prasme. Tai sąsąmoniniai dirgikliai, kai juos gaunantis žmogus net nežino, kad jis „atakuojamas“, net nenutuokia, kad jis, jam pačiam to nejaučiant, gauna tam tikrą informaciją. Esu linkęs manyti, kad jei sąsąmoningai nepagauni tam tikros informacijos, tai jos ir negauni. Tad vėl sakau, kad čia ne problema. Be to, sąsąmonę mes dar taip mažai tvirtai moksliskai pažįstame, kad apie ją nereikėtų daryti drąsių išvadų.

A. Nugaraitė. Tai – natūralus reiškinys ar problema, kurią reikia spręsti teisiškai. Tada ir sąlyčio taškai su žiniasklaida bus aiškiai įvardyti. Paslėpta reklama kelia klausimą ne tik apie žiniasklaidos skaidrumą, auditorijos klaidinimą, bet ir turi didelę grėsmę profesionalios žurnalistikos kokybei.

R. Gedvilaitė. Tai problema, dėl kurios labiausiai kenčia skaitytojas, o ir krenta žiniasklaidos priemonės lygis, žmonės nebepasitiki laikraščiu ar žurnalu, tendencingai mušančiu į vienus vartus.

O. Lukošius. Taip, tai problema. Tai skaudus smūgis pasitikėjimui žiniasklaida. Situacija

prasta, nes daugelis redakcijų tuo piktnaudžiauja, o žurnalistai ir jų organizacijos neturi valios priešintis šiam reiškiniui.

Ar įmanoma ir ar reikėtų stabdyti paslėptos reklamos žiniasklaidoje reiškinį? Jei taip, kokios priemonės galėtų būti taikomos?

D. Radzevičius. Paslėpta reklama turi būti kiek įmanoma netoleruotinas reiškinys, nes tai klaidina vartotoją, tai nesąžiningas konkuravimas ir bendravimas su vartotoju, su auditorija.

L. Bielinis. Manau, kad to sustabdyti neįmanoma. Tačiau nevertėtų ir pernelyg riboti, nes tai sukurtų daugiau problemų – kiekvienas rodomas daiktas gali būti traktuojamas kaip reklama.

M. Drunga. Manychiau, kad Lietuvoje yra didesnių problemų nei paslėptos reklamos stabdymas. Verčiau būtų labiau ribojamas (ne įstatymų, o bendrovių susitarimu) reklamos laikas televizijos laidose.

A. Nugaraitė. Tuo užsiimančios institucijos nuolat stebi rinką ir daro reikiamus veiksmus. Labai svarbu, kad didesnis dėmesys būtų skiriamas ne tik baudimui, bet ir prevencijai. Remiantis kitų šalių patirtimi būtina didinti informacinį visuomenės raštingumą.

Pavyzdžiui, tvarkytis su tokio pobūdžio reklama gali būti ir toks būdas: 2011 m. Didžiosios Britanijos telekomunikacijų rinkos priežiūros institucija „Ofcom“ pristatė oficialų logotipą, kuris atsiras ekrane kiekvieną kartą, kai bus rodoma laida su paslėpta reklama. Specialus logotipas bus rodomas laidos su paslėpta reklama pradžioje ir pabaigoje. Be to, logotipas atsiras ir laidos viduryje po kelių reklaminių pertraukų. Sukurti du logotipo variantai: vienas tamsiam fonui, kitas – šviesiam. „Ofcom“ interneto svetainėje skelbiama, kad televizijos kanalas neprivalės demonstruoti logotipo, jei laida su paslėpta reklama iš pradžių buvo rodoma

užsienio televizijos kanalais. Štai, pavyzdžiui, logotipas nebus rodomas demonstruojant amerikietiškus televizijos serialus.

Kitas pavyzdys. 2010 m. gruodžio pabaigoje paskelbta, kad Jungtinėje Karalystėje nuo 2011 m. vasario mėn. bus oficialiai leidžiama rodyti laidas su paslėpta reklama. Iki šiol tokią reklamą buvo galima pamatyti tik filmuose ir užsienietiškuose serialuose.

„Ofcom“ įvedė ir tam tikrus apribojimus: paslėptos reklamos nebus galima rodyti vaikų, naujienų ir religinių laidų metu. Be to, institucija uždraudė paslėptą alkoholio, rūkalų ir medicininių preparatų reklamą.

Remiantis preliminariais duomenimis, metinės pajamos iš paslėptos reklamos siekia 150 mln. svarų sterlingų (maždaug 645 mln. litų).

O. Lukošius. Įstatymais sunku ką nors pakeisti, nes biurokratiniai mechanizmai yra vangūs, neefektyvūs, ypač kai reikia reguliuoti žiniasklaidą, kuri turi įtakos tiems patiems biurokratams. Tokiais atvejais sankcijų imasi prieš smulkius rinkos dalyvius, o didieji neliečiami.

Kaip vertinate Lietuvos teisinę reklamos reguliavimo įstatyminę bazę paslėptos reklamos srityje?

A. Nugaraitė. Formaliai lyg ir viskas yra ir atitinka europinius reikalavimus. Tačiau realiai dar reikia padirbėti įstatymų tobulinimo srityje. Čia daug neaiškumų.

D. Radzevičius. Teisinė bazė neblogai sutvarkyta, tačiau didesnė problema, apie kurią reikia kalbėti, – tai praktinis tos bazės reikalavimų taikymas. Mano galva, nepakankamai dar ji veikia, per mažai išnaudojami turimi ištekliai. Paslėpta reklama susijusi su tuo, kiek efektyviai veikia įstaigos, kurios kontroliuoja šituos dalykus.

R. Gedvilaitė. Itin kontroliuojama politinė reklama, kiekvienas bent menkiausias

pažeidimas pastebimas ir atitinkamai būna pritaikoma bausmė, visa kita mažiau reguliuojama.

O. Lukošius. Įstatymų yra pakankamai, bet niekas jų nevykdo. Taip pat reikia atsižvelgti į ploną liniją tarp reguliavimo ir cenzūros. Blogai, jei įstatymai gali tapti įrankiu susidoroti su netinkamomis žiniasklaidos priemonėmis.

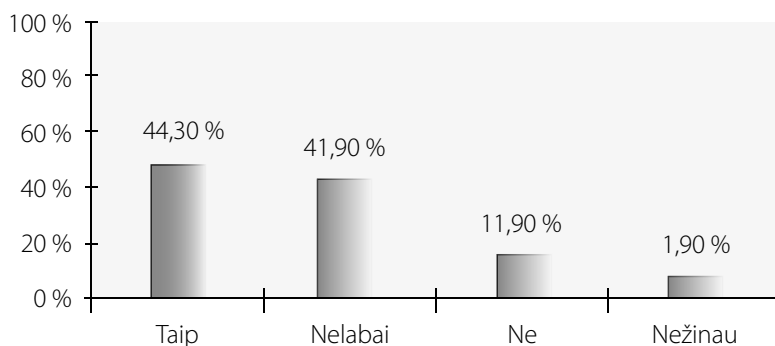
Visuomenės nuomonė

Kaip visuomenė vertina paslėptos reklamos reiškinį Lietuvos žiniasklaidoje? Ar auditorijos atstovai geba atskirti paslėptos reklamos formas žiniasklaidoje? Kokios priemonės galėtų būti taikomos kovojant su paslėptos reklamos fenomenu ir apskritai, ar reikėtų šį reiškinį stabdyti?

Tyrimas atliktas 2011 m. balandžio–gegužės mėnesiais. Visuomenės atstovų apklausa vyko interneto portale *apklausa.lt*. Tyrimo imtį sudarė 210 respondentų. Iš jų 65,2 proc. buvo moteriškosios lyties atstovų, 34,3 proc. – vyrų (lyties nenurodė 0,5 proc. apklausos dalyvių). Pagal amžių daugiausia atsakymų gauta iš 20–27 metų amžiaus respondentų (77,5 proc.). Pagal išsilavinimą – net 52,9 proc. apklausos dalyvių turi aukštąjį išsilavinimą.

Auditorijos atstovų visų pirma buvo prašyta nurodyti, ar produktai, paslaugos ir prekių ženklai, kuriuos mato žiniasklaidoje, turi įtakos jų sprendimams įsigyjant prekių ar paslaugų.

Atsakymai pasiskirstė šitaip: 44,3 proc. respondentų teigė, jog produktai, paslaugos ir prekių ženklai, kuriuos mato žiniasklaidoje, turi įtakos jų sprendimams įsigyjant prekių ar paslaugų. 41,9 proc. apklausos dalyvių teigė, kad nelabai jiems tai turi įtakos, ir tik 11,9 proc. apklaustų asmenų įvardijo, jog jų sprendimams tai neturi jokios įtakos. 1,9 proc. atstovų teigė nežinantys (žr. 1 pav.).

1 pav. Žiniasklaidos priemonių įtaka visuomenei

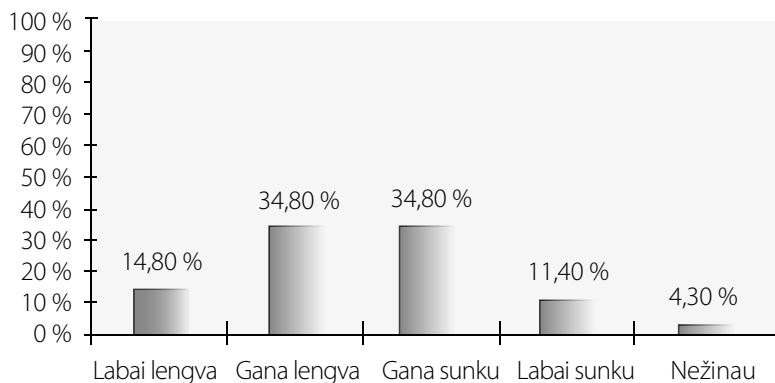
Gauti rezultatai išnagrinėjus respondentų atsakymus į pateiktą klausimą: *Ar produktai, paslaugos, prekių ženklai, kuriuos matote žiniasklaidoje (televizijoje, spaudoje, internete) turi įtakos Jūsų sprendimams įsigyjant prekių ar paslaugų?*

Taigi galėtume daryti išvadą, jog vis dėlto visuomenės informavimo priemonės turi gana didelės įtakos vartotojų sprendimams įsigyjant prekių ar paslaugų.

Respondentų paklausus, ar lengva atskirti paslėptą reklamą žiniasklaidoje, atsakymų rezultatai pasiskirstė gana panašiai. 34,8 proc. visuomenės atstovų teigė, jog užsakomąsias publikacijas ir transliacijas, kurios nėra aiškiai pažymėtos kaip reklama, atskirti gana

lengva. Lygiai tiek pat apklausos dalyvių (34,8 proc.) nurodė, kad atskirti gana sunku. Pasak 14,8 proc. respondentų, užsakomąsias publikacijas ir transliacijas identifikuoti labai lengva ir 11,4 proc. apklaustų asmenų teigė, jog atskirti labai sunku. Likę 4,3 proc. apklausos dalyvių tiesiog pažymėjo, kad nežino (žr. 2 pav.). (0,1 proc. paklaida, nes duomenys apvalinti dešimtųjų dalimi. – Aut. past.)

Gauti rezultatai išnagrinėjus respondentų atsakymus į pateiktą klausimą: *Užsakomąsias publikacijas ir transliacijas, kurios nėra aiškiai pažymėtos kaip reklama, Jums atskirti nuo sąžiningų publikacijų ir transliacijų yra labai lengva, gana lengva, gana sunku ar labai sunku?*

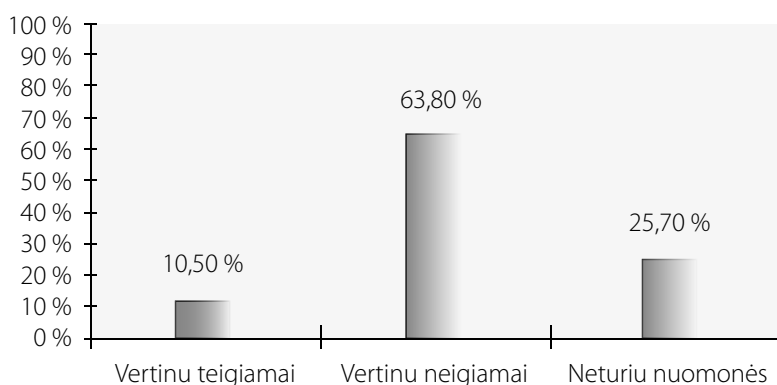
2 pav. Auditorijos atstovų gebėjimas atskirti paslėptą reklamą

Rezultatai rodo, jog labai lengva identifikuoti paslėptą reklamą žiniasklaidoje tik labai nedideliame visuomenės atstovų skaičiui. Didžioji dalis auditorijos vis dėlto susiduria su keblumais atpažindama paslėptą reklamą.

Paprašius įvertinti paslėptos reklamos reiškinį žiniasklaidoje, net 63,8 proc. apklausos dalyvių teigė, jog nepažymėtas užsakomąsias

publikacijas ir transliacijas žiniasklaidoje vertina neigiamai. Net 25,7 proc. respondentų apie šį reiškinį neturi jokios nuomonės, o 10,5 proc. apklaustų asmenų vertina teigiamai (žr. 3 pav.).

Gauti atsakymai į pateiktą klausimą: *Kokia Jūsų nuomonė apie nepažymėtas užsakomąsias publikacijas ir transliacijas žiniasklaidoje (paslėptą reklamą)?*

3 pav. Visuomenės atstovų požiūris į paslėptos reklamos reiškinį žiniasklaidoje

Kiti apklausos dalyviai teigė neturintys nuomonės dėl paslėptos reklamos reiškinio vertinimo, kadangi jiems tai neturi jokios įtakos.⁸ Taip pat atsirado ir tokių, kurie tiesiog trumpai konstatavo: „*Tai natūralus reiškinys.*“⁹

Apklausos rezultatai leidžia tvirtinti, jog, esant išimtimis, vis dėlto šiandien visuomenė labiau

linkusi kritiškai žvelgti į paslėptos reklamos fenomeną žiniasklaidoje. Gerokai daugiau negu pusė apklausos dalyvių nepažymėtas užsakomąsias publikacijas ir transliacijas vertina neigiamai.

Auditorijoms pateikus keletą teiginių apie paslėptos reklamos reiškinį, gauti tokie rezultatai (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Paslėptos reklamos reiškinio vertinimai

Teiginys	Nuomonė (%)
Paslėpta reklama nėra kenksminga, nes ją labai lengva atpažinti	10,9
Paslėpta reklama kenksminga, tai visuomenės apgaulinėjimas ir manipuliacija	49,2
Paslėpta reklama veikia estetinę žiniasklaidos vertę	34
Neturi nuomonės	5,9

Šaltinis: sudaryta autorės.

⁸ Visiškai nesureikšminu, ar paslėpta ji, ar ne, man tai neturi jokios įtakos (duomenys iš anketos).

⁹ Duomenys iš anketos.

Daugiau negu 49 proc. auditorijos atstovų sutinka su teiginiu, jog paslėpta reklama yra kenksminga ir tai yra visuomenės apgaudinėjimas bei manipuliacija. 34 proc. apklausos dalyvių mano, jog paslėpta reklama labiau veikia estetinę žiniasklaidos vertę negu kenkia visuomenei. Pasak beveik 11 proc. respondentų, paslėpta reklama pastariesiems nėra kenksminga konstatuojant, jog ją nesunku atpažinti. Apie 6 proc. respondentų teigė neturintys nuomonės šiuo klausimu.

Tai leidžia daryti išvadą, jog didžioji dalis visuomenės atstovų, šiuo atveju beveik pusė apklausos dalyvių, paslėptą reklamą vertina kaip neigiamą reiškinį, visuomenės apgaudinėjimą.

Apklausoje visuomenės atstovų buvo klausiama apie priemones, kurios padėtų kovoti su paslėptos reklamos reiškiniu Lietuvos

žiniasklaidoje. Respondentai turėjo išskirti keletą teiginių, taip pat buvo suteikta galimybė pasiūlyti savo variantą.

Net 45,8 proc. gautų atsakymų rodo, jog tai žurnalistų ir reklamos užsakovų sąžinės reikalas ir jie patys turėtų spręsti šią problemą. Teiginys, jog turėtų būti skiriamos didesnės piniginių baudos, sudaro 28,4 proc. gautų atsakymų. 20,4 proc. pažymėtų atsakymų rodo, kad tai natūralus reiškinys, vykstantis visame pasaulyje, ir nereikėtų bausti. 5,3 proc. atsakymų teigiama, jog respondentai neturi nuomonės šiuo klausimu (žr. 3 lentelę).¹⁰

Respondentų teiginiai:¹¹

Turėtų būti skiriamos kitokios sankcijos, nebūtinai susijusios su piniginėmis baudomis.

Baudos dydis nėra esmė, norėčiau didesnio valstybinių institucijų dėmesio šiai sričiai, tiek šviečiant vartotojus, tiek išaiškinant paslėptos

¹⁰ Duomenys apskaičiuoti (proc.) ne pagal respondentų (apklausoje iš viso dalyvavo 210 respondentų) skaičių, bet pagal pažymėtų atsakymų skaičių. Iš viso buvo pažymėti 225 atsakymai. Tai rodo, jog kai kurie auditorijos atstovai pažymėjo ne vieną teiginį, taip pat būta asmenų, kurie nepažymėjo nė vieno išvardinto teiginio, pateikė savo kovos su paslėpta reklama siūlomų sprendimo būdų. Taip pat buvo ir tokių respondentų, kurie ir pažymėjo norimą teiginį, ir išsakė nuomonę, pateikdami savo idėjų.

¹¹ Duomenys iš anketos.

3 lentelė. Kovos su paslėpta reklama priemonės

Teiginys	Nuomonė (%)
Turėtų būti skiriamos didesnės piniginės baudos	28,4
Neturėtų būti baudžiama, nes tai natūralus reiškiny, vykstantis visame pasaulyje	20,4
Tai žurnalistų ir reklamos užsakovų sąžinės reikalas, patys turėtų spręsti šią problemą	45,8
Neturi nuomonės	5,3

Šaltinis: sudaryta autorės.

reklamos atvejus. Taip pat galėtų aktyviau veikti NVO. Geriausia yra viešumas prieš tokius straipsnius ir televizijos ar radijo laidas.

Nors didžioji dalis visuomenės atstovų paslėptos reklamos reiškinį vertina neigiamai, tačiau paklausus apie priemones kovojant su šiuo fenomenu atsispindėjo daugumos abejingumas. Pasak daugumos auditorijos atstovų, tai žurnalistų ir reklamos užsakovų problema.

Paslėptos reklamos Lietuvos žiniasklaidoje analizė parodė, kad tokios reklamos egzistuojančių ribų identifikavimas – vis komplikuočiau problema, todėl iš esmės užkertamas kelias įveikti ar bent pristabdyti šio fenomeno tendencijas.

Tai lemia neproduktyvus praktinis Lietuvos teisinio reklamos reguliavimo nuostatų taikymas paslėptos reklamos srityje. Kita svarbi priežastis – dominuojantis vis lankstesnis požiūris į šį reiškinį bei visuomenės abejingumas. Neigiamos žiniasklaidos transformacijos: prekių ženklų rodymas, paslėpta reklama visuomenės informavimo priemonėse, taip pat žiniasklaidos etiškumo ir skaidrumo problema – šiandien neretai priimama kaip savaime suprantamas dalykas, o tokios nuostatos dažnai net neslepamos. Atsižvelgiant į tikrovę, bandoma ieškoti lankstesnių sprendimų keičiant ar papildant teisės aktus, tačiau informatikos technologijų pokyčiai, ekonominis spaudimas, nepakankama darbuotojų kvalifikacija ateityje tik pateiks naujų žurnalistikos etiškumo iššūkių.

Žiniasklaidos ekspertų vertinimai atskleidė vienareikšmiškai bendrą nuomonę apie paslėptos reklamos plėtros tendenciją. Tačiau šį reiškinį ir priemones stabdyti paslėptą reklamą ekspertai vertina skirtingai.

Paslėptos reklamos vienareikšmiškai daugėja. Tai lemia vis didesnis vartojimas, ekonominė redakcijų padėtis, visuomenės abejingumas, jos patiklumas. Taip pat keičiasi reklamos suvokimas, jos formos ir turinys – tai, kas anksčiau buvo vadinama paslėpta reklama, dabar yra įteisintas prekių rodymas kaip legalus produktas.

Paslėpta reklama šiandien vertinama ir kaip natūralus reiškiny, reklamos raidos procesų pasekmė, pelno šaltinis žiniasklaidai, ir kaip netoleruotinas, klaidinantis, apgaulinėjantis vartotoją, nesąžiningas konkuravimas rinkos sąlygomis.

Visuomenės požiūrio į paslėptos reklamos reiškinį analizė parodė, kad žiniasklaida turi galios formuoti visuomenės elgesį, o atliktos apklausos dalyviai paslėptos reklamos reiškinį vertino neigiamai, suvokdami pastarosios kenksmingumą visuomenei. Tačiau rezultatai nagrinėjant priemones, kaip įveikti paslėptos reklamos plėtrą, parodė dominuojantį visuomenės abejingumą.

Iš 210 respondentų daugiau nei 44 proc. apklausos dalyvių patvirtino, kad visuomenės informavimo priemonės turi įtakos jų sprendimams išsigyjant prekių ar paslaugų. Tik apie 12 proc. apklaustų asmenų nurodė,

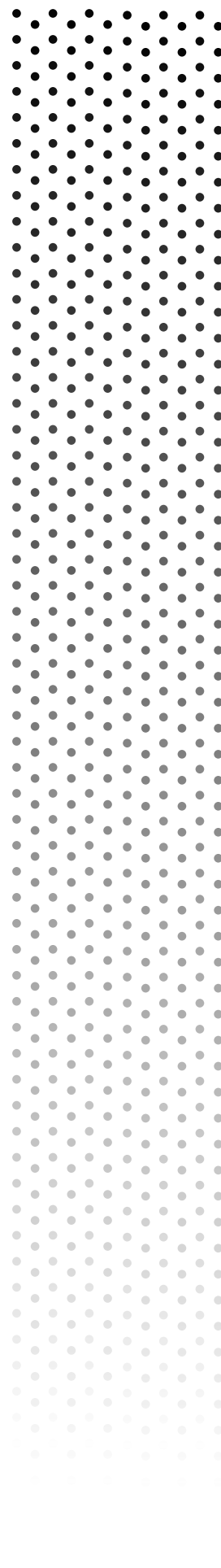
jog žiniasklaida neturi galios jų sprendimams. Paslėptą reklamą labai lengvai atpažįsta tik apie 15 proc. apklausos dalyvių. Didžioji dalis visuomenės šį fenomeną vertina neigiamai (beveik 64 proc.), tačiau beveik 46 proc. atsakymų rodo, jog visuomenė mano, kad paslėptos reklamos reiškinių problema yra žiniasklaidos atstovų ir užsakovų reikalas ir jie patys turėtų ieškoti sprendimo būdų.

Galimos paslėptos reklamos reiškinių prognozės

Nesikeičiant tokioms žiniasklaidos tendencijoms, vartotojų visuomenės fenomenas, tikėtina, taptų dar labiau nevaldomas, o esant tokiai situacijai niekuomet nepavyktų susiformuoti atvirai pilietinei visuomenei. Manipuliacijos pavojus, žiniasklaidos etiškumo ir skaidrumo problema tik pateiktų dar rimtesnių iššūkių. Tačiau jei visuomenė, žiniasklaidos institucijos ir apskritai valstybė sugebės tinkamai išnaudoti turimus išteklius (pilietinį potencialą, kūrybiškumą, technologines galimybes ir t. t.), galima tikėtis teigiamų rezultatų. Norint pristabdyti, o gal net įveikti aptartas problemas, būtinas aktyvus visuomenės dalyvavimas ir kuo didesnis problemų viešinimas.

*Straipsnis parengtas pagal
Vytauto Didžiojo universiteto
Viešosios komunikacijos katedros magistro darbą
„Paslėptos reklamos Lietuvos žiniasklaidoje vertinimai:
žiniasklaidos atstovų ir visuomenės požiūriai“
(vadovės doc. dr. Kristina JURAITĖ,
Indrė SEKEVIČIENĖ)*

Naujosios technologijos

• • •

Kristina ČEREDNIČENKAITĖ

*Internetinės
žiniasklaidos
akivarai*

• • •

Rolandas BARYSAS

*Tradicinė
žiniasklaida: verslo
modelio beieškant*

• • •

Povilas Antanas KAUNAS

*Interneto
žiniasklaida –
PRIEŠ ir UŽ*

• • •

Internetinės žiniasklaidos akivarai

*Komentarų etikos brūzgynai, neskaidri konkurencija,
šmeižtas, etikečių kljavimas. Atsakomybė*

Kristina ČEREDNIČENKAITĖ

Šiandien daugelis iš mūsų neįsivaizduojame savo gyvenimo be neaprepiamų interneto platybių. Interneto erdvė ne tik sudaro sąlygas gauti mus dominančią informaciją, bet ir suteikia galimybę kiekvienam iš mūsų įgyvendinti saviraiškos teisę. Mes kasdien naršome internetinėje erdvėje – skaitome įvairias publikacijas, bendraujame socialiniuose tinkluose, atliekame gausybę darbų ir randame joje pačių įvairiausių pramogų. Internetas mus vilioja ne tik informacijos gausa, bet ir galimybe išreikšti savo nuomonę ar požiūrį į skelbiamas naujienas, paskelbti ta pačia tema turimos papildomos informacijos, pasidalyti idėjomis su bendraminčiais arba tiesiog pasiginčyti su oponentais. Visa tai leidžia interneto tinklalapiuose įdiegta komentarų skelbimo sistema. Neabejotina, jog viena iš priežasčių, lemiančių šios sistemos populiarumą ir interneto tinklalapių lankomumą bei lankytojų aktyvumą, yra

ta, kad tai visiškai konfidencialu, nes komentaru parašyti nereikia įvesti nei savo tikrojo vardo, nei pavardės, nei elektroninio pašto adreso. Be abejo, tokia sistema orientuota į sąmoningą ir protingą žmogų, suvokiantį, kad savo teisėmis (šiuo atveju – konstitucine saviraiškos teise) būtina naudotis gerbiant ir nepažeidžiant kitų asmenų teisių – asmens garbės ir orumo, teisės į privatų gyvenimą, teisės į dalykinę reputaciją bei kitų teisės saugomų vertybių. Tačiau tenka pripažinti, jog pasitaiko atvejų, kai konfidencialumas suvokiamas kaip absoliuti ir nevaržoma laisvė reikšti savo mintis, nepaisant etinių, moralinių ar teisinių reikalavimų bei draudimų. Kitaip tariant, asmuo naudojasi savo teise ir vengia vykdyti tas teises legalizuojančias pareigas. Asmuo, slėpdamasis po konfidencialumo kauke, atmeta vieną svarbiausių taisyklių, jog kiekvieno asmens teisė baigiasi ten, kur prasideda kito asmens

Kristina Čeredničenkaitė (g. 1981 05 10 Vilniuje) – advokatė. Studijavo Lietuvos teisės universitete. 2006 m. suteiktas kvalifikacinis magistro laipsnis. 2004–2005 m. tęsė magistrantūros teisės studijas Freiburgo universitete, Šveicarijoje. Nuo 2003 m. – Lietuvos teisininkų draugijos narė.

Turi specialų muzikinį išsilavinimą (1990–1996 m. mokėsi Vilniaus miesto muzikos mokykloje „Lyra“). Domisi ir naudoja naujas technologijas.

teisė. Taigi jei asmuo, naudodamasis teise viešai reikšti savo mintis, pažeidžia kito asmens teises ar kitas teisės saugomas vertybes, kyla teisinė atsakomybė. Tačiau atsakymas į klausimą, kas atsakingas ir kokia atsakomybė bus taikoma, priklauso nuo tų teisių ir laisvių pažeidimo pobūdžio, taip pat pažeidimo pasekmių. Pagal Lietuvos Respublikoje galiojančius įstatymus, atsakomybė už komentarus interneto erdvėje gali būti baudžiamoji, civilinė ir administracinė. Šiame straipsnyje trumpai aptariami dažniausiai pasitaikantys pažeidimai, kuriuos padaro interneto tinklalapiuose skelbiamų straipsnių komentatoriai, bei diskutuoti teisinio reglamentavimo aspektai.

Turbūt nesuklysimė pasakę, kad, kalbant apie netinkamą komentarų turinį, dažniausiai juose atsispindi negatyvios pačių komentatorių emocijos, reiškiamos necenzūriniais žodžiais. Tačiau, kaip rodo teismų praktikos gausėjimas, taip pat aktyvi žiniasklaidos, politikų, visuomenės bei teisininkų bendruomenės atstovų diskusija, vis daugiau atvejų, kai neetiški komentatorių paburnojimai peržengia bet kokias toleruotinas ribas ir reikalauja atitinkamo teisinio kvalifikavimo bei įvertinimo. Tad pagrįstai galime teigti, jog didžioji dalis nusižengimų komentarų skiltyse kvalifikuojami kaip asmenų įžeidinėjimas ar šmeižimas, taip pat kurstymas prieš tam tikrus asmenis ar jų grupes.

Lietuvos Respublikos Konstitucija, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija bei kiti nacionaliniai ir tarptautiniai dokumentai suponuoja valstybės pareigą saugoti ir ginti pagrindines žmogaus teises: asmens laisvę, gyvybę, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, lygybę ir sąžinės laisvę, taip pat kitas teises ir laisves. Atsižvelgiant į šių teisių ir laisvių svarbą (konstitucinę vertę), atsakomybė už kėsiniimąsi į jas ar jų pažeidimą įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – LR BK). Taigi komentaro

autorius, kuris savo komentare paskleis apie kitą žmogų tikrovės neatitinkančią informaciją, galinčią paniekinti ar pažeminti tą asmenį arba pakirsti pasitikėjimą juo, arba šmeižti asmenį, neva šis padarė sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, arba raštu užgauliai pažemins žmogų, visiškai pagrįstai gali tikėtis baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimą asmens garbei ir orumui. Šiuo atveju už padarytą veiką individualiai atsakys pats komentaro autorius. Be to, nukentėjęs asmuo gali ne tik kreiptis į teismą ir prašyti komentaro autorių patraukti baudžiamojon atsakomybėn bei paskirti jam LR BK numatytą kriminalinę bausmę, bet ir reikalauti atlyginti asmens šmeižimu ar įžeidimu padarytą neturtinę (t. y. moralinę) žalą. Matome, jog tam tikrais atvejais baudžiamoji atsakomybė koreliuoja su civiline atsakomybe, t. y. nusikaltusiam asmeniui ne tik gali būti paskirta įstatyme numatyta bausmė, bet ir skirtas įpareigojimas atlyginti padarytą moralinę žalą, kuri visada įvertinama pinigais. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad už šias nusikalstamas veikas asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas. Tačiau asmens garbė ir orumas, taip pat privatus žmogaus gyvenimas gali būti ginami ne tik baudžiamosios teisės priemonėmis, bet ir civiline tvarka. Tai reiškia, jog komentaro autorius, paskleidęs apie kitą asmenį tikrovės neatitinkančius duomenis, pažeidžiančius jo garbę ir orumą, gali būti patrauktas atsakomybėn LR civilinio kodekso (toliau – LR CK) nustatyta tvarka. Asmuo, apie kurį paskleisti tikrovės neatitinkantys, jo garbę ir orumą pažeidžiantys duomenys, teismine tvarka gali reikalauti pripažinti juos neatitinkančiais tikrovės ir pažeidžiančiais garbę ir orumą, taip pat reikalauti viešai paneigti paskleistus duomenis bei atlyginti šių duomenų viešu paskelbimu padarytą neturtinę žalą.

LR BK nustatyta tvarka atsakys ir tas komentaro autorius, kuris viešai tyčiosis, niekins, skatins neapykantą ar kurstys diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, taip pat asmuo, kuris viešai kurstys smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Tenka pripažinti, jog teismų praktikoje tokio pobūdžio bylų daugėja ir tai, matyt, atspindi bendrą visuomenės tolerancijos lygį. Antai, Klaipėdos apygardos teismas 2011-05-26 priėmė nuosprendį baudžiamojoje byloje¹, kuriu V. M. pripažino kaltu dėl viešo kurstymo diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį dėl seksualinės orientacijos bei paskyrė baudžiamajame įstatyme numatytą bausmę. Teismas nustatė, kad V. M., pasivadinęs slapyvardžiu, interneto tinklalapyje po paskelbto straipsnio parašė komentarą: „Vaikus reikia auklėti, kad netaptų pederastais. O jei užsimano juo būti, reikia iš namų išmesti, kaip kokią šiukšlę.“ Komentaro autorius teismui nurodė, kad šiuo komentaru jis išreiškė savo nuomonę, kad su vaiku, kuris „užsimanė tapti pederastu“, reikia nutraukti ryšius, nes toks vaikas jau nebėra bejėgis, bet savarankiška, visavertė, viską suvokianti asmenybė, formuojanti savo seksualinę orientaciją, nekreipianti dėmesio į tėvų pasipriešinimą tokiems jo norams. Tačiau teismas nesutiko su tokio paskelbtų teiginių vertinimu.

Teismas konstatavo, kad šiais viešai paskelbtais teiginiais V. M. aiškiai išreiškė savo panieką kitokios seksualinės orientacijos žmonių grupei. Pavadinamas kitos orientacijos žmones „pederastais“ bei sulygindamas su „šiukšle“ akivaizdžiai juos žemino ir niekino. Pasakymu, kad

„reikia iš namų išmesti, kaip kokią šiukšlę“, iš esmės pasisakė, jog su straipsnyje aptariama kitokia seksualine orientacija, net jei tai liečia šeimos narį, taikstytis nereikia, ir tuo kurstė tokiai žmonių grupei priklausančią asmenį diskriminuoti, su tokio žmogumi nebendrauti, jeigu tai būtų šeimos narys (vaikas), tai šeima turėtų tokio vaiko išsižadėti, nutraukti su juo bet kokius ryšius. Teismo įsitikinimu, tokio komentaru V. M. paniekino kitokios seksualinės orientacijos žmonių grupę. Be to, teismo nuomone, savo teiginiais V. M. neabejotinai viešai kurstė diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį dėl seksualinės orientacijos.

Šio pobūdžio bylose taip pat labai svarbu tiksliai įvertinti visus padarytos veikos požymius tam, kad ji būtų tinkamai kvalifikuota. A. P. buvo kaltinamas tuo, jog viešai kurstė smurtauti ir fiziškai susidoroti su žmonių grupe dėl jų tautybės. A. P. iš jam priklausančio kompiuterio viešai – į interneto svetainę atsiuntė komentarą, kuriame parašė: „Nu bet kaip kažkam sekasi. Gyvenu Vilniuje, o niekad tokių vaizdų nepamatau. O čia atvažiuoja porai dienų ir pamato. Keista. Tegu J. pabando Niujorko harleme su mašina pravažiuot – kulką į kaktą gaus ir vardo nepaklaus. Tik ten kažkodėl to niekas rasistiniu išpuoliu nepavadins. Šiaip bus eilinė žmogžudystė. O tie skustagalviai geriau per čigonų taborą „prasineštų“, gal bent narkotikų sumažėtų, naudos būtų.“ Prokuroro nuomone, šiais teiginiais A. P. viešai kurstė smurtauti ir fiziškai susidoroti su romų tautybės žmonėmis. Be to, prokuroras teismui nurodė, kad Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija pripažino, jog A. P. komentare kurstoma tautinė neapykanta, kviečiama smurtauti. Bylą išnagrinėjęs pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad A. P. nepadarė jam inkriminuojamos veikos. Šią išvadą teismas grindė A. P. parodymais, kad

¹ 2011-05-26 Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-411-107/2011.

straipsnio komentare jis išdėstė savo nuomonę apie tai, jog komentuojamame straipsnyje minimi asmenys vietoje to, kad smurtautų prieš kitus, verčiau savo energiją nukreiptų visuomenei naudinga linkme, pavyzdžiui, kovai su narkotikais. Teismas sprendė, kad A. P. komentaras išdėstytas kaip nuomonė ir jo pavartotame žodyje „prasinešti“ neižvelgė prasmų, susijusių su fiziniu smurtu. Vilniaus apygardos teismas, nagrinėdamas bylą apeliacine tvarka, pritarė pirmosios instancijos teismo išvadoms. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išnagrinėjęs bylą kasacine tvarka, taip pat pripažino, kad nėra pakankamo pagrindo pripažinti A. P. padarius nusikalstamą veiką².

Analizuojant teismų praktiką asmens garbės ir orumo gynimo, taip pat kurstymo bylose matyti, jog atsakomybėn traukiami asmenys dažniausiai teigia, kad rašytuose komentaruose jie tik siekė išsakyti savo nuomonę ir jaučiasi nepagrįstai persekiojami. Tačiau kiekvienas komentatorius privalo suvokti, kad nuomonė – asmens subjektyvus faktų ir duomenų vertinimas, požiūris, perduodamos mintys, idėjos bei pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Nuomonei tiesos kriterijus netaikomas, bet ji turi remtis tikrais faktais, taip pat nuomonė turi būti reiškiamą sąžiningai ir etiškai. Kalbant apie asmens garbės ir orumo gynimą labai svarbu ir tai, kad nustatant faktą, ar paskleistos žinios žemina asmens garbę ir orumą, gerą vardą, žinotina, jog žeminančiomis

laikytinos tikrovės neatitinkančios žinios, kurios įstatymo, moralės, paprotinių normų laikymosi požiūriu pažeidžia asmens garbę ir orumą, gerą vardą visuomenėje. Tai klaidinga ir asmenį diskredituojanti informacija, kurioje teigiama apie asmens padarytą teisės, moralės ar paprotinių normų pažeidimą, negarbingą poelgį, netinkamą elgesį buityje, šeimoje, viešajame gyvenime, nesąžiningą visuomeninę, gamybinę-ūkinę, komercinę veiklą ir pan. Taigi komentatorius taip pat turi suvokti, jog teisė *viešai reikšti* savo nuomonę nėra absoliuti. Tai reiškia, kad jo viešai reiškiamą nuomonę turi turėti bent menkiausią faktinį pagrindą ir ji turi būti reiškiamą sąžiningai bei etiškai. Galbūt kažkam toks teisinis reguliavimas gali sudaryti įspūdį, kad interneto straipsnių komentatoriai yra įsprausti į ganėtinai griežtus įstatymų rėmus ir gali skleisti tik neutralias ir palankias žinias. Šis įspūdis klaidingas. Europos Žmogaus Teisių Teismas ne kartą yra nurodęs, kad teisė skleisti informaciją ir idėjas apima ne tik teisę skleisti neutralią informaciją ir idėjas, kurios yra palankios ir neižeidžiančios, bet ir informaciją, kuri yra šokiruojanti, erzinti ar trikdanči visuomenę ar jos dalį. Toks teisės aiškinimas tarnauja pluralizmo, tolerancijos, abipusio pakantumo ir plačių pažiūrų formavimui, be kurių neįmanoma demokratinė visuomenė. Taigi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija gina ne tik asmenį, paskleidusį absoliučiai teisingą informaciją, bet ir asmenį, kuris

² 2009-05-26 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-251/2009.

paskleidė ne visiškai tikslią ar šokiruojančią informaciją, tačiau tą padarė nepiktnaudžiaudamas teise skleisti informaciją, t. y. neperžengdamas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje nustatytų šios teisės ribų. Ar tos ribos yra peržengtos, sprendžiama kiekvienoje konkrečioje situacijoje, įvertinus aplinkybių visumą. Lietuvos teismų praktikoje taip pat yra precedentų, kai net ir negatyvus kito asmens vertinimas, išreikštas viešai, pripažįstamas neperžengusiu saviraiškos teisių ribų. 2011-06-20 Šiaulių apygardos teismas priėmė nuosprendį baudžiamojoje byloje³, kuriuo nusprendė išteisinti K. A., jai nepadarių veikos, turinčios šmeižimo požymių. Prieš tai Šiaulių miesto apylinkės teismas K. A. buvo nuteisęs dėl šmeižto už tai, kad K. A., parašydama ir paskelbdama laikraščio internetiniame tinklalapyje komentarus, pažemino E. B. ir L. P. garbę ir orumą, apšmeižė jas. Byloje buvo nustatyta, kad K. A. parašė 9 komentarus, kuriais buvo piktinamasi E. B. ir L. P. elgesiu dėl jų keliamo triukšmo, garsiai leidžiamos muzikos, pavoingo L. P. automobilio vairavimo ir jos darbo specifikos, E. B. veiklos medicinos srityje. Tačiau bylą nagrinėjęs apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad K. A. pasisakymais paskleista ne informacija, o remiantis tikrovėje egzistuojančiais faktais išsakyta nuomonė, faktų vertinimas ir komentarai. Teismas pažymėjo, kad nepaisant to, jog komentaruose aiškiai deklaruojama negatyvi nuomonė apie nukentėjusiąsias ir ši nuomonė aiškiai jas suerzino, tačiau savaime tai negali būti pagrindas K. A. teiginių vertinti šmeižikiškais. Teismas taip pat priminė, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija gina ne tik asmenį, paskleidusį absoliučiai teisingą informaciją, bet ir paskleidusį nevisiškai tikslią informaciją, tačiau tai padariusį sąžiningai, nepiktnaudžiaujant šia teise, bei asmenį, kuris, įgyvendindamas teisę reikšti savo

nuomonę, pavartojo tam tikro laipsnio faktų perdėjimą – hiperbolizavimą, neperžengdamas Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje nustatytų šios teisės įgyvendinimo ribų.

Akivaizdu, jog teisės aktai įpareigoja kiekvieną iš mūsų saviraiškos laisve naudotis atsakingai ir neperžengti LR Konstitucijoje, įstatymuose bei tarptautiniuose dokumentuose įtvirtintų ribų. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad komentarai skelbiami viešai interneto tinklalapiuose, kurie priskirtini visuomenės informavimo priemonėms, kyla klausimas, kokia gi interneto portalą valdančios bendrovės (ar asmens) atsakomybė už viešai skelbiamą informaciją? Kitaip tariant, ar atsakomybė už netinkamą komentarą tenka tik jos autoriui? Galiausiai – ar įmanoma fiziškai ir techniškai patikrinti (ir teisiškai įvertinti) gausybę komentarų ir ar tai nebūtų vertinama kaip cenzūra? Dauguma interneto portalų valdytojų nurodo, kad jie neredaguoja komentarų ir neatsako už jų turinį. Komentatorių atsakomybės skiltyse taip pat nurodoma, jog pasilieka teisė blokuoti netinkamus komentarus. Be to, įspėjama, kad interneto portalus valdančios bendrovės visais atvejais, kai paskelbiami netinkami komentarai, informuoja teisėsaugos institucijas ir suteikia visapusišką pagalbą nustatant komentatorių

³ 2011-06-20 Šiaulių apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-271-354/2011.

asmenybes. Kaip matome, informacinės visuomenės informavimo priemonės valdytojai aiškiai deklaruoja, jog netoleruos draudžiamos informacijos publikavimo jų tinklalapiuose (t. y. šalins netinkamus komentarus, blokuos prasižengusių komentatorių galimybę siųsti komentarus ir pan.) ir įspėja, kad imsis visų įmanomų priemonių galimiems pažeidimams šalinti ir kaltiems asmenims nustatyti (t. y. teisėsaugos institucijoms atskleis visą būtiną informaciją netinkamo komentaro autoriui nustatyti).

Vyriausybės 2003-03-05 nutarimu Nr. 290 patvirtintoje Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 11 p. nurodyta, jog už interneto tinklalapio turinį atsako to interneto tinklalapio įkūrėjas (valdytojas). Taigi nekyla abejonių, jog už interneto tinklalapio, kaip ir bet kurios kitos visuomenės informavimo priemonės, turinį atsako interneto tinklalapio įkūrėjas (valdytojas). Tai reiškia, kad interneto tinklalapio valdytojui gali kilti teisinė atsakomybė, jei draudžiama informacija bus skelbiama interneto portalo valdytojo (ar jo darbuotojo) iniciatyva, arba kai draudžiama informacija bus skelbiama anonimiškai, o interneto portalo valdytojas atsiskaitys nurodyti informaciją paskleidusį asmenį. Tačiau LR visuomenės informavimo įstatymo 54 str. įtvirtinta išimtis nurodo, jog viešosios informacijos rengėjui ir (ar) skleidėjui netaikoma redakcinė atsakomybė ir jie neatsako už tikrovės neatitinkančios informacijos paskelbimą, jeigu jie nurodė informacijos šaltinį ir ji buvo paskelbta <...> informacinės visuomenės informavimo priemonės naudotojų, nesusijusių su viešosios informacijos rengėju. Tokiu

atveju už tikrovės neatitinkančios informacijos paskelbimą atsakys tas, kas pirmas paskleidė tokią informaciją. Toks teisinis reguliavimas vis tik palieka tam tikrų neatsakytų klausimų. Pavyzdžiui, vienas iš asmens pažeistos teisės gynbos būdų yra teisė reikalauti, kad būtų paneigta tikrovės neatitinkanti, asmens garbė ir orumą žeminanti informacija. Paneigimas, be kita ko, turi būti skelbiamas adekvačioje paskelbtoms žinioms vietoje. Ar tokiu atveju asmuo gali reikalauti paskelbtos informacijos paneigimo ir ar paneigimo paskelbimas tarp gausybės kitų komentarų nebus pažeistų teisių gynimo iliuzija? Ar asmens teisių garantijos interneto erdvėje nėra susiaurinamos lyginant jas su garantijomis įprastose visuomenės informavimo priemonėse (dienraščiuose, žurnaluose, televizijoje ir pan.)?

Vietoj išvadų. Matyt, nė vienas neabejojame, jog netolimoje ateityje internetas, kaip ir kitos informacinės technologijos, mūsų gyvenime užims vis daugiau vietos, todėl poreikis saugoti ir ginti kiekvieno iš mūsų teises bus ypač aktualus. Turėdama omenyje tai, kad technologijos vystosi daug greičiau nei jas (ar naudojimąsi jomis) reglamentuojantis teisinis reguliavimas, jau šiandien ir atsakinga žiniasklaidos priemonių valdytojų bendruomenė, ir pati visuomenė turi suvokti, jog didžiausias pavojus kyla dėl to, kad mes dažnai toleruojame neteisėtos informacijos publikavimą ar abejingai žiūrime į jos skelbimą tik todėl, kad tai mūsų neliečia. Kiekvienas turime pradėti nuo savęs – žiniasklaidos priemonės turi nuolat stiprinti ir efektyvinti savitvarkos (savireguliacijos) sistemas, o mes turime būti pilietiškai aktyvūs ir netoleruoti galimų teisių gėrių (vertybių) pažeidimo ar kėsینimosi į juos.

Tradicinė žiniasklaida: verslo modelio beieškant

Rolandas BARYSAS

Vargu ar pasaulyje yra dar bent viena tokia verslo sritis kaip žiniasklaida, kuriai interneto atsiradimas tuo pačiu metu atnešė ir naujas, svaigias galimybes, ir migreninį skausmą. Per stebėtinai trumpą laiką – nepilnus du dešimtmečius – internetas rimtai paklibino leidybos verslo pamatus, kuriems kertinį akmenį XV a. viduryje įkasė metalo dirbinių gamintojas Johanas Gutenbergas (*Johann Gutenberg*), išradęs masinės spausdintos produkcijos įrankį – spaudos presą.

Paradoksalu, bet internetinė žiniasklaida nuo pat jos atsiradimo buvo visaip priešinama su spauda, nors akivaizdžiai iš jos evoliucionavo, sėmėsi turinio idėjų, o neretai ir gyvavo kaip jos elektroninė atmaina ar kopija. Neabejoju, kad šiandien būtų visai kitokia situacija, jei XX a. pabaigoje leidėjai ir žurnalistai būtų pasikliovę savo sveika nuovoka, o

ne pasidavę technologijų kūrėjų saldžioms vilionėms perkelti kuriamą turinį į internetą, leidžiant nemokamai juo naudotis visiems norintiems. Tradicinei žiniasklaidai, kurios verslo modelis šimtmečius veikė nepriekaištingai ir rėmėsi tiražu bei reklamos pardavimais, buvo brukama mintis, jog nemokamas ir visiems lengvai prieinamas turinys internete leis dar labiau padidinti auditoriją ir taip pritraukti daugiau reklamos užsakovų. Tokiai pagundai atsispirti buvo sunku, nes interneto trauka yra tokia milžiniška, kad jo vartotojų skaičius kasmet didėja geometrine progresija. O ir intuicija suokalbiškai kužda, kad kur minios – ten ir reklama. Ką gi, iš pirmo žvilgsnio tokie technologijų kūrėjų argumentai atrodė logiški ir žadėjo papildomas pajamas, todėl mes lengva ranka kėlėme turinį į internetą stropiai skaičiuodami augantį skaitytojų srautą ir kantriai laukdami

Rolandas Barysas (g. 1961 01 20 Vilniuje) – dienraščio „Verslo žinios“ vyriausiasis redaktorius, valdybos narys, „Lietuvos Junior Achievement“ valdybos narys. 1979–1982 m. studijavo VU Žurnalistikos katedroje, 1982–1985 m. – Maskvos M. Lomonosovo universitete tarptautinę žurnalistiką. Dirbo Lietuvos telegramų agentūroje, „Elta“ korespondentu, skyriaus redaktoriumi, direktoriumi, taip pat buvo savaitraščio „Forumus“ leidėju ir redaktoriumi, „Reuters“ naujienų agentūros korespondentu, UAB „Verslo žinios“ generaliniu direktoriumi, dienraščio „Verslo žinios“ vyr. redaktoriumi. Nuo 2010 m. dienraščio „Verslo

žinios“ vyr. redaktorius. Stažavosi Norvegijos žurnalistikos universitete (1991), „Reuters“ naujienų agentūroje (Didžiojoje Britanijoje, 1992), JAV pagal „USAID“ programą redaktoriams (1995, 1997), IMD verslo mokykloje (Šveicarijoje, 2004), Bonnier universitete (Švedijoje, 2006). Apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi (2003). Verslo šlovės galerijos laureatas (2005). Pelnė Tarptautinių prekybos rūmų ICC Lietuva „Partnerystės lyderio 2008“ apdovanojimą.

žadėtojo pajamų šuolio. Tačiau bėgantys metai užaugino ne pajamas, o naują skaitytojų kartą, kurios sąmonėje įsitvirtino mintis, kad viskas, kas patenka į virtualiąją erdvę, yra ir turi būti nemokama. Dabar turime spręsti daug kompleksiškesnę užduotį, nes reikia kartu pakeisti ir vartotojų įpročius.

Tebesitęsianti skaitytojų migracija į internetą neigiamai veikė ir veikia spausdintų leidinių tiražus, o tai pastebimai mažina reklamos užsakovų apetitą. Susiklostė paradoksali situacija: kaip ir anksčiau leidėjams pagrindines pajamas, nors ir smarkiai aptirpusias, neša turėtus tiražus prarandanti tradicinė žiniasklaida, nes reklama internete yra pigi ir gaunamų pajamų neužtenka kiek padoresnei redakcijai išlaikyti.

Leidėjų bandymai padidinti tiražus ir taip susigrąžinti reklamos užsakovų dėmesį dažniausiai baigiasi nesėkme, nes skaitytojai (ypač jaunimas) nenori prenumeruoti leidinių, tvirtindami, kad juos dominantį turinį skaito internete nemokamai. Blogiausia, kad dėl leidėjų ir redaktorių kultūros stokos toks turinys internete neretai atsiranda pažeidžiant kitoms medijoms priklausančias autorines teises į kūrinį, t. y. be turinio savininkų leidimo kopijuojami ištisi straipsniai ar jų dalys. Tai taikytina ir radijo stotims, kurios nepasirūpinusios leidimu skaito ištisas spaudos publikacijas, taip darydamos meškos paslaugą kolegoms, nes skatina vartotojus atsisakyti pirminių šaltinių prenumeratos. Vis labiau nerimauti verčia įsigalintis ir „protingą apimtį“ viršijantis spaudos leidinių citavimas, neretai apimantis du trečdalius straipsnio. Epidemijos mastą įgavo ir provincialus bei geros žurnalistikos principą pažeidžiantis elgesys su pirminiais informacijos šaltiniais, kurie arba visiškai nutylimi, arba pakeičiami naujienų agentūrų prekių ženklais. Tokiais veiksmais daroma tiesioginė žala spaudos leidėjams ar net sąmoningai siekiama žlugdyti konkurentų verslą, tikintis praplėsti savo rinkos

dalį. Ir vienu, ir kitu atveju kuriamos prielaidos teisiniams ginčams, nes balansuojama ant trapios ribos, o tai ilgalaikėje perspektyvoje griauja visų medijų autoritetą ir reputaciją visuomenės akyse. Be šių dviejų žiniasklaidai pamatinių dalykų tikėtis svarių verslo rezultatų tikrai neverta. Redaktoriams ir žurnalistams metas susigrąžinti į sąžinės pakampes numestą profesinę savigarbą ir kurti originalų turinį. Na, pabandykime mintyse prisiminti kelių kolegų rašinius – ar atpažįstame juos pagal tik jiems būdingus požymius? Nustebsim, kiek nedaug tokių žinome. Ką jau bekalbėti apie skaitytojus, jei savąjį žurnalistų cechą suvokiame kaip vientisą pilką masę. Taigi bendromis jėgomis kovokime su plagiatais, menkystomis kopijuotojais, kurie yra tikroji žiniasklaidos nuosmukio priežastis, nes daro ją nuobodžią, beveidę ir bedantę. Tik taip galime paversti nežinia ko ieškančius turinio migrantus lojaliais vartotojais. Tik pastarųjų dėka stiprėja žiniasklaidos prekių ženklai ir įvaizdis, tik jų dėka tvirtėja leidybos bendrovių ekonominiai pagrindai.

Taigi turėtume priimti nemažą dalį atsakomybės už susiklosčiusią nepalankią situaciją žiniasklaidos versle – patys nesiekiame išskirtinumo ir turinio kokybės, patys nemokamai daliname turinį, už kurio sukūrimą mokame nemažus pinigus žurnalistams ir išlaikome brangią redakcijų infrastruktūrą. Dėl šios priežasties pasaulinės finansų krizės, kuri buvo ir yra ypač negailestinga žiniasklaidai (reklamos pajamos 2008–2010 m. krito 40–70 proc.), nelaikau lemiamu mūsų bėdų veiksniumi. Krizės ateina ir praeina, tačiau išlieka tie, kurie laikosi išbandytų profesinių vertybių ir geriausiai prisitaiko prie pokyčių. Deja, žiniasklaidai nebūdinga keistis, esame sustabarėjusio verslo dalis, todėl taip skausmingai ieškome naujų verslo modelių. Tiesą pasakius, ne ieškome, o viliamės, kad kažkas juos suras ir atneš mums ant lėkštutės. Mūsų iniciatyvą slopina ir natūralus

žmogiškas instinktas priešintis pokyčiams, kurie neišvengiamai griaua įprastą aplinką – savotišką asmeninio komforto zoną. Medijų sektoriaus atsinaujinimas turi eiti iš vidaus ir tam reikia ryžtingai šalinti bet kokias kliūtis, kurios slopina kasdieninio darbo prasmingumą, iniciatyvą, norą išbandyti naujoves.

Norėdami rasti sprendimus, turėtume išsilaivinti iš savųjų fobijų gniaužtų. Kad ir kaip skausminga, bet turime pripažinti, jog žiniasklaidai būdinga sprendimo galia (įtaka) šiandien vis akivaizdžiau pereina vartotojui, kuris pats, o ne redaktorių patartas, renkasi ką ir kur jam skaityti. Suvokdami ir priimdami tai kaip realybę aiškiau suvoksime, kuria kryptimi vystytis.

Mus taip pat gniuždo baimė dėl rytdienos, nes nesame tikri dėl būsimų pajamų. Dėl šios priežasties nemaža žiniasklaidos dalis metėsi į abejotinos vertės partnerystes. Turiu galvoje ne tik santykius su valdžios institucijomis ir verslo struktūromis, bet ir, pavyzdžiui, nebūtinai vykusį spaudos flirtą su internetiniais turinio agreguotojais ar kitokios paskirties portalais. Šiuose išskaičiavimu grįstuose santykiuose kažkur pasimetė žiniasklaidos misija, objektyvumas, nepriklausomas požiūris ir prekės ženklo išskirtinumas, o tai silpnina 4-osios valdžios pozicijas ir įvaizdį politinės valdžios bei visuomenės akyse. Reikia išsiveržti iš šio akligatvio, jei norime išsaugoti žodžio laisvę, profesinę savigarbą ir susigrąžinti skaitytojus.

Prarasdami įtaką mes prarandame ir pasitikėjimą savo jėgomis. Tai greitai pastebi ir mūsų skaitytojai. Ryžtingai vykime šią psichologinę būseną šalin, nes pasitikėjimas, drąsa ir lyderystė – tai savybės, kurios verčia mūsų turinio vartotojus grįžti pas mus. Kas gi ieškos paramos ir patarimų pas silpnus, juo labiau sunkmečiu?..

Nerasdami efektyvių būdų kompensuoti turinio kūrimo sąnaudų spaudoje, mūsų kolegos užsienyje vis dažniau grįžta prie informacijos apmokestinimo internete idėjos. Lig

šiول ji buvo vejama šalin, bijant netekti turimo skaitytojų srauto, kuris generuoja šio kias pajamas. Egzistuoja įvairių turinio apmokestinimo būdų internete, tačiau beveik visi jie vienaip ar kitaip atkartoja verslo dienraščio „Financial Times“ modelį. Jo esmė – daug skaitančių klientų apmokestinimas, paliekant galimybę atsistatintiems vartotojams laisvai skaityti tam tikrą skaičių straipsnių per mėnesį. Viršijus nustatytą limitą, prašoma susimokėti. Tokiu būdu išsaugomas unikalių lankytojų srautas, kuris svarbus parduodant reklamą internete. Panašiai turinį apmokestina ir populiarius britų savaitraštis „The Economist“.

Tuo tarpu amerikiečių verslo dienraštis „Wall Street Journal“ laisvai leidžia skaityti visas politines naujienas, bet po užraktu laiko visą specializuotą ir analitinį turinį. Beje, įdomi šio dienraščio vokiškojo leidimo redaktoriaus Knuto Engelmanno (*Knut Engelmann*) viename interviu išsakyta mintis: „Mane domina tik ilgalaikė perspektyva, todėl žinau, kad jei žmonės nemokės už turinį, mums niekas nemokės atlyginimų. Ne skaitmeniniame pasaulyje mes kažkodėl tikime, kad už turinį verta mokėti, tad kodėl turėtų būti kitaip skaitmeniniame?“

Ilgą laiką buvo svarstoma, kad mokamo turinio internete modelis pritaikomas tik specializuotai, pavyzdžiui, verslo žiniasklaidai, kuri turi labai fokusuotą ir kokybišką skaitytojų auditoriją, ypač vertinamą reklamos užsakovų. Tačiau panašų modelį sėkmingai pritaikius visuomeninio politinio turinio populiariam dienraščiui „New York Times“, pastebimai padaugėjo jo šalininkų visame pasaulyje. Dienraštis turi per 300 000 mokančių prenumeratorių internete, kurie per metus atneša 75 mln. JAV dol. pajamų. Nors šie skaičiai pateikiami kaip neabejotina sėkmė, žiniasklaidos analitikai rekomenduoja atkreipti dėmesį į tai, kad šis dienraštis turi labai stiprią reputaciją bei prekės ženklą ne tik „namų“ rinkoje

(JAV), bet ir pasaulyje. Vis dėlto jie linkę patarti nespecializuotai žiniasklaidai ne skubėti užrakinti internete skelbiamą bendro pobūdžio turinį, o apmokestinti tik siauresnius kliento poreikius tenkinančią ir pridėtinę vertę turinčią informaciją ar kurti tokias paslaugas.

Šiek tiek optimizmo spaudai turėtų teikti naujausi JAV žiniasklaidos tyrimai, kurie rodo, kad daugiau uždirba tie interneto portalai, kurių steigėjai yra spaudos leidiniai. Manoma, kad tokia tradicinės ir naujosios žiniasklaidos sinergija turi neabejotinų pranašumų tiek turinio kokybės, tiek ir jo gamybos požiūriu.

Šiame straipsnyje vertėtų užsiminti ir apie, ko gero, didžiausią pastarųjų metų leidėjų viltį – planšetinius kompiuterius, kurių pasaulinis debiutas 2010 m. triukšmingai prasidėjo nuo „iPad“ pristatymo ir „Apple“ kompanijos sielos Styvo Džobso (*Steve Jobs*) viltingų tikinimų, kad šie malondaikčiai – ne tik spaudos išsigelbėjimas, bet ir renesansas. Mat jie yra skaityti patogaus formato bei turi sąsają su interneto parduotuve, kurioje jau vyksta sėkminga prekyba muzikos ir vaizdo kūriniams.

Vien pirmąją prekybos dieną JAV šių prietaisų buvo parduota daugiau nei 300 000 vienetų. Leidėjai stačia galva puolė kurti specialias programėles, leidžiančias parsisiųsti ir skaityti leidinius, tikėdamiesi, kad vartotojų patirtis perkant muzikos kūrinius automatiškai persikels į spaudos sritį ir atgaivins lėtėjančią prekybą. Planšetinių kompiuterių gamintojai skelbia vis naujesnius tyrimus, kurie patvirtina jų teiginį, kad vartotojai už turinį šiuose prietaisuose, skirtingai nei internete, yra linkę mokėti. Bet panašu, kad lipame ant to paties grėblio: vartotojai vangiai prenumeruoja mokamus leidinius planšetiniuose kompiuteriuose. Taip pat pasirodė, kad jiems kurti turinį yra gana brangu, nes reikalauja specialių programų ir papildomų redakcijos išteklių. Štai „Verslo žinios“ bandė perkelti į „iPad“ planšetinį kompiuterį mėnesinį žurnalą „Iliustruotasis mokslas“, panaudodamos tam gana brangią specialiai sukurtą programinę įrangą. Nors ji leidžia išnaudoti daugelį „iPad“ teikiamų galimybių, tačiau kartu reikalauja papildomo dviejų savaitės maketuotojo darbo sąnaudų. Žurnalo programėlė greitai

pateko į populiariausiųjų sąrašus medijų kategorijoje, nes tūkstančiai vartotojų galėjo nemokamai parsisiųsti kokybišką ir įdomų turinį. Tačiau tuo mūsų eksperimentas ir baigėsi, nes apmokestinus žurnalą norinčiųjų jį prenumeruoti liko vos dešimtys, tad gamybos kaštai generavo užtikrintą nuostolį.

Panašu, kad situacija kartojasi ir primena tą, kuri buvo su internetu. Blieka guostis, kad Lietuvoje nesame kokie nors nevykėliai, nes mūsų kolegos Skandinavijoje ir JAV taip pat praneša apie lūkesčių netenkinančius pardavimus. Panašu, kad minėtų prietaisų kol kas „neatrado“ nei reklamos užsakovai, nei leidėjai. Ir vieniems, ir kitiems tai – brangus malonumas, negeneruojantis reikalingos grąžos. Pavyzdžiui, leidėjams rūpesčių kelia ne tik per didelės turinio kūrimo sąnaudos, bet ir 30 proc. nuo pardavimų siekiantys „Apple“ kompanijos komisiniai. Kai kurie leidėjai (pavyzdžiui, „Financial Times“) šią problemą sprendžia iškeldami leidinių užsakymus į savo parduotuves, kiti – rinkdamiesi pigesnį turinio pateikimo kelią – į planšetinius kompiuterius kelia jau sukurtą spaudai turinį „nemoderniu“, bet pigesniu PDF formatu. Tačiau tokiu atveju neišnaudojamos visos naujų prietaisų galimybės, o tai nedaro turinio patrauklesnio vartotojui. Kažkoks užburtas ratas...

Dėl objektyvumo derėtų pasakyti, kad būtų nedovanotina klaida tikėtis, jog mokamas turinys yra panacėja nuo visų žiniasklaidą užpuolusių problemų. Štai pirmiau minėtas dienraštis „New York Times“ nors ir gauna milijonines pajamas už parduodamą turinį internete, tačiau jos vis tiek nekompensuoja reklamos pajamų sumažėjimo laikraštyje. Tad per daug tikintis iš šio žingsnio galima ne tik nusivilti, bet ir nepastebėti trūkumų ar tiesiog nuslopinti savyje poreikį ieškoti kitų sprendimų. Kažkas profesinėje žurnalistų spaudoje turinio apmokestinimą yra vaizdžiai pavadinęs „smėlio

maišais“ – užuomina į tai, kad jis apsunkina gebėjimus ieškoti originalesnių sprendimų, nes turi tikslą „išlaikyti skaitytojus laikraštyje“, vadinasi, dirbtinai stabdoma jų migracija į interneto aplinką. Gal tai yra ne pats blogiausias būdas pristabdyti reklamos nutekėjimą, tačiau platesne prasme jis riboja mūsų galimybes prisitaikyti prie giluminių pokyčių sektoriuje, kuriuos veikia nauja medija – internetas. Gyvenimo patirtis sako, kad perspektyviau būtų galvoti, ne kaip apriboti, bet kaip internetinės žiniasklaidos ypatumus (pavyzdžiui, tiksliau apibūdinama auditorija ir jos vartojimo įpročiai) paversti komerciškai patraukliu ir rinkos vertinamu produktu. Pavyzdžiui, kai kurie leidėjai, ieškodami alternatyvų, apmokestina ne tik turinį internete ir mobiliuosiuose telefonuose, bet ir imasi nebūdingų medijoms veikų – kuria vyno klubus, prekiauja pačiomis įvairiausiomis kitų gamintojų prekėmis savo internetinėse parduotuvėse, steigia pažinčių svetaines ar organizuoja renginius.

Vakarų žiniasklaidoje yra ir kitokio požiūrio šalininkų, kurie ragina į turinio apmokestinimą pažvelgti kitokiu kampu: pirma sukurti vertę vartotojams, o vėliau jų aktyvumą paversti nauda. Ryškiausiai šio modelio pavyzdžiu galėtų būti laikomas britų dienraštis „The Guardian“, kuris ragina savo skaitytojus aktyviai dalyvauti leidybos procese ir kuria specialius prieigos įrankius. Jais naudodamiesi jie gali aktyviai komentuoti pateikiamą turinį, dalytis turima informacija su kitais skaitytojais, įdėti į portalą įdomios ar aktualios statistikos ir pan. Aktyviausieji apdovanojami galimybe skaityti papildomą turinį ar kvietimu į realų renginį, kurį organizuoja redakcija. Jeigu klientą pasiūlymas sudomina, jis gali apsispręsti, ar norėtų už jį sumokėti. Tikimasi, kad daugeliu atvejų skaitytojai bus linkę savanoriškai sumokėti, nes nežiūrės į tai kaip į pareigą, veikiau kaip į naudingą paslaugą.

Čarlis Beketas (*Charlie Beckett*) – Londono ekonomikos mokyklos dėstytojas – savo dienoraštyje samprotauja, kad toks modelis, kai skaitytojai per įvairius išskirtinius pasiūlymus skatinami pasijusti išskirtinio klubo nariais, yra daug patrauklesnis nei turinio apmokestinimas, nors jo esmė galiausiai yra ta pati – gauti pajamų. Vartotojai lengviau linkę bendrauti ne su tais, kurie nuolat kaulija pinigų, bet su tais, kurie siūlo naudingą partnerystę, net jei ji retsykiais reikalauja tam tikrų mokėjimų. Beje, dienraštis „New York Times“ taiko abu skaitytojų pritraukimo būdus: šalia mokamo turinio jis yra sukūręs ir straipsnių komentarų sistemą, kuri leidžia atskiriems komentatoriams suteikti „patikimų“ statusą – galima dėti komentarus be išankstinės redaktorių peržiūros. Čia atkreipčiau dėmesį į Vakarų žiniasklaidai būdingą atsakingą požiūrį už visą jų viešai skelbiamą turinį, kuris stipriai kontrastuoja su Lietuvos internetinėje erdvėje įsigalėjusiu skambiu, bet neretai destruktiviu „absoliučios laisvės“ (laisvės

be atsakomybės) principu. Lietuviai komentaruose deda į šuns dienas visus ir viską, nesirinkdami žodžių ir nesukurdami jokios vertės nei sau, nei aplinkiniams.

Šiame straipsnyje užsiminiau tik apie keletą krypčių, kuriomis bando vystytis vadina moji tradicinė žiniasklaida, spręsdama naujų technologijų mestus iššūkius. Kol kas neaišku, kas iš visų tų bandymų išeis, bet neeksperimentuoti, vadinas, pasmerkti save lėtai mirčiai. Akivaizdu, kad tokia „pakabinta“ situacija amžinai tęstis negali. Neturime bijoti interneto, kurio invaziją tiesiog pramiegojome. Manau, kad labai mėgstamos viešoje erdvėje diskusijos, kada išnyks laikraščiai, neturi jokios prasmės ir neturėtų gąsdinti žurnalistų. Teigiu tai ne todėl, kad dar praėjusio amžiaus pabaigoje nesėkmingai mirtį spaudai 2000-aisiais pranašavo pats „Microsoft“ įkūrėjas Bilas Geitsas (*Bill Gates*), o todėl, kad laikraštis, internetas, išmanusis telefonas, planšetinis kompiuteris ir kita tėra techninės priemonės informacijai

perteikti. Mums, žurnalistams, svarbu suvokti tai, kad be mūsų kuriamo turinio šie prietaisai prarastų savo patrauklumą ir išskirtinumą vartotojų akyse. Visiems jiems reikia gero žurnalistų-profesionalų kuriamo turinio, nes tik jis masina vartotojus tuos prietaisus pirkti ir aktyviai naudoti. Skeptikai galėtų ginčytis, kad internete pilna ne žurnalistų kurto turinio, tačiau akivaizdu, jog jis sunkiai konkuruoja su žodžio profesionalais jau vien todėl, kad vartotojas nori būti tikras, jog skelbiama informacija yra patikima ir patvirtinta nepriklausomų šaltinių, kurie prisiima visą atsakomybę pagal įstatymą. Būtent tokia yra žiniasklaida. Šiam teiginiui pagrįsti nereikia gilių studijų, pakanka prisiminti į Arabų pavasario metu platintas mobiliaisiais telefonais filmuotas ginkluotas smurto scenas, kurios reikalavo nepriklausomų šaltinių (žiniasklaidos) patvirtinimų, nes nebuvo

aišku, ar jos autentiškos, kieno rankoje iš tikrųjų yra telefonas ir ar tai yra tie vaizdai, kuriuos komentuoja už kadro esantis anonimas. Anonimiškumą pavadinčiau interneto Achilo kulnu. Tai kartu yra ir galimybė tradicinei žiniasklaidai, kurią reikia drąsiau išnaudoti.

Kadangi dauguma spaudos leidinių yra ir internetinių portalų savininkai (dar vienas argumentas, neigiantis eskaluojamą medijų priešpriešą), raginčiau drąsiau eksperimentuoti su mokamo-nemokamo turinio formatais. Ironiška, bet technologijų kūrėjai, nepalaidami mus gundyti nemokamai pasidalyti turiniu, tuo pat metu sėkmingai apmokestina tuos pačius skaitytojus už duomenų (taip pat ir mūsų sukurto turinio) perdavimą. Vartotojai kas mėnesį jiems moka sumas, gerokai viršijančias leidinių mėnesinę prenumeratą, ir labai nepriekaištauja dėl paslaugų kainos...

Interneto žiniasklaida – PRIEŠ ir UŽ

Povilas Antanas KAUNAS

2012 m. sausio pradžioje radijo stotis „M-1 Plus“ rytinėje programoje atliko mažą apklausą-diskusiją, kiek dar gyvens tradicinė spauda. Joje buvo dvi pagrindinės nuomonės. Viena – pesimistinė: „spauda ant popieiaus“ gyvens ne ilgiau nei trejus ar ketverius metus ir kita – optimistinė: mūsų periodiniai leidiniai turėtų užgesti po šešiolikos septyniolikos metų. Bet ir viena, ir kita nuomonė reziūmavo – šimtmečiais gyvavęs spausdintas žodis vis spartėjančiame techniniame progrese praras visuomenės dėmesį beviltiškai atsilikdamas operatyvumu, ypač skelbdamas aktualijas, karščiausias naujienas, taip pat reklamos (iš kurios šiuo metu daugelis leidinių stengiasi išgyventi) išradingumu ir t. t. Taigi mes to norime ar ne, bet pats gyvenimas ją vieną kartą ir visam laikui užgesins. Liks tik spaudos istorija.

O gal ne?

Prisiminkime.

Povilas Antanas Kaunas (g. 1940 01 15 Seredžiuje, Jurbarko r.) baigė Vilniaus universitetą. 1977 m. tobulinosi Leningrado (dabar Sankt Peterburgas) aukštojoje partinėje mokykloje studijuodamas žurnalistiką. LŽS narys. 1965 m. pradėjo dirbti Jonavos r. laikraštyje „Jonavos balsas“ fotokorespondentu, literatūriniu darbuotoju, vyr. literatūriniu darbuotoju, laiškų ir masinio darbo skyriaus vedėju. Nuo 1975 m. – Jonavos azotinių trąšų gamyklos savitraščio „Chemikas“ redaktorius. 1981 m. valstybinės televizijos ir radijo Kauno skyriaus redaktorius. Nuo 1989 m. – uždarnosios akcinės spaudos bendrovės „Varpas“ direktorius. Pažintinių knygelių vaikams ir paaugliams „Tavo draugai paukšteliai“, „Ta švelni miela katytė“, „Sargai, sekliai, gelbėtojai“ (1998), „Nesėkminga bebrų naujakurstė“ (2008), mokslinės-fantastinės apysakos, išverstos ir į esperanto kalbą „Galaktikos širdies sakmė“ (2005), esė knygos „Sunki kelionė Anapilin“ (2007) autorius. Pasirašinėjo slapyvardžiu Povilas Vildžius.

Išradus radiją mūsų spauda išgyveno pirmąją Apokalipsės grėsmę. Ji tikėjo, kad radijas, daug kartų operatyviau informuodamas visuomenę apie svarbiausius įvykius, gyvenimo aktualijas, jai iškas atsisveikinimo duobę. Bet taip neįvyko. Spauda išliko.

Antroji grėsmė – televizijos atsiradimas. Spaudai dar didesnis šokas, nes televizija aktualiausias naujienas galėjo operatyviau pranešti jau ne tik gyvu žodžiu, bet ir tą žodį pagrįsdama vaizdu. Spauda vėl skaičiavo savo išlikimo dienas...

Ir štai – internetas. Dabar spauda jo atsiradimą jau nedviprasmiškai įvertina kaip savo tikrąją giljotiną!

O juk pagrindinė šių virsmų priežastis labai aiški – **teisinga informacija padėti žmogui orientuotis šiuolaikinio gyvenimo beprotišrame tempe. Ypač politikoje, ekonomikoje, kuo spartesnio ir teigiamo socialinių klausimų sprendimo peripetijose.**

Prieš 655 metus pirmą kartą (1457 m.) 42 eilučių Bibliją išspausdinęs Gutenbergas savo unikaliausiu išradimu irgi turėjo vienintelį tikslą – kuo plačiau žmonėms paskleisti Dievo žodį. Prabėgus daugiau kaip 500 metų nuo spausdinto žodžio gimimo, mūsų knygnešiai rizikavo gyvybėmis iš Prūsijos per sieną į Lietuvą gabendami laikraščius, žurnalus ir knygas. O tikslas tas pats – kad čia kuo daugiau sužinotų tikrąją tiesą, kad žmonės, ypač jaunimas, lavintųsi, sąmonėtų. Dar galima pateikti dešimtis kitų pavyzdžių, tačiau ir jie patvirtintų tą patį vienintelį spaudos *credo* – **formuoti visuomenę. Todėl ji – spauda – turi būti ypač operatyvi, objektyvi, nedelsdama reaguoti į opiausias gyvenimo problemas ir naujienas.**

Dėmesio verta vieno diskusijos dalyvio nuomonė – bulvarinė spauda, ypač pornografija, jau atgyveno. Užtenka paspausti keletą klavišų ir internete matai pageidaujamą net „gyvą“ vaizdą.

O kita periodinė spauda?

Spausdintas žodis turi neginčijamą ir milžinišką privalumą, kurio neturi ir neturės nei radijas, nei televizija, nei internetas – **tai pastovaus pavidalo informacija, turinti išliekamąją vertę.** Nors interneto archyvuose ir kaupiami straipsniai, bet juos galima kopijuoti, papildyti ir pertvarkyti taip, kad autorius net neatpažins savo pradinio straipsnio. **Todėl spausdintame žodyje turi dominuoti tik daug kartų patikrinti ir teisingi faktai.**

Pasinaudodami techninio progreso sudarytomis galimybėmis daugelis mūsų spaudos leidinių patenkina šiuolaikinės visuomenės poreikius ir pateikia teisingą net sensacijos nusipelnusią informaciją. Tokiai spaudai Apokalipsė tikrai negresia. Štai tik keletas pavyzdžių.

Nesitiki, kad tai tik sutapimas, tačiau į „15 min.“ kolektyvą atėjus vyriausiuoju redaktoriumi dirbti Rimvydui Valatkai šis leidinys iš karto buvo reorganizuotas. Ateityje laikraštis bus skirtas, anot leidėjų, ne naujienoms, bet „nuomonėms ir pažiūroms, o aktualias temas pateiks įvairiai ir išsamiai. Tuo tarpu kasdienės žinios, naujienos bus publikuojamos interneto svetainėje.“ Žinoma, **nedelsiant atnaujinamos pagal situaciją.**

„Valstiečių laikraštis“, „Lietuvos žinios“, „Lietuvos aidas“, „Verslo žinios“, „Kauno diena“, nemažai rajonų laikraščių irgi sėkmingai pasinaudojo interneto paslaugomis sukurdami savo interneto svetaines, kurias per parą ne tik keliskart atnaujina, papildoma skelbtą informaciją, bet čia ir išradingai pateikia savo leidinio reklamą.

O štai paskutinė naujiena, kaip techniniu progresu pasinaudoja žiniasklaida, – „Lietuvos ryto“ televizijos interneto svetainės redaktoriaus pažadas žiūrovams: „Artimiausiu metu per internetą bus galima žiūrėti ne tik visas per „Lietuvos ryto“ televiziją rodomas laidas, „Reporterį“, bet ir paskirus siužetus. Šiuolaikiniame pasaulyje ribos tarp televizijos ir interneto baigia išsitrinti. Todėl mūsų tikslas – kad žmonėms būtų kuo patogiau.“

Skaitytojas, žiūrovas, klausytojas – štai tas pagrindinis „objektas“, kuriam privalo tarnauti žurnalistika. Ir jeigu ji bus etiška, savo pareigą atliks sąžiningai, jeigu bus ieškanti naujų temų, išraiškos formų, opiai reaguos į skaitytojų nuomonę, pageidavimus, jai niekuomet negrės Apokalipsė. Ir priešingai – pažeisdama nuostatą, kad informaciją reikia rinkti ir pateikti objektyviai, sąžiningai, skaidriai, jau turėtų suprasti, kas gresia, nes turime net pasaulinėje žurnalistikoje fenomenalų atvejį – Didžiojoje Britanijoje vykusį Ruberto Mardocho skandalą. Tik todėl, kad buvo pažeistos šios nuostatos ir sukilo visuomenė, net 168 metus leistas laikraštis buvo priverstas užsidaryti!

Vytauto Didžiojo universiteto docentė, socialinių mokslų daktarė Audronė Nugaraitė labai taikliai pastebėjo, kad „žiniasklaida turi užsidirbti iš savo reputacijos, o ne parsiduodama“. Bet, deja... Šiuolaikinės žurnalistikos stuburą, nepaisant pamokomų pavyzdžių, ir toliau nuolat graužia, o kartais skaudžiai žeidžia, šališkos jėgos – politikų, miestelio ar miesto valdžios atstovų, leidinio savininkų nuomonė, užsakomieji įtakingų asmenų, verslininkų straipsniai. Pagaliau pažintys... O tikroji tiesa dažniausiai būna kitoje barikadų pusėje. Ir ją veidmainiškai trempiant dar norima susilaukti visuomenės dėmesio, nors ji vis dažniau už nevykusias publikacijas jau pradėjo klijuoti epitetus *durnalistika*, *briedo žurnalistika*, *briedo publikatoriai* ir t. t. ir nusigręžti, ieškoti patikimesnių informacijos šaltinių. Be abejo, toks laikraštis ar žurnalas supranta, kur veda šis kelias, tačiau užuot atsisakęs juo toliau eiti dar mėgina savo autoritetą gelbėti sąmoningai skelbdamas gerokai didesnę nei išleidžiama iš tikrųjų tiražą. Žino, kad tai išsiaiškinti ne taip jau lengva ir todėl mėgina sukurti įvaizdį, jog ir toliau masiškai skaitomas. Bet juk tai trumpalaikė injekcija. Kaip merdinčiam žmogui gerų, brangių vaistų dozė.

Interneto spaudoje labai nesunku sužinoti, kiek skaitytojų svetainėje apsilanko per dieną, savaitę, mėnesį. Štai, pavyzdžiui, „Lietuvos rytas“ (be priedų) šiemet (2012 m.) nurodo 115 804 egz., „Respublika“ – 21 002 egz., „Lietuvos žinios“ – 20 309 egz., „Kauno diena“ – 19 150 egz., o periodinės spaudos lyderiu save tituluojančios „Vakaro žinios“ – 488 500 egz. tiražus. Interneto veikiančiuose portaluose apsilankančių skaitytojų skaičius tiesiog įspūdingas ir kiekvieną dieną vis didėjantis. Šiuo metu tik „Lietuvos ryto“, „Delfi“, „Bernardinų“ interneto svetainėse per mėnesį apsilanko per milijoną kiekvienoje iš jų! Valdžios ekonomiškai žlugdomo,

tačiau norinčio kiekvieną dieną skaityti šviežiausias ir tikras naujienas žmogaus logika labai paprasta: *dabar, prenumeruodamas tik vieną dienraštį metams, išleidžiu 300–350 litų. Naudodamasis internetu ir per mėnesį už pasirinktą planą mokėdamas 18–20 litų (daug mažiau nei prenumeruodamas vieną laikraštį!), turiu galimybę naujausias žinias, įdomiausius straipsnius skaityti ne tik publikuojamus respublikos dienraščiuose, žurnaluose, regioninėje spaudoje, bet ir pasidairyti po platųjį pasaulį.*

Taigi šiuo metu (ir ateityje) interneto žiniasklaidos galimybės neribotos. O pirmiausia tai lemia jos **interaktyvumas** – vienas pagrindinių interneto ir tradicinės žurnalistikos skirtumų (interneto žurnalistai turi tiesioginį kontaktą su puslapio lankytoju, jie gali betarpiškai bendrauti virtualioje erdvėje. Tradicinės spaudos žurnalistai tokių kontaktų su jų straipsnių skaitytojais neturi). Interneto žurnalistikai artimesnė **lakoniška, lengviau skaitytojams priimtina šnekamoji kalba**. Į portalą galima rašyti ne taip formaliai, kaip laikraščiui ar žurnalui. Čia nepalyginamai didesnės galimybės **operatyviai** skelbti naujausias žinias, sensacijas. Interneto skaitytojas gali **tuojau pat reaguoti į skelbiamą informaciją, ją paneigti arba papildyti, patikslinti, to paties pareikalauti ir iš žurnalisto**. Taigi interneto žiniasklaida daug demokratiškesnė, čia mažiau galimybių pasireikšti vienpusiškų, kraštutinių pažiūrų autoriams, nes jie gali būti tuojau pat išdėti į šuns dienas.

1996 m. atsiradus pirmiesiems interneto laikraščiams bijota, kad šie nuo demokratijos principų nenuslystų į visišką anarchiją. Todėl pradėtos puoselėti ir diegti tam tikros elgesio normos, vadinamos **tinklo etiketu** (jos turi būti ir toliau propaguojamos, stiprinamos, diegiamos), o informacinis turinys vis labiau orientuotas į tradicinės žurnalistikos kryptis ir vertybes.

Žvilgtelėkime, kaip, pavyzdžiui, tą daro mūsų – žurnalistų – sąjunga ir jos skyriai, kurių yra net septyni: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Alytaus ir Marijampolės.

Įdomi, į žurnalistinės veiklos organizavimą (žurnalistų darbo problemas ir jų sprendimą, naujausių nutarimų aiškinimą ir propagavimą, profesinio meistriškumo kėlimą ir kt.) reaguojanti yra Lietuvos žurnalistų sąjungos interneto svetainė. Bet nuvilia Marijampolės skyriaus internetinis tinklalapis. Čia visiškai tušti skyreliai „Aktualijos“, „Komentarai“, „Kūrybos artelė“. O Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Alytaus skyrių svetainėse paskutinės aktualijos – nuo pusės metų net iki metų senumo! Džiugina Kauno skyriaus žurnalistų svetainė (redaktorius Vidas Mačiulis). Visos pozicijos nuo „Aktualijų“ iki „Blogo“ kupinos įvairiausių turiningų straipsnių. Į ją įvairiomis temomis rašo ne tik kauniečiai, bet ir visos šalies žurnalistai. Nuomonę pareiškia politikai, valdžios atstovai, kultūros ir meno žmonės, žurnalistikos veteranai, lankytojai. Analizuojamos labai įvairios temos – nuo sukakčių minėjimo, parodų, kitų renginių propagavimo iki įvairiose srityse kilusių problemų analizės, kelionių įspūdžių, reportažų, net naujausių žurnalistų knygų recenzijų. Neabejoju, kauniečiai jau pradeda lygiuotis

į pagrindinius šalies interneto portalus. Tuo gali įsitikinti kiekvienas apsilankęs svetainėje www.kaunozurnalistai.lt.

2009 m. pavasarį net 23 šalių viešosios komunikacijos ekspertai apibendrino naujas žurnalistikos tendencijas. Jų nuomonė sutapo – **visos tradicinės žiniasklaidos vertybės yra pagrindinės ir naujausioms žiniasklaidos priemonėms. Žinoma, jas neatsiejant nuo etikos, nes antraip žurnalistika nebus demokratijos dalimi. Tik etika padės žurnalistiką grąžinti visuomenei, padės naujienų procese vadovautis objektyvumo, nuomonių balanso, nepriklausomybės principais. Periodinės spaudos, transliuojamosios ir interneto žiniasklaidos socialinė atsakomybė turi pasireikšti per kokybišką produktą – etišką informacijos rinkimą ir objektyviai pateiktas naujienas.**

Interneto žiniasklaidai vis labiau įsitvirtinant mūsų gyvenime, be abejo, sumažės ne etikos pagrindais dirbančių spaudos leidinių. Tradicinėje žurnalistikoje liks mažiau bereikalingo balasto, žmonių sąmonę mažiau kimš akivaizdus spaudos šlamštas. Be to, sutaupysime tūkstančius tonų popieriaus, kurio gamyboje dar nuo senovės Egipto laikų pagrindinis komponentas yra mediena. Išsaugosime tūkstančius hektarų miškų – mūsų planetos plaučių. O išlikę kokybiškai atsinaujinę spaudos leidiniai tikrai pateisins visuomenės vedlio vardą.

Žiniasklaida: centras ir periferija

• • •

Jonas VĖLYVIS

*Paverkime,
Basanavičiau, kartu...*

• • •

Vilija BUTKUVIENĖ

Vietinė spauda ir žmonės

• • •

Aloyzas TENDZEGOLSKIS

*Nenušviesi gyvenimo
neperšvietęs valdžios*

• • •

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Paverkime, Basanavičiau, kartu...

Jonas VĖLYVIS

Jonas Basanavičius prisipažino verkęs kurdamas „Aušrą“. Dabar kiti leidėjai ir redaktoriai verčia nutraukdami laikraščių leidimą...

Štai 7MD.lt svetainės ašaros: „Mes remiame Jus, Jūs remiate mus. Sykiu mes paremsime valstybės primirštą Lietuvos kultūrą!“

7MD.lt yra internetinė popierinio „7 meno dienos“ leidinio dalis. Manote, nesugebėjau parašyti, ar laikraščio, ar savaitraščio? Neskiriu leidinių specifikos? Ne, tiesiog nežinau, koks šis leidinys bus tuo metu, kai šis mano straipsnis pakliūs į skaitytojo rankas. Kodėl?

Ogi todėl, kad dar 2010 m. vasario pabaigoje toje pačioje svetainėje buvo pranešama, jog kultūros ir meno savaitraštis keičia periodiškumą – nuo kovo mėnesio spaudos variantas bus išleidžiamas tik kas antrą savaitę. O jis jau aštuoniolika metų leidžiamas! Buvusio savaitraščio redakcija atsiprašė skaitytojų, užsiprenumeravusių „7 meno dienas“, ir pridėjo, jog pageidaujantieji galės susigrąžinti pinigų, nors redakcijai jų pritrūko. Čia kuris nors

valdžios vyras galėtų pasakyti, kad galėjo padėti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas. Deja, jis viešajai įstaigai „Meno dienos“, leidžiančiai savaitraštį „7 meno dienos“ ir kas tris mėnesius išeinantį žurnalą „Kinas“, tuomet skyrė 30 tūkst. litų projektui „Žiūrovas ir kinas Lietuvoje ir pasaulyje“.

Taip pamažu leidžiasi saulė dar vienam spaudos leidiniui po to, kai ji nusileido jau dešimtims panašių...

O tai sužinojus mintis pakutena J. Basanavičiaus žodžiai apie „Aušros“ steigimo reikalus: „Nors pažinčia <...> jau galima buvo bandyt laikraštį steigti, bet visgi sunku buvo atsakyt į klausimus: 1) kur jis spausdinti, 2) kokių būdu platinti ir 3) ar atsiras skaitytojų? Pragoje spausdinti ir man pačiam, daugybe kitų sunkių darbų apsikrovusiam, laikraščio išsiuntinėjimu užsiimti vargiai būtų galima buvę. Tiesa, kad Davainis Silvestravičius, Jonas Juškevičius ir kt. buvo man atsiuntę po kelis adresus tūlų lietuvių, kuriems būtų reikėję laikraštį siuntinėti,

Jonas Vėlyvis (g. 1940 01 18 Rudnioje, Varėnos r.) baigė Vilniaus statybos technikumą, Vilniaus universitetą. LŽS ir NŽKA narys, socialinių mokslų daktaras. Dėstė ekonomiką būsimiesiems žurnalistams Vilniaus universitete, būsimiesiems verslininkams Vilniaus Gedimino technikos universitete, dirbo Lietuvos radijuje ir daugelyje spaudos leidinių, ilgiausiai – mokslo ir praktikos žurnale „Statyba ir architektūra“. Parašė daug straipsnių – daugiausia ekonomine socialine tematika. Už istorinį politinį romaną „Neleisk mūsų gundyti“ (2002 m.) pelnė Čikagos (JAV) lietuvių organizuoto rašytojų konkurso pirmąją vietą (2002 m.). Sudarė LŽS Senjorų klubo informacinį biografinį leidinį „Senjorai“, parašė vadovėlių, mokomųjų knygų mokslieiviams ir studentams.

bet siuntinėjimas iš Pragos uždengtuose konvertuose būtų labai brangiai atsiėjęs. Reikėjo todėl atrasti kitą kokią vietą arčiau Lietuvos sienos, iš kur galima būtų kontrabandos keliu laikraštį ir lietuviškas knygas platinti“¹.

Koks pateiktų faktų panašumas ir skirtumas? J. Basanavičius laikraštį kūrė savo ir kitų rėmėjų pinigais, o platinti siūlė pigesniu „kontrabandos keliu“, t. y. knygnešių kojomis. O kaip „7 meno dienos“? Susikūrė panašiai, tačiau brangus leidimas ir platinimas vyko paštu ir dar su leidėjams ir spaustuvininkams siaubą keliančiu prierašu PVM. Ogi tas siaubūnas PVM yra ne bet kas, o valstybės pajamos ne iš kokio nors verslininko monopolisto, bet iš tų bedalių, kurie palaiko ir skleidžia lietuvišką žodį. Tad ar neatrodo, kad spaudos reikalų lietuviška valdžia labai jau panašiai elgiasi kaip J. Basanavičiaus laikais rusiška caro valdžia – kuo mažiau lietuviško spausdinto žodžio? Niekas nepasakys kitaip, kad dabartinis knygnešys ne tik turi, bet ir privalo būti mūsų lietuviškoji valdžia. O ji šito nešti nenori, nors ir gali...

Ir dar nesusilaikau nuo vieno istorinio veikėjo klausimo, kurio tiksliai neprisimenu, bet jis skambėjo maždaug taip: „Negi jūs manote, kad lietuviškas biurokratas bus geresnis negu tarybinis?“ Su SSRS prezidentu

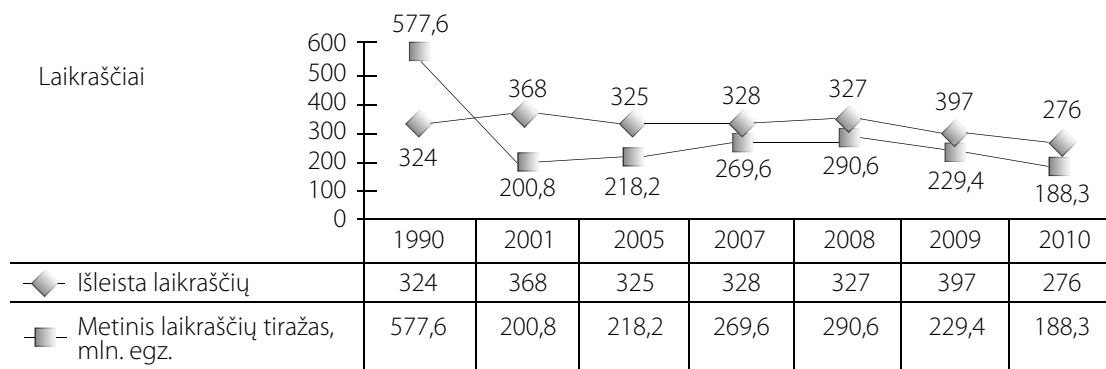
M. Gorbačiovu, kurio partijos iniciatyva susikūrė Sąjūdis, susitikti susirinkusi minia vienu atodūsiu suošė: TAIP!

Tikėjome ir... atsakymą ištarti palieku skaitytojui.

Įdomu, ką pasakytų Basanavičius, kuris savo gyvenimo kronikoje apie „Aušros“ kūrimą rašė: „Laikraščiai programinę „prakalbą“ <...> parašęs ją, skaitydamas žodžius „Kaip aušrai auštant nyksta ant žemės nakties tamsybė, o kad taip jau prašvistų ir Lietuvos dvasia!“ gaudžiai apsiverčiau ir iš akių byrančiomis ašaromis sušlapinau rankraštį. Tarytum aš tuomet prajaučiau, kad šitie iš gilumos širdies kilusieji žodžiai užgaus jautresnių lietuvių širdis ir sukels juose tėvynės ir savo kalbos meilę, be kurios nė koks tautos atsigaivėliavimas negalimas – taip ir atsitiko.“

J. Basanavičiaus žodžiai „taip ir atsitiko“ atspindi 1922 metus, kada jis juos rašė gyvendamas lenkų užimtame Vilniuje ir matė atsigaunančią kalbos meilę likusioje Lietuvos dalyje. Drįstu savęs ir kitų klausti: ar neapsiverktų jis dabar, matydamas nykstančią, atsitiesiančią, vėl nykstančią spaudą? Štai kokie jos ekonominio klampojimo žingsniai.

Diagramos kreivės rodo skaudžius spaudos nykimo ženklus: 1990 m. šalyje buvo leidžiami 324 įvairių pavadinimų laikraščiai, kurių

Šaltinis: nubraižyta pagal Statistikos departamento duomenis.

¹ 1922 m. parašyta „Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija, 1851–1922“. Jono Basanavičiaus autobiografija. Pirmą kartą atskira knyga buvo išleista 1936 m. Žr. <http://www.antologija.lt/pdf/20.pdf>

bendras metinis tiražas siekė (sunku patikėti!) vos ne šešis šimtus milijonų! O tai per metus vidutiniškai 152 egzemplioriai kiekvienam šalies gyventojui, net ir vaikui, dar nemokančiam skaityti. O kokie rodikliai 2010 m.? Laikraščių buvo 276, bet jų tiražas daugiau kaip 3 kartus mažesnis ir kiekvienam šalies gyventojui jau teko vos 59 egzemplioriai per metus.

Nagrinėdami atskirų metų laikraščių tiražų nykimo tendencijas pastebime jų ciklišumą. Sakysime, 2001 m. metinis tiražas buvo 200,8 mln. egz., o 2005 m. jau padidėjo iki 218,2 mln. egz., augo iki 2008 m. – 290,8 mln. egz. kalno, nuo kurio nusirito į 2000-uosius.

Kita įdomi periodinės spaudos tendencija – tai išleistų žurnalų ir kitų periodinių leidinių skaičiaus ir jų metinio tiražo didėjimas (žr. diagramą). 1990 m. šalyje ėjo 159 žurnalai ir kiti periodiniai leidiniai, kurių bendras tiražas buvo 35,7 mln. egz., 2001 m. jis padidėjo iki 47,7 mln. egz. ir didėjo iki 2008 m., pasiekęs 77 mln. egz. kalną, nuo kurio 2010 m. nusirito arčiau negu laikraščiai – tik į 2005-uosius. Tačiau išlieka žurnalų ir kitų periodinių leidinių skaičiaus fenomenas – jų pavadinimų gausa. Žurnalų ir kitų periodinių leidinių skaičiaus didėjimas, prasidėjęs 1990 m., tęsėsi iki 2009 m., pasiekė 589 vienetų ir tik 2010 m. sumažėjęs iki 561.

Taigi 1990 m. turėjome 614,3 mln. egz. bendrą žurnalų ir laikraščių tiražą arba po 162 egz. leidinius vidutiniškai vienam gyventojui. 2010 m. turėjome 247,8 mln. egz. bendrą žurnalų ir laikraščių tiražą arba po 77 egz. leidinius vidutiniškai vienam gyventojui, arba 2,5 karto mažiau.

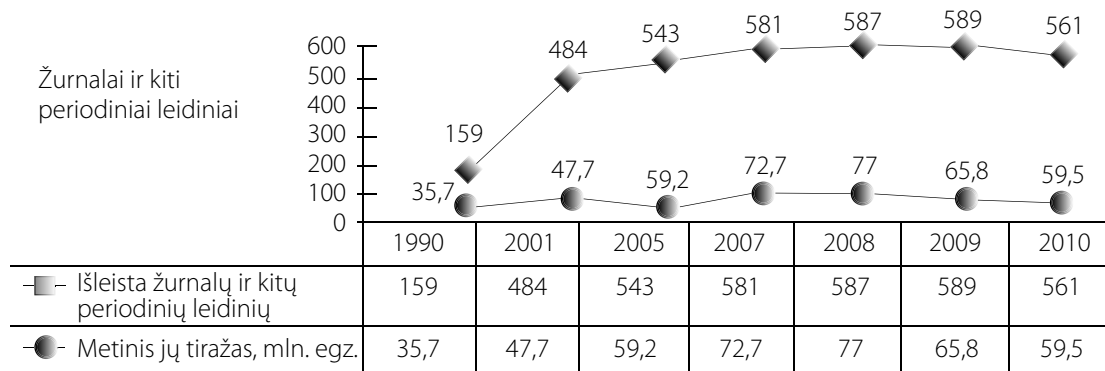
Kaip vaizdžiau buitiskai suprasti šiuos skaičius? Įvairiai, tačiau įtikina, manyčiau, toks supratimas: 1990 m. vienas vidutinis šalies gyventojas įsigydavo laikraštį ar žurnalą kas antrą dieną, o 2001 m. – jau tik kas penktą dieną.

Spaudos palaikymo paieška

2012 m. vasario mėn. Spaustuvinių asociacija kartu su Pramoninių konfederacija surengė įvairių su spauda susijusių grupių pasitarimą. Reikalas sukosi apie PVM mažinimą. Beje, tai ne pirmasis ir tikriausiai ne paskutinis kartas. Štai tik keletas ankstesnių pavyzdžių.

2008 metai

Tuo metu savoji valdžia buvo numachiusi taip „padėti“ spaudai: PVM kelti net 14 proc. (nuo 5 iki 19 proc.). Pasirodė straipsnis „Panaikinus PVM lengvatas spauda neišgyvens“², kuriame buvo rašoma, jog leidėjai, platintojai bei spaustuovės nutarė kreiptis į prezidentą V. Adamkų

Šaltinis: nubraižyta pagal Statistikos departamento duomenis.

² http://www.marketnews.lt/naujiena/panaikinus_pvm_lengvatas_spauda_neisgyvens;itemid=5862

ir premjerą A. Kubilių, kad laiku perspėtų, kas laukia Lietuvos padidinus mokesčius spaudai. Panaikinus PVM lengvatas spaudai, valstybė surinks tik 15 mln. litų papildomų pajamų per metus, kurių didžiąją dalį turės išsiieškoti iš jau bankrutavusių leidėjų. Jame labai argumentuotai reikalo esmę išdėstė Linas Krapavickas, „UPG Baltic“ generalinis direktorius. Jis nurodė šešias priežastis, kodėl taip nutiks:

1. Lietuvos leidyklų pelningumas siekia apie 5 proc.;
2. Dauguma įmonių dėl prastėjančios ekonomikos mažins reklamos išlaidas net 40 proc., vadinasi, bendros leidyklų pajamos ateinančiais metais mažės apie 30 proc.;
3. Leidinių kainų kelti beveik neįmanoma. Dominuojančios leidinių kainos yra 4,99, 5,99, 6,99 lito ir pan. Leidėjai bijos peržengti psichologinę pirkėjo kainos ribą, nes pirkėjas turi dvi nemokamas spaudos alternatyvas: internetą ir televiziją;
4. Kas bus, jei leidinių kainos pakils 14 proc.? Pardavimai pradės smukti ir kritimas gali siekti net 35 proc.;
5. Lietuvoje yra nemažai garsių tarptautinių leidinių. Pakėlus žurnalo pardavimo kainą, jiems reikės mokėti didesnius licencinius

mokesčius, kurie sudaro apie 8 proc. nuo pajamų. Uždarius licencinius žurnalus, laukia sankcijos už sutarties nutraukimą;

6. Per paskutinius tris mėnesius mažiausiai keturios leidyklos paskelbė nutraukiančios leidinių leidybą, o likusios masiškai atleidžia darbuotojus. Spaustuvės skundžiasi stringančiais leidėjų atsiskaitymais. Prastėja leidinių kokybė, daugėja gramatinių klaidų. Vaikai skaito žurnalus ir knygeles su gramatinėmis klaidomis, o kai kurie iš šių leidinių ir mokosi. Tokios šalys, kaip Didžioji Britanija, Airija, Norvegija, Lenkija, jau taiko 0 proc. PVM leidybai. Kitos šalys taiko taip pat ne daugiau nei 5 ar 7 proc.

2011 metai

Vėl tas pats. Pasirodo straipsnis „Spauda nenusipelnė lengvatinio PVM“.

Seimo socialdemokratų partijos frakcijos seniūnas Algirdas Butkevičius apgailestauja, kad Seimo Biudžeto ir finansų komitetas atmetė siūlymą taikyti lengvatinę pridėtinės vertės mokesčio tarifą laikraščiams. Pasak politiko, nepritarta socialdemokratų dar rudenį įregistruotam siūlymui taikyti lengvatinę PVM tarifą spaudai, taip pat nepritarta ir Prezidentės siūlymui sumažinti PVM

tarifą iki 9 proc. A. Butkevičiaus teigimu, nuo 2009 m. padidinus PVM periodiniams leidiniams tarifą iki 21 proc. smarkiai sumažėjo laikraščių ir žurnalų, ypač rajoninių, tiražai. Jis paliko Seimo Biudžeto ir finansų komiteto posėdžio salę, nes visiškai neatsižvelgiama į argumentus, o skaitytojai, kaip rodo aukščiau pateikti tiražų skaičiai, – leidinius.

Prezidentė Dalia Grybauskaitė pasiūlė Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo pataisą, kuria siūloma periodiniams spaudos leidiniams numatyti 9 proc. PVM tarifą. Dar rugsėjį pasiūlymą taikyti lengvatą periodinei spaudai buvo pateikę ir socialdemokratai.

2012 metai

Kovo 14 d. Seimo Informacinės visuomenės plėtros komitetas posėdyje svarstė Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 19 straipsnio papildymo įstatymo projektą. Atsižvelgiant į Spaustuvininkų asociacijos kartu su Lietuvos pramonininkų konfederacija išsakytą poziciją, siekiant sudaryti palankesnes sąlygas ir periodinei, ir neperiodinei spaudai leisti bei įsigyti, pritarta pasiūlymui nustatyti, jog vaikų literatūrai būtų taikomas 0 proc. PVM tarifas, kitoms knygoms – 5 proc., laikraščiams ir žurnalams – 6 proc. tarifas. Rašant straipsnį įstatymas dar nebuvo pakeistas.

Kokie kiti keliai be PVM?

Siaubūnas PVM nustatomas įstatymu, o prieš įstatymą visi leidiniai lygūs, tačiau iš tikrųjų nelygūs pagal išteklius. Ką turiu galvoje? Ogi tai, jog kitos valstybės stengiasi ir padeda kitakalbiams. Taigi, sakysime, kitakalbiai organizaciniai junginiai naudojami mūsų šalies PVM lengvata plius kitos valstybės parama. O ką daryti lietuviškai spaudai ir kaip turi elgtis knygnešė valstybė, vengianti šios naštos? Ogi teikti pagalbą. Bet kaip?

Išrinkau faktus, kaip įvairiose valstybėse teikiama pagalba ne bet kam, o TIK žiniasklaidai. Pagalbos formos įvairios. Tai tiesioginė dotacija, parafiskalinis mokestis, mokestinės bazės mažinimas, grąžintina dotacija, lengvatinė paskola, mokesčių lengvata, mokesčių nuolaida...

Štai keletas ES, kuriai priklauso ir Lietuva, pavyzdžių.

Belgija

Tikslas	Kultūra
Pagalbos forma	Tiesioginė dotacija
Biudžetas	Planuojamos metinės išlaidos 18,97 mln. EUR. Bendra suteiktos pagalbos suma 56,91 mln. EUR
Trukmė	2011 01 01–2013 12 31
Ekonomikos sektorius	Žiniasklaida

Prancūzija

Tikslas	Kultūra
Pagalbos forma	Parafiskalinis mokestis
Biudžetas	Planuojamos metinės išlaidos 744 mln. EUR. Bendra suteiktos pagalbos suma 4 464 mln. EUR
Trukmė	Iki 2017 12 31
Ekonomikos sektorius	Žiniasklaida

Italija

Pagalbos (ir (ar) gavėjo) pavadinimas	Pagalba leidybai italų kalba teikiant mokesčio kreditą popieriui pirkti
Pagalbos forma	Mokestinės bazės mažinimas
Biudžetas	Planuojamos metinės išlaidos 30 mln. EUR. Bendra suteiktos pagalbos suma 30 mln. EUR
Trukmė	Iki 2011 12 31
Ekonomikos sektorius	Žiniasklaida

Ispanija

Tikslas	Kultūra, sektorių plėtra
Pagalbos forma	Tiesioginė dotacija
Biudžetas	Planuojamos metinės išlaidos 3,02 mln. EUR. Bendra suteiktos pagalbos suma 3,02 mln. EUR
Trukmė	2011 04 01–2012 03 31
Ekonomikos sektorius	Žiniasklaida

Vokietija

Tikslas	Kultūra
Pagalbos forma	Grąžintina dotacija, tiesioginė dotacija, lengvatinė paskola
Biudžetas	Planuojamos metinės išlaidos 13,5 mln. EUR. Bendra suteiktos pagalbos suma 54 mln. EUR
Trukmė	2010 01 01–2013 12 31
Ekonomikos sektorius	Žiniasklaida

Austrija

Tikslas	Kultūra
Pagalbos forma	Tiesioginė dotacija
Biudžetas	Bendra suteiktos pagalbos suma 20 mln. EUR
Trukmė	Iki 2012 12 31
Ekonomikos sektorius	Žiniasklaida

Belgija

Tikslas	Kultūra
Pagalbos forma	Mokesčių lengvata
Biudžetas	Planuojamos metinės išlaidos 60 mln. EUR. Bendra suteiktos pagalbos suma 180 mln. EUR
Trukmė	2010 01 01– 2012 12 01
Ekonomikos sektorius	Žiniasklaida

Kad mūsų šalis galėtų teikti pagalbą ne viems, bet pagal konkretų reikalą, būtinas ES leidimas. Minėtos valstybės tokį leidimą gavo. O kokios pagalbos prašė ir kam leidimą ją teikti gavo Lietuva?

Nepatikėjau aptikęs ES dokumentuose ir klausdamas savęs NEGI? Bet štai trys faktai iš oficialių dokumentų, rodantys, kaip mūsų vargana valstybėlė gelbsti turtingus užsienio bankus (o gal aš nesuprantu, jog tai lietuviški bankai?):

1. Bendra suteiktos pagalbos suma 6 000 mln. LT. Trukmė 2010 08 05–2010 12 31;
2. Bendra suteiktos pagalbos suma 3 000 mln. LT. Trukmė 2011 01 21–2011 06 30;
3. Bendra suteiktos pagalbos suma 2 000 mln. LT. Trukmė iki 2012 06 30.

Ir taip per 3 kartus net 11 milijardų litų! Ir dar vienas pastebėjimas: kalbos vartojimas. Nors lietuvių kalba yra ir oficiali ES kalba, tačiau mūsų šaliai sėkmingai diegia dvikalbystę, o to nedaro kitos šalys. Minėtuose pagalbos prašymo bankams dokumentuose dalis teksto mūsų valdininkai rašo angliškai ir lietuviškai. Angliškai, kad suprastų „lietuviškų“ bankų valdytojai?

Prašymo leisti suteikti pagalbą lietuviškai spaudai neradau. Todėl baigiu „7 meno dienų“ šauksmu: „Tapkite mūsų rėmėjais! Spauskite mygtuką „Paremti“ svetainės viršelyje! „7 meno dienos“ yra nekomercinis, nepriklausomas ir kultūrinei bendruomenei ištikimas laikraštis. Išlikti, augti ir kasdieniu darbu siekti kokybės – nemenkas iššūkis, tam yra būtina Jūsų parama. Ir moralinė, ir, jei įmanoma, finansinė.“

Paverkime kartu, daktare Jonai Basanavičiaus, tai matydami ir girdėdami, nes Jūsų iš gilumos širdies prieš 130 metų kilusieji žodžiai dar neužgavo jautresnių lietuvių širdžių lietuviškoje valdžioje ir nesukėlė juose savos kalbos meilės.

P. S. 2012 m. birželio 26 d., tą pačią, kada šis leidinys buvo siunčiamas į spaustuvę, Seimas sutiko pridėtinės vertės mokesčio (PVM) lengvatą suteikti laikraščiams, žurnalams bei kitiems periodiniams leidiniams. Lengvatinis PVM mokestis spaudai nuo 2013 m. sausio 1 d. sieks 9 proc. Balsavime už įstatymo pataisą balsavo 99 Seimo nariai, prieš – 6, susilaikė – 19.

Vietinė spauda ir žmonės

Vilija BUTKUVIENĖ

„Dovilų šviesuoliai – „Lietuvos kaimo spindulio“ laureatai“, „Aukso paukštė“ – Mosėdžio folkloro kolektyvui“, „Penkiametė plungiškė – konkurso „Vunderkindai.lt favoritė“ – tai tik keletas antraščių, pastebėtų sklaidant vietos laikraščių pirmuosius puslapius. Šiandieninėje negailėstingos rinkos reguliuojamoje spaudoje skelbti pirmiausia teigiamas, o ne akį rėžiančias negatyvias naujienas vis dėlto yra ganėtinai išskirtinis reiškinys ir rizikingas komerciniu požiūriu sprendimas.

Bet kurio laikraščio kokybę ir pobūdį formuoja daugelis vertybių: individuali žurnalisto, savininko, vadovo bei vyraujanti bendra žurnalistikos kultūra. Nesu originali padariusi atradimą, jog vietinė spauda vis dar yra arčiausiai žmonių visomis prasmėmis: į redakciją galima įeiti nevaržomam jokių specialių leidimų, galima laikraščio korespondentui išsipasakoti lyg psichologui, o redaktoriui tiesiai šviesiai išrėžti apie jo redaguojamame laikraštyje padarytas klaidas. O jų padarome – ir man atrodo, kad garbė tam, kuris nebijo to prisipažinti. Deja,

tokia praktika pas mus nėra visuotinė – kai kas laikosi principo, jog skaitytojams nevalia žinoti, kada laikraštis suklydo: paskelbė neteisą pavardę ar parašą po nuotrauka.

Sukurti neklystamumo iliuziją kartais gali sau leisti plačiosios interneto erdvės ar didieji dienraščiai, kurių korespondentai tik užklydėliai viename ar kitame Lietuvos kampelyje. Tačiau vietinis laikraštis, toje pačioje rinkoje konkuruojantis dar ir su kitu vietiniu laikraščiu, negali sau leisti bravūriškumo. Žinoma, jei mąsto toliaregiškai, o ne trumparegiškai.

Siekiant ilgalaikės reputacijos, bet ne vienadienio tiražo sėkmės bet kuriai laikraščio redakcijai, leidžiančiai eilinį numerį, gali padėti ne brangiai kainuojantys sociologiniai tyrimai, kas patinka ar nepatinka skaitytojui, bet paprasta liaudiška išmintis, kaip apie savo poelgius pamąstyti skatindavo mūsų seneliai: vaikeliai, ką žmonės pasakys?.. O kaip skaitytojai kalbės apie laikraštį – taip ir bus nulemtas jo ateities likimas. Vietinėje aplinkoje žmonės vienas kitą gerai pažįsta, aktyviai dalyvauja laikraščio aprašomuose

Vilija Butkuvienė (g. 1961 05 14 Gargžduose) – filologė, baigusi lietuvių kalbos ir literatūros studijas Vilniaus universitete (1984), vietinių laikraščių darbuotojų mokymo kursų pagal Nyderlandų vyriausybės „Matra“ programą (2005). 1985–1995 m. Klaipėdos rajono laikraščio „Banga“ korespondentė, nuo 1995 m. iki dabar to paties laikraščio „Banga“ redaktorė. Nacionalinės rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacijos pirmininkė, Lietuvos žurnalistų sąjungos Vilniaus skyriaus narė. J. Vynerio vardo nominacijos „Metų žurnalistas 2005“ nominantė, apdovanota Lietuvos Respublikos Prezidento atminimo ženklu, Gargždų miesto atminimo ženklu, Gargždų bendruomenės ženklu „Taurioji širdis“.

Aldano Valaičio nuotr.

Klaipėdos rajono laikraščio „Banga“ redakcijoje dirba kūrybiškas ir draugiškas kolektyvas, nuotraukoje tik jo dalis: stovi (iš kairės) redaktorė Vilija Butkuvienė, Vida Valaitytė, Jolanta Venskutė, Raimonda Pareigienė, Egidijus Mačernis; sėdi (iš kairės) Laima Šveistrytė, Agnė Adomaitė

įvykiuose, todėl ilgai „iš šiaudo skaldyti vežimą“ tikrai nepavyks – skaitytojai nebeapsikentę nusigręš nuo laikraščio. Mano manymu, vietinei spaudai keliami daug griežtesni objektyvumo, pagarbos žmogaus orumui standartai negu toliau nuo skaitytojo esančioms žiniasklaidos priemonėms.

Būtent skaitytojai, kurie kasdien akis į akį sutinkami savo redakcijos miestelyje, yra didžiausi vietinio laikraščio kontroleriai ir jų griežtą, gal ir ne visada priimtina verdiktą galima pasitikrinti laikraščio leidybos dieną iš ryto apsilankius vietiniame turguje. Tarp kitko, toks skaitytojų nuomonių tyrimo metodas minimas net žurnalistikos vadovėliuose. Būtent artimybės skaitytojui išskirtinumu pasižymi vietiniai laikraščiai perpildytame ir itin modernėjančiame informacijos sraute.

Jei vietinė spauda nepamins atviros bendrystės su vietiniais žmonėmis ir stengsis laikytis kritiškos, bet objektyvios ir išsamios vietinių

naujienų skelbimo misijos, jai nebus baisios jokios pranašystės apie 2030 m. prognozuojamą spausdintinių laikraščių išnykimą.

Žinoma, išlaikyti objektyvumą vietinėje aplinkoje yra itin didelis iššūkis, nes šiuo atveju redakcinį laikraščio turinį dar labiau veikia pažįstamų žmonių rato sindromas, reklamos užsakovų pretenzijos, partinių grupuočių interesai, vietinės valdžios opozicijos ir pozicijos peripetijos ir t. t. Tačiau esu įsitikinusi, kad gebėjimas net veikiant vietiniams specifiniams faktoriams išlaikyti kuo neutralesnę poziciją pasitelkus kuo aukštesnius žurnalistikos principus yra mūsų išlikimo garantija. Neturime kitos išeities – privalome tokia siekiamybe gyventi. Tačiau vietinių laikraščių redakcijos dėl to, kad suriestos į ragą dėl sunkios ekonominės padėties, o kartais ir dėl to, kad gyvenamosios vietos atžvilgiu nėra patrauklios jauniems išsilavinusiems žmonėms, neretai stokoja profesionalių žurnalistų, parengtų pagal naujausius žurnalistikos standartus. Vakarų Lietuvos

vietos laikraščių leidėjų grupė, neseniai apsilankiusi Norvegijoje, pasidžiaugė kolegų mokymo sistema. Žurnalistikos institutas visus metus rengia praktinius kursus žurnalistams, redaktoriams, fotografams. Kursų tikslas – mokytis ne tik to, ko reikia dabar, bet jau ir to, ko reikės rytojaus žurnalistikai. Mokymus iš dalies finansuoja valstybė, o mažoms redakcijoms institutas randa galimybę sumažinti mokesį. „Mes gimėme laimingoje valstybėje, valstybėje, kurioje aukštų standartų spaudos kūrimas yra vienas iš valstybės prioritetų“, – teigė Žurnalistikos instituto direktorius Frode Rekve. Norėtume tokią frazę kada nors ištarti ir mes.

Kartais įvairiuose susitikimuose, ypač sostinėje, tenka išgirsti klausimą, kaip jūs, kaimo laikraščiai, vis dar išgyvenate? Juk neturite tiek temų, o ypač skandalų, kiek nacionalinė žiniasklaida, nesate tokie greiti kaip radijas, televizija, internetas? Žodžiu, esate lyg ir atgyvena šiuolaikiniame globalėjančiame pasaulyje. Toks stereotipinis mąstymas, kad įvykiai, kurie patraukia skaitytoją, vyksta tik sostinėje, kad žmonės domina tik įžymybių gyvenimai, mums, vietinei spaudai, yra stimulus dar tvirčiau užimti savo pozicijas būtent vietinių žinių rinkoje.

Galbūt ir neįtikėtina, bet mūsų, vietinės spaudos, kuriai ne kartą buvo pranašautas krachas, išlikimo pavyzdys turi būti akivaizdus įrodymas, kad žmonės tebedomina tai, kas vyksta čia pat – jo miestelyje, kaime, gatvėje. Tie žmonės, kurie suvokia vietinės informacijos vertę, dalyvauja bendruomeniniuose judėjimuose, darančiuose reikšmingą įtaką savivaldai, politikų sprendimams, vadinasi, tuo pačiu lemiantiems kiekvieno iš mūsų kokybiškesnį arba priešingai – nekokybiškesnį gyvenimą.

„Rajoninis laikraštis, suprantamai informuojantis gyventojus, keliantis opiausias žmonėms problemas, skatinantis diskusijas, telkiantis bendruomenę, padeda kurti pilietišką, sąmoningą ir teisingą Lietuvą. Tačiau ši misija vis

dažniau tampa iššūkiu ir verčia rinktis neskaidrias išgyvenimo priemones“, – pastebėjo šalies vadovė, Seimui pasiūlius registruoti Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo pataisą, kuria siūloma periodiniams spaudos leidiniams numatyti 9 proc. PVM tarifą. Nors dalis Seimo narių ir pritaria šiai pataisai, tačiau Prezidentės pasiūlymas daugiau kaip pusę metų dūlėjo Seimo stalčiuose.

Ar demokratinėje valstybėje kokybiška žurnalistika yra vien leidėjų ir žurnalistų galvos skausmas?

Kiek beturėtume priekaištų žiniasklaidai dėl jos trūkumų, turime pripažinti, kad pastaruoju metu spaudai teko patirti išgyvenimo iššūkių. Tad kalbėk nekalbėjęs apie misijas, tačiau bankroto akivaizdoje ne kiekvienas geba ir išgali išlaikyti standartus.

Žinoma, būtų naivu manyti, kad ekonominės krizės sąlygomis žiniasklaidos finansinė padėtis turėtų būti kažkokia išskirtinė. Tačiau spaudai šiuo itin sunkiu laikotarpiu teko išskirtinė dalia: ne keliais procentais, o keliais kartais padidinta mokesčių našta. Sakykite, koks verslas, jei jau apie spaudą prabilta kaip apie verslą, galėtų tai ištverti? Bet ne tik ženkliai padidėję finansiniai įpareigojimai mažino laikraščių puslapių apimtį, vertė mažinti darbuotojų atlyginimus (profesionalumas kainuoja!), žodžiu, žlugdė spaudos vystymąsi. Bene svarbesnis smūgis buvo tai, kokioje šviesoje pateikiami šie valdžios sprendimai: verslo sąlygos turinčios būti vienodos, tarsi spauda naudotųsi lengvatomis, galbūt net šalies piliečių sąskaita. Taip spaudai buvo suduotas dar svarbesnis – moralinis – smūgis.

Tikrai nenukrypau nuo temos „Vietos spauda ir žmonės“. 2012 m. gegužės pirmąją savaitę Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienos proga protesto pareiškimais ar baltais puslapiais kai kuriuose laikraščiuose, aiškindami savo situaciją, kreipėmės ne tik į valdžią, bet ir į visuomenę.

Šalies žmonės turi teisę žinoti, kokių finansiniu režimu vis dar egzistuoja spausdintiniai laikraščiai. Šalies žmonės turi teisę į kokybišką spaudą. Jos vystymasis ir vystymas, o ne smukdymas privalo būti demokratinės valdžios prioritetas.

Negalime tvirtinti, kad su valdžia nebuvo jokio dialogo. Valdžia dėjo kai kurias pastangas situacijai švelninti. Tačiau sprendimai per Spaudos, radijo, televizijos rėmimo fondą iš dalies kompensuoti PVM bei leidinių pristatymą dar kartą patvirtino liaudies išmintį: iš pusės negyvensi. Tokios santykinės valdžios malonės iš dalies suskaldė pačią spaudą ir pastatė

ją tartum į išmaldos prašytojų gretas. Bet mes nenorime būti lengvatų kaulytojai, mes sakome valdžiai – taikykite ES standartus ir žiniasklaidai Lietuvoje.

Nežinomas autorius yra pasakęs: „Laikraščius valdo individai ir korporacijos, o spaudos laisvė priklauso žmonėms.“ Tad esu įsitikinusi, kad vietos spauda, siekianti net kukliomis finansinėmis galimybėmis išlaikyti sąžiningos žurnalistikos kriterijus, yra žmonių vertinama. Toks laikraštis turi paklausų tiražą – jis prenumeruojamas ir skaitomas.

Ačiū žmonėms už tai.

Nenušviesi gyvenimo neperšvietęs valdžios

Aloyzas TENDZEGOLSKIS

Žurnalistui įkyru ieškoti gėrio ir grožio gyvenime, bet dar įkyriau – valdžioje.

Raginantieji tai daryti maišo skirtingas visuomeninės veiklos sritis. Prieš tave verčiasi didžiuliai tamsūs gaivalai, o tu ieškok gėlių... Jau daug metų girdžiu atskirus balsus, kad trūksta šviesių straipsnių, šviesių laikraščių. Esą spauda pernelyg niūri, vienpusiška, kritiška...

Taip, šviesių laikraščių nėra, nes jie... bankrutavo. Iš šviesesniųjų beliko tie, kuriuos remia biudžetas, atskiros partijos ar pavieniai politikai. Tiražai maži: nei biudžetas, nei partijos, nei politikai negali duoti laikraščiui skaitytojų! Kai Varėnos meno saviveiklininkai nuvažiuoja koncertuoti į kaimyninį miestą, ten vietinis laikraštis juos aprašo puslapyje, kurį remia Vyriausybė, beje, pati to laikraščio neskaitanti... Už lėkštus straipsnelius, aprašančius vaikų žaidimus ir vadinančius tai kultūra, biudžetas duoda laikraščiui šiek tiek

pinigų, bet atima daug skaitytojų. Rimta kultūros tema ten pasirodo retai. Ir tuo pačiu metu niekas mums netrukdo ilgėtis naujų šviesių laikraščių! Niekas nedraudžia svajoti apie laikraštį kaip apie gėlių darželį. Kažkoks nesusipratimas. Pats užmojis patrauklus, tačiau apgaulingas. Sakykim, gatvėje prie namo moteriškė užveisė didelį gėlyną. Nuostabūs įvairiaspalviai žiedai! Praeiviai stabteli, pasigėri. Bet pradėk už tai rinkti iš jų pinigų – kitąkart pereis į kitą gatvės pusę...

Reikalas tas, kad uoliausia gėlininkė darželio nepavers laikraščiu. Tegul auga gėlės, tegul plečiasi gėlynai, bet kuo čia dėta spauda? Ir tegul geriausiai dirba valdininkai ir pareigūnai – kuo čia dėti giriamieji straipsniai? Koks reikalas laikraštyje girti gėrį ir grožį? Valdžia visada privalo dirbti gerai. O tvarkdariai turi gražiai tvarkyti. Žmogus, kalbantis apie šviesų laikraštį, vis dėlto ir pats jo neskaitytų – iškart pristigtų pinigų jam nusipirkti...

Andriaus Cvirkos šaržas

Aloyzas Tendzegolskis (g. 1945 09 10 Kasiulkaimiukuose, Raseinių r.) baigė Vilniaus universitetą. LŽS narys. 1972 m. pradėjo dirbti Varėnos r. laikraštyje „Raudonoji vėliava“ („Merkio kraštas“): lit. darb., vyr. koresp., nuo 1995 m. red., vyr. redaktorius. Humoro rinkinių „Velnio tuzinas“ (1977), „Mintys minta mintimis“ (1983), „Buities priebutyje“ (1989) bendraautoris, knygų „Jausmų sutramdymas“ (1980), „Absurdo sapnai“ (2005), „Tūkstantis ir viena mintis“, „Paskaityk suaugusiems“ (abi 2006), „Humoreskos be politikos“ (2007), „Absurdo eilėraščiai“ (2007), „Kančios“ (2009) autorius. Žurnalo „Jaunimo gretos“ humoro konkurso

„Kas linksmiau?“ (1980), resp. žurn. konkurso „Geriausias metų faktinis feljetonas“ (1987), R. Rastenio žurnalistinės premijos už str. ciklą „Drakono nasrai“ (1993), resp. kūrybinio konkurso „Žiniasklaida – prieš korupciją“ (2001), resp. žurn. konkurso „Ką pasakytų Temidė“ (2006) laureatas.

Pasirašinėja slapyvardžiais: Tadas Trumpa, Juozas Aldonis, Antanas Antanaitis, Algis Tošis ir kt.

Jono Bagdono nuotr.

Varėna, 1995 metai. Sumažėjęs „Merkio krašto“ kolektyvas išeina iš socializmo griuvėsių. Centre – redaktorė Irena Leonavičiūtė-Matulevičienė, šalia jos – dabartinis redakcijos vadovas Aloyzas Tendzegolskis

„Merkio krašte“ vyrauja informacija, kritika, problemos. Manychiau, kad ir sovietiniais laikais mūsų laikraštyje palyginti ryškus buvo kritikos elementas – pavartę tų metų komplektus, pamatytume, kad ten iškritikuota nemažai gana aukšto lygio rajono veikėjų (išskyrus aukščiausias galvas). Žinoma, tada žurnalisto tyrimų ir kritikos tradicijos buvo menkos: kritikavome tik tai, kas nebuvo uždrausta. Dabar – priešingai: dažniausiai kritikuoju aukščiausias rajono galvas, valdininkus, stengdamiesi eilinį žmogų kuo mažiau skaudinti, nors jis kartais ir prasikalsta. O

galvos ginasi ir atsirašinėja į kiekvieną kritinę publikaciją. Rašo ilgiausius demagogiškus atsakymus ir liepia būtinai juos išspausdinti... Bylinėtis neteko. Lietuvos žurnalistikos institucijos atmetė visus penkis didelius rajono mero skundus. Visus! Atrodo, kad merui neįkandami tokie elementarūs seniai Lietuvoje paskleisti laisvosios spaudos teoretikų teiginiai: „Valdžia korumpuoja, o absoliuti valdžia korumpuoja absoliučiai“ (E. Bagerstamas), „Mes negalime akiai tikėti visu tuo, ką kalba valdžia, jau vien todėl, kad tai išeina iš valdžios“ (B. Turekulis) ir pan.

O mūsų žurnalistai jau daugiau galvoja štai apie ką: „Gal didesnių pavojų spaudos laisvei kelia ne įstatymų leidėjai, o pati spauda?“ (H. Prantlis). Be savivaldybės vadovų, kartais tenka kritikuoti policininkus, mokytojus, gydytojus, o tai sovietiniais metais taip pat nebuvo įprasta. Kaip po kritikos protestuoja pareigūnai ir inteligentai! Atrodo: jei garsiau šauks ir daužysis, tai ir apsigins... O eiliniai žmonės, įsitikinę, kad nesame valdžios pusėje, vis dažniau ateina į redakciją. Mums belieka retkarčiais viena ar kita proga laikraštyje paskelbti, kad informacijos šaltinių neišduodame. Skaitytojai mūsų laikraščiu

tiki, juo domisi, jį skaito, todėl ir tiražas palyginti nėra mažas. Vertiname kūrybą, išmonę, humorą. „Merkio krašte“ spausdiname po vieną vaikų humoro miniatiūrą „Šnekučiai“, pvz.: „Jau ruduo, sūneli, nukrito medžių lapai, išskrido paukščiai.“ – „Bet saulytė dar liko!..“ – nusišypso vaikas.“

Šias miniatiūras kiekvienam numeriui pateikia mūsų atsakingoji sekretorė Diana Zubavičienė, paprastai pasirašanti slapyvardžiu Anelė Rudėnaitė. Ji taip pat kiekvienam numeriui pateikia ir po kritinį arba probleminį straipsnį. Tad kas gali pasakyti, kad mūsų laikraštis nepakankamai optimistiškas?

Žurnalistikos didieji

• • •

Aldona ŽEMAITYTĖ

*Nerami, bet taikinga
dvasia*

• • •

Domas ŠNIUKAS

*Šimtametis
Vytautas Gedgaudas*

• • •

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Nerami, bet taikinga dvasia

Jonui Karosui – 100

Aldona ŽEMAITYTĖ

„Nedidelė, akmenimis grįsta aikštė priešais universiteto rūmus. Jauki, maloni, nuotaikinga, tikrai vilnietiška. Dideli senoviški vartai su skliautais į Sarbievijaus kiemą, kur dabar prikalta paminklinė lenta, primenanti, jog universiteto rūmuose gyveno garsusis architektas ir sukilėlis Laurynas Stuoka-Gucevičius. Aukštos, senos tuopos, ištroškusios saulės, ištįso net iki pat stogo. Stovi jos išsirikiavusios į eilę, tarytum saugotų Smuglevičiaus salę, bibliotekos skaityklas, vertingų knygų rinkinius. Aikštėje tuščia. Niekas universiteto durų nevarsto. Toje tyloje iškilmingai į dangų stiebiasi Počobuto astronomijos bokštelis – savotiškas senojo Vilniaus universiteto simbolis. Bokštelyje – laikrodis. Žiūriu į jį – artinasi dvylika.“

Na, žinoma, pajusti tokią mielą, tokią artimą mūsų senojo universiteto nuotaiką galėjo tik jį labai mylintis žmogus. Ši ištrauka iš Jono Karoso knygos „Kalba Vilniaus akmenys“. Tuopų, saugančių universiteto bibliotekos rimtį, dabar jau nebėra, o aš pro metų rūką matau šį nedidelio ūgio, apvaloką, žilagalvį žmogų, geromis tėviškomis akimis įdėmiai žiūrintį į mane, trečio ar ketvirto kurso Žurnalistikos katedros studentę. Jis ima mane už parankės ir, vesdamasis per tą aikštę priešais universitetą, klausia: „Kodėl tokia išblyškusi? Gal nepavalgai? Ar tinkamai maitiniesi? Žiūrėk man, saugok sveikatą.“

Jonas Karosas

VU komunikacijos fakulteto archyvo nuotr.

J. Karosas tuomet buvo Žurnalistikos katedros sovietiniame V. Kapsuko universitete dėstytojas, žurnalo „Mokslas ir gyvenimas“ redaktorius, Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas. Kitą sykį jis manęs primygtinai klausinėjo, kokius žmogaus bruožus labiausiai vertinu. Atsakiau, kad paprastumą ir nuoširdumą. Susiraukė. „Blogai, – sako, – reikia viena sakyti, kita daryti, trečia galvoti.“ Tik vėliau supratau, kad tokia makiaveliška

fraze jis kirto per mano naivumą, norėdamas apsaugoti nuo būsimų nemalonumų. Jis rengė mane nelengvam sovietinio žurnalisto gyvenimui.

Daug kuo buvo Jonas Karosas. Komjau-nuolis, paskui komunistas pagrindininkas Vilniuje nuo 1930 metų. Pagrindinių (komunistinių) leidinių, kaip „Barikada“ (1933), redaktorius (pagrindinėje spaudoje J. Karosas bendradarbiavo nuo 1932-ųjų, taigi turėdamas vos dvidešimt metų), „Valstiečių balsas“ (1938) redaktorius. Legalių vienkarti-nių meno ir literatūros leidinių faktiškasis redaktorius („Varsnos“, „Varpas“, „Vingis“ – 1937; „Sėja“, „Piūvis“, „Vienartinis“ – 1938; „Versmė“ – 1939). Juose savo literatūros kri-tikos tekstus spausdino Jono Dagio slapyvar-džiu. Bendradarbiavo Vilniaus lietuvių stu-dentų sąjungos žurnale „Lietuviškas baras“ (ėjo 1933–1939 m., turėjo tvirtą tautinin-kišką poziciją), jame pasižymėdamas kaip brandus kairiųjų pažiūrų literatūros kritikas, savo kritikos objektais rinkdamasis autorius ir kūrinius, kuriuose realizmo metodu buvo vaizduojamas skurstantis, okupacinės val-džios engiamas Vilniaus krašto kaimo žmo-gus ar miesto darbininkas.

1940–1941 m. jis Vilniuje redagavo pir-muosius sovietinius dienraščius: lenkišką „Prawda Wileńska“ ir lietuvišką „Vilniaus balsą“. Karo metais (1942–1943) buvo fron-te, Šešioliktojoje lietuviškoje šaulių divizi-joje. Frontas pakirto J. Karoso sveikatą, ku-rios jam neilgai užteko intensyviai poka-rio darbui spaudoje. Nuo 1944 iki 1955 m. dirbo „Tiesos“ redaktoriaus pavaduoto-ju, po to iki 1961 m. buvo LKP CK žurnalo „Komunistas“ vyriausiasis redaktorius, o nuo 1961 m. iki mirties (1975) žurnalo „Mokslas ir gyvenimas“ vyr. redaktorius. 1950–1959 m. J. Karosas vadovavo Vilniaus universite-te įkurtai Žurnalistikos katedrai, vėliau joje

dirbo vyr. dėstytoju. Nuo 1957 m. iki mir-ties – Lietuvos žurnalistų sąjungos (anuomet Maskvos priklausomybėje) pirmininkas.

Kryptinga komunistinio veikėjo karjera – pamanyęs ne vienas, peržvelgęs J. Karoso bio-grafinę anketą. Bet kas žvelgė ar žvelgs į jo gy-venimo kelią giliau, kas apmąstys, kodėl taip anksti ėmė šlubuoti šio visiems geranoriško, tėviškai šilto žmogaus širdis, ir 1975 m. balan-džio 3 d. infarktas staiga nutraukė jo gyvenimo siūlą, tas nedrįs daryti paviršutiniškų išvadų.

Gimęs ir augęs nieko bendro su marksis-tine-komunistine pasaulėžiūra neturinčio-je šeimoje, dar Vytauto Didžiojo gimnazijoje J. Karosas užsikrėtė komunistinėmis idėjomis, godžiai skaitė propagandinę bolševikinę litera-tūrą, susižavėjo tos propagandos skleidžiamo-mis pasakomis apie buržuazijos skriaudžiamų, išnaudojamų darbo žmonių gynėjus komunis-tus. Pagaliau būna tokių natūrų, kad vienąkart įtikėję kokia nors tiesa ją priima už gryną pini-gą ir lieka ištikimi jai visą gyvenimą. J. Karosas nebuvo karjeristas, gyvenantis pagal išskaičia-vimą. Jis tiesiog degė noru realizuoti savo susi-kurtą vizionierišką pasaulį, nepajėgdamas kri-tiškai į jį pasižiūrėti. Tokia buvo Jono Karoso (literatūros kritiko J. Dagio) jaunystė.

Vilnietiški gimnazisto ir studento J. Karoso draugai prisimena, kad jis buvo didelis poe-zijos ir muzikos mylėtojas. Labai mėgo skam-binti fortepijonu, kurį turėjo namuose ir pri-sėsdavo prie jo kiekvieną laisvesnę valandėlę. Mylėjo Vilnių, buvo išvaikščiojęs visas sena-miesčio gatveles, žvilgsniu išglostęs kiekvieną akmenį. Bet politinės žabangos jį stūmė tolyn nuo meno, nuo kultūros į plikos propagandos miglas, kurios, neabejoju, jame ėmė sklaidytis pokario metais. Bet kelio atgal nebuvo...

Vertingu J. Karoso literatūriniu ir publicis-tiniu palikimu laikyčiau jau minėtus vienkarti-nius meno ir literatūros almanachus, kuriuos vil-niečiai lietuviai išleisdavo apgaudami lenkiškąją

valdžios cenzūrą. Taip darė M. Biržiška ir kiti leidėjai trečiojo dešimtmečio pradžioje, kai už lietuvišką vietą po okupacine lenkų „saule“ reikėjo gerokai pavargti ir pakovoti. Vienkartiniai leidiniai buvo ženklas, kad lenkų valdžia nepajėgs užgniaužti lietuvių tautiškų ambicijų ir troškimų. J. Karoso (Dagio) literatūriniuose „Vienkartiniuose“ gausu ne vien literatūrinių tekstų, bet ir straipsnių apie įvairias meno sritis, ir publicistinių pastabų kultūrinio ir socialinio gyvenimo tema. Jų autoriai – liberalios minties vilniečių lietuvių jaunimas, tie patys Studentų sąjungos nariai, kurie užpildydavo ir „Lietuvišką barą“, bene intelektualiausią prieškario Vilniaus lietuvių žurnalą. Anuomet skirtingų pažiūrų rašančiuosius vienijo tikslas atsispirti agresyviai polonizacijai.

Įdomiai J. Karosas savo atsiminimuose pasakoja apie dalyvavimą Vilniaus lietuvių meno ir literatūros draugijoje, kuriai vadovavo kun. Feliksas Viskanta. Propagavęs savo bedievybę, kurią skaudžiai išgyveno jo tėvas, J. Karosas, grįžęs iš Lukiškių kalėjimo, kur 1932 m. pateko už pagrindinę komunistinę veiklą, 1934 m. šią draugiją laikė tinkamiausia legalios veiklos forma. „Dalyvavau kartu su kitais draugais diskusijų vakaruose, kur buvo skaitomos paskaitos įvairiomis temomis.“ Paskaitas apie poeziją, teatrą J. Karosas čia skaitė iki pat draugijos uždarymo 1940 m. Dalyvavimas šioje draugijoje paskatino J. Karosą ir jo bendraminčius kultūrininkus leisti jau minėtus „Vienkartinius“ meno ir literatūros leidinius. „Vienkartinių“ branduolį sudarė Vilniaus visuomenėje žinomi ir gerbiami jauni autoriai: dailininkas ir menotyrininkas Vladas Drėma, poetai Ona Miciūtė, Juozas Kėkštas, Albinas Žukauskas ir kt. Vėliau šie jauni žmonės sukūrė daug brandžios poezijos, kilniai darbavosi menotyros baruose. Tiesą sakant, lenkų okupacinio režimo sąlygomis lietuvių kultūrai ugdytis

Vilniuje buvo beveik neįmanoma, o nuolatiniai lietuviškų mokyklų ir organizacijų persekiojimai bei uždarinėjimai truko per visą okupacijos dvidešimtmetį (1920–1939).

Jau sunkiai sirgdamas ir suveddamas savo gyvenimo balansą, J. Karosas įvertino šios draugijos reikšmę visai kitokiu matmeniu negu tai būtų daręs savo jaunystės metais. Apie draugiją, suvaidinusią svarbų vaidmenį jo, kaip literatūros kritiko, publicisto, redaktoriaus, gyvenime, J. Karosas „Kultūros baruose“ 1972 m. taip rašė: „Ji ugdė Vilniaus krašte meną ir literatūrą, meilę muzikai ir scenai. To meto visuomenėje ji buvo vienintelė draugija, kurioje viešai galėjo susirinkti įvairių įsitikinimų kultūros baro darbuotojai. O diskusijos tarp materialistinio ir idealistinio meno supratimo šalininkų nemaža pasitarnavo, kad išaugtų ir subręstų literatūros ir meno pajėgos, įsiliejusios vėliau į lietuvių tarybinės kultūros darbuotojų gretas.“ Jo knygoje „Kalba Vilniaus akmenys (iš 1926–1931 metų atsiminimų)“ šalia aštrios, gana tiesmukos komunistinės propagandos prasimuša meilė savo draugams, užuojauta kenčiančiam, skurstančiam, užguitam kaimo žmogui, meilė Vilniui ir jo kultūros paminklams.

Išgyvenimai Antrojo pasaulinio karo frontuose, be abejo, subrandino ir privertė jį pervertinti kai kurias jaunatviškai veržliai prieš karą deklaruotas vertybes, bet J. Karosas jau negalėjo išsukti iš likimo ir kompartijos nulemtos vagos. Būdamas vienas iš komunistinės spaudos vadovų J. Karosas atidavė duoklę tam režimui, kurį su tokia aistra propagavo jaunystėje, anuomet neįsivaizduodamas jo tikrovėje. Po karo jis daug rašė apie savo jaunystės draugus, apie Lenkijos okupacinio režimo vargus, kai „Lukiškių kalėjimas buvo vienodai atviras inteligentams lenkams, lietuviams, baltarusiams ir kitiems, kurie nesitaikstė su Lenkijos sanacijos varoma tautinių mažumų diskriminavimo

politika“ (iš rankraščio, 1968 m.). Vertinga ir objektyvi jo studija apie Vilniaus universitetą 1919–1939 m., joje pateikiama daug faktografinės medžiagos, atkurtos to meto dėstytojų ir studentų nuotaikos.

Kankinamas širdies priepuolių J. Karosas daug dirbo, neleidamas sau pailsėti. Nuolatinės komandiruotės, darbas „Mokslo ir gyvenimo“ redakcijoje, universiteto Žurnalistikos katedroje, archyvuose alino ir taip jau palaužtą sveikatą. Visi, kas prisimena J. Karosą, kalba apie jo nuoširdumą, pagalbą kitiems, paprastumą, bekompromisį dorumą. Asmeniškame mano, kaip žurnalistės, gyvenime Jonas Karosas suvaidino lemiamą vaidmenį. Jeigu ne jis, geriausiu atveju būčiau skurdusi kokioje nors užkampaus rajono redakcijoje. Jau baigiant studijas, rašant diplominį darbą Žurnalistikos katedros vadovybė nutarė mane siųsti į aspirantūrą, įžiūrėjusi manyje, anot doc. B. Ragučio, „gryną mokslininko tipą“. Tam reikalui ruošiant dokumentus išaiškėjo katedrai nemalonus ir netikėtas mano biografijos faktas, kad esu politinio kalinio ir tremtinio duktė. Nė viena padori tarybinė redakcija neturėjo teisės mane priimti į darbą, o ką jau kalbėti apie aspirantūrą. Tada gelbėjimo operacijos ėmėsi Žurnalistų sąjungos pirmininkas J. Karosas. Jis susitarė su tuometiniu „Komjaunimo tiesos“ redaktoriumi Vilhelmu Chadzevičiumi, kad būsiu paskirta į šią redakciją kone slapta. Būsiu įdarbinta Žemės ūkio skyriuje, kuris politiškai, matyt, buvo nepavojingiausias.

J. Karosas, vėl paėmęs mane už parankės ir vedžiodamas pirmyn atgal akmenuotu Vilniaus grindiniu, išaiškino visą veiksmų planą ir liepė griežtai vykdyti jo nurodymus bei laikyti liežuvį už dantų. Dėl V. Chadzevičiaus liberalumo toje redakcijoje greitai atkutau ir po gero pusmečio tapau Kultūros skyriaus vedėja. Vieną dieną J. Karosas pasakė, kad turiu nedelsdama stoti į Žurnalistų sąjungą. Matyt,

1956-ieji. J. Karosas Pompėjoje su bičiuliais italais

1972-ieji. J. Karosas su Lietuvos žurnalistais Maskvoje, Baltarusijos stotyje.

jautė, kad jis jau nepajėgs ilgai būti sąjungos pirmininku. „Aš tau padėsiu, tik per priėmimą neatsakinėk į provokacinius klausimus.“ Jis taip patvarkė, kad tų klausimų nė nebuvo. Taigi J. Karosas skubėjo sutvarkyti mano profesinį ir kūrybinį gyvenimą, o aš kaip reikiant jam net nepadėkojau. Buvau per jauna ir per naivi suprasti daugelį dalykų, kuriuos šis išmintingas ir geranoris žmogus buvo suvokęs ne tik per audringus savo pavasarius (toks yra jo raštų dvitomio pavadinimas – „Audringi pavasariai“), bet ir per neilgą, sudėtingą ir įvykių kupiną savo gyvenimą. Be šio žmogaus šiandien manęs gal nė nebūtų žurnalistiniame pasaulyje, nes kiti Žurnalistų sąjungos vadovai man nebuvo tokie gailestingi. O laikas ėjo, artindamas dideles permainas Lietuvoje. Geroji Jono Karoso dvasia, matyt, lydėjo mane ir per tolesnį gyvenimą.

Jono Karoso (Dagio) dosjė

Jonas Karosas (Dagys) gimė 1912 m. kovo 20 d. Vilniuje. Studijas Vilniaus Stepono Batoro universitete pradėjo 1931–1932 m., o baigė 1949 m. jau Vinco Kapsuko universitete. Studijuodamas aistringai ėmėsi redaguoti pagrindinius komunistinius leidinius: žurnalus „Barikada“, „Bedievis“, laikraštį „Valstiečių laikraštis“. Jau minėjau, kad nepaprastas jo indėlis leidžiant vienkartinius – „Varpos“, „Varsnos“, „Vingis“ (1937), „Sėja“ (1938), „Versmė“ (1939), juose paskelbė literatūros kritikos straipsnių. 1940–1941 m. buvo laikraščių „Prawda Wileńska“ ir „Vilniaus balsas“ redaktorius. 1942–1944 m. tarnavo Sovietų Sąjungos Raudonosios armijos 16-ojoje lietuviškoje divizijoje. 1944 m. – Lietuvos valstybinės leidyklos Maskvoje redaktorius;

tais pat metais – laikraščio Vilniuje „Prawda Wileńska“ redaktorius. 1944–1955 m. – Lietuvos komunistų partijos dienraščio „Tiesa“ atsakingojo redaktoriaus pavaduotojas. Išleido knygas: „10 000 kilometrų aplink Europą“, 1957 m.; „Kalba Vilniaus akmenys“, 1963 m., lenkų kalba 1968 m.; „Audringi pavasariai“, 2 t., 1978–1979 m.; „Literatūra ir visuomenė“, 1982 m.

Kaip žurnalistikos teoretikas ir pedagogas, studentams dėstė tarybinės spaudos teoriją ir praktiką. Katedroje dirbo iki mirties... Mirė Vilniuje 1975 m. balandžio 3 d. Taip užsi-skliaudė jo gyvenimas audringais kovo–balandžio pavasariais... Humanisto ir komunisto gyvenimas, kuriame šios dvi sąvokos sudarė ypatingą darną. Tai ir buvo Jono Karoso patrauklaus žmogiškumo esmė.

Šimtmetis Vytautas Gedgaudas

Domas ŠNIUKAS

Lietuvių periodinės spaudos kelias nėra labai ilgas, tas pats ne rožių žiedais, bet dygliais klotas. Tačiau šis kelias yra labai svarbus ir garbingas, nes jis kaip niekur kitur Europoje sparčiai vedė į tautinį atgimimą ir prie Vasario 16-osios akto. Carinė valdžia padarė didelę skriaudą mūsų kultūrai, drausdama lotyniškus rašmenis, bet kartu ji padarė ir didelę klaidą, nes neteko galimybės kurti sau lojalią lietuvišką spaudą. Kas tada buvo išspausdinta lietuviškai, viskas buvo nukreipta prieš carą, viskas prieš monarchiją.

1904 m. atgavus spaudą, pasirodžius „Vilniaus žinioms“, vėliau „Lietuvos žinioms“, palengva pradėjo formuotis profesionalioji žurnalistika abiem – ir autorių literatūrinio brandumo, ir pragyvenimo šaltinio – prasmėmis. Profesionalais tapę žurnalistai, suprantama, turėjo gimti anksčiau. Per pastarąjį Nepriklausomybės dvidešimtmetį jau galėjome paminėti keliolikos žymių žurnalistų, kurių kūrybinė branda susiformavo pirmosios Lietuvos Respublikos metu, gimtadienių šimtmečius.

Tai Matas Šalčius (gimęs 1890 m.), Magdalena Avietėnaitė, Vincas Oškinis (abu 1892), Antanas Bružas, Jonas Kardelis (1893), Valentinas Gustainis (1896), Augustinas Gričius (1899), Rapolas Mackonis (1900), Ona Labanauskaitė (1901), Juozas Keliuotis, Vytautas Alantas, Juozas Tysliava (1902), Petras Babickas (1903), Vincas Rastenis (1905), Aleksandras Merkelis, Simas Miglinas, Vincas Žilėnas (1907), Bronys Raila, Liūnė Janušytė (1909), Jonas Karosas (1912), Antanas Valiukėnas (1913) ir t. t.

Šių garbingų moterų ir vyrų gimimo jubiliejus ryškiau ar menkliau minėjome arba visai neprisiminėme, tačiau jų šimtmečiai sufleruoja, kad formuojasi tradicija kasmetinę Spaudos dieną ar kasmetinį „Žurnalistikos“ almanacho numerį paskirti būtent kuriai nors asmenybei. Kiekviena jų paprastai padeda atskleisti ir kurią nors būdingą mūsų nacionalinės žurnalistikos bruožą.

Šiomet tokia asmenybė yra Vytautas Gedgaudas, gimęs 1912 m. balandžio 5 d. Taitso vietovėje, Karelijoje. Po Pirmojo pasaulinio karo su šeima grįžo į Lietuvą, mokėsi

Domas Šniukas (g. 1932 09 27 Vaišnorių k., Gruzdžių vlsč.) – žurnalistas, lietuvių žurnalistikos tyrėjas. Baigė žurnalistikos studijas Vilniaus universitete (VU) ir aspirantūrą Maskvos valstybiniame M. Lomonosovo universitete. Dėstė VU. 1972–1989 m. metraščio „Žurnalistika“ atsakingasis redaktorius-sudarytojas (išėjo 18 knygų). 1988–1990 m. LŽS pirmininkas. LŽS ir NŽKA narys. Išleido knygas: „Ežerų vilnimis“ (1958), „Žalioji tėviškės vasara“ (A. Šiekštelės piešiniai, 1974), „Juozas Olinardas Penčyla: šaržų karalius“ (2004). Dvitomės monografijos „Gruzdžiai“ (2009 ir 2010) vyriausiasis redaktorius ir sudarytojas.

JAV prezidento Ronaldo Reigano sveikinimas „Dirvos“ 70-mečio proga

Viešųjų progimnazijoje ir Mažeikių gimnazijoje. 1939 m. išvyko į Paryžių atostogauti, ir šios atostogos virto emigracija iki mirties.

Gedgaudas priklauso mūsų žurnalistų kartai, kuri pergyveno du pasaulinius karus, jų paskatintas dvi tremtis (Sibiro ir Vakarų), Lietuvos valstybės atgimimą ir žlugimą, tautinių idealų kūrimą ir jų suniekinimą, 5 okupacijas, o Vilniaus krašto žurnalistai – net 6.

Ši karta atėjo kartu su Vasario 16-ąja ar keleriais metais vėliau. Būta daug idealizmo, dirbta vos galą suduriant su galu, tik už honorarą. Žurnalistika kaip profesija baigė lukštentis iš visuomeniškojo kevalo, kai rašyti spaudai buvo pareiga, kai žurnalistais antraeilininkais dirbo gydytojai, advokatai, inžinieriai, kunigai. Viena iš profesionalios žurnalistikos susiformavimo gairių galėtume laikyti 1929-uosius, kai Juozo Purickio

iniciatyva žurnalistai paliko bendrą su rašytojais Lietuvos rašytojų ir žurnalistų organizaciją ir įkūrė savąją – Lietuvos žurnalistų sąjungą.

Ketvirtąjį dešimtmetį Lietuva nebuvo demokratinė, tad tokia nebuvo ir spauda. Galima išskirti tris pagrindines grupes: oficialiąją, režimo spaudą ir jos žurnalistus; politinių partijų, katalikiškųjų organizacijų, esančių opozicijoje, spaudą; pagaliau sąlygiškai nepriklausomą, komercinę spaudą, kuri, parodysiu demokratiškumo (A. Bružo „Mūsų rytojus“) ar bulvariškumo (Ch. Kučinsko „Sekmadienis“) pavyzdžius, taip ir neįsitvirtino.

Pastarojo, nepriklausomojo, kelio ieškojo ir V. Gedgaudas. Taigi jį galėtume laikyti ir vienu pirmųjų nepriklausomos spaudos žurnalistų Lietuvoje. Jis dirbo trumpalaikiuose leidiniuose „Laiko žodis“, „Iliustruotas pasaulis“, „Telegramos“, „Laikas“, 1935 m. išleido kuklų novelių rinkinį „Aistrų kovos“. Draugavo, bendravo su to meto žinomais žurnalistais ir rašytojais Alfonsu Braziuliu, Henriku Blazu, Liūne Janušyte, Jonu Kardeliu, Jonu Marcinkevičiumi, Antanu Miškinium, Juozu Taruliu-Petrėnu, Petru Rusecku, Justu Palekiu, Teofilium Tilvyčiu, Jonu Žlabiu-Ženge ir kitais. Priminsiu, kad tuo metu Gedgaudui buvo 20–27 metai, taigi jis tik formavosi, ieškojo savojo kelio. Jis tik brendė kaip žmogus, kaip pilietis ir kaip kūrėjas. Galutinai ši triada susiformavo tik Antrojo pasaulinio karo metais ir pokariu, ir šio brendimo vieta, laikinąją tėvynę tapo Prancūzija.

Šiuos svarbius žingsnius V. Gedgaudas žengė sąmoningai, tiesiai, nesiblaškydamas kaip lietuvis, atkakliai kaip žemaitis.

Antrojo pasaulinio karo išvakarės jį užklupo Paryžiuje. Numatė savo tėvynės lemtį, tad liko Vakaruose. Kadangi karo sąlygomis jo laukė deportacija, drąsiai pasitiko likimą užsivilkdamas Svetimšalių legiono uniformą. Čia jis pasitikrino, įgijo ar užgrūdino bent dvi vertybes:

Red. Vytautas Gedgaudas ir dr. Danielius Degesys, „Vilties“ draugijos pirmininkas, aptaria naują „Dirvos“ numerį (1979–1986)

„Dirvos“ archyvo nuotr.

Paskutinis smūgis „Dirvos“ patalpoms po gaisro

vyriškumą, drąsą ir neapykantą nacistiniam totalitarizmui, jo tėvynę pavergusiam bolševikiniam imperializmui. Su pirmuoju jis kovojo Afrikos smėlynuose ir Prancūzijoje, užtarnaudamas du kryžius, su antruoju – visą likusį gyvenimą, deja, oficialiai tėvynėje neįvertintą. Galiu paliudyti, kad Lietuvos žurnalistų sąjunga siekė, jog Vytautas Gedgaudas 85-ųjų metinių proga būtų apdovanotas ordinu, bet valdžia, drįsčiau pasakyti, tiesiog patingėjo tai padaryti.

Pokariu vėl atsidūręs Paryžiuje Gedgaudas suprato, kad visų pirma jam reikia mokytis – siekti žinių ir susivokti Vakarų pasaulio vertybėse. Pasinaudodamas karo dalyvio lengvatomis jis Paryžiaus universitete studijavo prancūzų literatūrą ir kino režisūrą. Be abejo, kaip žurnalistas sekė Prancūzijos spaudą, kuri pagal kokybės standartus laikoma viena brandžiausių pasaulyje. Sakoma, kad žurnalistais čia dirba tie, kuriems nepavyko prasimušti į rašytojus, vadinasi, rimtų ambicijų žmonės. Tiek prancūziškas rašymo ir kalbos kultūros reiklumas, tiek pagarba kito nuomonei liko pamatiniais akmenimis vėlesnėje Gedgaudo žurnalistinėje ir visuomeninėje veikloje.

Paryžiuje Gedgaudas ieškojo tautiečių, vieningų, skubėjo įsitraukti į lietuviškąją veiklą. Čia jis bendravo su Broniu Raila, Vincu Rasteniu, Broniu Dirmeikiu. Pradėjo rašyti į Amerikos

„Draugo“ laikraštį. Kaip korespondentas dalyvavo istoriniuose forumuose – Paryžiaus taikos konferencijoje, Jungtinių Tautų Organizacijos sesijoje Paryžiuje. Pastebėjęs žurnalisto talentą „Vienybės“ redaktorius poetas Juozas Tysliava jį pasikvietė į Ameriką. Su pertrauka šiame leidinyje dirbo iki 1958 m., kol Amerikos lietuvių spaudos ir radijo draugijos „Viltis“ buvo pakviestas į „Dirvos“ redaktorius. Joje dirbo 32 metus, iš jų 23 metus – vyriausiuoju redaktoriumi. Tai dar kartą patvirtino Gedgaudo pastovumą ir ištikimybę pasirinktoms vertybėms.

„Dirva“ buvo tautininkų laikraštis. Nors pirmaisiais emigracijos dešimtmečiais įvairios ideologinės mūsų išeivijos grupės pešėsi smarkiau negu šiandieniniai Lietuvos politikai, „Dirva“ netapo uždara partine tribūna, bent kiek primenančia prieškarinį „Lietuvos aidą“. Gedgaudo redagavimo metais jos puslapiuose visai neblogai sugyveno dešinieji, liberalai ir kairėsnieji. Redaktorius laikėsi tėvynės primato pozicijos, jis tikėjo, kad Lietuvos ateitį nulems joje likusių žmonių valia, o išeivija tik privalo jai padėti ir tai daryti. Čia drįsčiau teigti, kad į „Dirvą“ Gedgaudas atsinešė būtent prancūziškąją žurnalistikos ir politikos kultūrą.

Darbo „Dirvoje“ sąlygos nepriminė tų sąlygų, kuriomis dirba komercinė ar turtingų mecenatų leidžiama spauda. Vyriausiasis

redaktorius turėjo rūpintis ne tik bendradarbių ratu, bet ir lešomis, platinimu. Pačiam rašyti nebuvo kada. Tai ne vieno redaktoriaus, tarp jų ir Gedgaudo, nelaimė, kad, purendami dirvą kitų kūrybai, patys nukenčia. Tad ir rašytinis Vytauto palikimas dėl to nėra gausus. Tačiau rašytinio palikimo neturėtume painioti su kūrybiniu palikimu, šiuo atveju su „Dirvos“ dešimtmečių komplektais. Gedgaudo dėka laikraštis buvo tarp geriausių išeivijoje, jis atliko didžiulį išeivijos būrimo, lietuviybės išlaikymo, tėvynės vadavimo darbą. Tarp jo bendradarbių buvo žinomi mūsų tautos žmonės – Vytautas Alantas, Valdas Adamkus, Jurgis Gliuda, Antanas Gustaitis, Vytautas Meškauskas, Vincas Rastenis, Bronys Raila, Stasys Santvaras ir daugelis kitų. Gedgaudas buvo užsimojęs „Dirvą“ paversti dienraščiu, tačiau kilęs gaisras planus palaidojo.

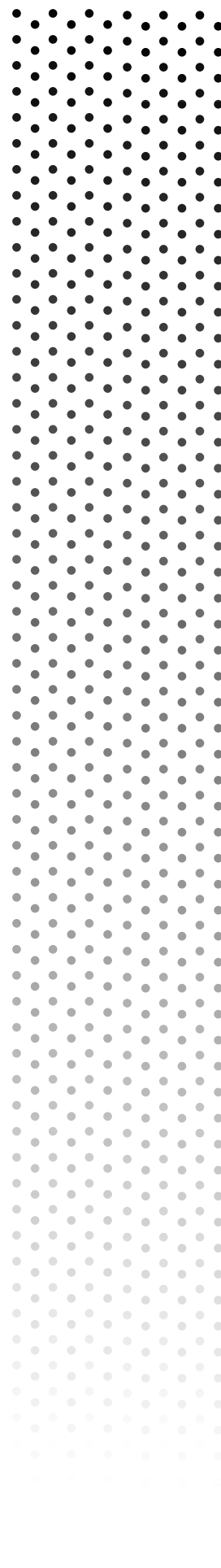
V. Gedgaudas buvo graži asmenybė – tiek išore, tiek vidumi. Plataus akiračio, plataus polėkio. Nuo jaunystės mėgo sportą: baigė Nidos sklandymo mokyklą, jachtą „Žalčių karalienė“ laimėjo tarptautinę regatą aplink Gotlando salą, turėjo jachtą ir Erio ežere. Su žmona Stefa buvo įsteigę meno galeriją, kur savo darbus eksponuodavo ir lietuvių dailininkai.

Vytautui sekėsi asmeniniame gyvenime. Kartą ir vienintelį jis sutiko išskirtinę optimistę ir idealistę, skautijos organizatorę, aistringą buriuotoją Stefą. Ji buvo ne tik Gedgaudo meilė, mūza, bet ir „Dirvos“ juodadarbė, technišką redaktorė. Su pasigėrėjimu galiu pasakyti, kad jų gyvenimiškasis duetas, jų bendras žygis nutrūksta ir po Vytauto mirties.

Norėčiau pabrėžti dar vieną išskirtinį Lietuvos žurnalistų sąjungos garbės nario V. Gedgaudo bruožą – tai jo vardo gyvenimą po mirties. Jis gyvas mūsų atminime ne tik kaip pilietis, žurnalistas, redaktorius, bet ir kaip mecenatas, kurio gera valia veikia šiandien suteikdama kolegoms paskatų, jaunimui – padrąsinimą. Vytauto ir Stefos idėja, arba, kaip dabar sakytume, projektas, – įsteigti specialią Lietuvos žurnalistų sąjungos ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos premiją, taip pat stipendiją žurnalistiką studijuojančiam studentui veikia nuo 1997 m. Vytauto Gedgaudo premija buvo apdovanoti iškilūs mūsų žurnalistai, mokslininkai Egidijus Aleksandravičius, Laimonas Tapinas, Ferdinandas Kauzonas, Audrius Lelkaitis, Aldona Žemaitytė ir daugelis kitų.

Džiaugiuosi, kad ir man teko kukli galimybė pabendrauti su Vytautu. Atrodo, esu vienintelis Lietuvoje, 1997 m. „Žurnalistų žiniuose“ paskelbęs gana platų interviu su 85-mečiu žurnalistikos Maestro. Bendravome tada dar Lietuvoje kukliais ryšiais: klausimus ir atsakymus siuntėme paprastu paštu. Esu kartą bendravęs ir telefonu, girdėjęs jo ramų, gražų balsą. Saugau jo laišką, rašytą 1997 m. vidurvasarį. Kviečiau į Lietuvą per alyvų žydėjimą, tačiau dėl garbingo amžiaus nesiryžo.

Kaip gimė, taip ir mirė V. Gedgaudas svetur 1999 m. lapkričio 29 d., nors visi jo darbai, visas gyvenimas buvo skirtas Lietuvai. Ir ilsisi jis Lietuvoje, Antakalnio kapinių Mūzų kalnelyje. Galbūt tai pagrindinė jo gyvenimo satisfakcija – amžinai susilieti su Tėvyne.

Istorijos vingiai

• • •

Genovaitė BURNEIKIENĖ

*„Nusidavimams“ –
180 metų*

• • •

Domas ŠNIUKAS

*Lietuvos žurnalistų
sąjunga tragiškąją
1940 m. vasarą*

• • •

„Nusidavimams“ – 180 metų

Genovaitė BURNEIKIENĖ

Šiemet sukanka 180 metų, kai pasirodė pirmasis (išlikęs) lietuvių periodinis leidinys „Nusidavimai apie Evangelijos prasiplatinimą tarp žydų ir pagonų“. Jis išleistas 1832 m. Tilžėje. Mūsų periodinės spaudos amžius trumpas, artėja tik prie antrojo šimtmečio. Tuokart latvių periodinės spaudos pirmtakas „Latviešu Arste“ („Latvių gydytoja“) išleistas 1758 m., o estų periodikos pirmtakas „Luhhike oppetus“ („Trumpas pamokymas“) išėjo 1766 m. Pirmasis laikraštis lenkų k. „Merkuriusz Polski“ („Lenkų Merkurijus“) išleistas 1661 m.

Pirmieji periodikos leidiniai Europoje pasirodė XVII a. pradžioje. Vokietijoje 1609 m. pradėjo eiti „Avisa – Relation oder Zeitung“ („Pranešimas – informacija arba laikraštis“), Nyderlanduose 1616 m. išėjo „Nieuwe Tijdinghe“ („Savaitės naujienos“), Anglijoje 1622 m. išleistos „Weekely Newes“ („Savaitės naujienos“), o Prancūzijoje 1631 m. išėjo „Gazette“ („Laikraštis“). Taigi Europos šalių nacionalinė periodika keliais šimtmečiais vyresnė už lietuviškąją.

Istorinis kontekstas

Tai lėmė skausminga mūsų šalies istorinė lemtis, nes susiklosčiusi politinė situacija varžė gyvybingą tautos raidą. Šalis buvo suskaldyta: Didžioji Lietuva carinės valdžios engiama ir rusifikuojama, tuokart Mažosios Lietuvos gyventojus keletą šimtmečių slėgė Vokietijos vykdomas germanizacijos procesas. Pažangiosios lietuvių tautos jėgos buvo išskaidytos, atskirtos, varžomos ir persekiojamos.

Mažosios Lietuvos krašte įsitvirtino protestantizmas, nes šią religiją toleravo vokiečių valdžia. Po maro (1709 m.), kuris nusinešė daug Mažosios Lietuvos gyventojų gyvybių, prasidėjo šio krašto kolonizacija. Čia buvo perkelta per 20 tūkst. vokiečių. Nauji gyventojai atsinešė savo kalbą, papročius, religiją. Krašto senbuviai, patyrę epidemijas, gamtos negandas, ieškojo Aukščiausiojo globos ir užtarimo. Ši aplinka padėjo atvežtoms pietizmo idėjoms įsitvirtinti lietuvininkų šeimose. Pietizmas – tai religinis judėjimas, kuriam būdingas krikščioniškas pamaldumas bei atsisakymas pasaulietinių linksmybių, pakantos žmogui ugdymas. Šis

Genovaitė Burneikienė (g. 1940 10 09 Kauno r.) – žurnalistė, LŽS narė. 1972 m. baigė žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. Dirbo Žurnalistikos katedroje moksline bendradarbe. 1991–2006 m. Žurnalistikos instituto mokslo darbuotoja. Tyrinėja lietuvių periodinės spaudos funkcionavimo problemas. Išleido knygą „Rajono laikraštis: dabartis ir perspektyvos“ (1985). Kartu su D. Dirvonaite, V. Urbonu sudarė „Žurnalistikos enciklopediją“ (1997).

judėjimas sulaukė nemažai pasekėjų. Pietistai 1694 m. Halėje įkūrė universitetą. Ten buvo parengti 27 lietuviškai mokantys kunigai lietuviškoms parapijoms Mažojoje Lietuvoje. Buvo leidžiamos religinio turinio knygos lietuvių kalba, nes protestantizmas reikalavo mokyti religijos gimtąją kalbą.

Prūsijos karalystėje 1786 m. buvo įvestas privalomas pradinis mokymas, todėl lietuviškose parapijose įsteigtos lietuviškos mokyklos. Daugėjo mokyklų, tad sparčiai daugėjo ir mokančių skaityti. Žmonės patys skaitė religinius tekstus. Tačiau XIX a. pabaigoje sustiprėjo germanizacija. Lietuvių kalba pradėta drausti mokyklose, valdžios įstaigose ir ji beliko tik buityje ir bažnyčiose.

Sustiprėjus germanizacijai suaktyvėjo pietistinis lietuvininkų judėjimas, ypač pietistinio judėjimo išraiška – surinkimai, vykdamę privačiuose namuose. Jiems vadovavo sakytojai – gerbiami bendruomenės vyrai, neturėję specialaus teologinio pasirengimo. Surinkimuose lietuvininkai klausėsi pamokslų, giedojo, bendravo gimtąja kalba. Kadangi namų pamaldos vykdavo lietuviškai, tai padėjo lietuvininkams per daugelį germanizacijos metų išlaikyti lietuviybę. Lietuvininkai surinkimuose rinko parašus, rengė peticijas valdžiai reikalaudami, kad jų vaikai galėtų mokytis gimtąją kalbą, taip pat rinko aukas misijoms.

Protestantų draugijos organizuodavo misijas, kurių tikslas – įgyti naujų tikinčiųjų. Misijų veikla, susijusi su religinių bendrijų ir valstybių politine, ekonomine ir kultūrine ekspansija, itin suaktyvėjo XIX a. pradžioje. Buvo steigiamos draugijos, leidžiami specialūs leidiniai, knygelės. Siekiamos daugiau gyventojų įtraukti į misijų rėmėjų veiklą, draugijos pradėjo steigti periodinius leidinius. Misijų organizacinės ir propagandinės veiklos gelmėse slypi ir mūsų lietuviškos periodikos ištakos.

Lietuvių periodikos ištakų paieškos

Nacionalinės spaudos tyrinėtojas Domas Kaunas pažymi, kad Mažojoje Lietuvoje *misijų sąjūdis sukūrė prielaidas svarbiai komunikacijos priemonei – lietuviškai periodinei spaudai atsirasti. Jos pradininkai buvo „Nusidavimai Dievo karalystėje“ ir „Nusidavimai apie evangelijos prasiplatinimą tarp žydų ir pagonių“* [1]. Autorius nurodo, kad Mažojoje Lietuvoje *skaitytojų pasitikėjimas misionierių autoritetu ir jų skelbiamu žodžiu buvo nepaprastai didelis. Todėl spauda, plėtojusi misijų tematiką, galėjo tikėtis visiško nemažos dalies visuomenės palaikymo* [2]. D. Kauno teigimu [3], pirmasis lietuvių periodinis leidinys „Nusidavimai Dievo karalystėje“ buvo leidžiamas 1823–1825 m. Jį leido Karaliaučiaus misijų draugija, o spausdino gotiškomis raidėmis J. H. Posto spaustuvė Tilžėje. Teigiama, kad šis leidinys buvo vertimų iš vokiečių k. leidžiamo Karaliaučiaus misijų draugijos žurnalo „Konigsberger Missionsblatt“ rinkinys. Straipsnius į lietuvių kalbą vertė ir redagavo Kalninkų evangelikų liuteronų kunigas Natanielis Friedrichas Ostermeyris. Tikėtina, kad šio leidinio atsiradimui turėjo įtakos Liudvikas Rėza, nes jis nuo 1822 m. priklausė Karaliaučiaus misijų draugijos valdybai ir, kaip rodo jo asmeninės bibliotekos katalogas, buvo įsigijęs šio leidinio komplektą. Leidinys buvo skirtas evangelikų misijų veiklai nušviesti. Deja, šis leidinys iki šiol nerastas ir apie jį žinome tik iš šaltinių. Manoma, kad leidinys nustojo ejęs, nes stigo skaitytojų ir buvo nuostolingas.

Žurnalistikos tyrinėtojas Jonas Bulota, išanalizavęs įvairius šaltinius apie „Nusidavimus Dievo karalystėje“, konstatavo, kad šaltiniai nurodo skirtingus leidimo metus bei kitokią leidimo vietą. Apibendrinęs savo tyrimų rezultatus mokslininkas reziümavo, jog „*Nusidavimai Dievo karalystėje*“ – *iki šiol nesurastas, pagal šaltinius aprašytas leidinys, kurio dvi knygelės*

gotišku šriftu išėjo 1823–1824 metais. *Formatas, apimtis, tiražas – nežinomi* [4]. Šis leidinys buvo skirtas misionieriams materialiai ir moraliai remti. Toks leidinio tikslas, tačiau šis leidinys turėjo periodinio leidinio požymių, todėl jį galima laikyti lietuvių periodikos pirmtaku.

Pažymėtina, kad Ansas Bruožis (1876–1928), Mažosios Lietuvos lietuvių spaudos ir kultūros istorikas, apžvelgdamas Prūsijos lietuvių laikraščių raidą, straipsnyje „Prūsų lietuvių laikraščiai“ (1914 m.) nurodo, jog *pirmasis prūsų lietuvių laikraštis buvo mėnesinis ir pradėjo eiti sausio mėn. Tilžėje (...). Vadinosi „Nusidawimai apie Ewangelijos Prasiplatinimą tarp Žydu ir Pagonų“*. Redaktorius-leidėjas buvo Kretingos bažnyčios mokytojas Fr. Kelchas. *Laikraštėlis pranešinėjo visokius tikybinius nusidavimus ir prietikius iš pagonų žemės ir Europos* [5]. A. Bruožis apie „Nusidavimus Dievo karalystėje“ neužsimena. Gal todėl, kad „Nusidavimai Dievo karalystėje“ turėjo tik keletą periodinio leidinio požymių ir, žinoma, jam stigo laikraščiui būdingų bruožų.

Minėdami lietuvių periodikos 100 metų sukaktį 1932 m., spaudos tyrinėtojai taip pat nemini „Nusidavimų Dievo karalystėje“. Vincas Ruzgas (1890–1972), straipsnyje „Mūsų periodinės spaudos 100 m. sukaktis“ aptardamas lietuvių periodikos raidą, teigė, jog *1832 m. mokytojo Kelkio pradėtas leisti pirmas lietuviškas laikraštis „Nusidavimai apie Ewangelijos Prasiplatinimą tarp Žydu ir Pagonų“*. *Taigi šiais metais sueina 100 metų nuo pirmo lietuviško laikraščio pasirodymo* [6].

Antanas Valaitis (1890–1946) straipsnyje „Šimtas metų lietuvių periodinės spaudos“ nurodė, jog „Nusidavimai apie Ewangelijos prasiplatinimą tarp žydų ir pagonų“ yra *lietuviškos laikraštijos pirmtakūnas, pabrėžęs, kad šis leidinys suvaidino svarbų vaidmenį lietuvių kultūros augimui ir kuriais atžvilgiais net dabar gali būti pavyzdžiu panašios rūšies periodikai, o svarbiausia, kad jis buvo pirmuoju impulsu leisti laikraščius ir Didžiosios Lietuvos lietuviams* [7].

Tačiau Vaclovas Biržiška (1884–1956) lietuviškos spaudos sukakčiai skirtame straipsnyje „Lietuvių periodinės spaudos 100 metų sukaktevės“ gana kritiškai vertino „Nusidavimų apie ewangelijos prasiplatinimą tarp žydų ir pagonų“ leidinį, nes *laikraštis, būdamas grynai religinio turinio, net ir tikybos dalykus lietuvių ne visu pilnumu, nes jam beveik išimtinai rūpėjo siauras protestantiškų misijų Afrikoje ir Azijoje palaikymas*. Todėl, autoriaus manymu, „Nusidavimų“ vaidmenį Mažosios Lietuvos gyvenime tenka greičiau neigiamai, nei teigiamai vertinti, nors paties Kelkio norai neabejotinai buvo grynai. Toliau V. Biržiška nurodė, kad *tik dėl formalių priežasčių laikydami „Nusidavimus“ pirmuoju lietuvišku laikraščiu, faktišką lietuviškos periodikos pradžią tenka nukelti į 1849 metus, kada Vokietijos revoliucinio judėjimo sukury staiga pasirodė net trys politinius tikslus turį laikraščiai* [8]. Tačiau kitame straipsnyje „Iš lietuvių periodinės spaudos praeities“ V. Biržiška koreguoja savo požiūrį nurodydamas, jog *pirmuoju privatiu lietuvišku periodiniu leidiniu tenka laikyti jau mums žinomus Kelkio „Nusidavimus“ ir nors mums nežinomos aplinkybės Kelkį paskatinusios leisti „Nusidavimus“, tai sietina su religinio ir ekonominio gyvenimo reiškiniais Mažajoje Lietuvoje ir Vokietijoje, nes vokiečių vyriausybė tuo laiku pradeda ypačiai rūpintis protestantiškųjų misijų tinklo plėtimu Afrikoje ir Azijoje* [9].

J. Bulota, apžvelgęs lietuvių periodikos pirmuosius leidinius, prasklaido įsivyravusią nuomonę, esą *beveik visi pirmieji lietuviški laikraščiai tarnavo germanizavimo ir tik germanizavimo tikslams, o ši nuostata, pasak autoriaus, susilpnino istorikų, dargi ir kalbininkų dėmesį šiai spaudai*. Juk periodinis leidinys, kad ir kokiai srovei ar kryptiai priklausytų jo redaktorius, praėjus keletui dešimtmečių duoda nepaprastai daug svarbios, neretai unikalios medžiagos praėjusio laikotarpio ekonominio, kultūrinio ir politinio gyvenimo tyrinėtojai [10].

Išnagrinėjęs šaltinius autorius pabrėžė, kad misionierių veiklai propaguoti skirtas 1823 m. pasirodęs leidinys „Nusidavimai Dievo karalystėje“ turėjo periodinio leidinio bruožų. Todėl J. Bulotos pateikti argumentai straipsnyje „Lietuvių periodinės spaudos ištakos“ įtikino, kad nacionalinės periodinės spaudos biografija ilgesnė ir 1973 m. būtina paminėti lietuvių periodikos sukaktį – 150 metų.

Beje, 2003 m. minint 180-ąją lietuvių periodikos sukaktį A. Vaišnys, apžvelgdamas lietuvių periodikos raidos etapus, pastebėjo, kad *spauda lietuvių visuomenėje tapo pastoviu savignyso ginklu siekiant saviraiškos teisės ir nuolatinę priemonę, užtikrinančią ryšį su lotyniškąja Europos kultūra ir ji atsirado politinio ir socialinio draudimo kontekste* [11].

Apžvelgiant lietuvių periodinės spaudos ištakas XIX a. pr. galima konstatuoti, jog lietuvių periodikos atsiradimą lėmė Mažosios Lietuvos politinių, ekonominių, socialinių ir ypač religinių santykių sąsajos, kurios pažadino nacionalinės periodinės spaudos reikmes.

„Nusidavimai“: paskirtis, struktūra, tematika, reikšmė

Pirmasis leidinio „Nusidavimai apie Ewangėlios prasiplatinimą tarp žydų ir pagonų“ numeris išleistas 1832 m. sausio mėn. Tilžėje gotišku šriftu. Nuo 7-ojo numerio „Nusidavimai“ buvo spausdinami Šulco (Schultz) spaustuvėje Karaliaučiuje, o nuo 1872 m. – „Ostpreussische Zeitung“ laikraščio leidyklos spaustuvėje Karaliaučiuje. Čia buvo spausdinamas iki 1914 m. rugpjūčio mėn. Po Pirmojo pasaulinio karo 1921 m. leidinys trumpam atgaivintas ir vienas numeris išspausdintas F. V. Sieberta spaustuvėje Klaipėdoje. Leidinį įsteigė ir iki 1914 m. leido Karaliaučiaus misijų draugija, o 1921 m. atgaivino evangelikų liuteronų draugija „Gluosnis“ [12]. „Nusidavimai“ ėjo nuo 1832 m. iki 1934 m. ir nuo 1837 m. iki 1914 m. bei 1921 m.

Nuo 7-ojo numerio „Nusidavimai“ buvo spausdinami Šulco (Schultz) spaustuvėje Karaliaučiuje

Pirmojo „Nusidavimų“ numerio įžanginiame straipsnyje redaktorius Johannas Ferdinandas Kelkis (Kelch) (1801–1877) apibrėžė pagrindinį leidinio tikslą – lietuvininkams bus nušviečiama protestantų misionierių veikla ir nurodė, kad pagrindinis šaltinis – misionierių laišakai.

Pasirodę po aštuonerių metų „Nusidavimai“ apie Ewangėlios prasiplatinimą tarp žydų ir pagonų“ buvo ankstesniųjų „Nusidavimų“ tęsinys, tačiau F. Kelkis patikslino jų pavadinimą, koregavo leidinio struktūrą, periodiškumą, išplėtė tematiką, todėl šis leidinys įgijo daugiau periodinio leidinio bruožų. Nors redaktorius leidinį vadino „knygelėmis“, tačiau neabejotinai F. Kelkio redaguojami „Nusidavimai“ priskirtini periodinių leidinių grupei.

Pirmasis „Nusidavimų“ numeris išėjo 16 p. apimties, leidinio formatas 11,5x19 cm, ištisinės metinės puslapių paginacijos. Leidinio „išorinė“

forma dėl mažo formato ir teksto išdėstymo ištis buvo panaši į „knygelę“, tačiau vidinė struktūra ir tematika artimesnė periodiniam leidiniui, kurį bėgant metams vis daugėjo. Padidėjo leidinio formatas – 23x15 cm, keitėsi ir teksto išdėstymas. Pradėta spausdinti trumpesnius straipsnius, atsirado linijos, antraštės. Pradėtas naudoti skirtingo dydžio ir įvairaus intensyvumo šriftas. Skirtingo pobūdžio rašiniai „rado“ savo nuolatinę vietą leidinyje. Pasiuntinių tekstus papildė piešiniai, atsirado rubrikos.

„Nusidavimai“ pirmaisiais metais išeidavo kartą per mėnesį, tačiau 1834 m. pasirodė tik penki numeriai, o 1835–1836 m. leidimas sustabdytas. Nuo 1837 m. „Nusidavimai“ vėl leidžiami. Iki 1864 m. išeidavo po 2–5 numerius per metus, o nuo 1865 iki 1914 m. jie vėl tapo mėnesiniu leidiniu. „Nusidavimai“ ėjo net 82 metus ir nors juos redagavo net 9 redaktoriai: F. Kelkis (1832–1867), F. Neisas (1867–1873), K. Sturys (1873–1886), K. Jurkšaitis (1886–1888), J. Pipiras (1888–1889), F. Penčiukas (1889–1901), E. Endrulaitis (1901–1906), M. Šiušelis (1907–1914), K. Redmeris (1921), tačiau visi laikėsi pirmaisiais metais paskelbtos programos ir leidinio krypties. Pirmaisiais metais „Nusidavimų“ tiražas buvo 400–500 egz., tačiau nuolat didėjo ir 1838 m. siekė 1 200 egz., o 1847 m. – net 2 000 egz. Augantis tiražas rodo, jog lietuvininkai pradėjo labiau domėtis periodine spauda. Be to, 1848–1849 m. Europą apėmęs politinis ir visuomeninis sąjūdis žadino ir Mažosios Lietuvos demokratines jėgas.

Šios aplinkybės turėjo įtakos, jog 1849 m. atsirado naujų pasaulietinio turinio leidinių. Pirmasis revoliucinių idėjų pažadintas – lietuviškas dvisavaitinis priedas „Lietuviškas prielaiškas“ – pasirodė 1849 m. pradžioje. Jį redagavo mokytojas Mauras Pucas. Šį priedą leido Tilžėje ėjęs demokratinis laikraštis vokiečių k. „Dorfzeitung fur Preussen“. Tai opozicinis vokiečių valdžiai leidinys, todėl laikraštis

buvo persekiojamas, baudžiamas piniginėmis baudomis. 1849 m. lapkričio mėn. redaktoriui buvo areštuotas, o laikraštis perkeltas į Karaliaučių. Deja, 1951 m. kovą buvo konfiskuotas ir „Lietuviško prielaiško“ septintasis numeris. M. Pucas, norėdamas išvengti bausmės, emigravo į JAV ir laikraščio leidimas nutrūko. Tuomet 1849 m. balandžio 5 d. Klaipėdos spaustuvininkas F. V. Horchas pradėjo leisti „Lietuvininkų prietelį“. Profesorius D. Kaunas 1991 m. Vokietijos tarptautiniame laikraščių muziejuje rado „Lietuvininkų prietelio“ pirmąjį numerį. Šis 19,5x25,5 cm formato keturių puslapių savaitraštis spausdintas gotišku šriftu. Redaktorius R. A. Cipelis įžanginiame straipsnyje apibūdino laikraščio paskirtį ir džiaugėsi *ta visuomenine atgaiva kurią sukėlė 1848–1849 m. Vokietijos politiniai įvykiai, ypač 1848 m. gruodžio 5 d. paskelbta Prūsijos konstitucija (...). Ji, nors ir ribota, skelbė pilietines bei rinkimų teises* [13], – teigė redaktorius, pažadėjęs spausdinti tokius rašinius, kurie padėtų ugdyti skaitytojų lojalumą esamai santvarkai. Kituose šio numerio puslapiuose pateikta Europos valstybių įvykių kronika, rašoma apie šalies įvykius. Tačiau gruodžio mėn. R. A. Cipelis buvo paskirtas Darkiemio parapijos kunigu, o jam išvykus iš Klaipėdos sustojo ir savaitraščio leidyba.

Prūsijos administracija bijodama, *kad lietuvių liaudis nebūtų užkrėsta revoliucinės dvasios ir nenustotų buvusi prūsiško konservatingumo ramsčiu, pasiūlė Pridrikui Kuršaičiui leisti lietuvišką laikraštį (...) ir tam buvo paskirta valdiška subsidija – 450 markių* [14]. F. Kuršaičio redaguojamas „Keleivis“ išėjo 1849 m. liepos 2 d. Šis savaitraštis buvo spausdinamas Šulco spaustuvėje Karaliaučiuje gotišku šriftu. „Keleivis“ – politinis laikraštis, siekęs skiepyti lietuvininkams palankumą Prūsijos valdžiai, aršiai kovojęs su kiekviena pažangesne mintimi, slopindamas visuomenės aktyvumą.

Lietuvių periodikai reikšmingi 1849-ieji metai. Juos galime laikyti nacionalinės periodinės spaudos sistemos formavimosi pradžia, nes išleisti keturi skirtingo pobūdžio, įvairioms gyventojų grupėms skirti nevienodo periodiškumo periodiniai leidiniai. Manome, kad nemažą poveikį ugdant skaitytojų gretas, žadinant gyventojų poreikį viešajai informacijai turėjo ir „Nusidavimai“, nes jie net 15 metų buvo vienintelis lietuvininkams skirtas periodinis leidinys.

Redaguodamas „Nusidavimus“ F. Kelkis itin rūpinosi lietuvių kalba, šalindamas iš rašinių germanizmus. Siekdamas tobulesnės lietuvių kalbos jis tikslino leidinio pavadinimą. Nuo 1847 m. vadinosi „Nusidavimai apie Evangelijos prasiplatinimą tarp žydų ir pagonų“, o nuo 1921 m. – „Nusidavimai apie evangelijos praplatinimą tarp žydų ir pagonų“. „Nusidavimai“ spausdino religinius straipsnius, verstus iš vokiečių leidinių, pamokslus, giesmes, rašinius apie misijų paskirtį ir ragino remti aukomis bei kvietė lietuvininkus įsitraukti į pasiuntinių gretas. Apie misionierių veiklą Azijos, Afrikos ir Amerikos šalyse pasakojo pasiuntinių laišškai.

„Nusidavimai“ buvo skirti tik misionierių veiklai nušviesti, raginant lietuvininkus aktyviau dalyvauti misijų veikloje, rinkti aukas, skleisti pasiuntinytės idėjas. Tačiau F. Kelkis ne kartą pažeidė šią programą, skelbdamas lietuvininkams svarbius klausimus. „Nusidavimai“ 1844 m. paskelbė didelį straipsnį „Apsakymas lietuviams“. Jame aptarti lietuvininkų rašyti skundai Prūsijos karaliui dėl lietuvių kalbos ignoravimo ir persekiojimo. Lietuvininkai skundėsi, kad į lietuviškas parapijas skiriami kunigai bei valdininkai, nemokantys lietuvių kalbos. Šiame straipsnyje cituojama ir karaliaus Fridricho Vilhelmo III 1807 m. laiško Prūsijos kancleriui fon Šlioteriui ištrauka, kai buvo duotas karaliaus nurodymas, *kad šeši geros galvos esą lietuvininkai aukštuose moksloose būtų išmokinti ir po tam savo kampe į kunigus bei kitus aukštus ednikus įdėti būtų.*

Straipsnyje rašoma, kad šis nurodymas buvo nuslėptas ir nevykdomas, todėl lietuvininkai skundus rašė. Pagaliau Fridrichas Vilhelmas IV savo laiške 1844 m. sausio 12 d. lietuvininkams paskyrė daugiau vietų ir stipendijų mokslams eiti, *o kai dirbs, kad tiems užduota būtų, idant jie lietuviškus raštus ir lietuvišką kalbą prikavotų ir pridabotų, ir didei užtai rūpintų, kad kalba ir raštas lietuvininkų ne tiktai išliktų, bet ir daugintus per visokias geras knygas bei visokių naudingus raštus* [15]. Straipsnyje dėkojama karaliui už „šią malonę“, nes dabar, paskyrus lietuviams 12 stipendijų po 300 markių metams Tilžės gimnazijoje ir 6 stipendijas po 600 markių Karaliaučiaus universitete, prasidėjo kova dėl kandidatų parinkimo. Neretai tomis stipendijomis pasinaudavo lietuviškai pramokę vokiečiai. Todėl šios viešai paskelbtos žinios buvo svarbios visiems Mažosios Lietuvos lietuvininkams, nes tai buvo vienintelis viešas šaltinis apie valdžios priimtus sprendimus. Deja, iš šio fondo 1849 m. buvo paskirta F. Kuršaičiui metinė 450 markių subsidija leisti „Keleivio“ laikraštį.

F. Kelkis 1845 m. bemaž visą „Nusidavimų“ numerį paskyrė lietuviškų parapijų reikalams. Savo apžvalgoje aptarė religinės praktikos padėtį, svarstė, ar tinkamai kovojama už blaivybę.

Tačiau F. Kelkiui rūpėjo ne tik lietuvininkų dvasiniai dalykai, bet ir tautiečių ateities perspektyvos. Jis neigiamai vertino lietuvių emigraciją į Ameriką. „Nusidavimai“ šalia religinių tekstų skelbė žinutes, ataskaitas, korespondencijas apie misijų draugijų organizuojamus renginius, susitikimus, šventes. Su rubrika „Dovanos“ buvo spausdinamos ataskaitos, statistiniai duomenys, aukotojų sąrašai: kas, iš kur ir kiek paaukojo misijų veiklai. Tarp aukotojų buvo ir lietuvininkų. Kokiems reikalams buvo išleistos paaukotos lėšos, savo „gromatose“ rašė pasiuntiniai. Apie veiklą ir panaudotas aukas praneša „Gromata pasiuntinio Didlaukio iš Rytų Indijos“ (1882, Nr. 12), „Gromata pasiuntinio

Doblio Mertinio iš Australijos“ (1888, Nr. 3), „Gromata Dorotheos Szwelnenes, pasiuntinio pačios iš P. Afrikos“ (1878, Nr. 6). O štai prie laiško „Aprašymas kelionės pasiuntinio Erdmono Švelniaus iš tėviškės į P. Afriką“ pridėtas dar Vakarų Europos ir Pietų Afrikos žemėlapis su užrašais lietuvių kalba (1876, Nr. 8). Tai pirmasis lietuviškas kartografijos spaudinys. Netrukus buvo paskelbtas ir Australijos žemėlapis su užrašais lietuvių kalba ir išspausdintas K. Jedinaičio „Išguldymas kortikės nu Australijos“ (1881, Nr. 1). Pasiuntiniai savo laiškų tekstus dažnai papildydavo piešiniais: peizažais, buities detalėmis, etnografiniais motyvais. Tad pasiuntinių „gromatos“ atliko ir pažintinę misiją.

Lietuvių periodikos pirmtakas „Nusidavimai“ atskleidžia lietuvių periodinės spaudos ištakas, atspindi, kaip „augo“ leidinys įgaudamas periodinio spaudinio bruožų ir kaip klostėsi lietuvių periodika pirmaisiais jos raidos metais. Nors leidinys buvo skirtas misijų veiklai propaguoti, tačiau šalia konfesinių tekstų paskelbta ir rašinių, kuriuose įamžintos lietuvininkų gyvenimo aktualijos, krašto įvykiai, gyventojų problemos. Tiesa, jos vertinamos iš protestantiškų pozicijų, propaguojamas religinis nuolankumas. Tačiau, nepaisant leidinio krypties, jame užfiksuoti konkretūs tuometinio gyvenimo fragmentai. Leidinyje pastebimas nuolatinis dėmesys lietuvių kalbos likimui. Iš leidinio tekstų matyti, jog buvo tikslinama kalba, iš tekstų šalinamos svetimybės. Leidinys pratino skaitytojus prie taisyklingos kalbos, supažindino su geografijos, istorijos, etnografijos žiniomis, informavo apie valdžios sprendimus. Taip skatino gyventojų poreikį periodinei spaudai ir ugdė naujas skaitytojų gretas.

Pabrėžtina, kad „Nusidavimai“ nuo „knygelės“ transformavosi į periodinį leidinį, kurio puslapiuose atsirado ir plėtojosi periodikos žanrai: informacinė žinutė, straipsnis, korespondencija, komentarai. Neabejotina „Nusidavimų“ leidinio reikšmė – įgijęs nemažai skaitytojų, jis paskatino kitus leidėjus leisti įvairios krypties lietuvių periodinius leidinius. Taip užbaigęs pirmąjį periodinės spaudos raidos etapą (1849 m.) šis leidinys tapo tolesnės nacionalinės periodinės spaudos sistemos plėtotės impulsu, nors pats ir toliau tęsė savo užsibrėžtą misiją.

Šaltiniai ir literatūra

1. Kaunas D. Orientalistinis pėdsakas misionieriaus Kristupo Lokio gyvenime ir publikacijose. *Knygotyra*. V., 2003. Nr. 41. P. 102.
2. Ten pat. P. 103.
3. Kaunas D. Nusidavimai Dievo karalystėje. *Knygotyra: enciklopedinis žodynas*. V., 1997. P. 275.
4. Bulota J. Lietuvių periodinės spaudos ištakos. *Žurnalistika* 73. V., 1997. P. 128.
5. Klaipėdiškis A. B. Prūsų lietuvių laikraščiai. *Draugija*. K., 1914. Nr. 89-90. P. 69.
6. Ruzgas V. Mūsų periodinės spaudos 100 m. sukaktis. *Mokykla ir gyvenimas*. 1932. Nr. 12. P. 497.
7. Valaitis A. Šimtas metų lietuvių periodinės spaudos. *Lietuvių tauta*. Kn. IV, sąs. 3. V., 1932. P. 407.
8. Biržiška V. Lietuvių periodinės spaudos 100 metų sukaktis. *Trimitas*. K., 1932. Nr. 7. P. 125.
9. Biržiška V. Iš lietuvių periodinės spaudos praeities. *Kultūra*. K., 1932. Nr. 12. P. 628.
10. Bulota J. Lietuvių periodinės spaudos ištakos. *Žurnalistika* 73. V., 1997. P. 126.
11. Vaišnys A. Nusidavimai mūsų periodikos raidoje: draudimų diegimas, draudimų vengimas, draudimų tradicijų kūrimas. *Žurnalistikos tyrimai*. V., 2008. Nr. 1. P. 64.
12. Kaunas D. Nusidavimai apie Evangelijos prasiplatinimą tarp žydų ir pagonų. *Knygotyra: enciklopedinis žodynas*. V., 1997. P. 274.
13. Kaunas D. Pirmasis lietuvių laikraštis. *Žurnalisto žinynas*. V., 1992. P. 69.
14. Biržiška V. Iš mūsų laikraščių praeities. K., 1932. P. 18.
15. Apsakymas lietuviams. *Nusidavimai apie Evangelijos prasiplatinimą tarp žydų ir pagonų*. 1844. P. 52-61.

Lietuvos žurnalistų sąjunga tragiškąją 1940 m. vasarą

Domas ŠNIUKAS

2012 m. sausio 31 d. sukako 90 metų, kai buvo įkurta Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjunga. Dviejų kūrybinių profesijų keliai netrukus tapo savarankiški: 1929 m. kovo 22 d. atsiskyrė Lietuvos žurnalistų sąjunga (LŽS), o 1932 m. buvo įkurta Lietuvos rašytojų draugija. Lietuvos naujosios Nepriklausomybės metais ne kartą buvo minimos abiejų istorinių Sąjungos datų sukaktys, visų pirma akcentuojant įsteigimą ir tarpukario veiklą, užsimenant karų bei okupacijų padiktuotą raidą (Lietuvių žurnalistų sąjungą užsienyje, LSSR žurnalistų sąjungą). Šį kartą apžvelgsime paskutines LŽS dienas tragiškąją Lietuvai 1940 m. vasarą.

1940-uosius metus Lietuvos žurnalistų sąjunga (LŽS, ŽS), vadovaujama Augustino Griciaus, pradėjo pagausėjus rūpesčių – ir skaudžių, ir nerimą dėl prasidėjusio Antrojo pasaulinio karo keliančių, ir malonių.

Hitlerinei Vokietijai užgrobus Klaipėdos kraštą tapo neaiškus per didelius vargus Giruliuose pastatytos poilsio vilos likimas. Tarptautinė žurnalistų federacija į Kauną siuntė raštus prašydama pasirūpinti „į Vilnių atbėgusių lenkų žurnalistų ir rašytojų sąjungos“ nariais, išduoti jiems TŽF pažymėjimus. Sausio 9 d. Sąjungos valdyba priėmė

nutarimą: „Atsižvelgiant į gyvenamąjį laiką, nusistatoma [spaudos] baliaus šiemet nengti.“ Įmonės, organizacijos, paprastai rėmusios Spaudos balių įvairiomis dovanomis (loterijos prizais), paprašytos šį kartą aukoti pinigų. Jų labai trūko: Žemės ūkio ministerija reikalavo susimokėti už skolon parduotą miško medžiagą Girulių vilos statybai, buvo nutarta skirti pašalpą tik Bolivijoje mirusio Mato Šalčiaus našlei, Paryžiuje ir Briuselyje įstrigę Sąjungos nariai Liūnė Janušytė ir Balys Drazdauskas telegramomis reikalavo atsiųsti pinigų kelionės bilietams... Prašyti paramos pas premjerą nuvyko valdybos delegacija, bet grįžo tuščiomis. Padėtį kiek praskaidrino „Lietūkio“ 1 000 litų dovana.

Buvo ir džiugių gairių. Lietuvai atgavus Vilnių prasidėjo abiejų sostinių žurnalistų bendravimas, keitimasis ekskursijomis, rengti bendri susirinkimai. Vilniečiai Augustinas Burokas, Jeronimas Cicėnas, Rapolas Mackevičius (Mackonis), Vincas Martinkėnas, Kazimieras Umbražiūnas, Silvestras Urbonas, Vincas Žilėnas buvo priimti į Žurnalistų sąjungą.

Kovo 14–17 d. Taline vyko eilinė Baltijos spaudos santarvės prezidiumo konferencija, kurioje dalyvavo „Elto“ direktorius Valentinas Gustainis ir septyni įvairių redakcijų atstovai.

Siekiant, kad Sąjunga taptų profesionalus vienijanti organizacija, įtvirtinta trejopa narystė. Tikraisiais nariais (profesionalais) buvo pripažinti 95, nariais korespondentais – 18 ir nariais visuomenininkais – 28 spaudos darbuotojai.

Gegužės 26 d. Kaune vyko ataskaitinis visuotinis susirinkimas, kuris išrinko Sąjungos vadovybę, o gegužės 28 d. naujosios valdybos nariai pasiskirstė pareigomis: Vytautas Alantas – pirmininkas, Vincas Rastenis – I vicepirmininkas, Vincas Oškinis – II vicepirmininkas ir turtų globėjas, Juozas Levickas – sekretorius, Justas Strazdas – išdėninkas, Julijonas Būtėnas, Bronius Dirmeikis, Jonas Kardelis ir dr. Ignas Skrupskelis – nariai. Sąjungos reikalų tvarkytoja ir toliau liko Janina (Joana) Gerulaitytė.

Deja, naujoji valdyba ramiai dirbo tik pusę mėnesio. Birželio 15 d. Lietuvą okupavo SSRS kariuomenė, o atsiųstas Kremliaus emisaras Vladimiras Dekanozovas pradėjo organizuoti jos aneksiją ir sovietizavimą. Visų Lietuvos politinių partijų, išskyrus komunistų, visų visuomeninių organizacijų, tarp jų ir Lietuvos žurnalistų sąjunga, veikla buvo nutraukiama. Tai daryta okupantų suformuotos vadinamosios Liaudies vyriausybės rankomis.

Žurnalistų sąjungos vadovybė dar turėjo iliuzijų sąjungą išsaugoti, pertvarkydama ją į grynai profsąjunginę organizaciją. Viltis stiprino aplinkybė, kad buvęs kelių Sąjungos valdybų narys Justas Paleckis tapo premjeru, vėliau prezidentu.

Birželio 26 d. įvyko skubiai sušauktos valdybos posėdis. Susirinko visi, išskyrus J. Būtėną. V. Alantas pareiškė, kad valdybai vertėtų „padaryti iš pasikeitusios mūsų krašto padėties išplaukiančias išvadas“. Jo nuomone, Sąjungos vadovybę reikėtų perduoti „naujai padėčiai artimesniems žmonėms“. Vyko diskusija, tačiau prie bendros nuomonės neprieita. Maža

to, V. Rastenis įteikė pareiškimą, kad ateityje posėdžiuose nebegalės dalyvauti, nes išvyksta gyventi į Vilnių. Pagaliau J. Levickas pasiūlė apsilankyti pas naująjį ministrą pirmininką, prezidento pareigas einantį J. Paleckį. Šiam žingsniui buvo pritarta, patvirtinta delegacija: V. Alantas, V. Oškinis ir J. Levickas.

Šio vizito, jei toks įvyko, pėdsakų nerasta, tačiau idėja dar nebuvo mirusi. Liepos 1 d. susirinkusiai valdybai, jau nedalyvaujant pirmininkui V. Alantui, J. Levickas pranešė, jog iki liepos 3 d. vidaus reikalų ministrui (Mečislovui Gedvilui) reikia įteikti prašymą, kad organizacijai būtų leista toliau veikti. Čia pat buvo sukurtas raštas, visi posėdyje dalyvavę jį pasirašė.

Rašto turinys:

Ponui Vidaus Reikalų Ministeriui

Šiuo prašome Poną Vidaus Reikalų Ministerį leisti toliau veikti Lietuvos Žurnalistų Sąjungai. Lietuvos Žurnalistų Sąjunga tiek pagal savo įstatus, tiek pagal savo veiklos dvasią yra išimtinai profesinė kultūrinė Lietuvos žurnalistų organizacija.

Pagal L. Ž. S-gos įstatų § 2, Lietuvos Žurnalistų Sąjungos tikslas yra: „a/ kelti periodinės spaudos plunksnos darbuotojų solidarumą, draugiškumą ir profesinę etiką, neliečiant politinių, tikybinių arba pasaulėžiūros įsitikinimų; b/ ginti ir rūpintis jų moraliniais bei materialiniais interesais ir teisiška padėtimi; c/ rūpintis spaudos tobulinimu, kad ji būtų doros ir kultūros ir žmonių gerovės rėmėja ir plėtėja; d/ atstovauti Lietuvos periodinei spaudai“. Sąjungos nariais pagal § 3 gali būti kiekvienas žurnalistas, Lietuvos pilietis, ne jaunesnis kaip 18 metų amžiaus, mokąs valstybinę kalbą, vis tiek kurios tautybės, pasaulėžiūros ar tikybos, kuris yra dirbęs ne mažiau kaip dvejus metus ir tebedirba periodinėje spaudoje kūrybinį plunksnos darbą, sudarantį jam pagrindinį ar bent svarbų šalutinį pragyvenimo šaltinį.

Višiaus Reikalų Lėmimas, radundamas valstybės
 oanyumo ir kautos moralės išauyogimui
 numetimas, nutaria, le jau auksiau
 wtdangijų „10 centų“, „Kunjer Materni“,
 ir „Norte Homo“, wtdangij dar ūmus laivėst.
 čius: Tydy kalba dienvast „Das Wort“ ir sa-
 raitraštis „Der Moment“ ir neiojaloms nau-
 fajai oaukankai, šovi nūmg, reaksiois kyp-
 is ir antssoriūtkis propagandis, lietu-
 vių kalba dienvast „laikas“, kuris
 buvo skuce ir Porelicio politiko šio-
 kis; savaitraštis „Darbas“, kuris per pri-
 danga darbininkų vikalų gynybos
 varė jis oksaldymo ir provokavimo
 daris, ir savaitraštis „Sekmadienis“
 m ~~darbininkų vikalų gynybos~~ per-
 norafioja, nederorūmų ir švi-
 kiantis. ~~darbininkų vikalų gynybos~~

Nutarimo uždaryti laikraščius „Das Wort“, „Der Moment“, „Darbas“ ir „Sekmadienis“ juodraštinis variantas

Dabartinę Lietuvos Žurnalistų Sąjungos valdybą sudaro: Alantas Vytautas – pirmininkas, Oškinis Vincas ir Rastenis Vincas – vicepirmininkai, Levickas Juozas – sekretorius, Strazdas Justas – išdininkas, Kardelis Jonas, Būtėnas Julius, Skrupskelis Ignas ir Dirmeikis Bronius – Valdybos nariai.

Lietuvos Žurnalistų Sąjungos pirmininkas
(V. Oškino parašas)

Sekretorius (J. Levicko parašas)

Valdybos nariai:

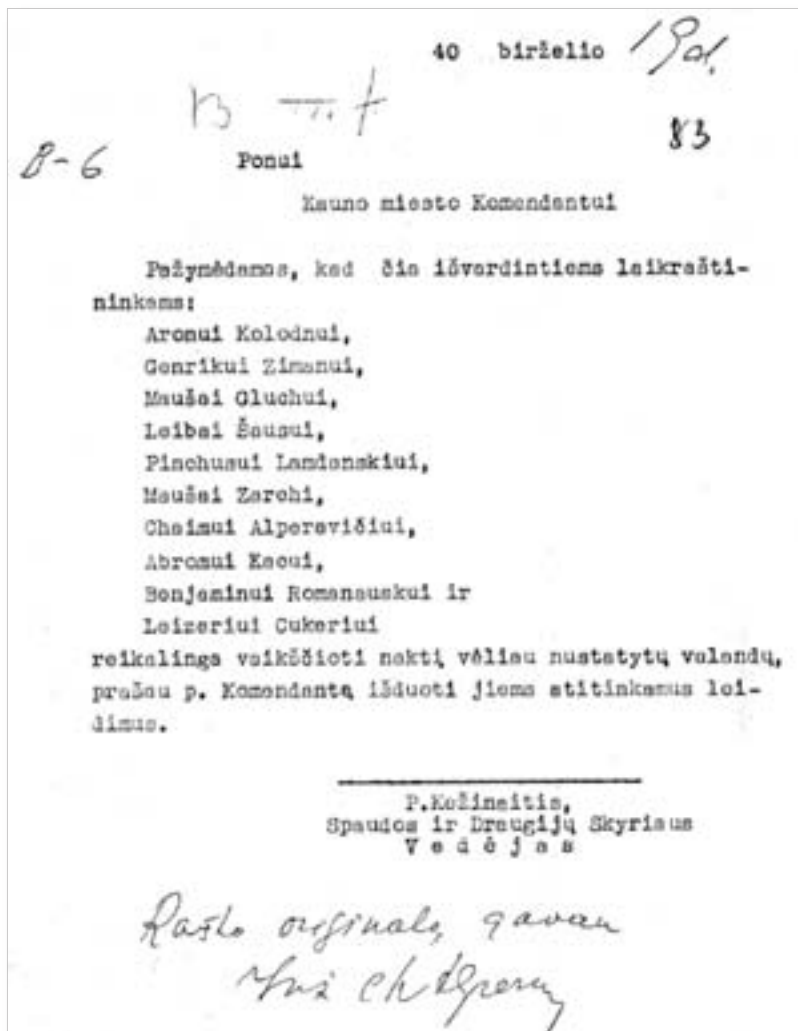
(I. Skrupskelio, J. Būtėno, J. Kardelio,

B. T. Dirmeikio parašai)

Posėdžio protokolo pabaigoje kiek vėliau J. Gerulaitytė prirašė:

P. S. Paskutinis Lietuvos Žurnalistų sąjungos posėdis. Po jo Spaudos ir Dr-jų Skyriaus Viršininkas pranešė, kad L.Ž.S-gos, kaip ir kitų organizacijų, veikimas sustabdomas. J. Gerulaitytė [1].

Nerasta duomenų, kad po to būtų susirinkusi Sąjungos valdyba, tačiau jos sekretorius J. Levickas dar veikė Sąjungos vardu, buvo kuriami planai organizaciją išlaikyti. Konsultuotasi su naujai valdžiai tarnauti nuėjusiais įtakingais žurnalistais: VRM Spaudos ir draugijų skyriaus viršininku Petru Kežinaičiu, „Darbo Lietuvos“ redaktoriumi Jonu Šimkumi, gal ir kitais, kurie iki tol buvo ir LŽS nariai. Šias pastangas patvirtina P. Kežinaičiui išsiųstas raštas:

Kai kurie žurnalistai tomis lemtingomis dienomis turėjo leidimus vaikščioti naktį

1940 m. liepos 20 d.

Spaudos ir Draugijų skyriaus Vedėjui
Vidaus reikalų ministerijoje

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Žurnalistų Sąjungos veikimas yra sustabdytas ir senąja forma bei turiniu Lietuvos Žurnalistų Sąjunga dabartinėse sąlygose negalėtų turėti teisės egzistuoti, o žurnalistams, kaip ir kitiems dirbantiesiems, yra reikalinga profesinė sąjunga, būtų geriausiai, kad ji būtų Lietuvos Žurnalistų Sąjungos paveldėtoja (turto ir t. t.), pasitaręs su „Darbo Lietuvos“ redaktoriumi J. Šimkumi,

remdamasis š. m. liepos 19 d. su tamsta pasikalbėjimu, prašau Lietuvos Žurnalistų Sąjungos bylą spręsti tokiu būdu:

1. Lietuvos Žurnalistų sąjungos valdybos š. m. liepos 1 d. prašymo Vidaus Reikalų Ministeriui nepatenkinant ir š. m. birželio 26 d. pristatytos L. Ž. Sąjungos vadovybės draugijų registran neįrašant, leisti š. m. liepos 22 d. 17 val. Pieno centro rūmų IIIa salėje sukviešti Lietuvos Žurnalistų Sąjungos vardu susirinkimą, kuriame dalyvauti būtų

pakviesti pridedame sąrašą nurodyti ligšioliniai Lietuvos Žurnalistų Sąjungos nariai ir tie šiuo metu dirbą žurnalistinį darbą, bet dar nepriklausę Sąjungai asmenys, kurie ateis į susirinkimą su „Tiesos“ redakcijos, „Darbo Lietuvos“ redakcijos ar tiesiog Spaudos ir Draugijų skyriaus vedėjo žinia.

2. Tą susirinkimą laikyti teisėtu nepaprastuoju Lietuvos Žurnalistų Sąjungos narių susirinkimu ir leisti jame: a) priimti į Lietuvos Žurnalistų Sąjungos narius, b) išbraukti iš L.Ž.S. asmenis, šiuo metu nedirbančius žurnalistinio darbo, c) paversti Lietuvos Žurnalistų Sąjungą profesine Žurnalistų Sąjunga.

Priede: Minėtasis Lietuvos Žurnalistų Sąjungos narių sąrašas.

J. Levickas (parašas)

Lietuvos Žurnalistų Sąjungos sekretorius

Antspaudas „Lietuvos Žurnalistų Sąjunga“.

Rezoliucija: „Leisti susirinkti. P. Kežinaitis. 1940 VII 20“.

Sąrašas ligšiolinių Lietuvos Žurnalistų Sąjungos narių, kviečiamų į š. m. liepos 22 d. susirinkimą:

1. Beleckas Juozas, 2. **Blazas Henrikas***, 3. Bliumentalis Julius, 4. **Butėnas Julijonas**, 5. **Butkus Stasys**, 6. **Cicėnas Jeronimas**, 7. Dėdėlė Antanas, 8. Dovydaitis Jonas, 9. Dundulis Balys, 10. **Gerulaitytė Janina**, 11. Graičiūnas Jonas, 12. Gričius Augustas, 13. Grigolaitis Jonas, 14. **Griška Jurgis**, 15. **Grušas Juozas**, 16. **Gudjurgis Juozas**, 17. Jasėnas Mykolas, 18. Jurginis Juozas, 19. Kalakauskas Jurgis, 20. Kalnėnas Jonas, 21. Kauneckis Jonas, 22. **Keliuotis Juozas**, 23. Kežinaitis Petras, 24. Kuza Juozas, 25. Levickas Juozas, 26. Mačys Vytautas, 27. Mikaliukas Stasys, 28. Morkelis Kazys, 29. Obolevičius Kazys, 30. Oškinis Vincas, 31. **Paleckis Justas**, 32. **Petrėnas Juozas**, 33. Pronskus Juozas, 34. **Rabinavičius Mozė**, 35. **Radzevičius Petras**, 36. Rimkus Pranas, 37. Rimydis Antanas,

38. Rinkevičius Pranas, 39. Rūkas Antanas, 40. **Senkus Juozas**, 41. Steponaitis Antanas, 42. Šimkus Jonas, 43. Škliaras Eugenijus, 44. Šliažas Teofilis, 45. **Špokas Stasys**, 46. Tilvytis Teofilis, 47. **Urbanavičius Ksaveras**, 48. Vaidelys Jonas, 49. Vosylius Balys, 50. Žilėnas Vincas, 51. Žlobickas Fabijonas, 52. Žlabys Juozas, 53. **Umbražiūnas Kazys**, 54. Civinskas Vladas, 55. Knyva Valerijonas, 56. **Čyžius Juozas**, 57. **Šaltenis Juras**, 58. **Gerulaitis Zenonas**, 59. Rapolas Mackevičius (pavardė perbraukta).

Lietuvos Žurnalistų Sąjungos sekretorius (pas.)
J. Levickas

*Asmenys, kurių pavardės paryškintos, susirinkime nedalyvavo. – Aut. past.

Susirinkimas, į kurį atvyko 34 Sąjungos nariai ir 23 kviestieji, užtruko tik 40 minučių. Jį pradėjo J. Levickas. Susirinkimo pirmininku buvo išrinktas „drg. P. Kežinaitis“, sekretoriumi „drg. Juozas Krūminas“. Pirmiausia į Sąjungą buvo priimti nauji nariai, kad jų, kaip naujos santvarkos atstovų, balsai susirinkimo nutarimams suteiktų didesnio svorio. Sąrašu vieningai buvo priimti: Donatas Roda, Pranas Morkūnas, Juozas Krūminas (visi „Darbo Lietuva“), Julius Būtėnas, Jonas Marcinkevičius („Lietuvos žinios“), Jonas Skudris, Aleksas Maginskas, Vladas Niunka (visi „Tiesa“), A. Jozėnas-Juozas Baltušis („Jaunasis ūkininkas“), Stasys Selėnas („XX amžius“), Jonas Stonys (Radiofonas), Stepas Žukas, Irena Trečiokaitė, Vytautas Mackevičius, Jonas Martinaitis (visi dailininkai, „Šluota“), Kostas Korsakas („Kultūra“), Stepas Šulija, Vladas Suchockis-Audronaša (abu Spaudos ir draugijų skyrius), Vytautas Kauneckis („Elta“), Albinas Žukauskas („Vilniaus balsas“), Kazys Malinauskas, Pranas Jonuška, Jonas Čibiras.

Žurnalistų sąjungos reorganizavimo į profesinę sąjungą klausimu kalbėję K. Korsakas, J. Šimkus, V. Oškinis, J. Graičiūnas, J. Levickas pareiškė, kad „Lietuvos Žurnalistų Sąjunga negali likti tokia, kokia ji buvo Smetonos priespaudos metu“. „Naujais pagrindais“ perorganizuoti Sąjungą buvo išrinkta komisija: „Darbo Lietuvos“ vyriaus. redaktorius J. Šimkus, „Tiesos“ redaktorius V. Niunka ir A. Maginskas. Kol Žurnalistų sąjunga bus reorganizuota, komisijai suteiktos buvusios valdybos teisės.

P. Kežinaičio pasiūlymu „vienbalsiai buvo nutarta pasveikinti Liaudies Seimą ir Liaudies Vyriausybę“.

Apie šį susirinkimą liepos 23 d. „Eltos“ pranešimą išspausdino „Lietuvos žinios“, vietoj uždaryto „Lietuvos aidą“ pradėjusi eiti „Darbo Lietuva“ [2].

Tuo visa istorija ir pasibaigė. Jeigu naujoji sovietinė Lietuvos valdžia gal ir buvo linkusi leisti raudonai perdažytai Žurnalistų sąjungai veikti, tai po oficialios Baltijos šalių inkorporacijos į Sovietų Sąjungą ir ši galimybė atkrito. Tuometinėje SSRS nebuvo jokios žurnalistinės organizacijos, tad jos neturėjo likti ir Pabaltijyje.

De facto nustojo gyvuoti ir Baltijos spaudos santarvė (BSS) – Estijos, Latvijos ir Lietuvos žurnalistų bendravimo organizacija. Teisiniu požiūriu ji gyvavo iki SSRS žlugimo, nes jokių sovietinės valdžios sprendimu nebuvo likviduota. (Oficialiai BSS buvo atkurta 1998 m. Taline.)

Grįžus prie liepos 22 d. žurnalistų susirinkimo reikėtų pasakyti, kad jis buvo keleriopai neteisėtas, taigi ir jo nutarimai yra niekiniai.

Pirma. Pagal LŽS įstatų § 18, „nepaprastas visuotinis susirinkimas gali būti sušauktas valdybos nutarimu, arba ¼ sąjungos narių, arba revizijos komisijai pareikalavus“. Valdyba dėl susirinkimo jokio nutarimo nepriėmė, didžioji jos dalis – V. Alantas, V. Rastenis, J. Strazdas, J. Kardelis, I. Skrupskelis ir

B. T. Dirmeikis – apskritai nebuvo pakviesta. Kad ketvirtadalis jos narių ar revizijos komisija būtų reikalavę, taip pat niekur nėra pėdsakų. Susirinkimą kvietė jokių įgaliojimų neturintis valdybos sekretorius J. Levickas bei Spaudos ir draugijų skyrius, „liaudies valdžios“ dienraščių ir „Eltos“ vadovams pritariant.

Antra. Susirinkime nebuvo kvorumo: iš 95 tikrųjų narių atvyko tik 34 „liaudies valdžios“ parinktieji. Tiesa, LŽS įstatų § 19 straipsnis numatė, kad nesusirinkus bent pusei sostinėje gyvenančių narių, po valandos susirinkimas pradedamas nepaisant dalyvių skaičiaus. Šiuo atveju net tokios procedūros nesilaikyta.

Trečia. Pagal LŽS įstatų § 6, „norį įstoti į sąjungą paduoda valdybai pareiškimą ir trumpą *curriculum vitae* su savo žurnalistinio darbo įrodymais ir raštiškomis dviejų sąjungos narių rekomendacijomis. Priėmimo klausimą valdyba sprendžia paprasta balsų dauguma slaptu balsavimu“. Pagal įstatų § 23, „Valdyba: a) priima ir šalina narius“. Naujų narių priėmimo į ŽS susirinkime įstatai nenumatė. Tuo tarpu minimame susirinkime nauji nariai buvo imti atviru balsavimu ištisu sąrašu, be jokių rekomendacijų, kai kurie net pareiškimų nebuvo parašę. Šis susirinkimas – būdingas pavyzdys, kai Kremlius pačių lietuvių rankomis įvedinėjo „sovietinę demokratiją“ [2].

Ketvirta. Neteisėto susirinkimo suteikti įgaliojimai J. Šimkui, V. Niunkai ir A. Maginskui veikti LŽS valdybos vardu taip pat yra niekiniai.

Penkta. Šis susirinkimas apskritai vadintinas fantomu: jame operuota LŽS vardu, nors ši organizacija liepos 3 d. oficialiai buvo likviduota.

Pastangas 1940 m. išsaugoti LŽS reikėtų padalyti į du etapus. Maždaug iki liepos 1 d. jos buvo prasmingos ir nuoširdžios, nes daug kas Lietuvoje, džiūgaudami dėl nepopuliaraus A. Smetonos režimo žlugimo, dar nesuvokė Maskvos klastos. Dar posėdžiavo ŽS valdyba, jos sprendimai buvo teisėti.

Protokolo — Nr. 49

1940 m. gegužė — m. 1 a

Dalyviai: J. Levickas, J. Gardelskis, J. Keriskis, dr. J. Štropskis, B. Dirmeikis, J. Rutkūnas ir J. Bernulskis

Sluoksnis	SVARSTYTA	NUTARTA	Pastaba
1.	J. Keriskis pranešė	J. Keriskis pranešė, kad iki gegužės 3 d. reikėtų paduoti prašymą Vidaus Reikalų Ministerijai, kad organizacija galėtų toliau veikti. Prašyta prašyti Vidaus Reikalų Ministerijai leisti K. K. L. gauti klan veikti, nurodant jai gauti profesinį pobūdį. Tuo pačiu rašomas atitinkamas raštas, kuriame pasakyta dalyvams Valdybos nariai paskirti. Pirmiausia Sekretorius J. Bernulskis Nariai: P. J. Paskutinis Lietuvos žurnalistų sąjungos vadovas. Joje yra 10 žurnalistų, kuriuos reikėtų paskirti, kad LŽS galėtų būti organizacijos, padedantys suvaldyti J. Bernulskį	

Paskutinio LŽS valdybos posėdžio protokolas

Liepos mėnesį, kai jau plika akimi buvo matomas Maskvos diktatas, Sąjunga buvo uždrausta, o daugeliui žurnalistų jau buvo užtrenkiamos „liaudies valdžios“ redakcijų durys, šios pastangos buvo beprasmės ir klaidinančios. Sąjungos „reorganizinis susirinkimas“ vyko kartu su vadinamojo Liaudies seimo sesija, laidojusia Lietuvos valstybinumą. Liepos 22 d. „Darbo Lietuvos“ numeris jau skelbė: „Tegyvuoja Lietuvoje Sovietų valdžia!“

Kaip šioje istorijoje reikėtų vertinti J. Levicko (1916–1942) vaidmenį: kaip Sąjungos gelbėtojo ar kaip „liaudies valdžios“ parankinio? Dirbdamas „Lietuvos aidą“ reporteriu jis ne kartą yra aštriai pasisakęs dėl žurnalistų socialinės būklės, tad buvo išrinktas į Sąjungos valdybą. 1940 m. gegužę iš „Lietuvos aidą“ pasitraukė ar buvo atleistas. Liepos 1 d. prašėsi priimamas į K. Korsako vadovaujamą „Eltą“, anketoje rašė apie vergavimą ir pasiūlykštėjimą darbu „Lietuvos aide“, apie „šėlstantį“

Dirmeikio–Railos režimą“ jame. Vadinasi, jau stengėsi prisigerinti prie „liaudies valdžios“ ir buvo tik jos įrankis, sudarantis ŽS savanoriško persidažymo regimybę. Deja, ir tokia paslauga nebuvo įvertinta: 1941 m. J. Levickas buvo ištremtas į Sibirą, kur greitai žuvo [3].

Negailestinga NKVD ranka 1940–1941 m. nepagailėjo daugelio iškilių žurnalistų, LŽS aktyvistų, – vieni buvo nuteisti, kiti ištremti. Sibire žuvo buvę LŽS pirmininkai Izidorius Tamošaitis, Vincas Kemežys (Juozui Purickiui mirus pareigas ėjo laikinai), įvairių metų valdybos nariai Simas Aleksandravičius-Aleksynas, Antanas Dėdelė, Ignas Skrupskelis, taip pat Jonas Kalnėnas, Jonas Kusa, Pranas Razma, Antanas Steponaitis. Buvusiems Sąjungos

pirmininkui Augustinui Gričiui, „Eltos“ direktoriui Valentinui Gustaniui iš tremties pavyko grįžti į Lietuvą.

1944 m. grįžę okupantai nuteisė ir ištrėmė daug LŽS narių. Pasitraukusieji į Vakarus 1946 m. gegužės 11–12 d. Hanau (Vokietija) karo pabėgėlių stovykloje įkūrė Lietuvių žurnalistų sąjungą. Paveldėjusi tėvynėje likviduotos organizacijos tradicijas, ji būrė žurnalistus veiklai tarp išeivijos ir ilgametei žodžio kovai dėl Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo.

Šaltiniai ir literatūra

1. LCVA f. 610, ap. 1, b. 383 (LŽS valdybos posėdžių protokolų knyga), l. 61–79.
2. *Ten pat*, f. 1367, ap. 1, b. 317 (LŽS), l. 3–15.
3. *Ten pat*, f. 852, ap. 2, b. 3 („Eltos“ darbuotojų asmens bylos), l. 386; Vaišnys A. *Spauda ir valstybė 1918–1940*, Vilnius, 1999, p. 178–179.

Pokalbiai

• • •

Gražina JUODYTĖ

*Zanavykas Baltijos jūros
vėjų nugairintu veidu*

• • •

Jūratė SOBUTIENĖ

Kai darai tai, kas esi...

• • •

Jolanta MOCKEVIČIENĖ

*Kokia graži ir galinga
komanda – vieningai
žaidžianti Lietuva*

• • •

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Zanavykas Baltijos jūros vėjų nugairintu veidu

Gražina JUODYTĖ

2012 m. kovą klaipėdiečiui žurnalistui, kraštotyrininkui, fotografui Bernardui Aleknavičiui įteikta Lietuvos Respublikos Vyriausybės kultūros ir meno premija už nuopelnus mūsų šalies kultūrai ir menui.

Puikiai įvaldžiusiam plunksną „Eltos“ korespondentui B. Aleknavičiui buvo per ankšta sovietinių spaudos dirvonų formuose. Apie karvių primilžius ar prikultas grūdų tonas jam buvo nuobodu rašyti. Apsisprendė fotografuoti.

Na, ir kas, kad vėl buvo „formatai“ – karvių melžėjos, kiaulių šėrėjos, mechanizatoriai ar melioratoriai. Maurodamas po išmaltus kolūkių vieškelius, o kartais labai tvarkingus asfaltuotus kelius jis dairėsi kaimų šviesuolių. Beje, jų rasdavo ir tarp melžėjų bei traktorininkų, su kuriais bendraudamas atsigaudavo. Grįžęs namo neskubėdavo, o ir dabar neskuba sėsti rašyti. Kai to imdavosi, jo skrebinama plunksna

darydavo stebuklus. Laikraščių redaktoriai, kuriems rūpėjo ne tik apie partiją ir jos planus dainuoti, su malonumu čiupdavo tuos rašinius ir jais džiugindavo savo skaitytojus.

Pažinčių ratas

Kad ir kur Bernardą nunešdavo redakcinės užduotys, jas atlikęs visada turėdavo ką applankyti. Ir tai būdavo neeilinės asmenybės. Kartą grįždamas iš Žemaitijos glūdumos B. Aleknavičius paprašė vairuotojo užsukti į Kadagynę. Tai kaimelis Kretingos pašonėje. Jame šviesaus atminimo prelatas Bronius Burneikis buvo išrausęs duobę, kurioje liejo varpus Kretingos bažnyčiai, o tikinčiųjų pastangomis atgavus už jų pačių surinktas lėšas pastatytą Marijos Taikos Karalienės bažnyčią – ir šiai. Prelatą aptiko paišinę, suodiną, bet laimingą – išlietas varpas nesuskilo. Kartu su dvasininku grįžo į Klaipėdą. O jau klebonijoje skaičiavo kunigo įvaldytus amatus: statybininkas, finansininkas,

Gražina Juodytė (g. 1946 04 26 Klaipėdoje) – žurnalistė, baigusi žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. Dirbo Joniškio laikraštyje „Tarybinis balsas“, Fotografijos meno draugijoje, žurnale „Naujos knygos“. 1977–2003 m. laikraščio „Tarybinė Klaipėda“, vėliau „Klaipėda“ korespondentė. 1992 m. stažavosi Norvegijos Baerum miesto redakcijoje, 1994 m. – Danijos regioniniame Horsensio dienraštyje. Nuo 2003 m. dirba dienraštyje „Vakarų ekspresas“. Už šiame leidinyje išspausdintą ir atskira knyga išleistą istorinių apybraižų ciklą „Klaipėdos akvarelės: namai ir žmonės“ pelnė Vinco Kudirkos premiją (2010 m.). 2010 m. pripažinta miesto šviesuole, 2011 m. – Metų žurnaliste.

Toliau tęsia minėtų istorinių apybraižų ciklą „Vakarų eksprese“, rengia spaudai trečią knygos „Klaipėdos akvarelės: namai ir žmonės“ dalį, dėsto tiriamosios žurnalistikos kursą Klaipėdos universiteto Komunikacijos katedros studentams.

Eimanto Chachlovo („Vakarų ekspresas“) nuotr.

2012-ųjų pavasaris. Gražina Juodytė ir Bernardas Aleknavičius

vairuotojas, šachmatininkas (būtent už Klaipėdos bažnyčios statybą kalėjiman pasodintas jis susirašinėjo su kitais šachmatininkais, lošdamas partijas; belošdamas su vienu partneriu iš Vokietijos kaupė žinias, kaip varpus lieti), žvejys, jau nekalbant apie visas dvasininko priedermes išmanyti ir psichologiją, ir filosofiją, ir literatūrą, nesikratyti ir ūkio darbų.

Kai dar mažai kas Lietuvoje žinojo apie Orvydų sodybą, Bernardas joje buvo dažnas svečias, prisijaukinęs vėliau pranciškonu tapusį Vilių.

Telšiuose pradėjus veikti kunigų seminarijai, jis turbūt pirmasis iš Lietuvos žurnalistų skubėjo įamžinti dėstytojų, klierikų ir pastato įmantrybių.

Kad ir kur jis vyktų, visada fotografuoja medines bažnyteles, pakelių kryžius, iš kurių vėliau gimsta nuotraukų albumai. Ir nuolat užsuka pas žmones, kurie jam įdomūs: tai pas šviesaus atminimo Pasaulio teisuole pripažintą Julytę iš Beržoro (netoli Platelių), tai pas Motiejaus Valančiaus muziejaus prižiūrėtoją, tai pas Bitėnų kaimo šviesuolius, sergstinčius spaustuvininko Martyno Jankaus atminimą. Visur – savas pažįstamų ratas. Ir Bernardas niekada apie žmogų nepuola rašyti kartą

pabendraves. Archyvus kaupia metų metais. Ir tik tada, kai žmogų visapusiškai pažįsta, išdrįsta sėsti rašyti.

Mažoji Lietuva

Kai daugeliui spaudos amatininkų Mažoji Lietuva tebuvo kažkoks istorinis mirazas, zanavykas B. Aleknavičius į faktus buvo taip giliai įklimpęs, kad jau sovietmečiu turėjo didelę dar Anapilin neiškeliausių mažlietuvių portretų kolekciją, o drauge – ir jų likimų aprašymų. Kadangi lietuvininkų šeimos nuoskaudų ir negandų patirdavo ne tik nuo vokiečių, sovietų, bet ir didlietuvių, jie būdavo (o ir dabar palikuonims to nestinga) labai atsargūs, vertindami sutiktą žmogų. Privalu užsitaruoti jų pasitikėjimą, kad mažlietuvis lietuvininkas ar jo palikuonis pradėtų bendrauti atvira siela. B. Aleknavičius šią privilegiją užsitarnavo. Kruopelė po kruopelės iš mažlietuvių rinko tėvų, senelių, o kartais ir protėvių girdėtas istorijas apie Vydūną, Ievą Simonaitytę, Martyną Jankų, Adomą Braką, Johaną Zembricką, Jurgį Zauerveiną, kitus. Na, ir, žinoma, apie lietuvių tautos pasididžiavimą – Martyną Mažvydą, Kristijoną Donelaitį. Surinkta

medžiaga, ikonografija gulė į gausias knygas ir fotoalbumus. Oi, kaip jie pravers ateities istorikams, kultūrologams, sociologams ir netgi politologams.

Nerealizuotas pedagogo talentas

Mums, studijavusiems žurnalistiką Vilniaus universitete, dėstytojai nuolat kartodavo, kad jie mūsų rašyti tikrai neišmokys. Tik gali nukreipti, iš ko ir kaip mokytis. O Bernardas daugeliui pradedančiųjų, tarp jų ir man, buvo pats puikiausias dėstytojas praktikoje. Ne, jis niekados nepamokslaudavo. Tik imdavo ir nusistebėdavo žurnalistais, kurie skambina telefonais, užuot nukulniavę kelis šimtus metrų patys pažiūrėti objekto. Važiuodamas į kokią įdomesnę vietą ar susiruošęs aplankyti šviesuolį kaimo glūdumoje, žurnalistikos atžalyno pasiteiraudavo, ar jiems nebūtų įdomu kartu važiuoti? Jeigu jo pasiūlymas atgarsio nesulaukdavo, nepuldavo įtikinėti, kokio lobio neapsiplunksnavęs žurnalistėlis neatkas. Ir tik tada, kai Bernardo ruoštas „materiolas“ būdavo išspausdinamas, dažnas jaunas žurnalistas suvokdavo, ką praradęs ir pražiopsojęs. Tai buvo pamokos be žodžių. Ir labai įtaigios.

Archyvas

Nors B. Aleknavičius per metus kartais išleidžia ir po kelias knygas, tačiau jo archyvuose – daugybė neišnaudotų ir nepanaudotų Klaipėdos, Klaipėdos krašto, taip pat ir didelės Žemaitijos dalies istorinių faktų, ikonografijos. Neseniai visą archyvą B. Aleknavičius padovanojo Ievos Simonaitytės bibliotekai. Paklaustas, ar nebuvo sunku skirtis su metais kaupu turtu, jis atsakė savotiškai: „Neseniai Klaipėdos dramos teatras man pasiūlė šiokių tokių „biznį“ už visų spektaklių, kuriuos fotografavau nuo 1964 m., nuotraukas. Pasakiau, kad atidaviau Ievos Simonaitytės bibliotekai, ir jomis teatralai gali naudotis nemokamai. Panašų sandėrį

su pačiais geriausiais ketinimais paremti mano senjorystę siūlė ir Jūrų muziejus. Tą vietą taip pat sistemingai fotografavau nuo pat statybų pradžios. Dabar kas nori, tas tegul lobiu naudojasi. Na, ir kas, jeigu pardavinėčiau? Man pensijos tikrai užtenka, nes poreikiai maistui ar komfortui – minimalūs. Bet aš esu ramus, kad tai, kam suėjo mano gyvenimas, niekur neprapuls. Ievos Simonaitytės biblioteka man jau perdavė trečią suregistruotų nuotraukų knygą. Kiekvienoje knygoje – beveik penki tūkstančiai prekybos ir žvejybos uostų plėtros istorijos, Klaipėdos statybų industrijos, meno ir kultūros įvykių Klaipėdoje fotografijų. Deja, ne viskas tilpo mano dvidešimt penkiose jau išleistose knygose“, – filosofiskai porino p. Bernardas.

Tai, kas laureato akimis verčiausia

Buvo smalsu ir įdomu pasiteirauti, ką už nuopelnus Lietuvai apdovanotas klaipėdietis, keliasdešimties knygų autorius pats labiausiai vertina. B. Aleknavičius net nesusimąstęs išpoškino: „Žvejų kaimelio kroniką“. Aš penkerius metus su Kukoliškių (kaimelis tarp Girulių ir Karklės – red. past.) žmonėmis, galima sakyti, kėliau ir guliausi, ženijausi ir vaikus gimdžiau, plaukiau į jūrą, džiaugiausi laimikiu, liūdėjau, kai žuvys „nėjo“, džiovinau tinklus“, – žurnalistinio priėjimo prie „objekto“ niuansų neslėpė p. Bernardas. Antruoju „numeriu“ jis įvardijo knygą „Donelaičio portretas“. Prie lietuvių tautos ažuolo jis gretinosi visą gyvenimą, graibstydamas kiekvieną smulkmeną, fotografuodamas kiekvieną akmenį ir plytą, prie kurios prisilietė ar tik spėjama, kad lietėsi Kristijonas Donelaitis. Jam skirtos net dvi laureato išleistos knygos. „Manau, jos bus didelė parama lituanistams, ugdantiems parinančias lietuvių tautos kartas“, – viliasi p. Bernardas. Na, ir trečioji paties laureato nurodyta vertybė – knyga „Žemaičių žemės rūpintojėliai“. Tuos rūpintojėlius, ypač kol jie buvo draudžiami arba geriausiu atveju nepageidautini,

Italų kalbininkas lituanistas
Pietro Dini kalbasi su Viliumi Orvydu

Virsmas

B. Aleknavičius fotografavo kone visą savo gyvenimą. Kur tik pamatydavo – tautodailininko ar skulptoriaus dirbtuvėje, pakelės koplyčioje ar bažnyčioje, pagaliau ir pažįstamų, draugų būstuose, visur – čekšt, čekšt fotoaparatu spragsėjo.

Ką Bernardas pamilo labiausiai?

Na, neslėpkime, kad vieni kitus ragindami būti objektyviais savo rašinių herojus pamilstame, kai kuriuos pasmerkiame (širdyje, ne rašiniuose, nes niekas neduoda mums tokios teisės...). Kitiems pajuntame netgi neapykantą, kai išsiaiškinam jų žmogiškąsias savybes, charakterių briaunas arba tiesiog bjaurumą su artimaisiais, bičiuliais ir pan. Rinkdamas medžiagą, fotografuodamas relikvijas B. Aleknavičius labai

Orvydų sodyba. Ekspedicijose dažna Bernardo palydovė – Antanina Aleknavičienė

priartėjo prie Martyno Mažvydo, Kristijono Donelaičio, Vydūno, Martyno Jankaus, Adomo Brako, Jurgio Zauerveino, Evės (jis užsispyrusiai laikosi pirminio, lietuvininkiško, vardo varianto) Simonaitytės ir kitų. Kuri asmenybė jį labiausiai sužavėjo, kurią pamilo visa širdimi? Ir vėl išpoškino nė nemirktelėjęs: „Donelaitis!“ Be kita ko, Bernardo iniciatyva jau kelis dešimtmečius kasmet sausio 1 d. 12 val. prie paminklo „Metų“ autoriui renkasi šiandieniai Klaipėdos šviesuoliai švęsti tautos ažuolo gimtadienio.

Kas yra meninė fotografija?

Prisimindama Bernardo darytą Viliaus Orvydo portretą tarp jo sutemptų akmenų su ramunėle rankose, pasiteiravau apie požiūrį į meninę ir reportažinę nuotrauką. Bernardas kaip kirviu nukirto: „Nesvarstau, kas yra meninė, o kas nemeninė fotografija. Man vertybė – fotografija, laiko dokumentas. Praėjus metams tai bus ir istorijos dokumentas.“ Besikalbant iš paslaptingo kambarėlio Bernardas atsitempė Vokietijoje išleistą storą knygą „Ostsee fahren im Kalten Krieg“. Joje – keturios Bernardo fotografijos, darytos tarptautinės perkėlos Klaipėda–Mukranas statybos pradžioje. „Juk šitos perkėlos tiek Klaipėdoje, tiek Demokratinės Vokietijos uoste Mukrane buvo statomos ne taikos, o karo tikslais“, – pažymėjo Bernardas didžiudamasis, kad jis – vienas iš nedaugelio Lietuvos žurnalistų, išsaugojęs tuos negatyvus. Kiekvienam savo: Romualdui Rakauskui – gamtos ir žmonių žydėjimas, Rimantui Dichavičiui – moters formos akiai paganyti. B. Aleknavičiui fotografija – įrankis istorijai fiksuoti. Pačiais įvairiausiai jos pasireiškimais. Kitaip tariant, jo stiprybė – dokumentinė fotografija.

Iš premijų košės nevirsi...

B. Aleknavičius buvo pirmasis vos nepriklausomybę atgavusios Lietuvos garbingos Vinco Kudirkos premijos laureatas 1990 m.

Ketvirtadalį premijos jis skyrė blokados fondui. 1997-aisiais, kai buvo švenčiamos Ievos Simonaitytės 100-osios metinės, jos vardo premija skirta taip pat B. Aleknavičiui. Netrukus Aleknavičių Bernarduką, gimusį Šakių apskrities Lekėčių kaime, užklupo ir Zanavykų kultūros premija, ir netgi Šakių Garbės piliečio vardas, nes jis, dirbdamas pamario, pajūrio kraštuose ir Žemaitijoje, niekada nepamiršdavo, iš kur kojos dygusios – parengė ir išleido „Lekėčių sakmės“. Pagal jas vietiniai teatralai buvo pastatę spektaklį „Turgaus diena“. „Taip ir dramaturgu tapau“, – šmaikštuoja Bernardas. O 2012 m. – aukščiausias Bernardo biografijoje pripažinimas – Lietuvos Respublikos Vyriausybės kultūros ir meno premija už nuopelnus Lietuvos kultūrai ir menui. Šakių bendruomenės teikimu ši premija paskirta už paskutiniųjų penkerių metų leidybą. Ir vėl dalelę premijos Bernardas ketina skirti Šv. Pranciškaus dvasinės paramos centro statybai, kuris auga brolių pranciškonų iniciatyva ir rūpesčiu. Tam kasmet gegužės mėnesį rengiami „Vilties bėgimai“, į kuriuos sueina, suvažiuoja ne tik Klaipėdos krašto, Žemaitijos kaimų ir miestelių žmonės, bet ir Vilniaus bei laikinosios sostinės jaunimas nesibodi dalyvauti. Kasmet sulaukiama ir bėgikų iš užsienio kraštų. Tegul vienetai, bet suvokiantys, kaip plinta onkologinės ligos ir kaip tokio dvasinės paramos centro reikia ne tik susirgusiems, bet ir jų artimiesiems, išgirdusiems diagnozę. Tai tikrai suvokia Antanina ir Bernardas Aleknavičiai.

Ateities planų – begalės

Kadaise mačiau, kaip atradėjo azartu blizgėjo Bernardo akys, kai jis rengė knygą apie Vydūną. Dabar jo akys taip pat žvilga, kai rodo trilogijos trečiosios dalies variantą „Sugrįžtantys iš praeities“. Joje – net 700 pačių įvairiausių profesijų ir amatų žmonių portretų. Galimybės išvysti šviesą laukia dar kelios – „Gyvenimas

*Motinystė. Prie Regimanto Midvikio skulptūros
Klaipėdos gimdymo namuose*

pasakoje“ (galima sakyti, nidiškio menininko Eduardo Jonušo gyvenimo saktmė fotografijose), „Gyvenimas tarp šišioniškių“ ir dėliojamos „Per Lietuvą Nemunas teka“ bei „Rūpintojėli, nepalik mūsų“. „Kol jos čia dėliojamos, jos mano. Kai išleidžiamos, jos gyvena jau visai kitą gyvenimą, man nebepriklausantį. Todėl knygų rengimas spaudai man kur kas įdomesnis procesas, nei vėlesnis jų gyvavimas. Jau kitų žmonių rankose, protuose ir širdyse“, – sako Bernardas. Jis tiesiog jaučiasi padaręs savo darbą, kurio niekas kitas nebūtų padaręs. O tų darbų vertė metams bėgant tik augs, nes Klaipėdos krašto žmonėms, kaip ir Šakių zanavykams, vis svarbesnės identiteto paieškos. Ir jos

būtų labai sunkios be išsamių B. Aleknavičiaus tyrinėjimų, užfiksuotų akimirkų, o kartais tik nuorodų, kuria kryptimi to taip trokštamo dalyko – identiteto – ieškoti.

Mūzos paunksnėje

Kiekvienas kūrėjas turi savąjį mūžą. Per gyvenimą B. Aleknavičių ištikimai lydi jojo moteris – Antanina. Pedagogė ir namų židinio kurstytoja. Tai ji valo ir tvarko kukliai apstatytą butuką „chruščiovkėje“, tai ji rūpinasi, kad Bernardas laiku išgertų vaistų, pavalgytų ir pailsėtų. O visa kita – jau ne jos valioje. Sutuoktiniai, netrukus švęsiantys 55-ąsias vedybų metines, kartais ohohoho kaip susikabina dėl gyvenimo reiškinių vertinimo ar vidinių nuostatų. Kai toks „susikabinimas“ įvyko ir mano akivaizdoje, ponina Antanina nusišypsojo: „Vis dar šlifuojame savo charakterių aštriuosius kampus.“ Beje, nesutarimų buvo kilę ir dėl to, kur Antanina su Bernardu norėtų atgulti amžinojo poilsio. Sūnus – Vilniuje, anūkėlius kažin kur nuves gyvenimo keliai. Na, netinka jiedviem Klaipėdos kapinės. Antanina – nuo Biržų. Norėtų grįžti prie savo šaknų. Bernardas – nuo Šakių, norėtų į Lekėčius. Na, kaip dabar pora ims ir išsiskirs lemtingąją valandą. Po ilgų svarstymų vis dėlto priėmė abiem patinkantį sprendimą. Kaip ir visais kitais gyvenimo atvejais nutikdavo. O tai ir yra menas ne tik kurti, bet ir gyventi kartais tokią sudėtingą, o kartais tokią paprastą gyvenimą. Nesvarbu kur – Biržuose, Šakiuose, Klaipėdoje ar kad ir pasaulio megapoliuose. Svarbu rasti savo vietą po saule ir daryti tai, ko nedaro ir niekada nepadarys kiti.

Kai darai tai, kas esi...

Jūratė SOBUTIENĖ

2012 m. Lietuvos žurnalistų sąjungos ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos įsteigta dr. Vinco Kudirkos premija atiteko žurnalistei Ingai Berulienei ir režisieriui Justinui Lingiui už 2011 m. sukurtas dokumentines apybraižas „Dr. Jonas Šliūpas“ ir „Dr. Jonas Basanavičius“.

Gegužės pradžioje, kai žiedų žvakės uždegti ruošiasi kaštonai, o alyvos dar tik žada kvapų svaigulį, švenčiame Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną. Žurnalistų bendruomenė ją tarsi įprasmina dr. Vinco Kudirkos premijos įteikimo ceremonija. Šiomet ši premija įteikta dvidešimt pirmąjį kartą.

Filme „Dr. Jonas Šliūpas“ nacionalinio išsižadavimo judėjimo dalyvio, aušrininko J. Šliūpo veiklą vertina filosofai ir istorikai: kaip šiandien J. Šliūpo idėjos atrodytų Europai, kokias pamokas reikėtų išmokti. Paradoksalu, kad apie kitos apybraižos („Dr. Jonas Basanavičius“) herojų – intelektualą J. Basanavičių, Lietuvos valstybingumui, tautiniam identitetui itin svarbią asmenybę, per dvidešimt Lietuvos nepriklausomybės metų nebuvo sukurta jokio filmo. Filmo autoriai surinko unikalios istorinės medžiagos, J. Basanavičiaus palikimo pėdsakus fiksavo ir Bulgarijoje.

I. Berulienei ir J. Lingiui šie metai dosnūs apdovanojimų: už tautinės savimonės stiprinimą ir ugdymą, istorinės atminties puoselėjimą įteikta V. Kudirkos premija, kultūrinių laidų ir laidų vaikams konkurse „Pragiedruliai“ laidai „Partizanų spauda“ (iš ciklo „Spaudos kelias“) skirtas specialus prizas už geriausią scenarijų, šiomet pas juos atskrido ir „Sidabrinė gervė“ – filmas „Ledo vaikai“ (prodiuseris Algirdas Žvinakevičius) pripažintas geriausiu televizijos filmų kategorijoje.

Šiuo metu Lietuvos nacionaliniame muziejuje dirbančių I. Berulienės ir J. Lingio kūrybinis duetas skaičiuoja jau septintus metus. Beje, ir iki tol jie abu buvo neabejingi istorinei tematikai. Talentingai, patrauklia forma pateikti filmai, televizijos laidos atverčia nežinomus Lietuvos istorijos puslapius, atskleidžia netikėtus aspektus, fiksuoja kultūros paveldo objektus. Autorių darbų sąrašas išpūdingas, užtektų kelioms kūrybinėms komandoms: dokumentinį filmą „Nuskendęs

Jūratė Sobutienė (g. 1967 12 04 Šiauliuose) – žurnalistė. 1990 m. Vilniaus universitete baigė žurnalistikos, 2000 m. – teisės magistro studijas. LŽS narė, LŽS Šiaulių skyriaus pirmininkė. Dirbo Šiaulių apskrities televizijoje laidų redaktore, programos vadove, savaitraštyje „Šiauliai plius“ vyriausiąja redaktore. Konkursų „Žiniasklaida prieš korupciją“ (2008), „Nmedia 2009“ nugalėtoja, „Euro Medija 2011“ laureatė.

Aurelijos Arlauskienės nuotr.

Laidų ciklai, dokumentiniai filmai istorinėmis, kultūros paveldo temomis – žurnalistės Ingos Berulienės ir režisieriaus Justino Lingio darbų sąrašas įspūdingas. V. Kudirkos premija jiems įteikta už dokumentines apybraižas „Dr. Jonas Šliūpas“ ir „Dr. Jonas Basanavičius“

pasaulis“ apie povandeninę archeologiją pratęsė TV laidų ciklas „Nepažintas pasaulis“ apie pajūrio paveldą, prie jūrinės temos sugrįžta TV laidų cikle „Burlaivių pėdsakais“, tarptautinio projekto „Lagomar“ rezultatas – dokumentinis filmas „Raktas į ateitį“ apie tris įlankas (Kuršių marios, Vyslos ir Ščecino įlanka), romantizuota istorija perteikta dokumentiniame filme „Platelių dvaro paslaptys“, sukurti dokumentiniai istoriniai filmai „1918 metų Vasario 16-osios Akto signatarai“, „Dr. V. Kudirka. Pasijutau lietuviu esąs“, TV laidų ciklai „Pokalbiai signatarų namuose“, „Prancūzmečio ženklai Lietuvoje“, „Europos tautų istorija Klaipėdos krašte“, „Vileišiada. Šeimos ir valstybės istorija“, „Vladas Drėma ir Vilnius“, TV laidų ciklas „Dingusios civilizacijos“.

Inga Berulienė apie save

Kaip ir daugelis žurnalistų, pradėjau nuo įvairių temų. Pradžia buvo Lietuvos radijo rytmetinėje laidoje. Siužetų temų diapazonas platus – nuo politikos iki kultūros. Vėliau rengiau laidą šeimai, po to pabandžiau darbo televizijoje specifiką. Penkerius metus pasėdėjusi su moksleiviais „Ant palangės“ supratau, kad

reikia keistis. Atsisveikinusi su televizija išėjau į Kultūros paveldo centrą išbandyti tada dar naujos atstovo spaudai pareigybės. Darbas patiko, kaip žurnalistė čia radau naujų temų. Kuo toliau į mišką, tuo daugiau atradimų... Kai Lietuvos radijo programų direktorei Guodai Litvaitienei pasisiūliau rengti laidas kultūros paveldo tema, ji suabejojo, ar nebus sudėtinga kiekvieną savaitę parengti po laidą? Kaip bus, tiksliai nežinojau ir aš, o dabar tos dvejonės kelia šypseną: temų – nors vežimu vežk, tik sukis. Akiratis gerokai prasiplėtė su istoriku Alfredu Bumblausku padirbėjus TV laidoje „Amžių šešėliuose“ – kultūros paveldo objektai atgulė į tam tikrus istorinius laikmečius, tapo dar įdomiau. Baltų dėmių, neatverstų istorinių klodų yra tikrai labai daug, gal tik norinčių tuo domėtis trūksta.

Justinas Lingys apie save

Gimiau Žemaitijos kalvomis apsuptoje Plungėje. Vaikystė prabėgo bežaidžiant ir meškeriojant Babrungo upės kilpose. Mokslų teko ragauti ne tik Plungės, bet ir Vilniaus, Kauno, Lodzės, Varšuvos, Amsterdamo, Borholmo, Europos kino akademijos auditorijose ir

studijose. Išėjęs į platųjį pasaulį susitikau su nuostabiais žmonėmis, kurių nueitas gyvenimo kelias tapo pavyzdžiu ir siekiamybe man susidūrus su kasdienybės sunkumais ir išbandymais.

Vinco Kudirkos premija – svarbiausias Lietuvos žurnalistų apdovanojimas. Ji skiriama už brandžius humanistines ir etines vertybes bei pilietinės, patriotinės visuomenės ugdymo prioritetus puoselėjančius bei valstybingumą stiprinančius darbus. Ką ji Jums reiškia?

Inga. Man asmeniškai ši premija labai svarbi. Baigdama studijas pasirinkau diplominio darbo temą „V. Kudirkos publicistika“. Nemažai valandų teko praleisti Mokslų akademijos, M. Mažvydo bibliotekose skaitant varpininkų ir paties V. Kudirkos redaguotus leidinius.

Taip susiklostė aplinkybės, kad 2008 m. drauge su diplominio darbo vadovu Andriumi Vaišniu (VU Komunikacijos fakulteto dekanas) sumąstėme kurti dokumentinį filmą „Dr. Vincas Kudirka“. Filmavimo metu papildėme mokslinę tiriamąją medžiagą – vykome į Varšuvą, darbavomės archyvuose.

V. Kudirka daro įspūdį savo pasiaukojimu, aiškiu savo misijos gyvenime suvokimu ir begaliniu darbštumu. Tikras idealas triūsiantiems žurnalistikos baruose.

Naujos galimybės kurti istorinius siužetus atsivėrė pradėjus dirbti Lietuvos nacionaliniame muziejuje, kai kuriuos projektus (ir tuos, už kuriuos gauta premija) inicijavo direktorė Birutė Kulnytė.

Justinas. Premijos, kad ir kokios jos būtų, didelės ar mažos, ir yra tas paliudijimas, jog darbas, kurį darai iš širdies, yra kažkam reikalingas. O jei tas darbas dar vainikuojamas koku nors titulu, labai smagu. Kartais pagalvoju: ar apdovanojimai, titulai ką nors keičia? Galiu pasakyti – taip. Pirmiausia verčia susimąstyti ne tik apie nuveiktus darbus, bet ir apie ateities perspektyvas ir darbų kryptis.

Už savo darbus esate gavę ne vieną apdovanojimą. Paskutinis jų – „Sidabrinė gervė“ už geriausią televizijos filmą „Ledo vaikai“. Jūsų darbai – šviečiamojo, kultūrinio pobūdžio, atspindintys tam tikrą istorinį laikmetį, Lietuvai svarbų reiškinį. Bet ar nesijaučiate reitingų besivaikančios komercinės žiniasklaidos užribyje, kad esate savotiškos baltos varnos, nes pasirinkote ne pigų populiarumą, bet prisiėmėte aiškinamąją, kultūrinę misiją?

Inga. Kai dalyvauji konkurse „Pragiedruliai“ ir pamatai kolegų darbus iš visos Lietuvos, tai supranti, kad tų baltų varnų – nemažas būrys. Visų šių kūrėjų darbus surinkus į vieną televizijos kanalą būtų puiki alternatyva komercinių televizijų programų išskankintiems žmonėms. Kai kuriame savo nekomercinius siužetus, bendraujame su nuostabiais žmonėmis, neskaičiuojančiais savo laiko, visomis išgalėmis gerais darbais turtinančiais aplinką, gerbiančiais istorinę atmintį ir papročius. Lietuvoje yra ne viena, vartotojiška, visuomenė, tik ne visi turi galimybes pažinti gerąsias mūsų tautos savybes.

Justinas. Tuščios vietos pasaulyje nebūna. Kažkam reikia daryti ir nekomercinius, nepopuliarius darbus. Taip buvo visais laikais. Prisiminkime pokario partizanus, jų veiklą. Jie puikiai žinojo, ką daro ir kas jų laukia, bet darė. Jų darbu ir pastangomis tautos laisvės ir orumo dvasios įkvėpė ne vienas, stovėjęs prie Seimo ar TV bokšto sausio 13-osios naktį. Besirūpinančių tautos, savo krašto, šeimos ar gimtosios kalbos ateitimi Lietuvoje tikrai dar yra. Matydami prasmingus jų darbus ir pastangas mes taip pat savo darbais norime būti solidarūs su jais.

Kokias tendencijas išvelgiate dabartinėje žiniasklaidoje, kurią jau sunku bepriskirti žurnalistikai? LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius išsakė mintį, kad iš savo profesijos dauguma padorių žurnalistų nebepragyvena, kad kaip V. Kudirkos, J. Basanavičiaus laikais žmonės šviečia kitų profesijų atstovai:

didžiausi Lietuvos šviesuoliai buvo gydytojai, teisininkai. Tai, ką daro komercinių žiniasklaidos priemonių atstovai, sunku pavadinti žurnalistika. Ar sutinkate su tokia nuomone?

Inga. Deja, tenka apgailestauti, kad iš tiesų žurnalistai nebegali atlikti savo misijos, nes tapo verslo magnatų įrankiais. Kadangi už komunalines paslaugas reikia mokėti kiekvieną mėnesį, tai dalis kolegų, gal neturintys kito pasirinkimo, darbuojasi prasiilenkdami su žurnalistų etika ir savo sąžine. Vis dėlto manau, kad dauguma žurnalistų norėtų dirbti, užsidirbti ir jausti satisfakciją dėl to, ką sukūrė.

Justinas. Pats žodis „žiniasklaida“ reiškia žinios, žodžio sklaidą, o kokią žinią norime paskleisti, priklauso nuo to, kas ją skleidžia ir ko siekiama tą žinią paskleidus.

Kiekvienas renkamės, kokioje pusėje esame ir su kuo einame. Bet ar visi turime jėgų, sveikatos, noro ir ryžto eiti pasirinktu keliu? Dėl žiniasklaidos ateities nereikėtų labai dejuoti. Ji iš niekur savaime neatsiranda, ją patys kuriame. Patys kontroliuojame, ugdome, patys esame už ją atsakingi.

Šiuolaikinėje žiniasklaidoje dirba daug neprofesionalų. Ar reikalingos profesinės studijos (žurnalistikos, režisūros)? O gal jos tik deda „šampus“, išspaudžia į šablonus, niveliuoja nestandartinį mąstymą?

Inga. Kaip tik šiuo metu pasigendu to profesionalumo, kuris auginamas ilgus metus ant studijų laikais įgytų žinių. Žiniasklaidoje nemažai dirba žmonių, nieko bendro neturinčių su žurnalistika, tad akis bado jų neprofesionalumas, kuris, deja, tenkina žiniasklaidos priemonių savininkus. Neturintį kvalifikacijos samdyti pigiau nei tą, kuris sau ir kitiems kelia kokybės karteles.

Justinas. Visose srityse šiandien dirba neprofesionalai. Pradėkime nuo valstybės valdymo. Pažiūrėję į bet kurios valstybės valdymo ir kūrimo istoriją matome, kas atsitinka, kai

šalį pradeda valdyti marginalai, neturintys atsakomybės, sąžinės, žmogiškumo supratimo. Šaltkalvis, suvirintojas ar jūreivis-motoristas turėtų užsiimti tuo, ką iš tiesų geba. Pasaulis dabar yra toks tik todėl, kad avis yra avimi, erelis – ereliu, o parazitas – parazitu. Jei jie susikeistų savo atliekamomis funkcijomis, ar tai būtų normalu?

Inga, Tavo vyras – archeologas, tačiau pasuko į verslą. Archeologijos, tik žurnalistikoje, ėmeisi ir Tu. Kodėl – įdomesnė praeitis nei dabartis?

Matyt, istoriniai dalykai man buvo įaugę į pasąmonę, kad net vyrą rinkausi iš tos aplinkos. Na, o jeigu rimtai, tai man praeitis yra be galo įdomi, nes joje užkoduota mūsų ateitis – tik reikia žinoti, kas ten buvo, kaip ten vyko. Viskas vystosi spirale, kartojasi. Istoriniai lūžiai vyksta tada, kai keičiasi pasaulėžiūros, moralinės vertybės. Gal todėl ir mūsų karta, išgyvenusi epochų kaitą, kartais jaučiasi kaip prie sudužusios geldos, nes per paskutinį dvidešimtmetį dar nesusiformavo aiškūs naujai atsikuriančios tautos gyvavimo orientyrai. O štai žvilgtelėję į pirmosios Respublikos kūrimosi laikmetį gautume labai aiškius atsakymus, kaip galėtume elgtis, į ką lygiuotis. Prisiminiau dar tokį epizodą – didysis Europos užkariautojas Napoleonas prieš pradėdamas žygį visada pasidomėdavo tos šalies, kurią ruošiasi nukariauti, istorija, užsakydavo mokslininkų studijas, kad įvertintų šalies tradicijas, mentalitetą, ir tik tada kurdavo strategijas, kaip ją užkariavus išlaikyti savo priklausomybėje. Tad jeigu priešas gerbia tavo istoriją ir vertina kaip rimtą informacijos šaltinį, tai kaip mes patys galėtume priimti savo istoriją?

Justinas. Praeitis įdomi tuo, kad iš jos galima pasimokyti ir sužinoti, kas mes esame. Praeityje yra ne vien tik skaudžios ir karčios patirtys, bet ir tiek daug išminties, grožio, kūrybiškumo, kad galima tuo pasidžiaugti ir priitaikyti kuriant ateitį.

Esate kūrybinė komanda. Ar nebūna ginčų, skirtingų nuomonių? Kaip pasidalijate darbus?

Inga. Justinas mąsto vaizdais, aš – tekstais, siužetais. Kad tai harmoningai susidėliotų, matyt, reikia panašios pasaulėžiūros, vertybių sistemos, bendro pojūčio. Aišku, ne visada nuomonės sutampa, bet ne visada juk ir žinai, kas geriausiai tiktų žiūrovui.

Justinas. TV laidų, dokumentinių filmų kūrimas – kolektyvinis darbas. Kai kiekvienas atlieka savo darbą sąžiningai ir su meile, lieka vietos ir kitiems pasireikšti. Dvi galvos geriau nei viena, o trys – geriau nei dvi. Prie filmo karštais susirenka ir 50–60 kūrybingų galvų. Jei jos mąsto ir kuria viena kryptimi – greitai matomi teigiami rezultatai, jei kiekviena sau – taip pat greitai. Kol kas mano ir Ingos kryptys sutampa.

Televizijoje, kine labai svarbus vaizdas. Tačiau Jūsų filmai, laidos pasižymi įdomiais, kūrybiškais tekstais. Ar šiuolaikinėje žurnalistikoje nyksta vaizdinga kalba? O gal ji nebesvarbi?

Inga. Kalba yra labai svarbi, bet tai supranti tik laikui bėgant. Kuo daugiau eksperimentuoji, ieškai tikslesnio pasakymo, žodžio paprastumo, lengvumo, tuo labiau gerbi žodį, jauti atsakomybę dėl to, kaip jis nuskambės, ar suteiks tą emocinį ir informacinį krūvį, kurio reikia. Kita didžiulė atsakomybė (truputį įlindus į istorikų „daržą“) – ar tiksli istorinė informacija, ar patikimi šaltiniai, kaip interpretuoti vieną ar kitą faktą. Istorija nėra vienalytė, nuo tavo atrankos priklauso, kokioje šviesoje bus pateiktas vienas ar kitas istorinis įvykis, reiškiny, asmenybė.

Justinas. Kokia kalba kalbėsi su žmogumi, tokia kalba ir iš jo gausi atsakymą. Kiekvienam malonu išgirsti šiltą, draugišką ir išmintingą žodį. Niekam nereikia agresyvių, tuščių žodžių. Lietuvių kalba, turinti storiausią pasaulyje žodyną, tikrai leidžia kūrėjams parinkti tokius žodžius, kurie perteikia jų mintis ir jausmus.

Jūsų nagrinėjamos temos – dažnai nepalietos, neaprašytos. Labai įdomi Jūsų darbų kryptis apie Lietuvą, kaip jūrinę valstybę, povandeninę archeologiją, lietuvių piratų pėdsakų paieškas. Kaip kilo toks sumanymas, ką patys sau atradote?

Inga. Mūsų bendro darbo su Justinu pradžia ir buvo kelionės – nepažinto lietuviško paveldo paieškos. Tai labai intriguoja, nes, pavyzdžiui, aptikę kuršių vikingų gyvenvietes Gotlando saloje jautėmės tikri atradėjai. Tas pažinimo džiaugsmas yra be galo nuostabus. Draugystė su tos srities profesionalais, povandeninės archeologijos pradininkais Lietuvoje – Klaipėdos universiteto specialistais – padėjo ne tik pagarsinti tai, ko nebuvo įvardiję žemyno gyventojai, bet ir užsikrėtėme poreikiu keliauti vandeniu, matyti Lietuvos istoriją platesniame Baltijos jūros regiono kontekste.

Justinas. Atvirumas naujovėms, smalsumas, tolerancija skirtingoms temoms ir jų interpretacijoms leidžia išplėsti ne tik nagrinjamų temų lauką, bet ir padeda susipažinti su labai įvairiais žmonėmis, skirtingai mąstančiais, vertinančiais ir suprantančiais visa, kas vyksta aplink. Lieka tik nutilti ir išiklausyti, ką jie kalba, kuo jie gyvena, ką mąsto ir jaučia, o tada atsiveria nauji pasauliai.

Kokie nauji darbai Jūsų laukia?

Šiais metais parengsime TV laidų ciklą „Lietuvos fotografijos istorija arba istorija fotografijoje“, taip pat laidų ciklą, skirtą krikščionybės pradžiai Lietuvoje „Misijos Baltijos jūros regione“. Pratęsdami nacionalinio atgimimo tematiką jau parengėme dokumentinį siužetą apie kalbininką Joną Jablonskį, taip pat dokumentinę apybraižą „Vasario 16-osios akto signatarai – diplomatai“.

Justinas. Jokie darbai manęs nelaukia. Aš pats einu jų ieškodamas, juos pasitikdamas su džiaugsmu ir meile, su nerimu, atsakomybe, su kūrybiniu virpuliu ir nežinia, su vidiniu ir profesiniu pasitikėjimu, nes aš darau tai, kas aš esu.

Kokia graži ir galinga komanda – vieningai žaidžianti Lietuva

Lietuvos žurnalistų sąjungos ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos Vytauto Gedgaudo premija pirmą kartą skirta sporto žurnalistei – ilgametei „Sporto“ laikraščio darbuotojai Marytei Marcinkevičiūtei, rašančiai dar ir portalui www.sportas.info bei žurnalui „Olimpinė panorama“. Premija skirta už knygą „Valdas Adamkus – sporto žmogus“.

Jolanta MOCKEVIČIENĖ

Knyga, apgaubta jubiliejais

Premijuota knyga suvedė trijų kartų sporto žmones. Premijos steigėjas Vytautas Gedgaudas – ne tik vienas iškiliausių lietuvių išeivijos žurnalistų, „Dirvos“ vyr. redaktorius, kultūros veikėjas, bet ir didelis buriavimo entuziastas, jachtos „Žalčių karalienė“, 1937 m. laimėjusios lenktynes aplink Gotlando salą, įgulos narys; Valdas Adamkus – dvi kadencijas baigęs Lietuvos Respublikos Prezidentas, o praeityje – puikus lengvaatletis, Lietuvos 100 m bėgimo rekordininkas, 1948 m. Europos pavergtųjų tautų

olimpiados dukart čempionas ir dviejų sidabro medalių laimėtojas; knygos autorė Marytė Marcinkevičiūtė praeityje – įvairaus amžiaus grupių daugkartinė Lietuvos lengvosios atletikos čempionė bei medalininkė.

Knyga „Valdas Adamkus – sporto žmogus“ apgaubta jubiliejais ir sukaktimis. Dienos šviesą ji išvydo 2011 m. (balandžio 1 d.!) ir buvo dedikuota Prezidento 85-erių metų jubiliejui bei Almos ir Valdo Adamkų vedybinio gyvenimo 60-mečiui paminėti. Tais pačiais metais balandžio mėnesį knygos autorė irgi minėjo savo

Jolanta Mockevičienė gimė 1973 m. Alytuje, o dabar gyvena Vilniuje. Sovietmečiu baigė Vilniaus lengvosios pramonės technikumą. Laisvalaikiu domisi sportu, poezija ir žurnalistika. Rašo į įvairius internetinius portalus. Mėgstamiausia tema – Lietuvos sportinis gyvenimas. Svajoja parašyti knygą apie garsius mūsų šalies sportininkus, kurie, baigę sportinę karjerą, pradeda naują gyvenimo tarpsnį, prie kurio nėra lengva adaptuotis.

65-erių metų sukaktį. Pagaliau 2012-aisiais sukanka 100 metų, kai gimė Vytautas Gedgaudas, ir jo vardo premija paskirta žmogui, net 45-erius metus paskyrusiam sporto žurnalistikai.

Taigi V. Gedgaudo premijos laureatai į savo gretas priėmė sporto žurnalistę. Kaip teigė konkurso komisijos pirmininkė Angelina Liaudanskienė, tai išskirtinis atvejis. Tačiau kodėl išskirtinis, paklaustų knygos autorė. Juk knygos herojus V. Adamkus visa savo esybe puikiai įrodo, kad sportas – tai ne vien rezultatai, pergalės ir pralaimėjimai, bet ir valstybės garsinimas, tautos ir valstybės politinio, kultūrinio, dvasinio gyvenimo dalis, mūsų istorija, dabartis ir ateitis. Prezidentas per susitikimus nuolat pabrėžia, jog jis norėtų, kad jaunimas, perskaitęs šią knygą, suprastų, jog norint, dirbant, siekiant galima kažką nuveikti, palikti ateities kartoms.

Dar savo pratarmėje Prezidentas pripažino, kad šią knygą palydėjo su viltimi, jog skaitytojas joje ras ne tik įdomių istorijos detalių ir faktų, bet ir dar kartą įsitikins, kokia graži ir kokia galinga komanda – vieningai žaidžianti Lietuva.

Išsipildžiusi svajonė

Parašyti knygą apie šalies vadovą – daugelio žurnalistų svajonė. Vertinti Prezidento darbą, kritikuoti ar girti, išsakyti savo nuomonę – įprastas dalykas. Tačiau su Prezidentu pasinerti į sporto gelmes, aprašyti jo visuomeninę veiklą, priversti prisiminti tai, kas jo gyvenime įvyko prieš 60–70 metų, – nėra paprasta. Tačiau M. Marcinkevičiūtei, manau, pavyko, ir ji tuo pagrįstai gali didžiuotis.

Knygoje autorė argumentuotai atskleidė, kad Prezidentas pasiekė puikių sporto rezultatų, kuriais jis iki šiol džiaugiasi, o kai kuriais ir didžiuojasi. Tačiau įdomiausi jam ir knygos autorei liko sporto, tiesiogiai liudijusio Lietuvos istorijos raidą ir permainas, atsiminimai.

Prezidentui buvo brangu viskas, ko negalima išbraukti iš lietuvių tautos istorijos – užfiksuota daug įdomių jo gyvenimo faktų, skaitytojai su pažindinti su visai kitu V. Adamkumi.

„Nenorėjau knygos apie save, deja, manęs niekas neklausė, – knygos pristatyme juokavo V. Adamkus. – Kalbant rimtai, randu daug paralelių tarp mūsų valstybės kūrimosi ir sporto vystymosi. Gaila, tačiau, palyginus pastaruosius dvidešimt atkurtos nepriklausomybės metų ir du tarpukario Lietuvos istorijos dešimtmečius, reikia pripažinti, kad anuomet buvo padaryta daugiau.“

Tai nebuvo spontaniškas knygos autorės darbas. Ėmė ir sugalvojo – taip nebuvo. Pagaliau ir kadenciją baigęs mūsų šalies vadovas ne kiekvienam žurnalistui buvo linkęs atverti širdį, prisiminti savo sunkų gyvenimą jaunystėje, ištarti žodžius, jog, siekiant išgyventi, netgi šiukšlių kontaineriuose teko pasirausti, kad iš pradžių gyvenimas Amerikoje jam buvo tikra katorga – neapsakomai ilgėjosi Lietuvos ir, jeigu ne vandenynas, rodos, pėsčias būtų galėjęs pasiekti Europą.

Reikėjo įgyti Prezidento pasitikėjimą. Darbui rengtasi jau seniai, kai tikrai V. Adamkus kandidatavo tapti Lietuvos Respublikos Prezidentu. Viskas, kas tada buvo užrašyta, įrašyta į diktofoną, neišmesta į šiukšlių dėžę, neištrinta. Tiesa, buvo kiek bangu sėstis prie vieno stalo su Prezidentu. Lėmė knygos autorės sukauptas didelis patyrimas dirbant „Sporto“ redakcijoje, jau parašytos aštuonios knygos.

Knygos praturtina autorę

Savo pirmąją knygą (1997 m.) M. Marcinkevičiūtė paskyrė įžymiajam Lietuvos vyrų krepšinio rinktinės vyr. treneriui Vladui Garastui, antrąją (1998 m.) – „Mes nepėsti – mes važiuoti“ – mūsų šauniesiems Lietuvos dviračių sporto meistrams, trečiąją (2003 m.) – „Panevėžio sportas“ – Panevėžio bendruomenei,

Jo Ekscelencija Prezidentas Valdas Adamkus ir žurnalistė Marytė Marcinkevičiūtė

ketvirtąją (2005 m.) – „Alytaus sportas“ – Alytaus bendruomenei, penktąją (2006 m.) – „Ignalinos sportas ir turizmas“ – Ignalinos bendruomenei, šeštąją (2008 m.) – „Būti reikalingam žmonėms“ – įžymiam Lietuvos sporto vadovui Vytui Nėniui, septintąją (2009 m.) – „Alytus. Sporto istorija“ – Alytaus bendruomenei ir aštuntąją (irgi 2009 m.) – „Lietuvos tinklinis“ – įžymiesiems Lietuvos tinklinio meistrams.

Tačiau daugiausia širdies įdėta į dešimtąją, sulaukusią gražaus įvertinimo. Didelį patyrimą turinti žurnalistė ėmėsi visos atsakomybės – dirbo su rėmėjais, iš daugybės nuotraukų atrinko 400, joms rašė parašus, gerus porą mėnesių kiekvieną dieną važinėjo į „Homo liber“ leidyklą ir po 4–5 dienas sėdėjo prie maketo, diskutavo su maketuotoju ir rasdavo patį geriausią sprendimą.

Dabar knygoms rašyti skirti visi M. Marcinkevičiūtės savaitgaliai. Knygos ją praturtina, „atšviežina“, suteikia stiprybės. Jos nuoširdus triušas neliko nepastebėtas. 2006 m. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu už nuopelnus Lietuvos Respublikai ir už Lietuvos vardo įtvirtinimą pasaulyje M. Marcinkevičiūtė apdovanota ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi, Lietuvos tautinio olimpinio komiteto Aukso žvaigžde, Kūno kultūros ir sporto departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės – Sporto garbės kryžiumi. 2011 m. už nuopelnus Lietuvos sportui jai įteiktas Sporto garbės Komandoro ženklas, „Žalgirio“ garbės ženklas, taip pat M. Marcinkevičiūtė apdovanota įvairiais Vilniaus savivaldybės apdovanojimais.

*Pirmieji darbo metai „Sporto“ redakcijoje (1967).
Pašnekesys su ilgamečiu Lietuvos tinklinio
rinktinės kapitonu Česlovu Antanynu*

Ji ir „Auksinės plunksnos“ laureatė (didelio atgarsio sulaukė rašinys apie įžymų kino režisierių Arūną Žebrauską, kuris praeityje buvo puikus irkluotojas), 12 metų iš eilės – Lietuvos sporto federacijų sąjungos organizuojamo konkurso „10 populiariausių Lietuvos sporto žurnalistų“ laureatė, 2008 m. už atsidavimą sporto žurnalistikai apdovanota Aleksandro Krukausko premija.

Vienoje redakcijoje – 45 metai!

Kas ji, šiemetinė V. Gedgaudo premijos laureatė? Kaip pati sako, ji – sporto žurnalistė iki kaulo smegenų. Buvusi alytiškė, sportininkė, pasižymėjo lengvojoje atletikoje ir tinklinyje. Šviesaus atminimo jos tėvelis itin domėjosi sportu, žinojo visus Lietuvos sportininkų pasiekimus, pats mėgo žaisti šaškėmis ir šachmatais. Tikras šviesuolis buvo jos senelis, kurio namai Butrimiškių kaime (Alytaus r.) buvo pilni įvairiausių to meto žurnalų. Čia buvo ir „Karys“, Trimitas“, ir „Naujoji Romuva“. Juos godžiai skaitė būsimoji žurnalistė.

Netrukus M. Marcinkevičiūtė – jau diplomuota žurnalistė, baigusi Vilniaus universiteto Žurnalistikos fakultetą. Ją būtų galima vadinti žurnalistinio pastovumo etalonu, nes nėra keitusių redakcijų, ir „Sporto“ redakcijoje iki šiol dirba nuo 1967 m. liepos 26 d. Kai pradėjo joje dirbti, sėdo į Laimono Tapino kėdę.

Buvo akredituota Kalgario ir Sidnėjaus olimpinėse žaidynėse, daugelyje pasaulio ir Europos lengvosios atletikos, baidarių ir kanojų irklavimo, dviračių sporto, žolės riedulio, sportinių šokių čempionatuose. Matė įspūdingas slidininkės Vidos Vencienės, disko metiko Virgilijaus Alekno, Klaipėdos „Žuvėdros“ sportinių šokių ansamblio, dviratininkių Dianos Žiliūtės, Editos Pučinskaitės, Rasos ir Jolantos Polikevičiūčių, šaulės Dainos Gudzinevičiūtės ir kitų atletų pergalės ir jas plačiai nušvietė mūsų spaudoje.

Kaip pati pripažįsta, būtent darbas spaudos centruose per aukščiausio lygio sporto renginius ir yra pati didžiausia sporto žurnalistų mokykla, neįkainojama patirtis. „*Sporto žurnalisto darbe bene pats svarbiausias dalykas – operatyvumas, geras sporto šakos išmanymas*“, – teigia Lietuvos sporto žurnalistikos veteranė, viena iš nedaugelio sporto žurnalistų, galinčių palyginti trijų kartų savo kolegas.

45-eri metai, praleisti vienoje ir toje pačioje „Sporto“ redakcijoje, – unikalūs atvejais Lietuvos žurnalistikoje. Joje užaugta, subręsta ir dabar perteikiamas patyrimas jaunimui. Sporto žurnalistų kartos keičia viena kitą. Vieni išeina, kiti ateina, o M. Marcinkevičiūtė ištikima savo profesijai ir pirmajai darboviete.

Tačiau tų redakcijų galėjo būti ir daugiau. Kai tik kūrėsi „Lietuvos ryto“ redakcija, buvo kviečiama dirbti tenai su pačiais pirmaisiais redakcijos sporto žurnalistais. Dar 1988 m., viešėdama Sidnėjuje (Australija) ir stebėdama Australijos lietuvių sporto žaidynes, buvo kone susigundžiusi dirbti „Mūsų pastogės“ redakcijoje. Tačiau neišėjo. „Sportas“ jai tapo antraisiais namais, kurie dvelkia šiluma, gėriu ir iš kurių nesisinori išeiti. Čia kiekvienas daiktas turi savo vertę.

2012 m. V. Gedgaudo premijos laureatė niekada nesakė ir nesakys, kad jie buvo geriausi. Yra talentingų sporto žurnalistų ir dabar, didelis jaunimo privalumas tas, kad jie gerai moka anglų kalbą ir valdo kompiuterį. Tačiau

Asmeninio archyvo nuotraukos

Per Lietuvos suaugusiųjų lengvaatlečių vasaros čempionatus būsimoji sporto žurnalistė (bėga dešinėje) pelnė 1 aukso, 3 sidabro ir 4 bronzos medalius

Leningrade per SSRS jaunimo lengvosios atletikos žiemos čempionatą. Marytė Marcinkevičiūtė 60 m barjerinio bėgimo distancijoje (kairėje)

jie dažniausiai būna užsidarę darbo kabine-tuose ir palinkę prie kompiuterių. Būnant su jaunimu ir pačiai reikia būti pasitempusiai, žvaliai, sportiškai. Todėl laisvomis valando-mis ji lanko plaukimo baseiną, mina dviračio pedalus, žiemą slidinėja, o rudenį per atostogas neišlenda iš miško, nes mėgsta rinkti grybus.

Kai šiemet premijuotos knygos autorė susi-tiko su Stefa Gedgaudiene, iš jos lūpų išgirdo komplimentą, kad žurnalistei niekada neduotų tiek metų. Paprašiusi atskleisti jaunystės pa-slaptį viešnia išgirdo trumpą ir lakonišką at-sakymą: „Sportuokite!“

Dar neparašyta knyga...

45-erius metus žurnalistinį darbą dirbanti M. Marcinkevičiūtė nuolat kalbina kitus, o šiandieną ir jai pateikėme kelis klausimus.

Yra poetų, kurie visą gyvenimą rašo eiles apie meilę. M. Marcinkevičiūtė rašė tikrai apie sportą. Ar niekada nekilo mintis, kad apie sportą viską žinote, viską parašėte?

Pasaulyje nėra tokio genijaus, kuris viską ži-notų apie sportą. Kiekviena diena būna protin-gesnė už vakarykštę. Sportas keičiasi kiekvieną dieną, jis vis kitoks. Matyt, ir numirsiu apie jį visko nesužinojusi. Šiandien galiu prisipažinti, kad, tarkime, nežinau, kas yra Lietuvos kudo ar kibernetinio sporto čempionatai.

O ar viską parašiau? Tikrai ne. Dar nepa-rašytos knygos apie Virgilijų Alekną, Česlovą ir Jūratę Norvaišas, Vidą Vencienę. Kitąmet išeis mano dešimtoji knyga apie Lietuvos dviračių sporto legendas. Nesijaučiu tokia sena, kad sėdėčiau namie ir nieko neveik-čiau. Mano didelė bėda ta, kad nemoku il-sėtis, branginti ir vertinti kiekvienos dienos. Visą save aukoju kūrybai, netgi valgydama ar važiuodama į darbą apie ją mąstau.

Kokia tema buvo pirmasis Jūsų rašinys „Sporto“ laikraštyje?

Pirmasis mano rašinys, tiksliau, informacija apie Alytaus dirbančiųjų sportininkų gyvenimą Alytaus „Komunistinio rytojaus“ laikraštyje, kurio redaktoriumi dirbo Stanislovas Pleskus, pasirodė, regis, 1963 m.

Labai didžiavausi, kai, būdama dar vienuoliktokė, per SSRS „Dinamo“ sporto draugijos treniruočių stovyklą Adleryje parengiau interviu su pasaulio šuolių į aukštį rekordininku Valerijumi Brumeliu ir įžymiuoju šuolininku į tolį Igoriu Ter-Ovanesianu. Tais laikais prie šių legendinių atletų ne kiekvienas sporto žurnalistas ryždavosi prieiti. O aš priėjau ir netgi jų kambaryje buvau pavaišinta baltu gruzinišku stalo vynu.

Ar kada nors bandėte suskaičiuoti savo rašinius, išspausdintus laikraščiuose ir žurnaluose?

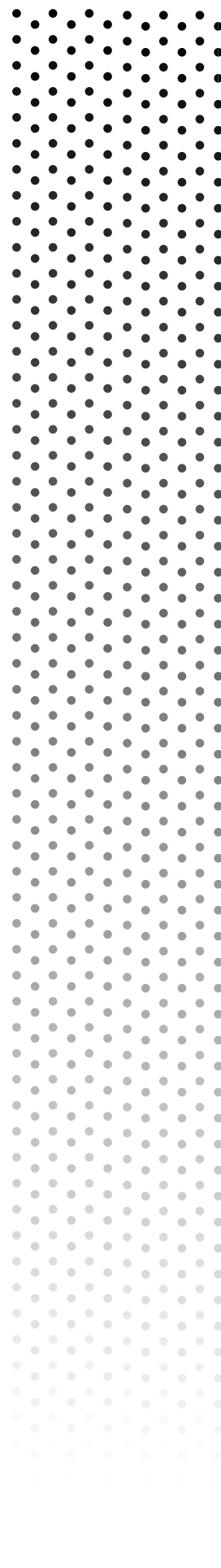
Ko gero, prireiktų kelerių metų, kad juos galėčiau suskaičiuoti. Jeigu visus savo rašinius sudėčiau į krūvą, tikrai išeitų 20–25 knygų. Vien tiktai apybraižų apie garsius Lietuvos

sportininkus ir trenerius esu prirašiusi šimtus. Rašiau apie ištisas šeimų dinastijas: anksčiau – apie įžymius sportininkus, o dabar – apie jų vaikus ir netgi vaikaičius. Kai susitinku su pasaulio šuolių į tolį eksrekordininke Vilhelmina Bardauskiene, tai be pusės dienos negalime išsiskirti.

Kaip sporto žurnalistė, buvote akredituota Kalgario ir Sidnėjaus olimpinėse žaidynėse, daugelyje pasaulio ir Europos čempionatų. Kas labiausiai įsiminė?

Momentai, kai Lietuvos sportininkai laimi medalius ir į viršų kyla Lietuvos trispalvė. Visam gyvenimui atmintyje pasiliko Kalgario olimpinės žaidynės, kur Vida Vencienė laimėjo aukso ir bronzos medalius. Kai 2008 m. sukako dvidešimt metų nuo tų žaidynių, Lietuvos tautinis olimpinis komitetas man padovanojo nuostabią kelionę – vėl sugrąžino į Kalgari ir dar kartą pabuvojau 1988 m. olimpinių žiemos žaidynių sostinėje. Miesto centre mačiau monumentą, kuriame iškaltos olimpinių čempionų ir prizininkų pavardės, tarp jų – ir Vidos Vencienės.

Žiniasklaidos kronika: dienos ir darbai

• • •

Vytas URBONAS

*Apie Lietuvos
žiniasklaidą ir žurnalistus*

• • •

Tylos minutė

• • •

*2012 m. apginti
žurnalistikos studijų
programos magistro darbai*

• • •

Žiniasklaidos kronika: dienos ir darbai

2011 m. gruodis–2012 m. gegužė

2011 m. GRUODIS. 1 d. Vilniaus apygardos teismas atmetė ieškovo „Respublikos leidinių“ pretenzijas atsakovui „Verslo žinioms“ dėl pažeistos dalykinės reputacijos gynimo ir žalos atlyginimo. „Respublikos“ leidėjas Vitas Tomkus siekė prisiteisti 0,5 mln. Lt iš „Verslo žinių“ dėl perspausdintų publikacijų apie „WikiLeaks“ pavišintą informaciją. Bylą laimėjusių „Verslo žinių“ naudai iš ieškovo priteista 5 500 Lt bylinėjimosi išlaidų.

Tą pačią dieną komitetas žurnalistams ginti (CPJ) paskelbė, jog kalinamų žurnalistų skaičius 2011 m. tapo didžiausias per pastaruosius 15 metų. Daugiausiai reporterių už grotų laikyta Irane, Eritrėjoje ir Kinijoje. Ši Niujorke įsikūrusi organizacija nurodė, kad gruodžio 1 d. pasaulyje buvo kalinami 179 žurnalistai, redaktoriai ir fotonaujienų žurnalistai – 34 daugiau negu pernai. Beveik pusę jų sudaro interneto leidinių korespondentai, o apie 45 proc. yra laisvai samdomi. Dauguma šių žurnalistų buvo suimti už valdžios kritiką arba cenzūros taisyklių pažeidimus.

6 d. Seimas pritarė siūlymui ir atsisakė idėjos nuo 2012 m. visiškai drausti alkoholio reklamą. Šiuo metu alkoholio reklama draudžiama televizijos ir radijo programose nuo 6 iki 23 val., taip pat ji ribojama periodinių leidinių pirmuosiuose puslapiuose ir visuose leidiniuose vaikams bei paaugliams. Išorinę reklamą leidžiama užsisakyti tik alaus, alaus mišinių su nealkoholiniais gėrimais bei natūralios fermentacijos vyno ir sidro gamintojams. Visiškai alkoholio reklama uždrausta vienintelėje Europos šalyje – Norvegijoje.

Tą pačią dieną Seimas pritarė Gyventojų turto deklaravimo įstatymo pataisoms, kuriomis bankininkai ir žiniasklaidos priemonių

vadovai įpareigoti privalomai deklaruoti turtą. Įstatymo pataisos numato, kad turto deklaravimo prievolė galios bankų ir kitų kredito įstaigų tarybų ir valdybų nariams, administracijų vadovų pavaduotojams ir jų šeimos nariams. Turtą kasmet deklaruoti privalės ir žiniasklaidos priemonių tarybų ir valdybų nariai, vadovai, jų pavaduotojai, vyriausieji redaktoriai, jų pavaduotojai, redaktoriai, jų pavaduotojai ir jų šeimos nariai. Bankininkai ir žiniasklaidos priemonių vadovai turės deklaruoti turtą už 2011-uosius ir vėlesnius metus.

12 d. Australijos nacionalinio transliuotojo ABC radijo laidų vedėjas Richardas Gloveris pelnė pasaulio rekordą už parą trukusį interviu. R. Gloveris pradėjo pokalbį su australų rašytoju Peteriu FitzSimonsu, ketindamas pagerinti ankstesnį į Guinnesso pasaulio rekordų knygą įrašytą pasiekimą, kai Ispanijos radijo žurnalistas 2009 m. Madride su savo pašnekovu kalbėjosi 12 val. 30 sekundžių. R. Gloveris pagerino šį pasiekimą dvigubai, stebint Guinnesso atstovams, kurie prižiūrėjo, kad būtų laikomasi griežtų taisyklių: klausimai negalėjo kartotis, taip pat nebuvo leidžiama kalbėtis su jokiais kitais žmonėmis.

13 d. LŽS Senjorų klubo nariai su Seimo Pirmininkės pavaduotoju Eriku Tamašausku diskutavo apie pensijas, mokesčius. Pagerbti gruodžio mėnesį gimusieji ir garbingo jubilėjaus sulaukę senjorai, kuriems įteikti LŽS jubiliatų pagerbimo raštai. Diskusijos apie pensijas, mokesčius ir valstybės biudžeto skyles buvo labai aktyvios. E. Tamašauskas komentavo susidariusią ekonominę situaciją. Senjorai siūlė imtis veiksmų, gerinančių įvairių socialinių sluoksnių gyventojų gyvenimą, aktyvinti ekonominę veiklą.

Tą pačią dieną Lietuvos radijas (LR) transliavo iškarpytą Mykolo Romerio universiteto docento Gintaro Aleknonio komentarą ir padarė klaidą. Taip nusprendė Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos (LRT) taryba, įpareigojusi LRT sukurti vidinį etikos kodeksą, kuris detalčiai reglamentuotų tarpusavio santykius, darbuotojų pareigas ir atsakomybę, užtikrintų žurnalistų laisves. Taip tikimasi ateityje išvengti panašių klaidų. G. Aleknonis kreipėsi į tarybą, nes iš transliuoto jo radijo komentaro ir teksto, paskelbto visuomeninio transliuotojo svetainėje, iškirpta komentaro dalis, kurioje svarstoma apie neskaidrius verslo ir žiniasklaidos santykius.

14 d. Lietuvos radijo ir televizijos komisija už paslėptą reklamą skyrė 1 tūkst. Lt baudą koncerno „Achemos grupė“ valdomo televizijos kanalo Baltijos TV vadovui Liutaurui Elkimavičiui. Komisija pranešė, jog 2011 m. lapkričio 5 d. Baltijos TV transliuotoje laidoje „Nerealios namų šeiminkės“ rodyta paslėpta reklama bei padaryta kitų reklamos transliavimo pažeidimų. „Laidoje reklaminio turinio siužetai apie prekes ir paslaugas buvo pateikti taip, kad žiūrovai galėjo nesuprasti, jog tai reklama, arba galėjo suklysti dėl pateiktos reklamos tikrojo tikslo, todėl pagal savo turinį ir pateikimo formą laikytini paslėpta reklama, kurią transliuoti draudžia Visuomenės informavimo įstatymas“, – rašoma komisijos pranešime. Be to, anot komisijos, laidoje nebuvo tinkamai pristatyti programų rėmėjai.

Tą pačią dieną žurnalistei Laimai Lavastei teismas nurodė atskleisti informaciją suteikusių asmenį. Vykdyti teismo nutartį „Lietuvos ryto“ žurnalistė atsisakė. „Lietuvos ryto“ žurnalistė L. Lavastė bendrauti su teisėsauga priversta po 2011 m. balandį pasirodžiusios publikacijos, kurioje prisistatyti nepanoręs teisėjas atskleidė galimas teismų sistemos ydas – žurnalistei papasakojo, kaip papirkinėjami teisėjai, kaip

advokatai, prokurorai ir teisėjai derina bylų nuosprendžius. Žurnalistei jo neatskleidus, prokurorai kreipėsi į teismą, kuris priėmė itin retą nutartį – įpareigojo tai padaryti.

Tą pačią dieną RU DELFI redaktorei Natalijai Zverko paskirtas apdovanojimas „Už tautinę toleranciją“. Atsižvelgdamas į komisijos teikimą, žurnalistei apdovanojimą paskyrė kultūros ministras Arūnas Gelūnas.

Žurnalistė apdovanota už straipsnius „Mokytojai Lietuvoje nepasiruošę dirbti multikultūrinėje aplinkoje“, „Vilniuje Sacharovo aikštės dvidešimtmetį mini užmarštimi“, „Ar gali Lietuvos gyventojai tapti litvinais“ rusų kalba. Apdovanojimas „Už tautinę toleranciją“ teikiamas žurnalistui, kuris savo straipsniais skatina visuomenės toleranciją, įvairių tautų savitarpio supratimą ir pagarbą.

Pirmoji nominacija „Už tautinę toleranciją“ 2007 m. buvo įteikta Lietuvos radijo ir televizijos žurnalistui Virginijui Savukynui, 2009 m. nominacijos buvo įteiktos žurnalistams Ingai Liutkevičienei ir Dainiui Radzevičiui.

Natalija Zverko

DELFI. A. Džiugailio nuotr.

19 d. žiniasklaidos teisių organizacija „Press Emblem Campaign“ (PEC) paskelbė, kad 2011 m. atlikdami savo darbą žuvo mažiausiai 106 žurnalistai, iš jų 20 rengė reportažus apie Arabų pavasarį. Dar daugiau nei 100 žurnalistų buvo užpulti, bauginami, suimti arba sužeisti Egipte, Libijoje, Sirijoje, Tunise ir Jemene. Žiniasklaidos darbuotojams 2011 m. pavojingiausia buvo Meksikoje ir Pakistane.

21 d. LŽS ir Aplinkos ministerijos (AM) kūrybinį konkursą „Žmogus ir aplinka“ laimėjo žurnalistas Šarūnas Černiauskas už DELFI naujienų portale paskelbtą straipsnių ciklą apie Vilniaus nuotekų dumblo utilizavimo problemas. Antroji vieta skirta žurnalistei Jovitai Strikaitienei („Tauragės kurjeris“), trečioji – Reginai Musneckienei („Kelmės kraštas“). Specialieji AM prizai įteikti Vytautui Leščinskui („Žaliasis pasaulis“) ir Oksanai Laurutytei („Šiauliai plius“). Konkurse dalyvavo 19 spaudos ir televizijos žurnalistų. Jie pateikė 43 nacionalinėje, regioninėje spaudoje ir elektroninėje žiniasklaidoje paskelbtus straipsnius ar straipsnių ciklus ir keturias televizijos laidas.

Šarūnas Černiauskas

22 d. LŽS ir Krašto apsaugos ministerijos konkurso „Šiuolaikinio kario portretas“ vaizdo kūrinių kategorijoje geriausia pripažinta DELFI.TV kūrybinės grupės – Egidijaus Jurgelionio, Svajūno Abingio ir Aleksandro Zaikino – vaizdo apybraiža „Garbės sargybos kuopa: mes nesame manekenai“. Spaudos kategorijoje pirmoji vieta paskirta „Alytaus naujienų“ žurnalistei Aldonai Kudzienei už straipsnį „Karys ir be uniformos yra karys“. Konkursas „Šiuolaikinio kario portretas“ vyksta kasmet nuo 2006 m.

23 d. „15min“ pranešė, kad nuo 2012 m. sausio „15min“ vyriausiuoju redaktoriumi taps žurnalistas ir apžvalgininkas Rimvydas Valatka. Jis pakeitė vyriausiojo redaktoriaus pareigas iki šiol ėjusį Liudą Dapkų.

DELFI.TV komanda, apdovanota konkurse „Šiuolaikinio kario portretas“

Rimvydas Valatka

27 d. Prezidentė Dalia Grybauskaitė pasiūlė nustatyti mažesnę pridėtinės vertės mokestį (PVM) spaudai, nes galiojantis 21 proc. tarifas kelia grėsmę nepriklausomam visuomenės informavimui, teigė Prezidentės patarėja Virginija Būdienė. „Prezidentės pasiūlymą, PVM įstatymo pataisą, nulėmė jos įsitikinimas, kad spauda yra ypač svarbi netgi Lietuvos nacionaliniam saugumui. Iki 21 proc. padidinus PVM spaudai, laikraščiams, periodikai, iškyla grėsmė nepriklausomam visuomenės informavimui. Kai kurie laikraščiai yra netgi atsidūrę ties bankroto riba. Ypač sunku verstis regioniniams laikraščiams“, – interviu Žinių radijui sakė V. Būdienė. Pasak patarėjos, kai kurie leidiniai dėl padidinto PVM pateko į sudėtingą situaciją ir „ieškojosi ne visai sąžiningų finansavimo šaltinių“. Prezidentės siūlymas periodiniams spaudos leidiniams taikyti lengvatinį 9 proc. PVM tarifą nukeltas į Seimo 2012 m. pavasario sesiją.

27 d. už aktyvų ir įtaigų saugaus eismo propagavimą 2011-ųjų Metų žmogumi Lietuvos radijas išrinko Vigilijų Sadauską. Gedimino technikos universiteto docentas ir Susisiekimo ministerijos vyriausiasis patarėjas V. Sadauskas jau daug metų rūpinasi, kad Lietuvoje mažėtų avarių ir nebebūtų aukų keliuose. Lietuvos radijas Metų žmogų rinko aštuntąjį kartą.

Vigilius Sadauskas

28 d. Vyriausybė pasitarime apsisprendė skirti iki 32 mln. Lt televizijos priedėliams įsigyti. Jie būtų kompensuojami šeimoms, kurių pajamos vienam nariui per mėnesį nesiekia 525 Lt. Vienai šeimai būtų kompensuojama iki 100 Lt. Priedėliai reikalingi norint matyti skaitmeninę televiziją, kai 2012 m. spalį bus išjungta analoginė televizija.

Tą pačią dieną kompanija „The New York Times Co“, kuri yra to paties pavadinimo laikraščio leidėja, pranešė, kad už 143 mln. JAV dolerių parduos 16 JAV pietryčių regione ir Kalifornijoje leidžiamų regioninių laikraščių kompanijai „Halifax Media Holdings“. Šitaip kompanija siekia sumažinti išlaidas ir susitelkti ties svarbiausiais savo laikraščiais bei jų interneto svetainėmis. Pastaruoju metu regioninių laikraščių situacija buvo sunki dėl menkos reklamos tiek vietos, tiek nacionaliniu mastu.

29 d. žiniasklaidos holdingo „Balto media“ valdybos sprendimu iš pareigų atleistas jo generalinis direktorius Kęstutis Petrauskis. Jis atleistas šalių susitarimu. Pats holdingas kol kas nėra naikinamas. Istoriko išsilavinimą turintis

žurnalistas K. Petrauskis yra vadovavęs Lietuvos radijui ir televizijai, „ŽIA valdos“ valdomam žiniasklaidos holdingui „MNW Media Holdings“. 2003 m. lapkritį įkurtas „Balto media“ holdingas valdo dienraštį „Lietuvos žinios“, televizijos kanalą BTV, „Radiocentro“ stočių grupę, jungiančią „Radiocentrą“, „Ruskoje Radio Baltija“, „ZIP FM“ ir „Relax FM“, reklamos agentūrą „Tango reklama“, Jonavos rajono laikraštį „Naujienos“.

Tą pačią dieną nežinomi asmenys įsilaužė į opozicinį Baltarusijos portalą „Chartija 97“ ir sunaikino ten paskelbtas publikacijas. Anot portalo redaktorės Natalijos Radinos, pavogti visi „Chartijos 97“ svetainės slaptažodžiai. Kiek anksčiau tinklalapyje pasirodė provokacinis tekstas, su kuriuo redakcija neturi nieko bendra. „Chartijos 97“ redakcija dirba Vilniuje.

SAUSIS. 1 d. „Vilniaus dienos“ vyr. redaktoriumi tapo Lukas Miknevičius, dirbęs „Sostinės“ redaktoriumi, naujienų agentūroje „Elta“, interneto portale *lrytas.lt*.

2 d. Prezidentė Dalia Grybauskaitė pranešė, kad labai blogai vertina finansų sektoriaus susiliejimą su žiniasklaida ir žada palaikyti įstatymų pataisas, kuriomis būtų draudžiama antrinėms finansinėms institucijoms įsigyti žiniasklaidos priemonės. „Vertinu labai blogai. Ypač finansų sektoriaus susiliejimą su žiniasklaida, nes šis sektorius labai jautrus, ir bet kokios manipuliacijos žiniasklaidos priemonėse gali sukelti labai skaudžių ekonominių padarinių bet kuriai valstybei, – kalbėjo D. Grybauskaitė. – Tikrai palaikysiu visas iniciatyvas ir, jei reikės, pati inicijuosiu, kad net antrinės finansinės institucijos negalėtų įsigyti žiniasklaidos priemonių.“

Tą pačią dieną Lietuvos televizijos laidai „Panoramai“ sukako 41 metai – ji pasaulį išvydo 1970-ųjų sausį. Per tiek metų „Panoramos“ rengėjai parengė 15 tūkst. laidų.

4 d. LNK televizijos kanalas atsisakė laidų gamybos ir perėjo prie prodiuserinės sistemos. „TV rinkoje įvyko didelių pokyčių, kūrybinis

potencialas pamažu atsidūrė išorėje, atsirado vis daugiau nepriklausomų prodiuserių, ir pastaruoju metu vos dvi tris laidas kurdavome televizijos viduje. Todėl nusprendėme visiškai atskirti gamybą ir transliavimą“, – teigė LNK kanalų grupės programų direktorius Aivaras Prancūzevičius.

Tą pačią dieną Kinijos palydovinės televizijos dramatiškai apkarpė geriausiu eterio laiku rodomų pramoginių laidų tinklelius, pranešė valstybinė žiniasklaida, kai šalies prezidentas Hu Dzintao (*Hu Jintao*) perspėjo apie Vakarų šalių kultūros importo keliamus pavojus. Pasimatymų šou ir talentų konkursai, daugiausiai pagrįsti Vakarų šalyse rodomų laidų formatais, pastaraisiais metais buvo išpopuliarėję Kinijoje, o ši tendencija kėlė susirūpinimą valdžiai.

6 d. įsigaliojo naujas įstatymas Baltarusijoje, kuris apribojo užsienio tinklalapių lankymą ir įpareigojo interneto klubus ir kavines pranešti apie vartotojus, kurie lankosi užsienyje registruotuose tinklalapiuose. Pagal įstatymą, visų Baltarusijos piliečiams prekės arba paslaugas parduodančių tinklalapių adresai turės baigtis baltarusišku domeno pavadinimu *.by*. Už šio reikalavimo nesilaikymą grės baudos iki 120 JAV dolerių. Pagal įstatymą, interneto paslaugas klubuose, kavinėse ar savo namuose teikiantys žmonės bus baudžiami, jei nepraneš, kad jų klientai lanko draudžiamus tinklalapius. Besilankantys ekstremistiniuose ar pornografinių tinklalapiuose taip pat bus baudžiami.

5 d. organizacija „Future Exploration Network“ pateikė prognozes, kada išnyks dabartiniai laikraščiai. Mažiausiai laiko duodama JAV – manoma, kad šioje šalyje laikraščiai taps istorija jau 2017 m. Po dvejų metų turėtų ateiti eilė Jungtinei Karalystei ir Islandijai. Vokietijoje ir Estijoje laikraščiai turėtų tapti istorija 2030 m., Lietuvoje ir Vengrijoje – 2032 m. Dar po metų eilė turėtų ateiti Latvijai.

9 d. Lietuvos spaustuvinių asociacija (LISPA) atkreipė visuomenės dėmesį, kad dėl knygoms taikomo 9 proc., o laikraščiams ir periodiniams leidiniams – 21 proc. PVM tarifo Lietuva nustumta į panašaus dydžio (18–23 proc.) bendrąjį PVM tarifą turinčių Europos šalių užribį. Tai yra pagrindinė priežastis, kodėl net ir ekonominiu sunkmečiu periodinės spaudos bei knygų leidėjai renkasi kaimyninių Baltijos šalių, Lenkijos ar net Čekijos spaustuves. 1994 m. įkurta LISPA profesiniu ir bendros veiklos pagrindu jungia spaustuves, susijusių veiklų įmones, mokymo institucijas. Šiuo metu asociacija vienija 32 narius.

10 d. svarbiausias Kinijos komunistų laikraštis siekia pritraukti investuotojų, informavo BBC. „Ženmin žibao“ („*Renmin Ribao*“) laikraštis siekia įtraukti savo interneto svetainės akcijas į Šanchajaus akcijų biržą ir taip surinkti daugiau nei 80 mln. JAV dolerių. Kinijos valdančiajai komunistų partijai priklausantis laikraštis už surinktus pinigus nori patobulinti savo interneto svetainę, kad ji galėtų varžytis su komercinėmis konkurentėmis.

13 d. Vilniaus apygardos teismas paliko galioti žemesnės instancijos teismo nutartį, kuri įpareigoja žurnalistę Laimą Lavastę atskleisti informaciją suteikusį asmenį. Galimą teismų korupciją narpliojusi „Lietuvos ryto“ žurnalistė Laima Lavastė vykdyti teismo nutartį atsisakė. Ji įsitikinusi, kad publikacijoje prisistatyti nepanoręs teisėjas, atskleidęs, kaip papirkinėjami jo kolegos, kaip advokatai, prokurorai ir teisėjai derina bylų nuosprendžius, privalo likti nežinomas. Tai antras kartas Lietuvoje, kai teismas nurodė atskleisti informacijos šaltinį. Tačiau iki šiol tą daryti žurnalistai atsisakė.

16 d. portalo *Lrytas.lt* vyriausiojo redaktoriaus vietą užėmė Liudas Dapkus, buvęs „15min“ vyriausiasis redaktorius. L. Dapkus yra baigęs žurnalistiką Vilniaus universitete, studijavęs žiniasklaidos ir politologijos

mokslus JAV, Danijoje, Didžiojoje Britanijoje. Nuo 1991 iki 2008 m. ėjo įvairias pareigas, buvo dienraščio „Lietuvos rytas“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas.

25 d. Lietuva pagal spaudos laisvės indeksą 2011 m. nusmuko į 30-ą vietą pasaulyje, rodo autoritetingos organizacijos „Reporteriai be sienų“ paskelbta ataskaita (iš viso įvertintos 179 šalys). Šią vietą Lietuva užima kartu su Australija. Žiniasklaidos ekspertų vertinimu, 2010 m. pagal spaudos laisvę Lietuva pasaulyje buvo 11-a, o 2009 m. – 9-a. Daugiausia spaudos laisvės yra Suomijoje, Norvegijoje ir Estijoje. Eritrėja, Šiaurės Korėja ir Turkmenija ir toliau lieka valstybėmis, kuriose spaudos laisvės padėtis yra blogiausia. Sąrašo pabaigoje taip pat yra Sirija, Iranas ir Kinija. „Reporteriai be sienų“ lygino žiniasklaidos padėtį pasaulyje nuo 2010 m. gruodžio iki 2011 m. lapkričio. Nuo 2002-ųjų organizacija kasmet skelbia spaudos laisvės indeksą.

„Shutterstock“ nuotr.

Žurnalistų apsuptyje

25 d. LŽS Vilniaus skyriaus Pokalbių klubas surengė susitikimą su Egidijumi Kūriu, Vilniaus universiteto profesoriumi, buvusiu Konstitucinio Teismo pirmininku. Vyko diskusija „Teisėjai ir žiniasklaida: abipusiai lūkesčiai, arba Kas ir kaip kuria teisinį nihilizmą?“

27 d. Lietuvos televizijų ir reklamos rinkos dalyviai – televizijos LNK, TV3, BTV, „Lietuvos ryto“ TV, PBK ir Lietuvos komunikacijos

agentūrų asociacija (KOMAA) susivienijo ir įkūrė TV metrų Priežiūros komitetą. Pasak televizijos auditorijos tyrimus vykdančios bendrovės TNS LT, šis komitetas kontroliuos TV auditorijos matavimo sistemą, užtikrins skaidrumą bei tobulins jos veiklą. Taip pat komitetas kartu su tyrimą atliekančia kompanija TNS LT įgyvendins technologines sistemos inovacijas, svarstys principinius auditorijos matavimo metodologijos, duomenų bei rezultatų pateikimo klausimus. Dalyvaujant visiems rinkos dalyviams bus atliekamos sistemos ekspertizės.

29 d. atlikta krata Ruperto Murdocho laikraščio „The Sun“ redakcijoje ir areštuoti keturi žurnalistai bei policininkas. Taip didžiausio tiražo britų laikraštis galiausiai buvo įtrauktas į suirutę R. Murdocho imperijoje, kuri jau patyrė skaudžių nuostolių, kai kilus skandalui dėl neteisėto telefoninio šnipinėjimo 2011 m. liepą buvo uždarytas laikraštis „News of the World“.

30 d. Lietuvos rašytojų sąjungos kultūros žinių savaitraštis „Literatūra ir menas“ tapo žurnalu, leidžiamu kartą per savaitę.

VASARIS. 3 d. DELFI internetiniam portalui sukako 12 metų. Pradėję nuo kelių dešimčių naujienų, DELFI išaugo į portalų grupę. Drauge su portalais *grynas.lt*, *ru.delfi.lt*, *5 braškės.lt*, *klubas.lt* kasdien skaitytojams pateikia per 400 įvairių publikacijų, TV reportažų lietuvių ir anglų kalbomis, šimtus nuotraukų.

Tą pačią dieną Suomijos žiniasklaidos grupė „Alma Media“ įsigijo Baltijos šalyse karjeros portalus valdančią įmonę „CV Online“. „CV-Online LT“ vadovės Danguolės Augustienės teigimu, turėdama strateginį investuotoją, „CV Online“ ketina plėsti savo veiklos geografiją. „CV Online“ valdo karjeros portalus Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Visose trijose valstybėse „CV Online“ turi 34 darbuotojus, o įmonės apyvarta pernai siekė 7 mln. Lt.

Kompanijos atstovė Lietuvoje „CV-Online LT“ 2011-aisiais augo penktadaliu: nuo 1,4 mln. Lt įmonės metinė apyvarta išaugo iki 1,7 mln. Lt.

7 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM) informavo, kad ateityje turėtų padaugėti subtitruotų televizijos laidų, skirtų klausos negalią turintiems žmonėms. Neįgalųjų reikalų departamentas prie SADM 2011 m. pabaigoje įsigijo specialią įrangą televizijos laidoms titruoti. LRT galutinai įdiegus šią įrangą, bus sudaryta galimybė transliuoti titruojamas laidas negalią turintiems žiūrovams.

9 d. Panevėžyje atidaryta LŽS Panevėžio skyriaus pirmininko, Lietuvos fotomenininkų sąjungos nario Valentino Pečinino fotografijų paroda „Saukų šeimos portretas“.

10 d. LR garso archyvas tapo atviras visuomenei, kurį galima pasiekti LR virtualioje audiobibliotekoje portale *lrvab.lrt.lt*. LR archyvuose šiuo metu saugoma per 40 000 valandų muzikos ir dramos įrašų, pokalbių su žymiais visuomenės žmonėmis, laidų apie svarbiausius šalies įvykius. Siekiant išsaugoti sukaupą palikimą ir padaryti jį prieinamą visuomenei, LR buvo pradėtas skaitmeninti archyvas ir kelti į šiuolaikines laikmenas. Per kelerius metus suskaitmeninta beveik 700 valandų įrašų. Nuo 2010 m. rugsėjo skaitmeniniame archyve jau yra visos LRT radijo programų „Lietuvos radijas“, „Klasika“ ir „Opus3“ laidos.

Tą pačią dieną ispanų fotografo Samuelio Arandos padaryta nuotrauka, kurioje matoma skraiste apsigobusi moteris, apkabinusi per vieną demonstraciją Jemene sužeistą giminitį, pripažinta geriausia 2011 m. nuotrauka prestižiniame fotografijos konkurse „World Press Photo“. Šiame konkurse dalyvavo daugiau nei 5 tūkst. fotografų profesionalų, kurie pateikė vertinimui per 100 tūkst. nuotraukų. Apdovanojimai paskirti 57 fotografams iš 24 šalių.

S. Arandos nuotrauka pripažinta geriausia konkurse

13 d. Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo (SRTR) fondas viešosios informacijos rengėjų kultūriniais ir šviečiamiesiems projektams 2012 m. paskirstė 6 mln. 194 tūkst. Lt. Pagal Kultūros ir meno leidinių programą daugiausiai paramos skirta žurnalui „Kultūros barai“ (250 tūkst. Lt), mėnraščiui „Metai“, savaitraščiui „Literatūra ir menas“ (po 200 tūkst. Lt), mėnraščiui „Naujasis židinys – Aidai“ (80 tūkst. Lt).

Šviečiamojo pobūdžio leidinių programoje 100 tūkst. Lt skirta savaitraštį „Atgimimas“ leidžiančiam Pilietinės minties institutui. *Bernardinai.lt* pagal šią programą gavo 70 tūkst. Lt, dar 100 tūkst. Lt šiam portalui skirta pagal Internetinės žiniasklaidos programą.

Daugiausiai paramos išdalyta pagal Regioninės žiniasklaidos programą – 2,3 mln. Lt pasidalijo 146 projektai. Tarp paramą gavusiųjų – savaitraščiai „7 meno dienos“ (112 tūkst. Lt), „Nemunas“ (122 tūkst. Lt), „Vakarų ekspresas“ (57 tūkst. Lt), projektą „Durys-2012“ įgyvendinanti bendrovė „Sorestum“ (132 tūkst. Lt) – pastarosios pernai leistas „Durys-2011“ ėjo kaip dienraščio „Klaipėda“ priedas.

Konkursui iš viso buvo pateikta 460 paraiškų, prašyta daugiau kaip 21 mln. Lt paramos. SRTR fondas be kultūrinių ir švietimo projektų iš dalies finansuoja leidėjams jų patirtas laikraščių ir žurnalų pristatymo prenumeratoriams kaimo gyvenamosiose vietovėse išlaidas.

Nuo 16 d. Anglijos lietuvių nemokamas savaitraštis „Tiesa“ platinamas didžiausiose Londono metro stotyse. „Visada siekiame būti kuo arčiau skaitytojų“, – sakė „Tiesos“ vadovė Inga Davison. Didžiausias Anglijos lietuvių laikraštis 18 tūkst. egz. tiražu ir toliau platinamas Londono bei kitų Anglijos miestų parduotuvėse. „Tiesa“ leidžiamas kiekvieną savaitę. Kas savaitę laikraštį perskaito apie 65 tūkst. žmonių.

20 d. „Valstiečių laikraštis“ minėjo savo 20-metį. 1992 m. jis tapo savarankišku spaudos leidiniu, skirtu kaimo žmonėms.

21 d. Vilniaus universiteto bibliotekoje duris atvėrė Žurnalistikos ir medijų skaitykla. Skaityklos lankytojai čia randa ne tik naujaušią ir aktualiausią literatūrą apie spaudą, radiją, televiziją, internetą, fotografiją ar kiną, bet ir gali jaukiai dirbti arba ilsėtis informacinėse bei poilsio zonose. Universiteto dėstytojai ten pat gali rengti seminarus.

22 d. Lietuvos pramonininkų konfederacijos (LPK) atstovai surengė diskusiją su įvairių spaudos atstovų organizacijomis apie susidariusią spaudos situaciją Lietuvoje. Pirmą kartą prie apskritojo stalo susėdę Lietuvos žurnalistų ir Lietuvos rašytojų sąjungų, Vilniaus knygrišių gildijos, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos, Lietuvos mokslo periodikos asociacijos, Lietuvos nacionalinės bibliotekos, XXVII knygos mėgėjų draugijos, LIPSA ir LPK atstovai aptarė spausdintų leidinių situaciją, tendencijas ir bandė apibrėžti savo poziciją dėl PVM spaudai mažinimo.

7–26 d. LŽS Kelionių ir pramogų klubo narys Vytautas Bukauskas viešėjo Australijoje, Tasmanijoje ir Naujojoje Zelandijoje. V. Bukauskas organizavo Vidmanto Urbono ekspediciją, kurios pagrindinis tikslas – V. Urbonui perplaukti Great Lake ežerą, esantį Tasmanijoje. Ekspedicijos dalyviai susitiko su lietuvių bendruomenėmis Melburne, Sidnėjūje, Tasmanijoje (Hobarte) ir Naujojoje Zelandijoje.

Ekspedicijos dalyviai

26 d. Didžiojoje Britanijoje išleistas pirmasis laikraščio „The Sun on Sunday“ numeris. Šis naujasis sekmadieninis leidinys priklauso Didžiosios Britanijos leidybos bendrovei „News International“. Ji priklauso verslo magnato Ruperto Murdocho tarptautinei žiniasklaidos korporacijai „News Corp.“.

„The Sun on Sunday“ pakeitė buvusį seniausią Britanijos sekmadieninį laikraštį „News of the World“, kurį „News Corp.“ uždarė 2011 m. liepą, kai tyrimas dėl jo žurnalistų vykdyto telefoninio šnipinėjimo sukėlė visuomenės pasipiktinimą. R. Murdochas 1969 m. įsigijo „The Sun“ ir greitai pavertė jį sensacijų besivaikančiu bulvariniu dienraščiu, pagarsėjusiu savo įtaka politikos pasauliui, kampanijomis, lengvo turinio istorijomis, sekso skandalais, reklaminėmis antraštėmis.

„The Sun on Sunday“

29 d. Tokijuje atidarytas aukščiausias pasaulyje televizijos bokštas „Tokyo Sky Tree“ („Tokijo dangaus medis“). Jo aukštis – 634 metrai ir statinys jau įrašytas į Gineso rekordų knygą. „Tokyo

Sky Tree“ bus naudojamas skaitmeniniam televizijos signalui perduoti, mobiliajam telefono ryšiui ir navigacijos sistemoms palaikyti, ten įsikurs prekybos ir pramogų kompleksas. „Tokyo Sky Tree“ – aukščiausias televizijos bokštas, bet aukščiausiu statiniu pasaulyje laikomas 828 metrų dangoraižis „Burj Khalifa“ Dubajuje (Jungtiniai Arabų Emyratai), kuris buvo atidarytas 2010 m.

Aukščiausias pasaulyje televizijos bokštas „Tokyo Sky Tree“

Tą pačią dieną LRT tarybos narys Artūras Račas laimėjo bylą Vilniaus 2-ajame apylinkės teisme dėl reikalauotos informacijos apie LRT veiklą. Teismas konstatavo, kad LRT neturėjo teisės A. Račiui neleisti susipažinti su norima informacija. A. Račo ginčas su LRT prasidėjo 2011 m. vasarį, kai jis visuomeninio transliuotojo vadovo Audriaus Siaurusevičiaus raštu paprašė leisti susipažinti su preliminariais LRT 2010 m. veiklos finansiniais rezultatais, kai kurių LRT darbuotojų darbo užmokesčio pokyčiais, sutartimis dėl dalies sporto varžybų transliacijų teisės perdavimo kitoms televizijoms. A. Siaurusevičius tai daryti atsisakė ir A. Račo prašymą perdavė LRT tarybai. Šį klausimą svarsčiusi taryba taip pat nusprendė A. Račiui neleisti susipažinti su norima informacija.

Artūras Račas

K. Čachovskio nuotr.

KOVAS. Nuo 1 d. Lietuvos televizijos „Labo ryto“ vedėja tapo Eglė Daugėlaitė, kuri laidoje iki to laiko apžvelgė spaudą. E. Daugėlaitė pakeitė daugiau kaip trejus metus laidą vedusią Guodą Pečiulytę, kuri išvyko į žurnalistinę stažuotę Strasbūre.

Eglė Daugėlaitė

LRT nuotr.

Nuo 5 d. informacijos ir publicistikos kanale „Info TV“ startavo informacinė keturių valandų trukmės žinių laida „Info diena“, kuri tiesiogiai rodoma pirmadieniais–penktadieniais. Ilgiausią Lietuvoje informacinę laidą „Info diena“ veda žurnalistė Rasa Tapinienė. Naujojoje naujienų laidoje režisieriumi dirba buvęs „Lietuvos ryto“ televizijos kūrybos direktorius Julius Juchnevičius. „Info TV“ priklauso LNK grupei.

Kovo pradžioje Vakarų Lietuvos leidėjai patirties sėmėsi Norvegijoje, į kurią juos pakvietė kolega, buvęs ilgametis Norvegijos spaustuvinių asociacijos prezidentas Karlas Peteris Lokenas.

10 d. vyko visuotinis LŽS Vilniaus skyriaus susirinkimas, kurio metu išklausyta skyriaus valdybos ataskaita, slaptu balsavimu išrinkta nauja skyriaus valdyba bei patvirtintas

naujasis pirmininkas. LŽS skyriui antrą kadenciją iš eilės vadovaus žurnalistė, meno kūrėja Aurelija Arlauskienė, jos pavaduotojais išrinkti V. Denisenko (komunikacijos klausimams), L. Jastramskienė (socialiniams klausimams) ir A. Matonis (projektinei veiklai). Pokalbių klubo koordinatore išrinkta Aukstė Korbutė.

Nauja LŽS Vilniaus skyriaus valdyba su susirinkimo delegatais

12 d. Lietuvos radijo ir televizijos komisija, remdamasi transliuotojų įmokomis, pranešė, jog 2011 m. televizijų ir retransliuotojų pajamos išaugo, o radijo stočių – smuko. 2011 m. komercinės televizijos gavo 148,28 mln. Lt pajamų. Tai 5 proc., arba 7 mln. Lt, daugiau nei 2010 m. Retransliuotojų pajamos siekė 120,38 mln. Lt – 10 proc. daugiau nei 2010 m. Radijo stočių pajamos smuko 7,8 proc. – iki 21,72 mln. Lt.

Tą pačią dieną didžiausiame Baltijos šalių portale DELFI startavo naujienų kanalas lenkų kalba *pl.delfi.lt*. Jame publikuojama informacija Lietuvos lenkams aktualiomis temomis. *pl.delfi.lt* redaktorius – Antoni Radczenko.

14 d. NŽKA valdybos posėdyje NŽKA pirmininko pavaduotoja patvirtinta Aldona Žemaitytė-Petrauskienė.

19 d. 12-os ryšių su visuomene agentūrų, priklausančių Ryšių su visuomene agentūrų asociacijai, apyvarta 2011 m. sudarė 48,9 mln. Lt ir, lyginant su 2010 m., augo 12 proc. Asociacijos duomenimis, 2011 m. aktyviau ryšių su visuomene paslaugomis naudojosi verslo sektorius, kuris nuosmukio metu 2008–2010 m. buvo sustabdęs investicijas

į komunikaciją. Kaip vieni pagrindinių pajamų šaltinių, nurodomos ES viešinimo lėšos – esą jos sudarė apie pusę pajamų. Ryšių su visuomene agentūrų asociacija vienija 14 Lietuvos agentūrų.

21 d. panevėziečių jaunuolių grupė įkūrė internetinę gestų kalbos televiziją. Ją galima rasti portale *gestas.lt*. Projekto autorė Agnė Sakalaitė. Gestų kalbos internetinė televizija – pirmoji Lietuvoje. Čia pateikiamos ne tik svarbiausios naujienos, bet ir rengiamos pramoginės rubrikos visai šeimai. Į laidų kūrimą planuojama įtraukti ir kurčiuosius, kurie patys galės kurti autorines laidas.

22 d. rinkos ir žiniasklaidos tyrimų bendrovė TNS LT paskelbė, jog 2011 m. žiniasklaidos priemonėse daugiausia kartų cituojamu įmonės vadovu tapo buvęs „Snoro“ generalinis direktorius Raimondas Baranauskas. Tarp aktyviausiai į komunikaciją investuojančių verslo sektorių dažniausiai žiniasklaidoje ir toliau figūruoja bankų nuomonės lyderiai. Iš viso bankų pozicijai atstovavo net 514 specialistų ar vadovų, draudimo įmonėms – 147, telekomunikacijų – 79 asmenys.

R. Baranauskas (bankas „Snoras“) cituotas 156 kartus. Po jo eina A. Zabulis („Omnitel“) ir A. Danys („Swedbank“), kurių pasisakymai žiniasklaidos priemonėse buvo užfiksuoti po 110 kartų. Iš viso vadovų citatos sudarė 9 proc. visų tirtų segmentų atstovų citatų skaičiaus. Apskritai bankų atstovų citatos žiniasklaidoje praėjusius metais sudarė 77 proc., draudikų – 13 proc., o telekomunikacijų bendrovių – 10 proc. tirtų sektorių atstovų citatų skaičiaus. Į populiariausių nuomonės lyderių penketuką pateko G. Nausėda (SEB), N. Mačiulis („Swedbank“), A. Jacikevičius (SEB), V. Klyvienė („Danske“) ir J. Varanauskienė (SEB). Antrąjį 2011 m. pusmetį lyderio poziciją iš G. Nausėdos buvo perėmęs N. Mačiulis („Swedbank“).

Tą pačią dieną Ukmergėje pagerbtas kolega Julijonas Petronis, švenčiantis aštuoniasdešimties metų sukaktį. J. Petronis – labiausiai žurnalistikai nusipelnęs ukmergiškis.

Literatūrinį darbą neetatiniu korespondentu pradėjo 1948 m. Ukmergės apskrities laikraštyje „Tarybinis kelias“. Profesionaliu žurnalistu tapo 1952 m. 1954–1966 m. dirbo redaktoriaus pavaduotoju, o nuo 1966 m. iki pensijos – redaktoriumi Ukmergės rajono laikraštyje „Tarybinis kelias“ („Gimtoji žemė“). Į LŽS J. Petronis įstojo 1958 m., 1966–1989 m. buvo LŽS valdybos narys. Dabar kolega dalyvauja LŽS Senjorų klubo veikloje.

V. Žeimanto nuotr.

Žurnalistą Julijoną Petronį (kairėje) sveikina LŽS pirmininkas D. Radzevičius ir Senjorų klubo pirmininkas S. Pleskus

23 d. integruotų telekomunikacijų, IT ir televizijos paslaugų teikėja „Teo LT“ ir žiniasklaidos koncernui „Schibsted ASA“ priklausanči įmonė „15 min“ pasirašė sutartį dėl pramogų naujienų portalo *Zebra.lt* perleidimo. „15 min“ iš „Teo“ perims naujienų portalą ir jo valdymą bei naudosis prekės ženklu bei interneto domenu *Zebra.lt*. Interneto paslaugų prekės ženklą „Zebra“ ir toliau valdys „Teo“. Telekomunikacijų bendrovė taip pat toliau teiks elektroninio pašto paslaugas, suteikdama adresus su galūne *@zebra.lt*. *Zebra.lt* veikia nuo 1998 m. Tuomet jis vadinosi *Takas.lt*. Mėnesinė auditorija – apie 450 tūkst. lankytojų.

Tą pačią dieną bendrovės „Baltijos TV“ vadovui Lietuvos radijo ir televizijos komisija skyrė 3 tūkst. Lt baudą už Visuomenės informavimo įstatyme nustatytų reikalavimų programų rėmimui nesilaikymą. „Televizijos programoje BTV transliuotose laidose „Prajuokink mane“

(2012-02-22, 29 d. 19 val.) buvo daromos specialios žodinės reklaminės nuorodos į programos rėmėjo „Bobutės paskola“ teikiamas paslaugas, rodomas specialus pinigų skolinantis personažas Bobutė bei daugiau nei pusė programos laiko buvo rodomas rėmėjo logotipas su nuoroda į jo interneto svetainę. Įstatymas reikalauja, kad pristatant rėmėją negali būti tiesiogiai skatinama pirkti ar nuomoti rėmėjo prekes ar paslaugas, daryti ypatingas reklamines nuorodas į juos“, – rašoma komisijos pranešime.

25 d. 16-metis kaunietis Artūras Glušakovas įkūrė radijo stotį – interneto radiją *Bitradio.LT*. Ją įsteigęs devintokas sako, kad tam reikia ne pinigų, o didelio noro ir idėjų. Su radiju savo ateities A. Glušakovas nesieja – tai jam kol kas tik hobis.

28 d. Lietuvos gyventojai dažniau negu statistiniai europiečiai, ieškodami informacijos internete apie Europos politikos reikalus, pasitelkia socialinę žiniasklaidą, bet rečiau naudojami oficialių institucijų svetainėmis ir informaciniais portalais. Tai parodė Lietuvos rinkos ir žiniasklaidos tyrimų kompanijos TNS LT atliktas „Eurobarometro“ tyrimas.

Kovo 31–balandžio 1 d. LŽS vicepirmininkas Audrys Antanaitis kartu su Darbo ir socialinių tyrimų instituto direktoriumi prof. dr. Boguslavu Gruževskiu istorinėje Rusijos sostinėje Sankt Peterburge susitiko su čia gyvenančiais lietuviais. Šis susitikimas jau antras, organizuotas remiantis Sankt Peterburgo lietuvių nacionalinės kultūros autonomijos, Lietuvių kultūros draugijos Sankt Peterburge ir LŽS bendradarbiavimo projektu.

BALANDIS. 6 d. Seimo parodų galerijoje atidaryta Zino Kazėno fotografijų paroda „Fotografika“.

Tą pačią dieną Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje atidaryta LŽS Esperantininkų klubo inicijuota paroda apie esperantininkų nueitą kelią XX a. Paroda skirta esperanto kalbos 125-mečiui.

10 d. dešimt Lietuvos fotografų kreipėsi į TV3 televiziją, teigdami, kad laidoje „Nuodėmių dešimtukas“ demonstruojant nuotraukas ir nenurodant autorių pažeidžiamos jų neturtinės teisės. Lietuvos fotomenininkų sąjungos pirmininkas Jonas Staselis sakė, kad tokie pažeidimai yra sena problema, bet šiuo atveju jų buvo ypač daug.

12 d. teismas Lietuvos radijo ir televizijos centrą (LRTC) įpareigojo transliuoti analogines LRT programas iki analoginės televizijos išjungimo 2012 m. spalio 29 d. Telecentras savo ruožtu bylinėjasi su LRT dėl 10 mln. Lt skolų grąžinimo už transliavimo paslaugas.

16 d. skaitmeninės televizijos paslaugų tiekėja VIASAT nubausta 174 tūkst. 600 Lt bauda už nesąžiningos konkurencijos veiksmų atlikimą. Taip galutiniu ir neskundžiamu sprendimu konstatavo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.

Tą pačią dieną paskelbti prestižinės žurnalistikos Pulitzerio premijos laureatai. Šiemet atkreiptas dėmesys į pasaulines problemas ir naujienas internetu. Šios premijos pradėtos dalyti 1917 m., o prieš trejus metus dėl jų buvo leista varžytis ir vien internetiniams leidiniams. Kiekvienas Pulitzerio premijos laureatas gauna 10 tūkst. dolerių.

Massoudas Hossaini iš AFP laimėjo reportažinės fotografijos (*breaking news photography*) premiją už „už širdį veriantį atvaizdą mergaitės, veriančios iš baimės po mirtininko išpuolio sausakimšoje Kabulo šventovėje“, paskelbė komitetas. Davidas Woodas iš „The Huffington Post“ laimėjo nacionalinių naujienų (*national reporting*) premiją už „labai įdomų fizinių ir emocinių iššūkių“, su kuriais susiduria Irake ir Afganistane sužeisti amerikiečių kariai, tyrinėjimą, pranešė premijų komitetas. Mattas Wuerkeris iš „Politico“ apdovanotas už redaktoriaus skilties karikatūras, kuriomis pašiepiamas 2011-aisiais Vašingtoną apėmęs partijų konfliktas. Tarnybos visuomenei (*public service*) premija atiteko „The Philadelphia Inquirer“ už „miesto mokyklose paplitusio smurto

nagrinėjimą“. Premija už specialų reportažą (*breaking news*) atiteko Alabamos laikraščio „The Tuscaloosa News“ darbuotojams už reportažus realiu laiku, padėjusius po mirtino viesulo ieškoti dingusių žmonių. Tas viesulas taip pat privertė laikraštį leisti kitoje vietoje. Tiriamosios žurnalistikos premiją pasidalijo Mattas Apuzzo, Adamas Goldmanas, Eileen Sullivan ir Chrisas Hawley iš „Associated Press“ (AP), Michaelas Berensas ir Kenas Strongingas iš „The Seattle Times“. AP tokio pripažinimo sulaukė už pranešimus apie Niujorko policijos slaptą sekimo programą, pagal kurią buvo stebimas kasdienis gyvenimas musulmonų bendruomenėse. Laikraštis „The New York Times“ gavo dvi Pulitzerio premijas – už Davido Kocieniewski aiškinamąjį reportažą (*explanatory reporting*) apie mokesčių įstatymų spragas ir už Jeffrey Gettlemano tarptautinius reportažus (*international reporting*) apie badą ir konfliktą Rytų Afrikoje. Vietos naujienų (*local reporting*) Pulitzerio premijas gavo 24 metų Sara Ganim, kuri tapo viena jauniausių laureačių, ir Pensilvanijos Harisbergo dienraščio „The Patriot-News“ darbuotojai. Eli Sanders iš Vašingtono valstijos savaitraščio „The Stranger“ buvo pagerbta už geriausią apybraižą (*feature writing*), Mary Schmich iš „Chicago Tribune“ – už komentarus, Wesley Morrisas iš „The Boston Globe“ už recenzijas (*criticism*), o Craigas Walkeris iš „The Denver Post“ – už apybraižos žanro fotografiją (*feature photography*).

Massoudo Hossaini nuotraukoje matyti mergaitę sprogus mirtininko bombai

17 d. Jungtinių Tautų Organizacija pranešė, jog prestižinė UNESCO Guillermo Cano pasaulio spaudos laisvės premija 2012 m. paskirta Azerbaidžano žurnalistui Ejnulai Fatulajevui. „Per savo karjerą jis nepaliaujamai ir nuolatos kalbėjo apie spaudos ir išraiškos laisvę“, – sakoma UNESCO pranešime, kuriame paskelbiamas premijos laureatas. 35-erių metų E. Fatulajevas 2011 m. išėjo iš kalėjimo, kuriame atsidūrė 2007-aisiais apkaltintas šmeižtu, terorizmu, o vėliau su narkotikų platinimu susijusiais nusikaltimais. Žiniasklaidos laisvės gynėjai pasmerkė jo suėmimą ir apkaltino valdžią mėginimu šitaip užtildyti žurnalistą, kuris buvo dviejų posovietinės šalies vyriausybę kritikuojančių laikraščių vyriausiasis redaktorius.

2011 m. apdovanojimas atiteko Irano žurnalistui Ahmadui Zeibadi.

19 d. apdovanoti konkurso „Pragiedruliai“ nugalėtojai. Jau dešimtą kartą rengiamą konkursą organizuoja LR TK kartu su SR TR fondu. 2011 m. geriausių laidų konkursui buvo pateiktos 52 laidos: 29 televizijos ir 23 radijo laidos. Išrinktos 5 geriausios laidos bei įsteigti 5 specialieji prizai. Geriausia 2011 m. radijo laida – „Tą garbę gavome užgimę... / radijo poringės apie Mažosios Lietuvos didžiulius“, autorius Sigutis Jačėnas, transliuota per „Extra FM“; geriausia 2011 m. laida vaikams – „Žvaigždėlė“, autoriai Daiva Bauerienė, Joana Čižauskaitė, Marius Mintautas, Roma Malinauskaitė, Larisa Voroneckaja, Asta Zinkevičiūtė, transliuota per „Balticum TV“; geriausia 2011 m. laida už amžino žmogaus ir žemės ryšio autentišką atspindį pripažinta laida „Žemaitiškąjį sodybą: Skruzdėlynė (Kelmės r.)“, autorė Rita Ščiglinskienė, transliuota per „Šiaulių televiziją“; geriausia 2011 m. laida už įspūdingą dokumentinį tyrimą – laida „Vienos šeimos likimas – trijų tautų istorija“, autoriai Daiva Griškiienė, Dangiras Mačiulis, Tomas Andrijauskas, transliuota per Šiaulių

regiono TV „S Plus“; geriausia 2011 m. laida už vilties teikiančią vaižgantišką dvasią – laida „Šventadienio mintys“, autoriai Ingrida Laimutytė-Matvejevienė, Violeta Lapėnienė, Egidijus Povilaitis, Česlova Juršėnienė, Audrius Penkaitis, transliuota per „Lietuvos televiziją“.

23 d. Lietuvos rašytojų sąjungoje vyko Lietuvos meno kūrėjų asociacijos (LMKA) ataskaitinė konferencija, kurioje svarstyti klausimai, aktualūs Lietuvos žurnalistams, ypač turintiems valstybės pripažintą meno kūrėjo statusą. 2011 m. ataskaitinį pranešimą skaitė LMKA prezidentas Kornelijus Platelis. Konferencijos dalyviai priėmė dvi svarbias rezoliucijas „Dėl Kultūros rėmimo fondui skiriamų akcizo pajamų, gautų už alkoholinius gėrimus ir apdorotą tabaką, procento“ ir „Dėl rentų nusipelnusiems meno kūrėjams“.

24 d. buvęs Didžiosios Britanijos žiniasklaidos įmonių grupės „News International“ valdybos pirmininkas Jamesas Murdochas pradėjo duoti parodymus su priesaika, atliekant tyrimą, kaip laikomasi spaudos standartų po skandalo dėl vieno bulvarinio laikraščio vykdymo telefoninio šnipinėjimo.

Tarptautinės žiniasklaidos milžinės „News Corp.“ vadovas ir Jameso tėvas Rupertas Murdochas taip pat stojo prieš Levesono tyrimo komisiją. Jis sakė tyrėjams, kad jam priklausančiame bulvariniame laikraštyje „News of the World“ telefoninis šnipinėjimas buvo vykdomas slapta ir kad apie šį faktą nebuvo pranešta nei jam, nei kitiems aukštiems bendrovės vadovams.

26 d. Lietuvos užsienio reikalų ministerija akreditavo žurnalistą Vytautą Žeimantą Baltarusijos laikraščio „Zviazda“ korespondentu Lietuvoje.

Tą pačią dieną paskelbti ir apdovanoti kūrybinio konkurso jauniems žurnalistams „Kitoks požiūris į maistą: sveika tau ir aplinkai“ laimėtojai. Jais tapo Jurgita Markūnaitė iš Utenos „Saulės“ gimnazijos žurnalistų klubo

„Langas“, konkursui pateikusi publikaciją „Kas pakeitė ruginę duoną ant mūsų stalo“. Ji pelnė pirmąją vietą. Antrosios vietos laimėtoja tapo Debora Gvazdikaitė iš Kauno moksleivių techninės kūrybos centro ir jos autorinis vaizdo darbas „Myliu savo planetą Žemę“, trečioje vietoje – Vilniaus universiteto žurnalistikos specialybės studentas Vytautas Navikas, įvertintas už originalų autorinį darbą „Ryto pienas“. Konkurse dalyvavo 45 moksleiviai ir studentai, kurie pateikė 32 darbus.

M. Bagdonavičiaus nuotr.

Jaunieji žurnalistai su renginio svečiais

GEGUŽĖ. Nuo 1 d. LRT šalių susitarimu paliko žurnalistas Tomas Dapkus, radijuje dirbęs apie dešimt metų. Čia jis vedė autorines laidas „Dienos tema“, „Akiračiai“, paskutiniu metu darbavosi „Lietuvos dienoje“. Jis karjerą tęs LNK. Čia jis ves naują savaitės įvykių apžvalgos laidą „Alfa“ savaitę“.

2 d. vienas didžiausių Graikijos bankų „Piraeus“ padavė naujienų agentūrą „Reuters“ į teismą ir siekia prisiteisti 50 mln. eurų už žalą, kurią patyrė dėl agentūros straipsnio apie nekilnojamojo turto sandorius tarp banko ir kompanijų, valdomų banko valdybos pirmininko šeimos narių. „Piraeus“ į teismą padavė ir naujienų agentūrą, ir straipsnio autorių Stepheną Gray'ų. Ieškinyje „Reuters“ kaltinama šmeižtu ir siekiu „pakenkti visai Graikijos bankų sistemai“. Ieškinyje pažymima, kad dėl straipsnio banko akcijų vertė smuko 14,5 proc. ir jis patyrė 46 mln. eurų nuostolių.

3 d. Lietuvos technikos bibliotekoje pirmą kartą žurnalistikos istorijoje atidaryta ekslibrisų, skirtų šalies žurnalistams, paroda. Taip paminėta Pasaulinė spaudos laisvės diena.

Aušros Čapskytės ekslibrisas

4 d. Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienos išvakarėse LŽS Vilniaus skyriaus valdyba kolegias pakvietė į sostinės savivaldybę, kur paminėtos vieno iškiliausių lietuvių išėvijos žurnalistų, kultūros veikėjo Vytauto Gedgaudo (1912–1999) 100-osios gimimo metinės. Įteikta LŽS ir NŽKA Vytauto Gedgaudo premija žurnalistei Marytei Marcinkevičiūtei (plačiau – straipsnyje „Kokia graži ir galinga komanda – vieningai žaidžianti Lietuvą“).

Tą pačią dieną uostamiesčio žurnalistų bendruomenė jau 12-ą kartą išsidalino šmaikščius Žurnalisto Entuziasto Nepriklausomo Informatoriaus Apdovanojimus (ŽENIA), kuriais pagerbiami labiausiai per metus nusipelnę žurnalistai.

6 d. Šiaulių regiono žurnalistai susirinko į tradicinį renginį „Metų viny“, kuriame besijuokdami iš savęs išdalijo nominacijas už įvairiausias juokingas situacijas.

7 d. „Vakarų ekspresas“, „Šiaulių kraštas“, „Panevėžio balsas“, „Sekundė“, protestuodami prieš dabartinės valdžios politiką, išėjo tuščiu pirmuoju puslapiu. Taip protestuota „prieš dabartinės valdžios vykdomą nuoseklią spausdinto žodžio naikavimo politiką“. „Tuščias pirmasis puslapis yra ženklas, kurį, pripažįstame, reikėjo parodyti dar 2009-aisiais, kai pajutome pirmą nokautuojantį politikų smūgį – beveik keturis kartus padidintą

PVM, pradėtus didinti mokesčius honorariniams atlyginimams (beje, sutinkame, kad tai reikėjo daryti, bet ne tokiu milžinišku tempu)“, – rašoma „Vakarų ekspreso“ interneto svetainėje.

Tą pačią dieną Signatarų namuose jau devintą kartą surengti „Spaudos pusryčiai“. Juose įteikta 2012 m. Kalbos premija. Ji atiteko Latvijos lietuvių vidurinės mokyklos direktorei Aldonai Trejai už lietuviybės puoselėjimą Rygoje. Kalbos premijos tradicija atsirado 2004 m., ji kasmet skiriama už lituanistikos darbus, kurie reikšmingi Lietuvos kultūrai.

Tą pačią dieną Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena minėta Seimo Konstitucijos salėje. Šventinėje konferencijoje dalyvavo Seimo pirmininkė Irena Degutienė, LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius, Nepriklausomybės akto signataras, filosofas Romualdas Ozolas, Vyriausybės Strateginio valdymo departamento direktorė Jurgita Šiugždienienė, Lietuvos spaustuvinių asociacijos prezidentė Erika Furman, dienračio „Verslo žinios“ vyriausiasis redaktorius Rolandas Barysas, žurnalistas, Vinco Kudirkos premijos laureatė Gražina Sviderskytė ir kiti garbingi svečiai.

Kaune vyko jubiliejinis dvidešimtas Kauno žurnalistų Spaudos balius, skirtas Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienai paminėti. LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius įteikė LŽS ir LRS nariui Gediminui Jankui medalį „Už nuopelnus žurnalistikai“. Šventei baigiantis grupė Kauno ir Vilniaus žurnalistų aplankė Petrašiūnų kapinėse esantį Petro Babicko kapą, padėjo ant jo gėlių.

LŽS pirmininkas D. Radzevičius įteikė kolegai Gediminui Jankui medalį „Už nuopelnus žurnalistikai“

Tą pačią dieną Prezidentė Dalia Grybauskaitė, sveikindama žurnalistus su profesine švente – Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena, džiaugėsi žiniasklaidos teisine laisve, bet išsakė nerimą dėl kai kurių visuomenės informavimo priemonių savininkų. Jų įtaką žiniasklaidai šalies vadovė vadina „oligarchine cenzūra“.

Žiniasklaidai ji turėjo ir priekaištų pirmaisiai dėl pasireiškiančio atsakomybės trūkumo. „Palygindama su užsieniu, manyčiau, kad Lietuvos žiniasklaidai truputį trūksta atsakomybės. Ir korektiškumo, kokį matau Vakaruose“, – sakė D. Grybauskaitė. Daugelį Lietuvos žiniasklaidos priemonių valdo stambus kapitalas. Kur būtent pasireiškia „oligarchinė cenzūra“, Prezidentė nenurodė.

Tą pačią dieną Prezidentės Dalios Grybauskaitės dekretu šešerių metų kadencijai į LRT tarybą paskirti keturi nauji nariai: Žygintas Pečiulis, Zina Gaidienė, Lolita Jablonskienė ir Giedrė Lastauskienė. Šie nariai taryboje pakeis kadenciją baigiančius Vilniaus universiteto profesorius Alvydą Jokubaitį, rašytoją Marcelijų Martinaitį, žurnalistus Artūrą Račą ir Rimvydą Valatką.

15 d. Seimas po svarstymo pritarė PVM įstatymo pataisoms, kuriomis siūloma įteisinti 9 proc. PVM lengvatą spaudai. Jeigu Seimas per galutinį balsavimą priims patobulintas Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo pataisas, lengvatinis 9 proc. PVM tarifas būtų taikomas laikraščiams, žurnalams ir kitiems periodiniams leidiniams, išskyrus erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio leidinius, kuriuos tokiais pripažino teisės aktų įgaliota institucija, bei spausdintą produkciją, kurioje mokama reklama sudaro daugiau kaip 4/5 viso leidinio ploto. Siūloma, kad šios įstatymo pataisos įsigaliotų nuo 2012 m. spalio 1 d.

16 d. Lietuvos nacionaliniame muziejuje iškilmingai įteikta LŽS ir NŽKA Vinco Kudirkos premija. Ji atiteko kūrybinei

komandai – žurnalistei Ingai Berulienei ir režisieriui Justinui Lingui už 2011 m. sukurtas dokumentines apybraižas „Dr. Jonas Šliūpas“ ir „Dr. Jonas Basanavičius“ (plačiau – straipsnyje „Kai darai tai, kas esi...“).

17 d. amerikiečių investuotojas milijardierius Warrenas Buffettas investavo į vietos laikraščius. Jo kompanija „Berkshire Hathaway“ sumokėjo 142 mln. JAV dolerių už kontrolinį kompanijos „Media General“ akcijų paketą ir paskolins jai 400 mln. JAV dolerių bei pratęs 45 mln. kredito liniją. Kompanijai „Media General“ priklauso 63 dienraščiai ir savaitraščiai, leidžiami pietrytinėje JAV dalyje.

„Berkshire Hathaway“ jau priklauso laikraščiai „The Buffalo News“, „The Omaha World Herald“ ir dalis „The Washington Post“. Apie investicijas paskelbta tokiu metu, kai JAV vietiniai laikraščiai patiria finansinį spaudimą. Daugybė laikraščių kenčia dėl mažėjančių tiražų ir smunkančių pajamų iš reklamos, atitenkančios skaitmeninei žiniasklaidai.

Tačiau V. Buffettas įsitikinęs, kad kai kurie laikraščiai gali klestėti. Anksčiau vietinių laikraščių pramonės perspektyvas jis vertino pesimistiškai, bet vėliau ėmė į ją investuoti.

Warrenas Buffettas

18 d. iš „Diena Media News“ generalinės direktorės pareigų pasitraukė Jolanta Bastienė. UAB „Diena Media News“ valdo dienraščius „Kauno diena“, „Klaipėda“, „Vilniaus diena“ bei interneto portalus www.kaunodiena.lt, www.diena.lt, www.kl.lt.

Tą pačią dieną 11-ą kartą apdovanoti nacionalinio konkurso „Lietuvos spaudos fotografija 2012“ nugalėtojai. Geriausiems žiniasklaidos fotografams atiteko „Auksiniai kadrai“. Vakaro metu taip pat pristatyta nauja paroda ir metraštis „Lietuvos spaudos fotografija 2012“.

„Auksinio kadro“ laureatai

21 d. Tomas Dapkus pasitraukė iš dienraščio „Lietuvos žinios“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojo bei portalą Lzinios.lt vyriausiojo redaktoriaus pareigų. Iš dienraščio „Lietuvos žinios“ direktoriaus ir vyriausiojo redaktoriaus pareigų traukiasi ir Valdas Vasiliauskas, bendrovei „Lietuvos žinios“ vadovavęs nuo 2007 m.

Tą pačią dieną mirė ilgametis „Panoramos“ žurnalistas Leonas Burokas. Jis Lietuvos televizijoje dirbo beveik 40 metų.

24 d. 55 proc. Lietuvos gyventojų televiziją laiko geriausia namų pramoga. Antroje vietoje – internetas, tačiau ši pramoga daugiau nei per pusę retesnė (23 proc.), rodo skaitmeninės televizijos „Viasat“ užsakymu viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų kompanijos „Spinter tyrimai“ atlikta apklausa.

Tą pačią dieną vyko jubiliejinis dešimtas festivalis „Adrenalinas 2012“, kurio metu apdovanoti geriausi reklamos kūrėjai bei jų darbai. Geriausiu pripažintas reklamos agentūros „Milk“ darbas „Pridegusi mėsa“. Metų agentūra tapo „Milk“, o metų kliento titulas atiteko UAB „Valdorfo didmenos“. Dėl apdovanojimų

iš viso varžėsi 207 darbai, kuriuos pateikė 21 komunikacijos agentūra. Apdovanojimai įteikti kūrybingiausiems reklamų autoriams 17 kategorijų.

25 d. Policijos departamentas kreipėsi į Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją ir Žurnalistų etikos inspektorių, prašydamas įvertinti žurnalistės Rūtos Janutienės veiksmus, kai ji, rengdama reportažą apie mergaitės perdavimo motinai Laimutei Stankūnaitei dramą Garliavoje, apstumdė Kauno komisarą Algirdą Kaminską.

Gegužės 18 d. interneto svetainėje *www.youtube.com* paskelbtas vaizdo įrašas, kuriame žurnalistė R. Janutienė ima Kauno aps. vyriausiojo policijos komisariato viršininko Algirdo Kaminsko interviu. Pasak policijos pranešimo, žurnalistė įsiveržė į policijos patalpą, darė spaudimą įstaigos vadovui, sudavė pareigūnui bei jį apstumdė. Analogiškas

reportažas buvo parodytas ir 2012 m. gegužės 24 d. TV3 televizijos laidoje „Paskutinė instancija“.

29 d. Viešųjų pirkimų tarnybos duomenimis, 2011 m. ir pirmąjį šių metų ketvirtį viešinimo paslaugoms daugiausiai išleido Susisiekimo ministerija – 13,2 mln. Lt. Per du projektus skaitmeninei televizijai populiarinti skirta 7,4 mln. Lt, 3,2 mln. Lt – saugaus eismo propagavimui. Antroje vietoje atsidūrė Lietuvos viešojo administravimo institutas, kurio viešinimo paslaugų pirkimų vertė 2011–2012 m. I ketv. siekė 7,5 mln. Lt. Trečioje vietoje pagal viešinimo paslaugų pirkimų vertę – Būsto ir urbanistinės plėtros agentūra, už 6,9 mln. Lt pirkusi Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programos visuomenės informavimo kampanijos 2010–2011 m. įgyvendinimo paslaugas.

*Parengta
pagal interneto tinklalapius delfi.lt, www.lzs.lt*

Apie Lietuvos žiniasklaidą ir žurnalistus

Vytas URBONAS

Per pastaruosius kelis dešimtmečius sparčiai keičiantis Lietuvos politiniam, ekonominiam ir visuomeniniam gyvenimui didelių pokyčių vyko ir ištikimo valdžios ir visuomenės tarpininko – mūsų žiniasklaidos priemonių – sistemoje. Nuolat steigėsi nauji laikraščiai ir žurnalai, nustojo eiti nemažai ilgai leistų bei vėliau paskubomis įkurtų periodinių leidinių, atsirado daug internetinių (elektroninių) leidinių ir portalų, įkurta nemažai naujų radijo stočių ir televizijos kanalų. Keitėsi ir žiniasklaidoje dirbančių žmonių skaičius. Jų gretas nuolat papildydavo nauji darbuotojai, dažniausiai žurnalistikos studijas baigę jauni specialistai, o kai kurie žurnalistai, ilgai dirbę laikraščių bei žurnalų redakcijose, perėjo į besikuriančias komunikacijos ir viešųjų ryšių tarnybas.

Gerokai pasikeitė ir pačių žiniasklaidos priemonių struktūra bei turinys, gamybos technologijos, žinių pateikimo ir raiškos būdai, atsirado įvairios žiniasklaidos rūšys bei tipai, o kartu ir naujos sąvokos, nauji terminai, dažnai išversti (gerai ar nelabai vykusiai) iš kitų kalbų. Nemažai žurnalistikos ir žiniasklaidos terminų jau buvo 1997 m. išleistoje pirmojoje lietuviškoje „Žurnalistikos enciklopedijoje“. Tačiau praėjus daugiau kaip dešimtmečiui nuo jos pasirodymo kai kurių leidinyje pateiktų žurnalistikos terminų turinys gerokai pasikeitė arba įgijo naujų reikšmių, dalis jų jau spėjo pasenti. Todėl beveik prieš septynerius metus Vilniaus universiteto

Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos institutas kartu su Lietuvių kalbos institutu nutarė atnaujinti „Žurnalistikos enciklopediją“. Tiksliau – panaudojus joje pateiktus žurnalistikos bei žiniasklaidos terminus (įvairių rūšių žurnalistikos ir su ja susijusių sričių, leidybos bei poligrafijos terminams ir sąvokoms šioje enciklopedijoje skirta trečdalis visų jos straipsnių – apie 2 000 pavadinimų), juos papildžius, išleisti išsamų aiškinamąjį žurnalistikos terminų žodyną. Buvo numatyta sudaryti žurnalistikos sąvokų ir terminų duomenų bazę, žodynui atrinkti ir sunorminti vartojamus žurnalistikos ir žiniasklaidos terminus, pateikti tų terminų apibrėžtis, nurodyti lietuviškų terminų angliškų atitikmenis. Tiesa, visi šie darbai gerokai užsitęsė, ir šiandien dar nematyti konkrečių rezultatų.

Žurnalistikos ir Lietuvių kalbos institutams pradėjus rengti aiškinamąjį žurnalistikos terminų žodyną, LŽS taryba prieš kelerius metus irgi nutarė atnaujinti „Žurnalistikos enciklopediją“. Tačiau susiklosčius tokioms aplinkybėms papildyti, pataisyti ir viena knyga išleisti visą atnaujintą „Žurnalistikos enciklopediją“ jau tapo neįmanoma. Todėl LŽS neliko kito pasirinkimo, kaip atnaujinti likusią „Žurnalistikos enciklopedijos“ dalį (o ją sudaro daugiausia straipsniai apie įvairias žiniasklaidos priemones ir jos darbuotojus – beveik 4 000 pavadinimų) ir išleisti atskirą enciklopedinį leidinį. Taip ir buvo susitarta su Žurnalistikos institutu:

jo darbuotojai kartu su Lietuvių kalbos institutu rengs „Aiškinamąjį žurnalistikos terminų žodyną“, o LŽS kartu su NŽKA – „Lietuvos žiniasklaidos enciklopediją“.

„Lietuvos žiniasklaidos enciklopedija“ būtų tarsi „Žurnalistikos enciklopedijos“ tęsinys. Siekiant išvengti kartojimosi ir pernelyg didelės leidinio apimties, numatyta joje atsisakyti straipsnių apie senuosius lietuvių periodinius leidinius ir jų žurnalistus, taip pat užsienio žiniasklaidą ir lietuvių periodiką, ėjusią iki nepriklausomos Lietuvos atkūrimo (visa tai gana išsamiai aprašyta „Žurnalistikos enciklopedijoje“). Taigi „Lietuvos žiniasklaidos enciklopedijoje“ turėtų atsispindėti naujoji Lietuvos žiniasklaida ir jos darbuotojai nuo Atgimimo sąjūdžio pradžios, t. y. nuo 1988 m., kai ji pradėjo formotis.

Praejusiais metais „Lietuvos žiniasklaidos enciklopedija“ jau pradėta rengti. Sudaryta Redakcinė kolegija (Dainius Radzevičius, pirmininkas, Aurelija Arlauskienė, Edmundas Juškys, Povilas Sigitas Krivickas, Vidas Mačiulis, Žygintas Pečiulis, Domijonas Šniukas ir Aldona Žemaitytė), paskirti trys sudarytojai-redaktoriai (Genovaitė Burneikienė, Vytas Urbonas ir Vytautas Žeimantas). Šių metų pradžioje Redakcinės kolegijos posėdyje buvo aptartas jau sudarytas „Lietuvos žiniasklaidos enciklopedijos“ vardynas – visas būsimos enciklopedijos straipsnių sąrašas (beveik 4 000 pavadinimų). Pradėti rengti enciklopedijos straipsniai.

Vadovaujantis sudarytu vardynu, „Lietuvos žiniasklaidos enciklopedijoje“ bus aprašyti laikraščiai ir savaitraščiai, žurnalai, radijo stotys, televizijos, prodiuserių kompanijos, naujienų agentūros, internetiniai leidiniai, žurnalistai bei kiti žiniasklaidos darbuotojai, žurnalistų organizacijos ir institucijos, žurnalistų rengimo įstaigos, žurnalistų premijos, kiti apdovanojimai, konkursai.

Atskiri straipsniai enciklopedijoje bus skirti ne tik periodiniams leidiniams, pradėtiems leisti nuo 1988 m., bet ir anksčiau įsteigtiems bei toliau leidžiamiems, taip pat užsienio lietuvių periodiniams leidiniams. Nenumatoma įtraukti tik tų laikraščių, kurių išleista iki 10 numerių, ir žurnalų, kurių išėjo mažiau kaip 5 numeriai, taip pat mokslinių tęstinių leidinių, mokslo darbų, straipsnių rinkinių, biuletenių bei įvairių informacinių leidinių.

Į „Lietuvos žiniasklaidos enciklopediją“ numatoma įtraukti žurnalistus, kurie nuo 1988 m. toliau dirbo žiniasklaidos priemonėse (daugelis iki tol dirbusių yra aprašyti „Žurnalistikos enciklopedijoje“). Atskiri straipsniai bus skiriami periodinių ir internetinių leidinių vyriausiesiems (arba atsakingiems) redaktoriams, radijo ir televizijos bei įvairių žurnalistinių institucijų ir jų tarnybų vadovams, NŽKA nariams, LŽS valdybos bei tarybos nariams, žurnalistikos premijų laureatams, kūrybinių konkursų nugalėtojams, apdovanotiesiems valstybės ir LŽS medaliais. Taip pat numatyta įtraukti LŽS skyrių ir klubų, laikraščių, žurnalų bei internetinių leidinių redakcijų, televizijos ir radijo stočių pasiūlytus žurnalistus, laidų redaktorių bei komentatorių, dėstytojus, žiniasklaidos tyrinėtojus, kitus žiniasklaidos darbuotojus ir žurnalistus, žiniasklaidoje dirbusius ne mažiau kaip 10 metų, išleidusius bent vieną knygą arba surengusius personalinę fotografijų parodą.

Taigi dabar laukia sunkus ir kruopštus darbas rašant ir rengiant spaudai numatytus straipsnius apie žiniasklaidos priemones ir žurnalistus. „Lietuvos žiniasklaidos enciklopedijos“ rengėjai tikisi, kad jiems šiame darbe padės, patars bei talkins ir žiniasklaidos priemonių redakcijos, ir atskiri jų darbuotojai, leidiniu suinteresuoti žurnalistai.

Tylos minutė

Vytautas Jonas Lukoševičius (1937 09 04 Kuršėnai – 2012 03 10 Kuršėnai)

Į žurnalistines aukštumas Jonas Lukoševičius kilo nelengvai, dažnai mokymąsi derindamas su darbu ir ne visuomet dirbęs plunksna. Jis gimė Kuršėnuose, darbininko ir valstietės šeimoje. Būdamas 14 metų pradėjo dirbti koklių formuotoju, kroviku, molkasiu. Darbas nesutrukdė įgyti vidurinę išsilavinimą. Vėliau buvo studijos Vilniaus universitete, kurias irgi derino su darbu „Vakarinėse naujienose“ ir „Sporte“. 1961 m., įgijęs žurnalistą specialybę, įsidarbino „Švyturyje“, tuomet bene populiariausiame Lietuvos žurnale.

„Likimas „Švyturio“ vyr. redaktoriaus Alfonso Bieliausko pavidale pakvietė dirbti bene pačiu gražiausiu žurnalo gyvavimo laikotarpiu, drauge su jau Anapilin išėjusiais Jonu Tesecku, Vytautu Misevičiumi, dar klestinčiais Osvaldu Aleksa, Juozu Šiupšinsku, Danieliumi Mickevičiumi, – vėliau prisimins kolega Jonas. – Vytautas Misevičius buvo tiesioginis mentorius ir ne vien prie rašomojo stalo. Tai atnešė didžiulę patirtį, ir... gerokai paklibino sveikatą. Dirbant drauge su juo, teko daug kartų apsibaladoti Lietuvą, ypač tikrinant žmonių laiškus, pagal kuriuos, dabar tai skamba kaip pasaka, paruošta daugybė apybraižų, straipsnių, komentarų. „Švyturyje“ pirmą kartą spaudoje publikavau didelę dokumentinę apybraižą apie lakūną Romą Marcinkų, kuria iki šiol remiasi tiek spaudos, tiek televizijos bei radijo kolegos, pasakojimus apie garsius sportininkus Algirdą Šociką, Antaną Vaupšą. Rašiau ir apie visai iki tol nežinomus žmones.“

1967–1974 m. dirbo „Gimtojo krašto“ redaktoriaus pavaduotoju. Laikraštis buvo skirtas užsienyje gyvenantiems lietuviams. Tai priartino kolegą Joną prie užsienio tematikos, lietuviškos išeivijos problemų. Todėl žengtas logiškas žingsnis – korespondento darbas Niujorke. Čia jis atstovavo (1975–1979 m.) „Tiesai“ ir „Moscow News“. 1979–1988 m. – Lietuvos valstybinio televizijos ir radijo komiteto Laidų užsieniui vyriausiasis redaktorius.

„Dirbdamas Lietuvos radijuje praktiškai pirmasis pradėjau vesti tiesiogines radijo laidas aktualiais gyvenimo klausimais, kuriose telefonu tiesiogiai galėjo dalyvauti ir klausytojai. Buvau pirminės LŽS organizacijos pirmininkas“, – prieš kurį laiką yra sakęs Jonas.

Vėliau buvo antroji komandiruotė į Niujorką (1988–1991 m.). Korespondencijos iš Užatlantės padarė jį populiariu žurnalistu. Jam suteiktas Lietuvos nusipelnusio žurnalistą vardas.

Grįžęs į Vilnių dirbo „Lietuvos komersante“, buvo ir Maskvos laikraščio „Nezavysimaja Gazieta“ korespondentu Lietuvoje. Vėliau, kiek netikėtai kolegoms, užsiėmė komercine veikla turizmo srityje – tapo amerikiečių turistinės korporacijos „East/West Tours and Travel Consulting Inc“ (Niujorkas) direktoriumi Baltijos šalims.

J. Lukoševičius buvo ilgametis LŽS narys, pastaraisiais metais aktyviai dalyvavo Seniorų klubo veikloje. Už humoristinius kūrinius jam suteikta „Šluotos“ premija. Parašė knygas „Reemigrantai“ (1971), „Kolumbo rate ir už jo“ (1982), „Market parko kronikos“ (1983), „Džeko ir Bobo metai“ (1986).

Palaidotas Kuršėnų kapinėse.

Vytautas ŽEIMANTAS

Zenonas Butkevičius (1936 01 12 Raseiniai – 2012 03 18 Vilnius)

Į Amžinąjį Gamtos Pasaulį išėjo garsus gamtos žurnalistas Zenonas Butkevičius. Retas Lietuvos žmogus nežino kolegos Zenono kūrybos, rašytinės ar radijuje papasakotos. Kiekvieną šeštadienio rytą klausydavome Lietuvos radijo laidos „Gamta – visų namai“, kurioje žurnalistas Z. Butkevičius kerėjo klausytojus ne tik sodriu, žemu balsu, bet ir nežinomais gamtos faktais, netikėtais pastebėjimais, publicistiniu veržlumu.

Ši radijo laida – seniausia Lietuvoje, pradėta transliuoti 1957 m. rugsėjo 28 d. Ją vedė šviesaus atminimo Antanas Grigelis. Jam pasitraukus, laidą pradėjo kurti Zenonas Butkevičius ir Adolfas Drungilas.

„Per tiek metų keitėsi ir vedėjai, ir pavadinimai, tačiau esmė liko ta pati. Mes siekėme atverti klausytojų širdims ir protams vartelius į Lietuvos gamtą“, – yra sakęs Zenonas. Ir jiems tai tikrai pavyko – laidą mėgo ir mokslininkai, ir gamtosaugininkai, ir paprasti žmonės, aukoję saldų savaitgalio miegą, mat ši radijo laida buvo transliuojama 4.30 ir 6.30 val. ryto. Dažnas, išklausęs laidą, sėsdavo rašyti laiško, ką nors patikslinti, užduoti naujų klausimų.

2007-aisiais laidai „Gamta – visų namai“ sukako 50 metų. Jubiliejinės laidos pašnekovas, garsus ornitologas, Ventės rago ornitologinės stoties vedėjas Leonas Jezerskas, paklaustas, ką šeštąją dešimtį pradėsiančioje laidoje reikėtų patobulinti, nusistebėjo: „Lakštingalos balso nieks netobulina...“ Šie žodžiai buvo skirti ir kolegai Zenonui, su kuriuo susipažinau pradėjęs aktyviau

domėtis aplinkosaugos problemomis. Kartu su Z. Butkevičiumi įkūrėme žurnalistų klubą A (Aplinkosauga), subūrusį apie gamtą rašančius kolegas.

„Zenonas tapo ne tik klubo A steigėju, bet ir labai aktyviu jo nariu. Kartu su klubu aplankė daugelį Lietuvos kampelių, kelionės išpūdžius paversdamas publikacijomis spaudoje, pokalbiais per radiją. Jis iš daugelio išsiskyrė savo geranoriškumu, darbštumu, profesionaliu gamtos pažinimu ir ypač aktyvia pilietiška pozicija ginant gamtą“, – prisimena klubo A pirmininkė Raimonda Karnackaitė.

Z. Butkevičius 1959 m., dar studijuodamas lietuvių kalbą ir literatūrą Vilniaus universitete, pradėjo dirbti Valstybiniame gamtos apsaugos komitete. Jam tuo metu vadovavo Viktoras Bergas – ne tik garsus Lietuvos gamtosaugininkas, bet ir jaunų gamtosaugininkų auklėtojas, puoselėtojas. Vadovaujant V. Bergui gamtos žurnalistu išaugo ne tik Z. Butkevičius, bet ir Juozas Stasinas, dabar redaguojantis laikraštį „Tėviškės gamta“. Mirus V. Bergui kolega Zenonas daug laiko praleido redaguodamas jo dienoraštį, vėliau parašė įdomius prisiminimus apie bendrą darbą, kurie buvo paskelbti atsiminimų knygoje apie V. Bergą „Gamtos riterio lobiai“ (2007).

Nuo 1963 m. Zenonas dirbo žurnale „Mūsų girios“, vėliau – „Mūsų gamtoje“. Pastarojoje redagavo medžioklės ūkio, žuvininkystės ir žūklės skyrių, o Nepriklausomybės laikais atsiradus priedams-žurnalams „Medžiotojas Meškeriotojas“ ir „Hobby“ rengė savo ir kitų publikacijas šiuose leidiniuose.

Ankstesniais metais gamtos temomis daug rašė ir į kitus šalies periodinius leidinius. „Valstiečių laikraštyje“ buvo skyrelis

apie gamtą, kurį irgi kuravo kolega Zenonas. Įdomių straipsnių yra paskelbęs ir „Šiaurės Atėnuose“.

Rengdamas laidas Lietuvos radijuje, taip pat dirbo savaitraštyje „Žaliasis pasaulis“, kuris pradėtas leisti pirmaisiais Nepriklausomybės metais. Buvo jo redaktoriaus pavaduotojas. Galima sakyti, kad nebuvo nė vieno

savaitraščio, kuriame nebūtų Z. Butkevičiaus publikacijos. „Žaliojo pasaulio“ skaitytojai įsidėmėjo jo savitus, aštrius, poleminius straipsnius. Žurnalistas Z. Butkevičius bendradarbiavo ir su interneto portalu DELFI.LT.

Palaidotas Vilniuje, Saltoniškių kapinėse.

Vytautas ŽEIMANTAS

Albertas Laurinčiukas (1928 01 01 Šiauliai – 2012 01 08 Vilnius)

2012 m. pradžioje Anapilin išėjo žinomas žurnalistas, rašytojas ir dramaturgas Albertas Laurinčiukas. Išėjo žmogus, su kuriuo daugeliui teko bendrauti, ir ne vienam iš mūsų šis bendravimas yra palikęs gilų, neretai ir lemtingą pėdsaką. Kad ir man. Juk tai jis, A. Laurinčiukas, įžiebė manyje, ką tik ekonomikos mokslus baigusiame ir kažką rašinėjančiame į spaudą jaunuolyje, žurnalistinę liepsnelę ir pakvietė dirbti į „Tiesą“ profesionaliu korespondentu. Kitus jis veikė per savo intriguojančius Amerikos reportažus, publicistines knygas, kurių populiarumo mastai dabar atrodo tarsi iš fantastikos, per pjeses ir kino scenarijus, statytus teatruose ir kino bei televizijos filmuose.

„Gimiau Šiauliuose 1928 m. sausio 1 d. Kito tokio gero miesto pasaulyje nėra. Jis man taip patiko, kad išgyvenau čia be pertraukos 24 metus“, – vėliau rašys A. Laurinčiukas, jau tikrąja to žodžio prasme išmaišęs ameriką ir afriką, aziją ir europą. Taigi jau turėdamas su kuo palyginti savo gimtinę. Aišku, Šiauliai – tai ne Niujorkas, kuriame A. Laurinčiukui teko dirbti 1959–1963 ir 1969–1970 m. laikraščių „Selskaja žizn“, „Moscow news“ ir „Tiesa“ korespondentu, akredituotu prie Jungtinių Tautų

Organizacijos. Šiauliai – ir ne Vilnius, kuriame jis atsiskleidė kaip rimtas kūrėjas, tuometinio pagrinčinio šalies dienraščio redaktorius. Tačiau Šiauliai – jo tėviškė, ir tuo daug kas pasakyta.

Gimė Albertas Šiaulių geležinkelininko šeimoje. Todėl ir Šiauliai, ir geležinkelis jam visą gyvenimą išliko su jaunystės nostalgijos žyme. Jis ne tik mylėjo Šiaulius, bet visada stengdavosi pabrėžti ir savo geležinkelininką prigimtį, dalyvauti įvairiuose geležinkelininkų renginiuose. Pastaruosiuose didžiudamasis sakydavo, kad jis iš geležinkelininkų, kad pirmuosius savo uždirbtus skatikus gavo dar būdamas paauglys, platindamas geležinkelininkų laikraštį.

Geležinkelyje jam nutinka ir įvykiai, kurie palieka didelį išpūdį. Antai, prisimena: „Kartą padėjau Gubernijos geležinkelio stotyje poetui Jovarui įkelti į vežimą maišą trąšų. Jis man davė ne saldainį, o ant sąsiuvinio lapo parašytą eilėraštį. Tuomet aš dar buvau toks, kad tikėjausi saldainio. Tik paaugęs supratau poezijos vertę.“

A. Laurinčiukas 1948 m. baigė Šiaulių gimnaziją, 1950 m. – Šiaulių mokytojų instituto Fizikos-matematikos fakultetą. Dar būdamas studentas pradėjo mokytojauti Šiaulių J. Janonio vidurinėje mokykloje. Vaikus mokė fizikos, o pats svajojo apie kūrybą. Vėliau, aplankęs daugelį kraštų, pasakys: „Tačiau niekas negali nustelbti tų gilių išpūdžių, kuriuos patyriau mokyklos suole per literatūros pamokas.“

„Labai norėjau vaidinti. Šiaulių mokytojų institute įstojau į liaudies šokių ratelį. Po dviejų repeticijų nebevarginau nei savęs, nei kitų, – prisimindavo su šypsena. – Kas liko tada daryti? Parašiau feljetoną apie... blogą reklamų kalbą ir nunešiau į miesto laikraščio redakciją. Išspausdino. Parašiau keletą pasakėčių ir pasiunčiau į „Komjaunimo tiesą“. Iliustravo ir išspausdino.“

Taip jaunuolis, turintis fizikos-matematikos mokytojo diplomą, ne tik mokytojauja, bet ir tampa laikraščio „Komjaunimo tiesa“ korespondentu Šiaulių srityje. Greitai žurnalistikos mūza visiškai užvaldo jaunojo fiziko sielą. Jis kviečiamas į Vilnių, dirbti „Komjaunimo tiesoje“. Pradedama studijuoti žurnalistiką Vilniaus universitete. Vėliau tampa „Tarybinio mokytojo“ redaktoriaus pavaduotoju, 1954–1960 m. „Komjaunimo tiesos“ laikraščio redaktoriumi. Po dviejų ilgalaikių komandiruočių į JAV 1970 m. pradeda dirbti „Tiesos“ laikraščio redaktoriumi. Ir juo dirba beveik 20 metų.

A. Laurinčiukas greitai atsiskleidžia kaip kelionių apybraižų meistras. Rašo intriguojančiai, mėgdamas priešpastatyti kontrastingus reiškinius ar veikėjus, nevengdamas didelių minties šuolių, reporteriškos duonos. Ir greitai brendo kaip žurnalistas tarptautininkas. Jei pirmoji jo užsienio apybraižų knyga „Vienos balandžiai“, pasirodžiusi 1960 m., buvo priimta kaip ir daugelis kitų tuomet išėjusių knygų, tai jau knygos apie JAV („Trečioji dolerio pusė“, 1964), Afriką („Juodasis kraujas“, 1969), Lotynų Ameriką („Varinė saulė“, 1974), Aziją („Taifūno rūstybė“, 1984) ir kitos susilaukė didelio visuomenės ir kritikos dėmesio, buvo verčiamos į kitas kalbas.

Antrasis svarus jo kūrybos pluoštas – pjesės. Jau pirmoji A. Laurinčiuko pjesė „Vidutinė moteris“, išleista ir pastatyta 1971 m., įvertinta gana palankiai. Vėliau jis parašo pjeses „Akimirka teisybės“, „Neapykantos spalva“, „Paskutinis prašymas“, „Paradas San Franciske“. Jos statomos

Lietuvoje, Rusijoje, kai kuriose kitose sovietinėse respublikose. Prisimenu, kartą užėjęs į A. Laurinčiuko kabinetą radau jį palinkusį prie šūsnies įvairių laikraščių iškarpu. Pasirodo, jis skaitė savo pjesių recenzijas, skelbtas Rusijos spaudoje. Parodė man Smolensko, Briansko, kitų laikraščių iškarpas su palankiomis pjesių recenzijomis. Prisimenu, kaip su „Tiesos“ kolektyvu važiovome į Panevėžį žiūrėti redaktoriaus pjesės, po to ją aptarinėjome maestro Juozo Miltinio aplinkoje. Įsiminė jų artimi ir, atrodo, net draugiški santykiai.

Be pjesių teatrui, A. Laurinčiukas parašė scenarijus televizijos filmams „Linksmasis amerikietis“ ir „Džiunglių spalvos“.

Įdomus buvo jo požiūris ir į poeziją. Vaikystėje labai norėjo būti poetu, atrodo, ir kai ką eilėmis yra parašęs, tačiau to nerodė. „Jaunystės norai rašyti eilėraščius neišsipildė – poetu netapau. Netapau ir po to, kai mane sutapatindavo su eilėraščius rašančiu žurnalistu Jonu Lapašinsku. Tačiau tenka pripažinti, kad ryškiausius pėdsakus gyvenime paliko poetai, su kuriais man teko susitikti. Tai Algimantas ir Justinas Marcinkevičiai, Eduardas Mieželaitis, Rasulas Gamzatovas. Susitikti su rašytoju ir jo knyga – nėra tas pats. Kartais knyga padaro žymiai didesnę įspūdį, negu jos autorius. Būna ir atvirkščiai. O geriausia, kada tai sutampa“, – sakė jis.

Žymų pėdsaką A. Laurinčiukas paliko ir Lietuvos žurnalistų sąjungoje, kuriai vadovavo 1975–1988 m. Nuo 1971 m. jis – ir Lietuvos rašytojų sąjungos narys. Išėjęs į pensiją tapo aktyviu Senjorų klubo nariu.

Už kūrybą apdovanotas medaliu „Už nuopelnus žurnalistikai“, J. Fučiko medaliu, Aleksejaus Tolstojaus, Vorovskio, V. Tamulaičio ir kitomis kūrybinėmis premijomis. Jo kūrinių išversta į rusų, čekų ir latvių kalbas.

Palaidotas Vilniuje, Antakalnio kapinėse.

Vytautas ŽEIMANTAS

Augustas Tamaliūnas (1943 05 28 Kaunas – 2012 03 26 Kaunas)

Su kolega Augustu susipažinau satyros ir humoro žurnale „Šluota“. Į jos redakciją tuomet iš visos Lietuvos susirinkdavo žmonės, kuriems rūpėjo satyros ir humoro žanrai, kurie mėgo linksmai, su pašaipėle ar net su paslėpta gera ironijos doze aprašyti ar karikatūromis pavaizduoti to meto sovietinę gyvenimą. Dažnai čia užsukdavo ir Augustas, kurio humoreskas „Šluota“ noriai ir dažnai spausdino.

Augustas Tamaliūnas gimė Kaune per karą. „Profesorius Pranas Mažylis, priėmęs mane per patį rusų antlėkį ir Kauno bombardavimą 1943 m. gegužės 28-ąją, pasak mamos, tekstelėjo delnu man į dugniuką ir tarė: „Na, štai, dar vienas lietuvių karys!..“ Profesoriaus žodžiai pasitvirtino. Nuo to laiko nuolat kariauju (...). Kariavau mokykloje, kad mums metų metais bruka į galvas SSRS istoriją, o Lietuvos praeičiai teskiria kelias pamokas, kad liepia atmintinai kalti naujųjų klasikų eilėraščius apie partiją, o Bernardą Brazdžionį, kurio knygą „Per pasaulį keliauja žmogus“ turėjau ir slėpiau ant aukšto, visiškai nutyli...“ – yra sakęs žurnalistas.

1970 m. Vilniaus universitete įgijo žurnalistą specialybę. „Beje, universitete man kariauti neteko, – prisiminė Augustas. – Be to, žurnalistų aplinka skatino laisvesnę mintį. Bet užtat aš kariavau visur, kur dirbau, ir gal dėl to mano darbo knygelė išsipūtė, bet man tai išėjo į naudą. Neįsivaizduoju satyriko, kuris apkerpėja vienoje vietoje. Juk kelionė – normali žmogaus būseną, ir tik bekeliaudamas sutinki daugybę žmonių, kurių pasakojimus gali sulydyti į meninę visumą.“

„Kariavo“ ir dirbo A. Tamaliūnas Kauno spaudoje – laikraščiuose „Banga“, „Vakarinis Kaunas“, „Akistata“. Pastaruoju metu daug rašė į interneto svetainę *Balsas.lt*. Štai keletas paskutinių Augusto pašmaikštavimų, skelbtų šioje svetainėje: „Dievaži, nenormalu galą durti su galu!“, „Doras deputatas visad baisesiai retas“, „Kiekvienas banditas krauju išbandytas“, „Kvailį visad juokas ima, kai jis uždega klotimą“, „Nors protauja jis kaip veršis, bet į valdžią vis tiek veršis“, „Petys į petį, koja į koją valdžia ir vagys greta žygiuoja“, „Turim tokią painią teisę, jog teismai už nieką teisia.“

Apie savo kūrybinę virtuvę Augustas rašė: „Aišku kaip dieną: kartais aš irgi mėgstu smagią kompaniją, užstalės pokštus ir alaus bokalų skambesį, bet vis dėlto labiausiai gerbiu vienvietę. Tuomet arba skaitau, arba rašau, pasirinkdamas vienintelį man priimaną kovos būdą – kūrybą, į kurią sudedu visą savo šmaikštumą. Mat literatūra man – tai ringas, kuriame partneriu pasirenku Nuobodulį. Ir jį stengiuosi nokautuoti. Arba nors laimėti kovą aiškia persvara. Jei ne – rankraštis lekia į krepšį, ir viskas prasideda iš naujo. Juoba kad nūdienu tam teikia daug galimybių. Oje, tik spėk rašyti į visų partijų, sąjungų ir draugijų spaudą! Tarp kitko, niekada nesidomėjau nei ana, kažkada vienintele, nei kitomis partijomis, dabar dygstančiomis kaip policininkai po muštynių. Į valdžią smelktis neturiu jokio ūpo, tad partijų rietenas, kaip satyrikui ir dera, stebiu iš šalies.“

A. Tamaliūnas išleido humoreskų rinkinius „Pasimatymai su savimi“ (1981), „Smagūs rūpesčiai“ (1985), „Laurų skonis“ (1986), „Ryškus pėdsakai“ (1989), feljetonų rinkinius – „Įskilęs veidrodis“ (1995), „Sudeginti tiltai“ (2000), satyrų – „Paišinas

rojus“ (1995). Yra prisigalvojęs bei prikūręs ir savų žanrų: bulvareskų knygą „Grimasų kokteilis“ (1995), šaiporeskų – „Mergina be kelnių“ (1995), ūporeskų – „Velniava“ (1996), aforeskų – „Dilgėlynas“ (1999), iron-raščių lyrikos „Zigzagai“ (2001), net tama-liūndrų knygą „Numindžiotos ausys“ (1995).

Jo plunksnai priklauso knygos: apybraižų – „Sustabdytos akimirkos“ ir „Ambicijų maištas“ (abi 1996), apsakymų – „Kriminalinės

istorijos“ (1996) ir „Pralaimėjęs turi mirti“ (1997) bei detektyvinių apysakų knyga „Hienos kailis“ (1994) ir kt.

A. Tamaliūnas buvo aktyvus LŽS Kauno apskrities skyriaus bei Kauno žurnalistų senjorų klubo MES narys. Nuo 1991 m. – Lietuvos rašytojų sąjungos narys.

Palaidotas Karmėlavos kapinėse.

Vytautas ŽEIMANTAS

Vytautas Petkevičius (1930 10 10 Kaišiadorys – 2012 04 21 Kaunas)

Balandžio 24 d. Ledo kapinėse (Kauno r.) amžinojo poilsio atgulė prisiekęs laikraštinių, sekretoriato darbuotojas Vytautas Petkevičius.

Jis gimė Kaišiadoryse, tėvas dirbo geležinkelininku. 1956 m. Vilniaus universitete baigė žurnalistikos studijas trečiaja laida. Tarp kolegų garsėjo kaip darboholikas, principinis antimiesčionis, bet kokios prabangos niekin-tojas, ištikimas draugas. Šie studento bruožai imponavo Žurnalistikos katedros dėstytojui Juozui Oguzui, tad po studijų jį pasikvietė į „Valstiečių laikraštį“ savo – redakcijos atsakingojo sekretoriaus – pavaduotoju. Čia Vytautas kelerius metus dirbo greta vėliau disidentine veikla ir aišktingumu Atgimimo metais išgarsėjusios Auksės Kavaliauskaitės-Aukštikalnienės, kuri jį aitrino ryškia apranga ir drąsiu makiažu.

Redakcijos kolegai Jurgiui Sapijanskui pradėjus dirbti „Kauno tiesos“ redaktoriaus pavaduotoju, paskui jį pasuko ir Vytautas. Motyvavo, kad bus patogiau lankyti pasiligojusius tėvus. Čia jis oficialiai dirbo redaktoriaus pavaduotoju, nors iš tikrųjų ėjo atsakingojo sekretoriaus pareigas. Kaip ir Vilniuje, čia Vytautas visa savo energija kibo į darbą. Kolegos greitai pajuto ne tik jo profesionalumą, reiklumą, bet ir priprato prie sekretoriaus ironijos, kartais saviplakos. Paskutiniaisiais darbo redakcijoje metais kurį laiką buvo priimamojo skyriaus vedėjas, rūpinosi dienraščio platinimu. Tapęs pensininku Vytautas pasirinko vienišiausią – gyvenimo apmąstytojo kelią, vasaras leido kaimo sodyboje. Iki paskutiniųjų gyvenimo dienų jam draugystę sudarė trys prieraišūs šuneliai.

Buvo vedęs kolegę – žurnalistę Jadvygą Gečaitę, su kuria susilaukė sūnaus Petro.

Vytautas Petkevičius, originali, kukli, nesavanaudiška ir kūrybinga asmenybė, išliks gražiu pavyzdžiu žurnalistikos cecho prisiekusiesiems.

Domas ŠNIUKAS

2012 m. apginti žurnalistikos studijų programos magistro darbai

VILNIAUS UNIVERSITETAS

BALANDYTĖ AISTĖ

Realybės fenomenas XXI amžiaus pradžios televizijoje
Mokslinis vadovas – prof. dr. Žygintas Pečiulis

BARTKUTĖ LINA

Savižudybių pateikimo specifika (*Delfi.lt*, *Lrytas.lt* ir *Alfa.lt*, 2010–2011)
Mokslinis vadovas – dr. Deimantas Jastramskis

CICĖNAITĖ DOVILĖ

Seksualinės prievartos prieš vaikus pateikimo specifika
Delfi.lt, *Lrytas.lt*, *15min.lt* (2010–2011)
Mokslinis vadovas – dr. Deimantas Jastramskis

ČERNECKYTĖ AGNĖ

Sveikatos naujienų pateikimo tendencijos Lietuvos dienraščiuose ir interneto portaluose (2008–2011)
Mokslinis vadovas – prof. dr. Žygintas Pečiulis

DABROVLSKAS AUDRIUS

Mokomojo „Universiteto žurnalisto“ laikraščio funkcijų analizė
Mokslinis vadovas – doc. dr. Andrius Vaišnys

DAČINSKAITĖ VIKTORIJA

Vyro tapatybės problematika žurnale „Moteris“ (1990–1993 ir 2008–2011 m. lyginamoji analizė)
Mokslinis vadovas – dr. Deimantas Jastramskis

DAUSKORDAITĖ INDRĖ

Lietuviškų laikraščių vaikams raida (1990–2010)
Mokslinis vadovas – dr. Deimantas Jastramskis

DIEKANTAITĖ SANDRA

Švietimo įstatymo pataisos ir naujienų darbotvarkės sudarymo teorija *Delfi.lt* atveju
Mokslinė vadovė – prof. dr. Marija Stonkienė

JONUŠAITĖ JUSTINA

Lietuvos kultūros leidiniai: raida ir temų problematikos kaita (1991–2011)
Mokslinė vadovė – dr. Rita Repšienė

KAZAKEVIČIŪTĖ EVELINA

Mito konstravimas žiniasklaidoje. Vilniaus Europos kultūros sostinės (VEKS) atvejo analizė
Mokslinis vadovas – dr. Kęstutis Kirtiklis

KUODYTĖ-SKUČIENĖ INDRĖ

Radio stočių M-1 ir „Radiocentro“ veiklos strategijų lyginamoji analizė (2004; 2011)
Mokslinis vadovas – doc. dr. Mantas Martišius

SAIFULINAITĖ JANA

Klausos sutrikimą turinčių žmonių vaizdavimo ypatumai Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje (*Lrytas.lt*, *Alfa.lt*, *Delfi.lt*)
Mokslinis vadovas – dr. Deimantas Jastramskis

SURGAILYTĖ NERINGA

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio problema internetinėje žiniasklaidoje. *Panele.lt* atvejis
Mokslinė vadovė – prof. dr. Marija Stonkienė

VERBALYTĖ AGNĖ

Seimo rinkimų kampanijų pateikimas „Ūkininko patarėjyje“ ir „Valstiečių laikraštyje“ (2004; 2008)
Mokslinis vadovas – dr. Deimantas Jastramskis

Parengė Giedrė GRYBAUSKAITĖ

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

ANUSEVIČIENĖ RŪTA

Ideologijos reprezentacija vėlyvojo sovietmečio periodikoje: laikraščio „Tiesa“ atvejis

Darbo vadovė – doc. dr. R. Baločkaitė

BIRGELYTĖ BIRUTĖ

Tinklaveikos karo žurnalistika: žiniasklaidos diskurso apie 2011 m. Somalijos krizę analizė

Darbo vadovė – dr. A. Vinciušienė

BUKELIS ARNOLDAS

Seksualinių mažumų įvaizdžio konstravimas Lietuvos žiniasklaidoje

Darbo vadovė – doc. dr. K. Juraitė

MATECKYTĖ LAURA

Ekologinio diskurso konstravimas internetinėje žiniasklaidoje: *delfi.lt* ir *lrytas.lt* atvejai

Darbo vadovė – doc. dr. K. Juraitė

NOVOGRECKAITĖ RENATA

Alternatyvios jaunimo žiniasklaidos aksiologinis aspektas: žurnalo „Pravda“ atvejis

Darbo vadovė – doc. dr. A. Nugaraitė

VYŠNIAUSKAITĖ ERIKA

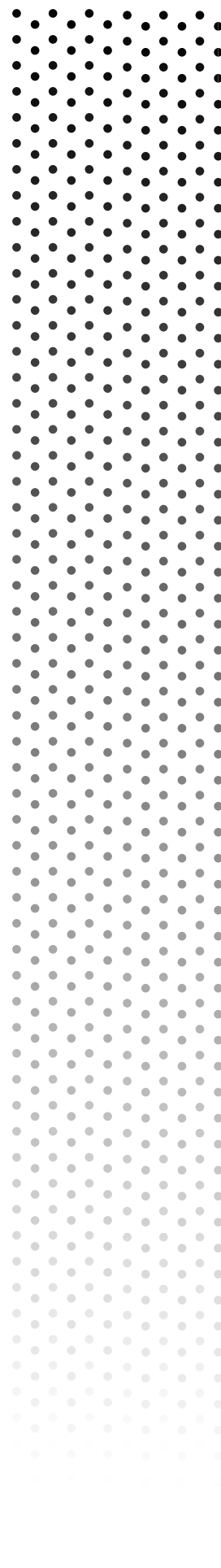
Didžiausią TV rinkos dalį Lietuvoje turinčių kanalų (TV3, LNK, BTV, LTV) tendencijos

2001–2011 metais

Darbo vadovas – dr. M. Drunga

VDU Viešosios komunikacijos katedros inf.

Žurnalistika be sienų

• • •

Linas BALSYS

*Žurnalistų darbas
Briuselyje: diplomatija,
biurokratija ir kūryba*

• • •

Žurnalisto darbas Briuselyje: diplomatija, biurokratija ir kūryba

Linas BALSYS

Šią vasarą bus treji metai, kai mudu su žmona Irmėna Medešyte nebedirbame Briuselyje. Per tiek laiko kai kas pasimiršo, kai kas, atvirkščiai, tapo geriau suvokiama, pavyzdžiui, viešųjų ryšių bei žurnalistų reikšmė politikams. Šios pastabos profesionalams skirtame almanache – maloni proga pasvarstyti ir viena, ir kita.

Palikęs darbą Briuselyje ir įsitraukęs į tuometinės kandidatės į prezidentus Dalios Grybauskaitės politinę komandą, vėliau tapęs šalies vadovės vyriausiuoju patarėju bei atstovu spaudai nuolat sulaukdavau natūralaus kolegų žurnalistų, bičiulių, giminių klausimo – koks skirtumas tarp žurnalistinio ir politinio darbo? Nejučia pusiau juokais kartą atsakiau: kai esi žurnalistas, gali kalbėti ką nori, tik nežinai, kaip yra iš tikrųjų; kai esi politikos viduje – viską žinai, tik nieko negali sakyti.

Kalambūre visuomet yra didelė dalis tiesos, tačiau jis ir kiek schemiškas. Jei žurnalistas sunaikia dirba, turi gerus informacijos šaltinius, geba analizuoti faktus – tuomet ir jam įmanoma gana tiksliai suvokti politikos užkuliusius. Tačiau net ir suvokiant ne visada galima apie tai parašyti, nes labai dažnai gauta informacija yra „off the record“ (neviešintina) ir naudinga bendram kontekstui suprasti, bet ne citatai, jau nekalbant apie interviu prieš televizijos kamerą. Atidžiau pasižiūrėjus tampa aišku, kad ir mano įvardyta politikų ir jų patarėjų visažinystė nėra absoliuti. Taip, valstybinės delegacijos narys (diplomatas ar politikos patarėjas), pavyzdžiui, ES viršūnių susitikime, be jokių pastangų gauna visą informaciją apie tai, kas aptariama už uždarytų durų, turi darbinis dokumentų variantus, pats aktyviai dalyvauja jų kūrimo procese. Bet dažnai ir delegacijos nariams nėra lengvai prieinama informacija, ką

Linas Balsys (g. 1961 05 01 Vilniuje) – žurnalistas, baigęs žurnalistikos studijas Vilniaus universitete (1984), tarptautinių santykių ir saugumo politikos kursus pagal JAV Valstybės departamento programą Vašingtone (1994), tarptautinių santykių ir valstybės administravimo kursus Stokholmo Užsienio politikos institute (1996). 1982–2002 m. – Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos žurnalistas, visuomeninių ir politinių laidų vedėjas; 2002–2009 m. – Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos korespondentas Briuselyje. 2009–2011 m. – Lietuvos Respublikos Prezidentės vyriausiasis patarėjas; 2011 m. iki dabar – Žaliosios politikos instituto prezidentas. Dėsto Vilniaus ir Kauno technologijos universitetuose. Licencijuotas radijo mėgėjas nuo 1979 m. Apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi.

Neformalus pokalbis be kaklaraiščių su Portugalijos premjeru Jose Socrates 2007 m.

vienu ar kitu klausimu mano kitos šalys, ypač kol dar nėra susitikimuose pareikštos pozicijos. Tuomet ir diplomatai pradeda skaityti laikraščius! Juk žurnalistai dažniausiai iš anksto stengiasi aprašyti artėjančias derybas, pristatyti kitų šalių nuomones, būna prisirinkę visokios neoficialios informacijos, žino visuomenės nuomonę įvairiose šalyse. Taigi dažnai „skirtingomis bariakadų pusėmis“ vadinami žurnalistai ir diplomatai bei politikai iš tikrųjų sukasi viename rate, vieni kitus papildo ir vieni be kitų negalėtų išsiversti.

Briuselis, kur sutelktos visos ES diplomatijos ir administracijos galios, kur nuolat dirba per tūkstantį žurnalistų, yra ypač tinkama vieta tai pajusti.

Ar netrūksta žurnalistui Briuselyje informacijos, jei viskas, kas svarbu, yra „off the record“ arba visai neteikiama žiniasklaidai? Ne, taip nėra. Briuselio ES institucijos pateikia milžiniškus kiekius oficialios informacijos, kuri anaip tol nėra kokia nesvarbi ar nereikšminga. Juk jau priimti sprendimai – reglamentai, direktyvos – ir yra tas visų neviešų derybų rezultatas, kurį žurnalistui labai svarbu suprasti, išanalizuoti ir pateikti savo šalies auditorijai.

Didžiausia ir, mano manymu, efektyviausiai veikianti spaudos tarnyba ES yra Europos Komisijos Spaudos atstovų tarnyba

(Spokesperson's Service). Trys dešimtys spaudos atstovų, kalbančių Europos Komisijos vardu pagal kiekvieno komisaro sritį, dar po du tris kiekvienam jų pavaldžius darbuotojus, sekretoriato ir planavimo personalas – iš viso apie pusantro šimto žmonių, kurių pagrindinis uždavinys – aiškinti Europos Komisijos nuostatas žiniasklaidai. Įsidėmėtina, kad visa informacijos sklaidos sistema sutvarkyta pagal žurnalistams patogią ir aiškią tvarką. Ši tvarka nusistovėjo per kelis dešimtmečius, dėl jos nuolat tariaisi Briuselio korespondentų asociacija ir Europos Komisijos komunikacijos direktoratas, todėl tvarka nuolatos tobulinama. Į žurnalistų pastabas, reikalavimus paprastai geranoriškai atsižvelgiama, nors ne visada būna lengva rasti kompromisą. Pavyzdžiui, ne vienerius metus užtruko derybos, kol buvo įtvirtinta taisyklė, jog į Komisijos spaudos konferencijų salę nebūtų leidžiami įvairūs lobistai, kurių Briuselyje yra net daugiau nei žurnalistų. Vėliau ši taisyklė buvo sušvelninta, lobistai gali ateiti į spaudos salę, tačiau neturi teisės pateikti klausimų. Jei taip atsitinka, kyla didžiulis žurnalistų brolijos pasipiktinimas čia pat, salėje, ir toks išsišokėlis lobistas yra išprašomas.

Interviu su Švedijos ministru pirmininku Goranu Personu Briuselyje po NB6 susitikimo 2006 m. Šioje nuotraukoje matyti ir filmuojanti Irma

Vienas kurioziškiausių, tačiau gerai atspindinčių žurnalistų ir eurokratų santykius atvejų – vos ne porą metų užsitęsios derybos dėl teisės žurnalistams... valgyti! Valgyti toje pat valgykloje, kaip ir EK darbuotojams funkcionieriams. Reikalas tas, jog, EK grįžus į kapitaliai rekonstruotą senąjį pastatą, buvo griežtai atskirtos zonos, kur gali lankytis žurnalistai ir EK darbuotojai. Be abejonės, valgykla atsidūrė darbuotojų zonoje, o žurnalistams teliko spaudos bufetas, kuriame priešpiečių pasirinkimas buvo daugiau nei kuklus. Žurnalistai reikalavo, jog ir jie galėtų negaišdami daug laiko vaikščiojimams po miesto kavines pavalgyti žinybinėje valgykloje. Gindama savo narių teisę į maistą, žurnalistų sąjunga galų gale pasiekė, jog žiniasklaidos atstovai nebūtų diskriminuojami. Europos Komisijai teko pako-reguoti automatinių durų ir leidimų sistemą, kad žurnalistams prieinama zona apimtų ir valgyklą. Ir nieko baisaus neatsitiko – žurnalistai tiesiog valgė ir visai nepuolė su diktofonais taip pat valgančių funkcionierių...

Šis buitinis pavyzdys labai gerai parodo, kaip svarbu, kad žiniasklaidos ir institucijų (nesvarbu, ar ES, ar valstybės tarnybos Lietuvoje) santykiai būtų aiškūs, skaidrūs ir reglamentuoti abiejų pusių sutarimu. Tik tokiu būdu galima pasiekti

civilizuotą kompromisą, kai ir žurnalistas gali įgyvendinti savo svarbiausią teisę – gauti informaciją viešojo intereso vardan, ir valdininkas (pareigūnas) yra apsaugotas nuo neprognozuojamo žurnalistų įsiveržimo į darbo kabinetą su įjungta vaizdo kamera. Dirbęs žurnalistu, vadovavęs prezidentūros viešiesiems ryšiams, manau, galiu tvirtai teigti, jog tik abipusė pagarba gali suformuoti tą reikiamą informacinį balansą visuomenės labui. Beje, ne tik ES institucijose, bet ir daugelyje Vakarų demokratijos šalių žiniasklaidos ir valdžios institucijų santykiai yra aiškiai reglamentuoti, abi pusės stengiasi nepažeisti ir vieniems, ir kitiems naudingų taisyklių. Deja, Lietuvoje šie santykiai dažnokai yra chaotiški, palikti savieigai. Pavyzdžiui, man sunku suvokti, kam gali būti naudinga tipiška lietuviška situacija: kokios nors aštrios laidos žurnalistas su kamera įsiveržia į galimai korumpuoto valdininko kabinetą. Valdininko neranda, tačiau užpuola sekretorę – sakyk, kodėl tavo šefas vagia pinigus?! Sekretorė, natūralu, pradeda blaškytis ir mikčioti, nes nėra pasiruošusi tokiam pokalbiui ir galbūt neturi jokio supratimo apie savo šefo reikaliukus. Rezultatas – matome ekrane traumuotą niekuo dėtą žmogų – sekretorę ir pseudotiriamąją veiklą užsiimančią žurnalistą. Vakarų demokratijos

šalyse tokių situacijų beveik nepasitaiko, tačiau tai nereiškia, jog profesionali žiniasklaida ten neatskleidžia korupcijos, piktnaudžiavimo ar kitų nusikalstamos veikos atvejų. ES institucijose tokios situacijos išspręstos techniškai – bet kurios institucijos durys tiesiog neatsivers be leidimo ar išankstinio susitarimo bandančiam patekti asmeniui.

Jei sistema yra logiškai ir patogiai sutvarkyta, žurnalistui daug paprasčiau gauti informaciją ar pateikti klausimus oficialiai, nesislapstant ir negudraujant. Briuselyje tam ir tarnauja efektyvus spaudos konferencijų modelis.

EK Spaudos atstovų tarnyba kasdien rengia trumpas spaudos konferencijas (*Midday briefing*). Jose EK pagrindinis spaudos atstovas, galintis kalbėti ir EK prezidento vardu, supažindina su dienos aktualijomis, pakviečia kitus, šakinių komisarų, spaudos atstovus pristatyti savo temas, atsakyti į klausimus. Žurnalistai iki tol jau būna gavę visą oficialią informaciją apie dienos aktualijas spaudos pranešimų forma. Tokių pranešimų kasdien būna po keliasdešimt. Įdomu, kad Briuselyje akredituoti žurnalistai šiuos pranešimus gauna pirmieji ir tik popieriniu pavidalu. Tik vėliau, po spaudos konferencijos, ši informacija viešai paskelbiama ir Komisijos interneto tinklalapyje. Tai rodo, jog EK vertina būtent Briuselio korespondentų profesionalumą ir jiems pirmiesiems leidžia susipažinti su naujausia informacija. Tai logiška, nes Briuselyje kasdien dirbantis, ES politiką analizuojantis žurnalistas tikrai yra kvalifikuotesnis, nei jo kolega žinių tarnyboje gimtinėje, tik priešokiais galintis skirti dėmesio europiniams reikalams. Juk svarbiausias kiekvieno žurnalisto tikslas ir yra kuo išsamiau ir objektyviau informuoti savo šalies auditoriją.

Siekiant šio tikslo oficialius viešus kanalus efektyviai papildo ir nevieši informacijos kanalai. Jie ypač svarbūs ir plačiai naudojami per valstybių vadovų viršūnių ar ES šalių ministrų darbinius susitikimus. Kas realiai vyksta per tokius susitikimus?

2009 m. NATO viršūnių susitikimas Strasbūre

Kalbant paprastai, šalių vadovai ar ministrai posėdžiauja, jų patarėjai ir diplomatai derina vieni su kitais dokumentų tekstus, formuluotes ir pozicijas, o žurnalistai – daugiau nei tūkstantis žmonių milžiniškame spaudos centre – didžiąją laiko dalį laukia kokių nors naujienų ir po kruopelę medžioja bet kokią informaciją apie visa tai. Tokioje situacijoje nepaprastai svarbią reikšmę įgauna neoficialūs, neformalūs „brifingai“, kuriuos rengia tiek tie patys EK bei ministrų tarybos spaudos atstovai, tiek šalių narių diplomatai. Neformalūs „brifingai“ vyksta ne spaudos konferencijų salėje, o kur nors spaudos centro ar spaudos bufeto kamputyje. Praktinę Briuselio korespondentai žino, jog spaudos centre geriausia ne sėdėti nosį įdūrus į kompiuterį laukiant pasaulinių agentūrų pranešimų, o vaikštinėti po spaudos centrą. Bevaikštant labai dažnai galima pamatyti kelių ar keliasdešimties kolegų apspistą kokią nors diplomatą ar šalies atstovą. Tai ir yra neformalus „brifingas“. Dažnai apie jį kolegos vieni kitiems pasako, kad netrukus ateis jo šalies diplomatas. ES institucijų pareigūnus visi ir taip pažįsta, šiemis tereikia pasirodyti žurnalistų zonoje ir dėmesio tikrai netrūks... Kas tokiuose neformaliuose „brifinguose“ kalbama?

Gali pasirodyti, kad nieko svarbaus – ar šitas klausimas jau svarstytas vadovų posėdyje, ką šiuo metu konkrečiai veikia vadovai, ar jau baigėsi (prasidėjo) jų darbo vakarienė, ar tiesa, kad vienas ar kitas vadovas išvyko nesulaukęs posėdžio pabaigos, ar tiesa, kad, pvz., Vokietijos ir Prancūzijos vadovai nesutaria dėl ko nors, ir pan. Dažnai viršūnių susitikimai nukrypsta nuo oficialios iš anksto skelbtos darbotvarkės ir ima dominuoti kuris nors vienas klausimas ar kurios nors vienos šalies išskirtinė pozicija, galinti turėti įtakos viso susitikimo rezultatams. Tokiais atvejais žurnalistams svarbu iš diplomato išgirsti kokių nors detalių ar smulkmenų, kurios deramai surikiuotos gali atskleisti nemažai informacijos apie politinį procesą.

Ne visų šalių diplomatai vienodai aktyviai bendrauja su žiniasklaida. Aktyviausi, ko gero, prancūzai. Jie sumaniai pateikia žurnalistų norimą informaciją, tačiau nepraleidžia progos ir pasigirti savo bei savo šalies vadovo pasiekimais susitikime. Nedaug atsilieka ir vokiečiai, neven-giantys pateikti vertingų detalių apie kitų šalių pozicijas derybose. Aišku, Vokietijos pozicija visuomet iškeliamą... Lietuvos diplomatai garsėja nebent savo vengimu neformaliai bendrauti su žurnalistais. Tai ne vien mano, ilgamečio vienintelio Lietuvos žurnalisto Briuselyje, asmeninis vertinimas, bet ir apibendrinta kitų šalių kolegų, dažnai labai garsių agentūrų ar leidinių atstovų, nuomonė. Dabar, turėdamas ir delegacijos nario patirties, galiu numanyti ir tokio vertinimo priežastis: tai valdininkiška baimė gauti pylos nuo vadovybės ką nors pasakius, iniciatyvos stoka, dažnai – ir Lietuvos pozicijos neturėjimas daugeliu Europai svarbių klausimų, prastas išankstinis pasirengimas svarbiems susitikimams.

Objektyvumo dėlei reikėtų pasakyti, jog lietuvių valdininkų ir diplomatų atsargumas iš dalies turi pamato. Neturint deramos viešųjų ryšių ir bendrosios profesinės kvalifikacijos neformalus bendravimas su žiniasklaida, nevykėliškas jautrios informacijos pateikimas gali sukelti

daugiau problemų nei naudos. Joks diplomatas neturi teisės nutekinti slaptos informacijos, kuri gali turėti neigiamų pasekmių derybų eigai ar šalies interesams. Ypač tai būna aktualu šalims siekiant susitarimo, svarstant ir rengiant tarpinius dokumentus. ES institucijų sekretoriatas, koordinuojantis daugiašales derybas, naudoja ir įvairias gudrybes, siekdamas apsisaugoti nuo jautrios informacijos nutekėjimo. Pavyzdžiui, iš pažiūros vienodi darbiniai tekstai, anglų ar prancūzų kalba, išsiuntinėti skirtingų šalių delegacijoms, iš tikrųjų gali nežymiai ir nereikšmingai skirtis. Jei tekstas būtų nutekintas žiniasklaidai, kuri ką nors iš teksto cituotų, pagal tuos nežymius skirtumus būtų galima atsekti, iš kurios šalies delegacijos nutekėjimas įvyko. Realiai tokių tiesmuko informacijos nutekinimo atvejų pasitaiko itin retai. Juo labiau kad dažnai čia minimi įvykiai ir intrigos trunka vieną parą ar dvi. Vėliau vis tiek pasiekama kokio nors susitarimo ir susitikimo išvados skelbiamos oficialiai. Darbo metu gauta informacija tuomet tampa vertinga kaip bendras kontekstas, leidžiantis žurnalistui geriau suprasti (ir atskleisti) europinės politikos užkulsius.

Jaunesniems kolegoms, tik galvojantiems apie karjerą Briuselyje, šios giluminės profesinės veiklos detalės gali pasirodyti nuobodokos. Gal aktualesnė žurnalisto darbo Briuselyje kasdienybė? Pagal senus užrašus galima atkurti maždaug tokią dieną.

Jei kas nors mano, kad tapęs žurnalistu turės ramią ir vienodą darbo rutiną – nuo 9 iki 18 valandos biuras, stalas, kėdė, – klysta. Nežinau, gal panašiai ir yra kokiame meno mėnraštyje ar savaitraštyje, bet dirbant žinių tarnyboje, ir dar Briuselyje, – ne. Keliamės tada, kada reikia, gulamės tada, kada galime. Per vieną ES vadovų tarybos posėdį, kai ES premjerai ir prezidentai per naktį bandė įtikinti Lenkijos vadovus, jog neblokuotų derybų dėl ES sutarčių atnaujinimo, per naktį sėdėjo ir visas spaudos centras. Pusę penkių ryto mes su Irma filmavome vadovų išvykimą.

2008 m. komandiruotė į Afganistaną

Pavyko atsistoti taip, kad, sakant reportažo baigiamąją mintį (stand-up'ą), man už nugaros pro šalį praėjo Tonis Bleras. Apie pusę šešių – dar spaudos centre, nes reikėjo parašyti naujausią pranešimą Lietuvos radijui (į mano pareigas įėjo ir pranešimai radijui, ne tik televizijai). Paskui dar laukė rytiniai pasisakymai tiesioginėje LTV „Labo ryto“ bei radijo „Ryto garsų“ programose. Apie aštuntą ryto būtų galima prigulti, tačiau už lango – diena ir parke gieda paukščiai. Kelias valandas vis tik pavyko nusnūsti, tačiau vėliau suskamba telefonas: „Tu ką, miegi, kad taip ilgai nekeli ragelio?“ Skambino iš redakcijos. Nori žinoti, kada perduosime ir kokios bus trukmės pagrindinis tos dienos reportažas „Panoramai“. Visa laimė, kad gyvenome netoli ES institucijų, jei dar reikėtų pusę valandos važiuoti, nieko nebespėtume.

Pasakodami apie darbą Briuselyje dažnai sulaukiame „tradicinio“ klausimo – apie įdomius nutikimus ir kuriozus. Tai suprantama, juk dažnai žurnalisto darbas užsienyje pernelyg romantizuojamas, siejamas su nuolatinėmis kelionėmis.

Neįtikėtinų istorijų mums su Irma nenuitiko, bet nemažai adrenalino gaudavome, kai tekdavo nufilmuotą medžiagą vežti į transliacijos vietą

visai nepažįstamame mieste. Gyvenome ir iki plačiajuosčio interneto (vėliau, atsiradus spartesniam internetui, tapo įmanoma reportažus perduoti internetu), ir iki *GPS-nių* laikų (spaudžia laikas, žemėlapis jei ir yra, tai labiau turistinis...). Kartą Ženevoje pasiklydome taip, kad jau manėm – viskas, nesuspėsime, sukome ratais, o reikiamos gatvės nėra. Laikrodys, kaip filme ... Liko 10, 5 minutės.... Ir paskutinę akimirką staiga pamatėm reikiamą užrašą ant pastato. Bėgte, tikslint paskutinėms sekundėms, įbėgom su kasete į Europos transliuotojų sąjungos būstinės (EBU) aparatinę, kur jau mūsų nekantriai laukė vietos inžinieriai ir užsakyta palydovinė ryšio linija. Ir netikėtai po to aštraus siužeto filmais...

Kuriozu, matyt, būtų galima laikyti ir kelionę į Švediją, kai vykome filmuoti švedų referendumo dėl euro įvedimo. Bet Lietuvos krepšinio rinktinė staiga ėmė skinti pergales Stokholme vykusiame Europos krepšinio čempionate ir teko žaibiškai persiorientuoti, nes iš Vilniaus redakcijos gavome pakoreguotą misijos planą – Stokholme, be komentatoriaus, daugiau nėra Lietuvos žurnalistų, tad privalome tapti dar ir krepšinio specialistais. Vaizdelis, kai 1,64 m ūgio Irma filmavo

aukštaūgius krepšininkus, buvo gana linksmas... Kameros „štatyvą“ išsikėlusį iki maksimumo, patį ją pasiekdavo tik pasistiebusi ant pirštų galų. Bet svarbiausia, kad mūsų krepšininkai tapo čempionais, ir labai malonu, jog buvome to svarbaus įvykio liudininkai!

Kartais žurnalisto darbas suteikia ir neįkainojamos dvasinės patirties. Prisimenu popiežiaus Jono Pauliaus II, tokio svarbaus Lietuvai, epochos pabaigą. 2005-ųjų balandį pasaulį apskriejo žinia – popiežiaus sveikata kritiškos būklės. Gauname redakcijos užduotį – vykti iš Briuselio į Romą. Nuvykę įsiliejome į tūkstantinę žurnalistų ir galbūt šimtatūkstantinę piligrimų minią, susirinkusią maldomis palydėti pontifiko į amžinąjį gyvenimą.

Nušviesdami šį išskirtinį pasaulinį įvykį supratome, kaip svarbu žurnalistui pajusti ir perteikti ne faktus ar skaičius, o žmonių jausmus. Jei žurnalistas nepajunta žmonių jausmų, neįaučia tvyrančios atmosferos, tai ką jis gali papasakoti kitiems? Tada juokavome, kad gyvename kaip tikri maldininkai. Iš ankstyvo ryto pėsčiomis į Šv. Petro aikštę, vėlai vakare, dažnai jau sutemus, pėsčiomis atgal. Kitokios Romos tomis dienomis nematėme, tačiau Šv. Petro aikštės apylinkes pažinojome kaip kokie romiečiai. Žinojome ir kur galima pavalgyti, ir kur nusifotografuoti dokumentams, kur veikia interneto ryšys ir net kur galima rasti viešai prieinamą elektros lizdą kompiuterio ar kameros baterijai pakrauti.

Mums labai pasisekė, kad teko patirti tokį bendrą dvasinį pakilimą, koks buvo tomis dienomis. Stebino, kad, rodos, tokia racionaliaime pasaulyje, kur ir televizorius viską daug geriau ir iš arti parodo, kur kelionės brangiai kainuoja ir apsisototi nėra kur, atsirado tiek daug žmonių, kuriems visų svarbiausia buvo parodyti savo jausmus. Tiesiog būti čia, kaip jie patys mums sakė.

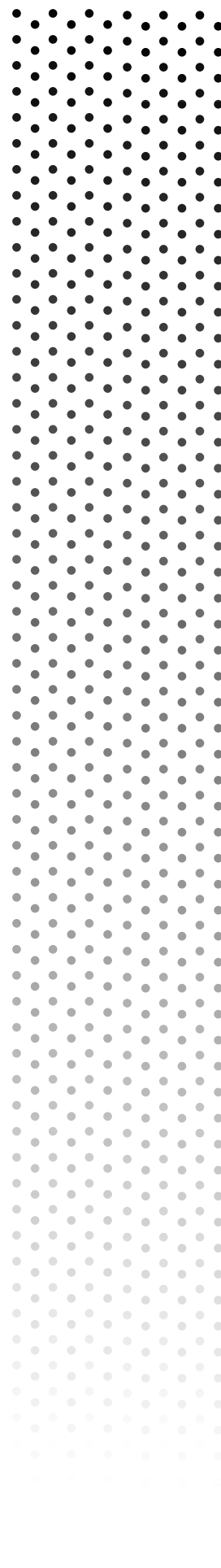
Žmonės keliavo tūkstančius kilometrų, miegojo miegmaišiuose ant žemės, kepinant saulei kelio – lika valandų stovėjo eilėje tik tam, kad nestabtelėdami praeitų pro karstą. Tai gyvi jausmai. Iš pliko smalsumo tiek neišstovėsi.

Profesinė prasme – svarbiausia ir sunkiausia – pasistengti perteikti reportažuose būtent žmonių jausmus, o ne užpildyti žiūrovą sausais skaičiais ar statistika iš Šventojo Tėvo žemiškojo gyvenimo. Tie, kurie dirba naujienų agentūroms ir kasdien rašo pranešimus iš Briuselio apie EK sprendimus, gal ir gali pasijusti kiek „suautomatėję“... Tačiau atsidūrus istoriniuose įvykiuose – viskas kitaip. Aplinka ir bendra atmosfera neišvengiamai veikia, ir tai yra gerai. Bendražmogiška prasme darbas tokiuose įvykiuose palieka neišdildomų įspūdžių ir suteikia neįkainojamos dvasinės patirties.

Ar pavyko šiais fragmentiškais pamąstymais ir prisiminimais atsakyti į klausimą, koks yra korespondento darbas užsienyje? Nežinau. Aišku viena – tai darbas, kai negali uždaryti biuro durų ir ramiai išvažiuoti savaitgaliui, išjungęs mobilųjį telefoną, nes jeigu netikėtai kas nors atsitiks Briuselyje (atsistatydins, pasmerks, pareikš, susprogs, susitars, pasirašys...), visi planai sugrius. Budinčių kolegų, kurie galėtų tave pakeisti, čia paprasčiausiai nėra. Kadangi Merfio dėsniai veikia, tai dažniausiai taip ir nutinka, todėl ten dirbant ką nors planuoti galima tik labai atsargiai ir su išlyga – jeigu nieko neatsitiks...

Geriausia būtų, jei į šį klausimą pabandytų atsakyti daugiau Lietuvos žurnalistų, ieškančių profesinių iššūkių, analizuojančių, ir jų darbų – mąstančių neprovincialiai, siekiančių kokybiškos žurnalistikos ir norinčių į tai investuoti.

*Straipsnis iliustruotas
Lino Balsio asmeninio archyvo nuotr.*

Kalbos kultūra

• • •

Kotryna CICĖNAITĖ

*Kalbinės raiškos įtaka
visuomenei:*

*Aušros Maldeikienės,
Margaritos Starkevičiūtės
ir Rūtos Vainienės
ekonomikos
straipsnių analizė*

• • •

Kalbinės raiškos įtaka visuomenei:

Aušros Maldeikienės, Margaritos Starkevičiūtės ir Rūtos Vainienės ekonomikos straipsnių analizė

Kotryna CICĖNAITĖ

Žiniasklaida yra vienas iš daugelio faktorių, veikiančių mūsų visuomenę. Žiūrėdami ar klausydamiesi kokios nors laidos neanalizuodami tiesiog priimame joje perteikiamą informaciją, dažnai neatkreipdami dėmesio į kalbos raišką. Galbūt pastebime vieną kitą netaisyklingai pavartotą žodį, visai nevartotiną svetimžodį ar prielinksninę konstrukciją, tačiau kaskart tikrai nesusimąstome apie adresanto kalbos raišką mums daromą poveikį.

Sąvoka *žiniasklaida* apima radiją, televiziją, internetą ir, žinoma, spaudą. Ryte gerdami kavą tradiciškai peržvelgiame dienraščius ar žurnalus, kuriuose gausu visuomenei aktualių naujienų. Tačiau vis dažniau susiduriame su nemaloniais dalykais. Kartais spaudoje aptariamos temos dėl adresanto kalbos raiškos,

išankstinių nuostatų ar hierarchinių santykių su adresatu yra perteikiamos neobjektyviai, suponuojant negatyvų požiūrį į aptariamą dalyką ar reiškinį. Daugelis žmonių ėmė mažiau naudotis žiniasklaidos priemonėmis – nebežiūri televizoriaus, nebeskaito laikraščių ir renkasi klausytis ne „Žinių radijo“, o stočių, kuriose nuolat groja muzika ir kuo mažiau kalbama. Bet ar iš tiesų straipsnių autoriai nori perteikti tik negatyvią informaciją? Galbūt kaip tik spaudoje liedami mintis jie stengiasi paskatinti valdžios institucijas gerinti savo darbą, valstybės piliečius mąstyti teigiamai ir veikti visuomenės labui?

Norint atsakyti į šiuos klausimus buvo analizuojama Aušros Maldeikienės, Margaritos Starkevičiūtės ir Rūtos Vainienės ekonomikos straipsnių¹ funkcijų raiška. Kodėl būtent šių?

¹ Atsitiktinės atrankos būdu pasirinktas dvidešimt vienas dienraščio „Lietuvos rytas“ bei interneto tinklalapių www.ekonomika.lt, www.delfi.lt ir www.balsas.lt 2009–2011 m. ekonomikos straipsnis.

Kotryna Cicėnaitė (g. 1988 11 24 Vilniuje) Vilniaus universitete baigė lietuvių filologiją. Apginto bakalauro darbo tema – „Ekonomikos straipsnių funkcinė analizė“. Toliau ten pat tęsiamos bendrosios kalbotyros studijos. Vilniaus dailės akademijoje atliko redagavimo praktiką, po jos kurį laiką ten dirbo. Redagavo meno katalogus (Leonas Lagauskas „Estampai. Piešiniai“, 2011 m. ir kt.), menininkų atsiminimus. Jau trečius metus padeda vykdyti VLKK projektą „Rytų aukštaičių vilniškių tarminės medžiagos duombazė“ (vadovas prof. dr. Vytautas Kardelis). Šiuo metu bendradarbiaudama su sėkmės mokytoju Algirdu Karaliumi vykdo projektus, susijusius su kalbų mokymu ir mokymusi.

Ekonomika greta politikos ir kultūros (švietimo, mokslo, meno, sporto) yra labai aktuali visuomenei tema. Analizuotus straipsnius vienas nuo kitų skiria raiška, stiliaus vaizdingumas ir ekspresija. Ypač ekspresyvūs A. Maldeikienės straipsniai, o M. Starkevičiūtės ir R. Vainienės stilius konservatyvesnis.

Norint ekonomikos straipsnius analizuoti funkcinio požiūriu būtina aptarti, kas yra teksto funkcijos ir kuo jos skiriasi. Funkcija – tai vaidmuo, paskirtis arba tikslas (Karaliūnas, 1997, 120). Atlikti funkciją – tai įvykdyti tam tikrą komunikacijos paskirtį, tikslą, užduotį. Išsamiausiai teksto funkcijas apibūdino ir susistemino lingvistai M. A. K. Halliday'us ir R. Hasan. Jie nustatė tris bendrąsias tekstų funkcijas: a) *ideacinę*², apimančią turinio raišką, b) *tarpasmeninę*³, nurodančią kalbėtojo motyvus ir tai, kaip jis pateikia juos skaitytojui, ir c) *tekstinę*⁴, kurios pagrindą sudaro tekste vartojamos kalbos tipas (Marcinkevičienė, 2004, 199).

Anot R. Marcinkevičienės, ne visi autoriai vartoja Halliday'aus terminus, tačiau iš esmės kalba apie tą patį. Siekiant išvengti terminijos painiavos, toliau tekste bus vartojami sulietuvinti apibendrinamieji terminai, apripiantys tiek Halliday'aus, tiek ir kitų autorių įvardytas teksto funkcijas: *reprezentacinę*, sutampančią su *ideacine*, *tarpasmeninę*, arba *interakcinę*, ir *struktūrinę*, arba *tekstinę*. Taip pat būtina pabrėžti, kad sąvokos adresantas ir autorius bei adresatas ir skaitytojas bus vartojamos kaip tapačios, nes šiuo atveju adresantės yra A. Maldeikienė, M. Starkevičiūtė ir R. Vainienė – straipsnių autorės, o adresatas – straipsnių skaitytojas.

Būtina apibrėžti, į kokius klausimus buvo bandoma atsakyti analizuojant ekonomikos straipsnius. *Reprezentacinė teksto funkcija* atitinka kognityvinę kalbos funkciją, kurią labiausiai atskleidžia informacinė teksto struktūra ir vaizduojamasis objektas. Taip atsakoma į klausimą *kas* – kokia informacija ir kaip ji pateikiama tekste (Marcinkevičienė, 2008, 34). *Reprezentacinę teksto funkciją* rodo jo temos ar tema, aptinkama atliekant teminę teksto analizę. Tema yra ta diskurso sritis, kuriai skirtas tekstas.

Tarpasmeninė teksto funkcija apima komunikacines, pragmatines ir semiotines teksto vertes. Ji tiesiogiai siejasi su socialine, interakcine bei fatine kalbos funkcija ir su teksto modalumu⁵. Komunikacinės funkcijos pagrindas – siuntėjo ir priėmėjo ašis. Čia ypač svarbi siuntėjo vartojamos kalbos paskirtis: ar kalbėtojas bando įtikinti, papasakoti ar pamokyti, kuo jis laiko skaitytoją – sau lygiu pašnekovu ar kitos socialinės pakopos žmogumi. Atsižvelgiant į tai, tekste pasirenkama ta kalbinė raiška, kuri atitinka siuntėjui ir priėmėjui skirtus socialinius vaidmenis (Marcinkevičienė, 2008, 35). *Tarpasmeninė teksto funkcija* diktuoja, kaip adresantas (konkrečiu atveju A. Maldeikienė, M. Starkevičiūtė ir R. Vainienė) kalbos priemonėmis konstruoja savąjį *aš*, kaip traktuoja aprašomuosius dalykus ir kokį įsivaizduoja skaitytoją. Ją geriausiai suvokti užduodant klausimą *kodėl*: bandoma aiškintis, kodėl autorės rašė tekstą būtent tokį, koks yra, kokie buvo jų tikslai, koks požiūris į kalbamuosius dalykus ir adresatą.

Struktūrinė teksto funkcija apima ir išreiškia ankstesnes funkcijas – *reprezentacinę* ir *tarpasmeninę*. Ji padeda kurti tekstą – struktūruoja informacijos srautą, jungia skirtingas teksto

² Angl. k. *ideational* (aut. M. A. K. Halliday'us ir R. Hasan).

³ Angl. k. *interpersonal* (aut. M. A. K. Halliday'us ir R. Hasan).

⁴ Angl. k. *textual* (aut. M. A. K. Halliday'us ir R. Hasan).

⁵ Modalumas – lingv. kalbėtojo požiūris į kalbos turinio santykį su tikrove (TŽŽ, 2003).

dalį ir tekstą su kontekstu. Analizuojant struktūrinę teksto funkciją reikia atsakyti į klausimą *kaip*: kaip sudarytas tekstas, kokia jo sąranga, atskirų dalių ryšiai ir jungtys, kokia jo struktūra (Marcinkevičienė, 2008, 34–36). Reikia pabrėžti, kad teksto funkcijos yra glaudžiai susijusios viena su kita ir kuriamos tuo pačiu metu.

Geriausiai reprezentacinę funkciją atspindi teksto temos ar tema⁶ (Marcinkevičienė, 2004, 202). Tirtų A. Maldeikienės, M. Starkevičiūtės ir R. Vainienės straipsnių makrotema – ekonomika. Šios autorės savo straipsniuose aptaria krizės poveikį Lietuvai, euro įvedimą, šalies konkurencingumo lygį, lyginant jį su kitomis valstybėmis, humanitarų finansinės padėties nenaudai Vyriausybės vykdomą aukštojo mokslo reformą, mokesčių didinimą ir mažinimą vienu ar kitai socialinei klasei, tokias problemas, kaip kova su kontrabanda, netikslingas prekybos vaistais reglamentavimas, nepasitikėjimas valdžios sprendimais ir jų neigiamą įtaką šalies ekonomikai, netinkami įstatymai, kuriais naudojasi „protingesni“ Lietuvos piliečiai taip alindami šalies ekonomiką. Jos svarsto, ar dėl didelio politikų mėnesinio atlyginimo verta kandidatuoti, ar sumažinus išlaidas biudžetui Lietuvoje neprasidės dar didesnė ekonominė krizė, ar verta deklaruoti gyventojų turtą, jei pačios valstybės ir savivaldybių turtas nėra inventorizuotas ir ji nežino, kiek jo valdo, ir t. t. Šiuos dalykus galima skirti prie mikrotemų.

Be temos, tekste dar yra problema, kuri nusako, kodėl tekstas buvo parašytas, ir idėja, kuri išreiškia pagrindinę teksto mintį. Daugumai nagrinėtų ekonomikos straipsnių būdinga pati problema – nepasitenkinimas valstybės politika, jos skelbiamais nutarimais, įstatymais, nuostatomis, kurios neigiamai veikia šalies ekonomiką. Tačiau pasitaikė ir pozityviau nuteikiančių M. Starkevičiūtės, R. Vainienės

ir A. Maldeikienės straipsnių. Pastebėta, kad pastarosios autorės tekstai kupini pašaipos ir ironijos. Juose A. Maldeikienė kelia problemą, kad Lietuvos gyventojai dažnai vis skundžiasi, jog viskas yra blogai, net ir tuo atveju, kai skaičiai rodo ką kita. Nagrinėtuose straipsniuose įvardijamos problemos, komentuojama ekonominė situacija, teksta siekiama įtikinti, paveikti skaitytoją, pakeisti nuomonę, galbūt net paskatinti veikti.

Išsamiau ištyrus reprezentacinę teksto funkcijos raišką paaiškėjo, kad straipsnių makro- ir mikrotemos įvairuoja. Tai rodo, kad autorės į aptariamus dalykus linkusios žvelgti plačiau, o ne apsiriboti keliomis temomis.

Analizuojant reprezentacinę teksto funkciją buvo aptariama ir informacinė teksto struktūra. Ji skiriama pagal pageidautiną tekstų poveikį skaitytojui. Dažniausiai minimas *įtikinėjimas* arba *argumentavimas*, kuriuo siekiama paveikti skaitytoją, pakeisti nuomonę, ir mažai nuo jo tesiskiriantis *skatinimas*, juo norima ne tik įtikinti, bet ir paraginti veikti (Marcinkevičienė, 2008, 46). Siekdamas įtikinti autorius labiau remsis loginiais argumentais ir pateiks įrodymų – faktų, dokumentų, skaičių, citatų. Be to, labai svarbu, kokį adresatą jis norės paveikti (Koženiauskienė, 2001, 64). Analizuotuose ekonomikos straipsniuose ryškus *įtikinėjimas* ir *argumentavimas*, nes autorės pateikia konkrečių faktų (biudžeto mažinimas, ekonomikos smukimas Latvijoje, neigiamai valstybės ekonomiką veikiantys įstatymai ir t. t.), skaičių (pasaulio valstybių konkurencingumo indeksas, ekonominio išsivystymo reitingas), netiesioginių citatų (*vis daugiau ekspertų teigia...*), minimi dokumentai (konkreiti dokumentacija nepateikiama, tačiau priimtų įstatymų aptarimas patvirtina tokių dokumentų buvimą).

⁶ Tekste galima skirti makro- ir mikrotemą ar temas.

Įtikinėjimo arba argumentavimo tipo informacinė teksto struktūra yra apibūdinama pagal keturnarį informacijos perteikimo modelį: *fonas – problema – sprendimas – įvertinimas*. Nagrinėtuose straipsniuose dažniau aptiktas nepilnas informacinis teksto struktūros modelis, ypač būdingas A. Maldeikienės tekstams. M. Starkevičiūtės ir R. Vainienės straipsniuose dominuoja retesnis – pilnosios struktūros modelis. Būtent dėl to, kad daugelyje šių dviejų autorių tekstų galima rasti visas keturias informacijos perteikimo modelio dalis – *foną, problemą* ar problemas, *sprendimą* ar sprendimus ir jų *įvertinimą* – tekstai yra įtikinamesni, labiau argumentuoti ir patikimesni. Taip pat reikia pridurti, kad M. Starkevičiūtės ir R. Vainienės straipsniams būdinga mišri *aiškinimo* bei *įtikinėjimo* ir *argumentacinė* teksto struktūra, dar labiau sustiprinanti teksto įtaigumą.

Tarpasmeninė teksto funkcija yra labai svarbi komunikacijai, fatinio bendravimo tikslams, emocijų raiškai (Finch, 2003, 40). Anglų lingvistė Karolina Kofin skiria tris tarpasmeninės teksto funkcijos komponentus: autorių, socialinį nuotolį ir socialinius vaidmenis⁷ (Coffin, 2006, 11). Autorius pateikia savo poziciją kalbamųjų dalykų atžvilgiu, kuri nustatoma pagal tai, kokią raišką jis vartoja

savo tekste. Socialinis nuotolis rodo tam tikrą kalbėtojų artumo laipsnį; jį reiškia vardai ir įvardžiai, kuriais yra kreipiamasi į adresatą. Socialiniai vaidmenys apibrėžia, ar adresantas su adresatu yra lygūs, pavyzdžiui, motinos santykis su vaiku gali būti vertinamas kaip nelygus (Coffin, 2006, 22–23).

M. Starkevičiūtė ir R. Vainienė, būdamos ekonomikos specialistės, pataria, kaip spręsti Lietuvoje kilusius ekonominius ir finansinius sunkumus, savo straipsniuose vartoja mandagesnes ar neutralaus bendravimo formas (pvz., tariamąją nuosaką: *valstybė turėtų, privalėtų, beasmenės konstrukcijas: labai abejotina, imokų surenkama mažiau* ir pan.). Galima manyti, kad A. Maldeikienės straipsniai artimesni draugiškam bendravimo lygmeniui, būdingam lygiaverčiams pašnekovams, kuriuos vienija bendras kontekstas, todėl jie gali sau leisti įvairius įprastinio kasdienio bendravimo atributus, pavyzdžiui, užuominas, elipses, nutylėjimus ar žargono elementus. Būtent šių raiškos priemonių apstu autorės tekstuose. Tačiau ji savo straipsniuose ironizuoja (pvz., „elyto“ ponia, kuri šiaip yra nepaliesta jokios bjaurasties ar kokio ten pavydo). Stiliškai ironija yra vertinama kaip viena iš agresijos formų, o ironiškas kalbėjimas rodo, kad adresantas yra aukščiau už adresatą.

⁷ Angl. k. *the speaker/writer persona, social distance, and relative social status*.

Šių autorių tekstams būdingas ir vaizdinumas, ir stiliaus ekspresija. Ja ypač išsiskiria A. Maldeikienės straipsniai, kuriuose rasta ne tik vaizdingų konstrukcijų (pvz., *pasaulio pažinimo troškinys, pagardintas pamokslo padažu*), bet ir retorinių klausimų (pvz., *ar matėte šioje šalyje neverkiantį verslininką?*) bei minėtos ironijos (pvz., *lengvai bei džiaugsmingai, tarsi per rožinį šydą, žvelgi į Tėvynės tolius* – kalbama apie prastos ekonominės padėties ignoravimą), kuri tekstui teikia emocingumo, o juk „visa, kas emocinga, būna ir ekspresyvu“ (Pikčilingis, 1975, 19).

A. Maldeikienės išskirtinumas ryškus kalbant tiek apie *pocizinę* reikšmę⁸, kur autorė visiškai įsitikinusi savo kalbamų dalykų teisingumu, tiek apie reliacinę *reikšmę*⁹, kur kuriamas vertikalus santykis su adresatu. A. Maldeikienės tekstuose dominuoja aprėpiamoji „mes“ vartosena, sumišusi su ironija. Ji bando tapatintis su skaitytoju, kurti artimą ryšį, tačiau jos ironija ir kartais net sarkazmas verčia tekstą skaityti ne tiesioginiu ir draugišku lygmeniu, o priešingai. M. Starkevičiūtės raiška visiškai kitokia. Ji beasmenėmis formomis kuria neutralų santykį su skaitytoju, tarsi atsi-riboja nuo jo, ir dėl to autorės tekstai yra objektyvesni. R. Vainienės santykis draugiškiausias. Ji, vartodama asmenines formas, prisiima atsakomybę už savo žodžius, dėl to kyla didesnis pasitikėjimas kalbine autorės raiška. Jos tekstuose dominuojanti tariamoji nuosaka liudija švelnią, moterišką, mandagią ir taktišką raišką.

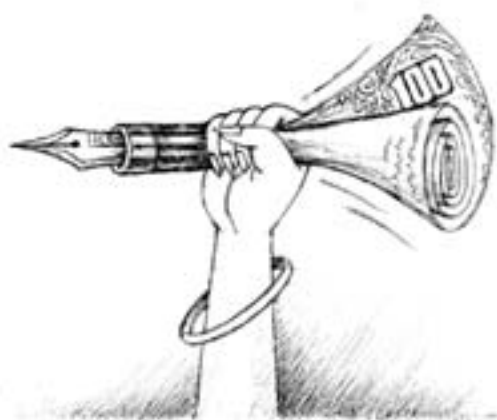
Kalbant apie struktūrinę teksto funkciją, pagal struktūros ir prasmės ryšį tekstai gali būti: 1) *paprastos struktūros* – kanceliarinių dokumentų tekstai, informaciniai pranešimai ir t. t.; 2) *sudėtingos struktūros* tekstai, kur vienas tekstas turi dvejopą prasmę (tekstinę ir

potekstės) – grožinė literatūra, tam tikri publicistikos žanrai (Rozenbergas, 2000, 10). Taigi laikantis šio autoriaus nuomonės, dėl analizuojamuose ekonomikos straipsniuose vartojamų įvairių stilistinių figūrų, ypač dažnos ironijos, kuri tekstą leidžia interpretuoti ne viena prasme, juos galima priskirti prie pastarojo tekstų struktūros tipo.

Reikia pabrėžti, kad tekstas apima du lygmenis – *gelminę ir paviršinę struktūrą*. Tačiau nevienodai: *gelminę struktūrą* lemia problema, iš čia rutuliojasi jos sprendimo būdai, nagrinėjimas, situacija, kiti turinio elementai – argumentai, teiginiai, įvykiai, veikėjai – apibendrinimai, išvados ir kt. *Paviršinę struktūrą* tvarko komunikacinis tikslas. Atsižvelgiant į jį atrenkamos kalbinės raiškos priemonės: žodžiai, sakiniai, jų siejimo būdai, ir priemonės, sudarančios teksto rišlumą. Ir ne tik išorinį, bet ir vidinį, jungiantį tekstą loginio nuoseklumo ryšiais bei reguliuojantį teksto dalių išdėstymą – kompoziciją (Alaunienė, 2009, 12). Kaip galima matyti, šalia *paviršinės teksto struktūros* Z. Alaunienė mini ir komunikacinį tikslą, t. y. tam tikrą adresato intenciją, kai siekiama informuoti, supažindinti arba mokyti, įtikinti, skatinti veikti ar tiesiog teikti estetinį malonumą. Tai yra ne kas kita, kaip retorikoje skiriamos teksto funkcijos – *informacinė, apeliacinė ir estetinė*, glaudžiai susijusios ir su tarpasmenine teksto funkcija. A. Maldeikienės, M. Starkevičiūtės ir R. Vainienės tekstuose daug skaičių, pavardžių, įstaigų pavadinimų, jos remiasi statistiniais duomenimis, norėdamos informuoti auditoriją apie tam tikro laikotarpio ekonomikos augimą ar smukimą, BVP, gaunamas pajamas ar su ekonominiais veiksniais susijusią konkrečios įstaigos veiklą. Tačiau vertinant šių autorių raišką (liepiamosios

⁸ Atsirandančią tarp teksto autoriaus ir jo aprašomojo dalyko.

⁹ Atsirandančią tarp adresanto ir adresato.

nuosakos formas, aukščiausiojo laipsnio būvardžius, vaizdingus veiksmažodžius ir įvardžius) informacinė teksto funkcija nustelbiama apeliacinės. Labiau nei suteikti informacijos siekiama paveikti skaitytojo sąmonę, formuoti jo požiūrį. Ypač akivaizdžiai tai daro A. Maldeikienė. Būtent jos tekstuose dominuoja išvardytos kalbinės raiškos priemonės.

Tekstualumo, t. y. teksto sandaros, požiūriu A. Maldeikienės straipsniuose dominuoja priešnamo tipo dalelytės, pasitaikančios būtent samprotaujamuosiuose tekstuose, ir loginį nuoseklumą kuriantis išvardijimas. Išvardyti taip pat linkusi ir R. Vainienė, kurios straipsniuose, be vardinamųjų dalelių, aptikta ir daug tikslinamųjų. Galima pastebėti, kad dėl to jos tekstus paprasčiau skaityti ir lengviau suvokti.

Sąsajoms ir vienu tekstų naudojimui kituose pavadinti yra skirtas *intertekstualumo* terminas (Marcinkevičienė, 2004, 218). Jis ryškiausias R. Vainienės straipsniuose – ji savo teksto ryšį su kitais teksta reiškia tiesioginėm evangelinėm citatom, liaudies išmintimi, kuri mažina socialinį nuotolį tarp jos tekstų ir skaitytojo, ir

antikiniais posakiais, kurie rodo autorės išsilavinimą. A. Maldeikienės ir M. Starkevičiūtės straipsniuose dominuoja cituojamos perifrazės ar perpasakojimai, dėl kurių šių autorių raiška atrodo gana subjektyvi. Kai kuriuose tekstuose galima rasti net vertinimo, kurio neturėtų būti straipsniuose perteikiant tikslią mokslininkų nuomonę ar kitų įtakingų žmonių mintis.

Kaip matyti iš 2011 m. atlikto tyrimo, autoriaus raiška straipsniuose yra labai svarbi. Būtent nuo autoriaus ir skaitytojo pozicijos priklauso teksto įtaigumas. Tyrimas parodė, kad straipsnių autorės reiškia ne vien neigiamų požiūrį į aptariamus dalykus. Jos bando spręsti problemas, aiškina, argumentuoja ir bando įtikinti, kurdamos atitinkamą ryšį su adresatu. Kiekviena tai daro savaip, išskirtinai.

Spaudoje sunku kreiptis į visus skaitytojus, įvairią masinę auditoriją, todėl įsivaizduojamas idealusis skaitytojas, jam priskiriant tam tikrą skonį, vertybes, nuostatas ir kitus panašius dalykus. Šiuo atveju *idealusis skaitytojas*¹⁰ – visuomenės aktualijomis besidomintis žmogus. Būtent tokie esate jūs. Tačiau ar šių

¹⁰ Mcloughlin 2005 – Mcloughlin, Linda. *The Language of Magazines*. 2005 London and New York: Routledge.

adresančių raiška atliks savo funkcijas, apeliuos į jūsų sąmonę ir emocijas, priklauso nuo to, kokią raišką pasirinksite kaip priimtinesnę.

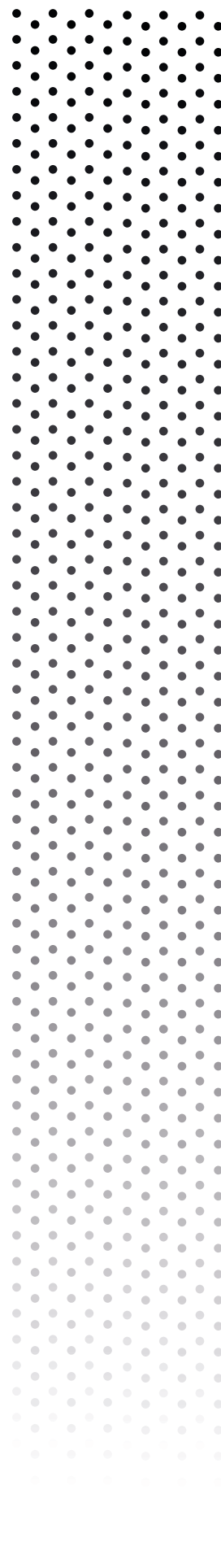
Literatūra

1. Alaunienė 2009 – Alaunienė, Zita. *Teksto semantinis branduolys, klasifikacija ir struktūra*. Filologija. 2009, Nr. 14, p. 5–15.
2. Coffin 2006 – Coffin, Caroline. *English grammar in context*, Book 3: Getting practical. 2006, United Kingdom: The Open University.
3. Finch 2003 – Finch, Geoffrey. *How to Study Linguistics*. 2003, Houdmills: Palgrave Macmillan.
4. Karaliūnas 1997 – Karaliūnas, Simas. *Kalba ir visuomenė*. 1997, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
5. Koženiauskienė 2001 – Koženiauskienė, Regina. *Retorika. Iškalbos stilistika*. 2001, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
6. Marcinkevičienė 2004 – Marcinkevičienė, Rūta. *Spaudos žanrų tipologija. Vakarietiškoji patirtis*. Darbai ir dienos. 2004, Nr. 38, p. 191–234.
7. Marcinkevičienė 2008 – Marcinkevičienė, Rūta. *Žanro ribos ir paribiai. Spaudos patirtys*. 2008, Vilnius: Versus aureus.
8. Pikčilingis 1975 – Pikčilingis, Juozas. *Lietuvių kalbos stilistika II*. 1975, Vilnius: Mokslo.
9. Rozenbergas 2000 – Rozenbergas, Jānis. *Tekstų klasifikacijos problema*. Teksto charakteristika: teminis rinkinys. 2000, Šiauliai: Šiaulių universitetas.
10. TŽŽ 2003 – *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera.

Straipsnis parengtas pagal Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Lietuvių kalbos katedros bakalauro darbą „Ekonomikos straipsnių funkcinė analizė“ (vadovė doc. dr. Nijolė LINKEVIČIENĖ).

Žurnalistika, kūryba, pomėgiai

• • •

Vytautas ŽEIMANTAS

Kūrybingas

Antano Andrijono kelias

• • •

Romas GUDAITIS

Išplautos ribos ir

niekšybės valdoma minia

• • •

Aleksas DABULSKIS

Apie kalbantį be žodžių

• • •

Eglė JAŠKŪNIENĖ

Zino Kazėno FOTOGRAFIJA

ir FOTOGRAFIKA

• • •

Kūrybingas Antano Andrijono kelias

Antanas Andrijonas (g. 1951 07 20 Šakių r., Gelgaudiškyje) – žurnalistas, VU baigęs žurnalistikos studijas. LŽS narys. 1978–1999 m. dirbo „Vakarinių naujienų“ redakcijoje nuo teletaipininko iki vyr. redaktoriaus pavaduotojo. Vėliau – „Trijų žvaigždučių“ leidyklos atsakingasis sekretorius, savaitraščio „Autoekspresas“ vyr. redaktorius. Išleido kelias poezijos knygas.

Su kolega Antanu Andrijonu teko gerą dešimtį metų dirbti „Vakarinėse naujienose“. Kiekvienas iš mūsų turi savus kūrybinius „arkliukus“. Iš pradžių maniau, kad Antano „arkliukai“ – tai automobilizmas ir gimtasis Zėnavykų kraštas. Šiomis temomis jis rašė daug ir su užsidegimu. Tačiau netrukus išryškėjo ir dar viena jo kūrybos erdvė – poezija. Nors iš pradžių tai gal ir nebuvo visiškai nauja jo kūrybos vaga, o greičiau jau gero-kai išplėtotą gimtojo krašto temą, tik įpinta į poetinį žodį, į eilėraščio eilutę. Pirmieji jo posmai buvo skirti tėviškei, gimtajam Gelgaudiškiui, panemunėms, kur prabėgo ne tik basakojė vaikystė, bet ir liko įmin-tos jau gilios suaugusiojo pėdos, paliktos Vilniaus šakiečių bendrijos, Zėnavykų klubo ir P. Vaičiūčio draugijos veikloje, kraštotyros darbuose, dainose.

Dabar štai knyga „Sidabrinių klevų skambesys“. Joje didelis pluoštas eilėraščių, kuriuos perskaičius galima drąsiai teigti, kad Antanas lieka ištikimas lietuvių poezijos klasikinės maironiškosios eilėdaros tradicijai, lyrinei jos gaidai. Ir gimtajam Zėnavykų kraštui, nors kartais poetinės vizijos ir nuvilioja į tolimąjį Sibirą... Šiandien, įsigalėjus kompiuterinei erai, tapo madingas teiginys „reikšminiai

Antanas Andrijonas

žodžiai“. Antano kūryboje reikšminius žodžius, manau, labai nesunku išskirti. Tai – gimtinė, Gelgaudiškis ir Nemunas.

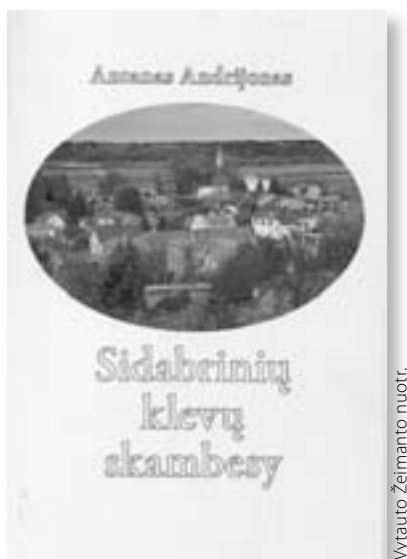
Į gimtąjį Gelgaudiškį pas čia dar gyvenančią motiną skrieja jo mintys pasitinkant Kalėdas: „Žinau, kad / Gelgaudišky / Nemiegi / Dar, mama, / Kai pildosi / Kalėdų burtai...“ Pavasarį, gamtai atbudus, jis nori čia palikti savo brydę: „Širdis sakys – pavasaris į Gelgaudiškį grįžo, / O žalios lankos

laukia vėl tavos brydės...“ Rudenį jam norisi praeiti parko taku, užbertu nukritusiais auksiniais medžių lapais: „Tyloj brendu per seną Gelgaudiškio parką, / Po kojom leidžias lapkričio liepsnų pusnis.“ O Naujųjų metų naktį pamatyti gimtineje žvaigždė: „Tenai prie Gelgaudiškio būsim matę, / Kaip spindi taurėj šventinė žvaigždė...“

Brangūs autoriui ir gimtuose kraštuose gyvenantys ar gyvenę žmonės. Nemažai švelnių eilių jis skyrė mokytojams Justinui Kasparaičiui, Birutei Zakarevičienei, Natalijai Manikienei, kultūros darbuotojams Aurelijai Papievienei, Albinui Vaičiūnui, Eugenijai Kasparavičienei. Beje, atiduoda Antanas duoklę ir savam žurnalistikos cechui: yra paskyręs eilių kolegoms Bernardui Aleknavičiui, Gintautui Judickui, Gediminui Tirlikui, Aloyzui Urbonui ir Duisburgo miesto laikraščio korespondentui Frankui Kopatčekui, su kuriuo nemažai bendravo, kai jis neramiais ir viltingais Atgimimo laikais dažnai lankydavosi Lietuvoje, vokiečių spaudoje karštai gynė Lietuvos laisvės reikalus.

Jau anksčiau teko visuomenei pristatyti dvi pirmąsias Antano knygas: 1997 m. išėjusią „Gelgaudiškio dvaro papėdėj“ ir 2001 m. pasirodžiusią „Atveriu langą į Nemuną“. Tad ši yra jau trečioji kolegės eiliuotos kūrybos knyga.

A. Andrijonas – automobilių sporto žinovas. 1987 m. yra išleidęs knygą „Automagistralė E“, kartu su kitais autoriais – „Istorinė patirtis – sporto ateičiai“ (1993), „Lenktynių trasose“ (2001). Pastaroji knyga skirta Lietuvos automobilių sporto 70-mečiui. Sudarė knygą „Trumpai apie saugų eismą“ (2003). Pradėjo rašyti knygą apie pasaulinio lygio lenktynes „Formulė I“.

Antano Andrijono knyga „Sidabrinių klevų skambesys“

Dar viena A. Andrijono kūrybinė aistra – kraštotyra, gimtojo krašto istorija ir dabartis. 2001 m. išleido „Gelgaudiškio kalendorių“, 2002 m. parengė leidinį Kalbos ir literatūros dienų Šakių krašte 30-mečiui; 2007 m. parašė Kalbos ir literatūros dienų Šakių rajone 35-mečiui skirtą istoriją „Kalbos ir literatūros dienos Šakių krašte (1973–2007)“ (kartu su J. Augustaičiu); 2008 m. – sudarė monografiją apie kraštietį žurnalistą ir rašytoją Andrių Valucką „Nemuno sūnūs sugrįžta“. 2009 m. išleido knygą „Pramintais gimtinės takais“.

Šios Antano veiklos viršūnė – „Versmės“ leidykloje rengiamos „Lietuvos valsčių“ serijos monografija „Gelgaudiškis“. Šis unikalūs, per pusę tūkstančio puslapių leidinys pasirodė šiemet. Jo sudarytojas ir vyriausiasis redaktorius – A. Andrijonas.

Vytautas ŽEIMANTAS

Išplautos ribos ir niekšybės valdoma minia

Apie Loretos Jastramskienės romaną „Juokingos moters agapė“, pristatytą 2012 m. Vilniaus knygų mugėje

Loreta Jastramskienė (g. 1963 08 15 Alytuje) – LŽS ir LŽD narė. VU baigė žurnalistikos studijas. Dirbo regioninėje ir nacionalinėje žiniasklaidoje: „Gimtojoje žemėje“, „Ukmergės dienoje“, „Ukmergės žiniuose“, „Lietuvos aide“, „Valstiečių laikraštys“, „Levoje“, „Lietuvos žiniuose“, TV3 „Žiniuose“ (1987–2009). Publicistika, esė, apsakymai spausdinti „Dienovidyje“, „Šiaurės Atėnuose“, „Literatūroje ir mene“, „Nemune“, almanachuose „Eskizai“, „Varpai“, „Varpas“, „Žurnalistika“. Išleido romanus „Vanduo nemoka kalbėti“ (2008, „Ciklonas“), „Juokingos moters agapė“ (2011, „Homo liber“).

Sveikindamas Loretą Jastramskienę, parašiusią aktualų psichologinį romaną apie meilę ir laiką, pradedu nuo prisipažinimo, kad absoliučiai netikiu madingais gražbyliavimais apie tekstą ir jo interpretacijas (tekstas juk tikrai leidybinė arba, kaip dabar įprasta, – kompiuterinė sąvoka). Skeptiškai žiūriu ir į literatūros skirstymą – į vyrų ir moterų literatūrą bei su tuo susijusias diskusijų audras vandens stiklinėje. Man svarbiausia – ar į rankas pakliuvo tikras literatūros kūrinys, išjautas, iškentėtas, ar jame aš atrandu tai, ką autorius myli, dėl ko išgyvena ir ko neapkenčia. Autorė sukūrė įtikinamą Paulės ir Edgaro meilės istoriją, tai – svarbiausia. Pasidžiaukime šiuo reikšmingu faktu ir ne vien knygų mugės proga! Tikrų talentų keliai į literatūrą skirtingi, ir niekad nebūs per daug džiaugsmo dėl savito, originalaus žvilgsnio į pasaulį! Be to, įsivaizduokime, jog žurnalistė Paulė – dabar tarp mūsų, šelmiškai stebi, ką čia mes apie ją postringaujame, kokie tie mūsų literatūrologiniai minties virazai, koks abc elementarumas, ir tučiuojau kyštelis panosėn mikrofoną dėl interviu, kuris sukels pasibaisėjimą dėl nusišnekėjimo rimtoje diskusijoje.

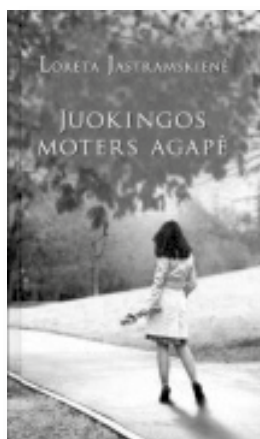
Loreta Jastramskienė

Klaudijaus Driskaus nuotr.

„Juokingos moters agapė“ – novelinės struktūros romanas. Įtaigiausia man pasirodė pirmos dalies novelė apie tariamą Paulės nės-tumą, ligoninės atmosferą, operaciją, apie tai, kaip Edgaras parduoda savo mokslinį darbą

siekdamas ištraukti šeimą iš juodžiausio vargo. Viskas čia tikra, sodru, spalvinga, detalės taiklios. Visą laiką lauki konflikto, net katastrofos dviejų žmonių santykiuose, tačiau jų meilė, patirdama daugybę išbandymų, palaipsniui tik stiprėja. Meniškai įtikinami ir dukters Teodoros, uošvės portretai, epizodiniai draugų, Edgaro tėvo charakteriai. Autentiška kelionė į Šveicariją – Ronką, kur palaidotas Remarkas. Autorės valia, pabrėžiama net pavadinimu, – juokinga, skaitytojui – visai nejuokinga, veikiau išdykėliška simpatiška Paulė, dažnai sąmoningai provokuojanti įvykius ir aplinkos reakcijas. Psichiškai neigalių globotinių pensiono linijoje įtaigūs Juodeikos, Tanios, Žano paveikslai. Itin netikėtas romano finalas, kurio skaitytojo labui nenupasakosiu, – čia su kaupu atsilyginama herojei už jos gerą, jautrią širdį ir krikščionišką atjautą. Beje, krikščioniškuosius kūrinio motyvus turėtų atskleisti kas nors kitas, galbūt labiau parodydamas katalikiškos pasaulėjautos atspindį autorės idėjose ir idealuose (apsidžiaugiau, kad romaną palaiko Marytė Kontrimaitė). Autorė myli gamtą, leidžia mums pajusti Paulės, Edgaro, Teodoros vienovę su ja. Svarbaus personažo vaidmuo, kaip minėta, tenka laikui, kurio tėkmę su savo konfliktais, išgyvenimais, situacijomis lemia pajausti herojams.

Radęs raktą į meninį Loretos Jastramskienės pasaulį, atkreipiu dėmesį į vieną citatą: „Mano herojai sugriuvo po jos dalgiu kaip pievos dobilai, atiduodami kiaulėms.“ Čia apie jauną kritikę, populiariame dienraštyje liaupsinančią populiarius autorius, net kūrinio neskačiusią suniekinusią debiutuojančią literatūroje talentingą Paulės draugę, ištrenktą iš redakcijos. Kūrinių neskaitymas „atiduodant kiaulėms“, šiurkščių išpuolių ir schemų „kritika“ su išankstiniu niekinančiu nusistatymu – deja, ne toks jau retas dalykas, ir aš labai gerai suprantu, kodėl tai jaudina Paulę, taip pat ir autorę.

*Loreta Jastramskienė.
Juokingos moters
agapė: romanas. –
Vilnius: Homo liber,
2011. – 376 p.*

Romaną vertėtų perskaityti studijuojantiems žurnalistiką ir jų dėstytojams Vilniaus universitete. Būtinai! Nieko nėra siaubingesnio, kai jauni talentingi žurnalistai, pradėję karjerą, iš karto susiduria su papročiais, labai tolimais nuo profesinių idealų ir jiems priešingais. Prieš mus atsiskleidžia kruopščiai slepiama „žiniasklaidos virtuvė“, jos tipažai ir atmosfera. Romanas tikrai vertas plačiausio skaitytojų auditorijos dėmesio ir dėl šio nepaprastai tiksliai pavaizduoto redakcijų gyvenimo. Prisitaikė, ėmė vergauti pinigui, reklamai, egoistiniams turčių savininkų interesams nemaža dalis Paulės kolegų, su kuriais ji Atgimimo laikais buvo viena didelė šeima, jaunesni įklimpo į rutiną. „Ūkio pasaulis“ su visagaliu jo šeimininko Kromo fizionomija, „celofaninė kačių kontora“, Paulės žodžiais, – glencuotas bulvarinis niekalas ponioms kirpyklose „Liza“ su lietuviškai atbulais liežuviais vograujančiais jo šeimininkais, karikatūriška baltarusių Barabanovų porele, jaukiai besijaučiančia tviskančioje prabanga Vilniaus elito, aukštuomenės tuštybėje, „Lietuvos laikas“ ir jo priedas „Gyvenimo džiaugsmas ir pramogos“ su kūrybiškai degradavusiu, pinigus pamilusiu garsiu žurnalistu Arnu Kodiela ir rašyti nemokančia, meistriškai kolegas tarpusavy pjudančia skundike Gitana Kumelyte,

su tiksliais redakcijų rutinos, intrigų, priklausomybių, banalybės charakteristikomis, pagaviomis detalėmis – tai įtaigiausias didelės dalies mūsų žiniasklaidos, jos įžūlaus, begėdiško bulvariškumo, parazitizmo, jos vergavimo reklamos užsakovams paveikslas.

Ribos išplautos, jų paprasčiausiai nėra, neatsitiktinai epitetai – bulvarinis, bulvarinė – atsiranda tik kūrinio pabaigoje. Neatsitiktinai Paulė kaip profesionalė pasmerkta ir nereikalinga šiam pasauliui. Kam ieškoti tiesos, kam tikėti šventa profesijos misija, jei ją puikiai atlieka panelė Kumelytė ir jos šefas Kodiela, o doras, tikrai laisvas žurnalistas, išvytas iš darbo, tampa dar laisvesnis. Priekabesniui žvilgsniui šiek tiek pristinga komercinių televizijų užkulisių, tačiau neabejoju, kad ir jie Paulei neblogai žinomi. Visa laimė, kad tas pinigų mylintis ir žiniasklaidos laisve besidangstantis pasaulis romanų neskaitytų, todėl prototipų neieškotų ir skandalo nekeltų. Jo žanras – tai skaičiai litų ir eurų, kuo didesnės sumos – tuo gražesni idealai ir pinigais matuojama jų vertė.

Aišku, literatūrinė. Panašiai mąsto Edgaras. Panašiai mąstome ir mes kartu su herojais ieškodami tiesos gyvenime, mene, žiniasklaidoje, apsiginkluodami skepticizmu ir sveika nuovoka. Drįstame. Nenorime būti niekšybės valdoma minia, ir tai mūsų teisė.

Autorė nebijo mitų, neliečiamumo aureolės, savo herojus vaizduoja su tikru azartu, aistra, gilia psichologine motyvacija. Subtili autoironija virsta sarkazmu, kai į pirmą planą iškyla banali vartotojiška visuomenė ir jos atstovai. Beje, labai norėtusi, kad Paulės vyro Edgaro moksliniame darbe atrastas meilės vardas – agapė prigytų kasdienėje kalbos vartosenoje.

Taigi iš visos širdies tariau GERO VĖJO Jūsų burėms, miela kolege Loreta, rašant kitą kūrinį. Lauksime. Tikro rašytojo ieškojimus, savęs atradimą visada lydi nežinomybė. Kol jo nenuveda savo keliais herojai – kaip kad atsitiko šiame Jūsų romane ir jo kelyje į skaitytojų širdis.

*Romas GUDAITIS, rašytojas,
Kovo 11-osios akto signataras, „XXI amžius“*

Apie kalbantį be žodžių

Vladimiras Beresniovas (g. 1948 12 13 Mogiliovo sr., Baltarusija) – LŽS, Europos karikatūristų asociacijos FECO, Lietuvos dailininkų sąjungos, XXVII knygos mėgėjų draugijos, Nacionalinės karikatūristų asociacijos „Humor Sapiens“ narys. Surengė per 70 personalinių parodų, iliustravo daugiau kaip 100 knygų. Išleido albumus „Vlaber“ (1998), „Geriau ragas ant kaktos“ (2002), „Linksmoteka“ (2008).

Iš prigimties žmonės gauna įvairių gebėjimų. Deja, daugelis jų neišugdo. Arba lengvabūdiškai švaisto. Vladimiras Beresniovas (Vlaberis) nė karto nesudvejojo ir nenusivylė savo lemtingu pasirinkimu. Niekas netraukė taip kaip dailė.

Svarbiausia kūrybos vaga tapo humoristinis piešinys, karikatūra. Čia atsiskleidė talento savitumas. Jį menininkas sąmoningai, kantriai grynino, ryškino.

Nuolatos dalyvaudamas karikatūrininkų sambūriuose Vladimiras vis dėlto randa progų atsikvėpti nuo ironijos. Ima ir surimtėja: lieja akvarelę, tapo aliejiniais dažais, apipavidalina naują knygą, kuria firmos ženklą ar kieno nors portretą, fotografuoja, daro instaliaciją... Kai šauna galvon (ir pataiko!) tokia mintis, kurios niekaip nenupieštum, tada geriausia užrašyti, kad nesimaltų po atmintį. Taip ilgainiui sugula aforizmų (vlaberizmų) šūsnelė – dar viena kūrybos atšaka. Įsivaizduokim, kiek pripiešta per keturis dešimtmečius!

Jau kūrybinio kelio pradžioje piešinius pasirašinėjo slapyvardžiu VLABER (pirmieji vardo ir pavardės skiemenys). Prie tos samplaikos kažkaip savaime tiko ir lietuviška kaitoma galūnė -is. Pripažinkim, kad slapyvardis nusisekęs.

Kiek slapyvardis patogus, tiek Vladimiro autografas (parašas) nepraktiškas, nerimtas, komiškas. Tikras unikumas. Ne suraitomas, o suraizgomas sumazgomas skersai visą puslapį.

Taip jau, matyt, buvo lemta: jaunas bernaitis Volodia iš Mogiliovo srities atvyko mokytis į Kauno Stepo Žuko dailės technikumą. Vyrui patiko lietuviška aplinka, ypač viena lietuvaitė, vardu Birutė. Stiprūs judviejų jausmai nulėmė tolesnę atvykėlio biografiją.

Mokslo metai dailės technikume daigino sparnus. Širdis spurdėjo nujausdama kūrybos skrydį. Studijas baigė 1970 metais. Tada ir debiutavo spaudoje: „Kauno tiesoje“, „Nemune“, „Šluotoje“. Toliau ryškėjo dvi vėžės – tarnyba ir kūryba.

Anuomet darbų nestigo, įvairioms įstaigoms, įmonėms reikėjo apipavidalintojų, samdomų dailininkų. Dabar tokius vadiname dizaineriais. Tai nebuvo meno kūryba. Greičiau duoneliavimas. Darė bet ką: piešė plakatus, skelbimus, standus, sienlaikraščius...

Savotiškas paradoksas, kad atkilėlis iš Baltarusijos buvo tapęs aktyviausiu lietuviškosios karikatūros propaguotoju svetur. Viskas

R. Varno nuotr.

Vladimiras Beresniovas

anuomet juk atrodė įtartina liguistai budriems saugumiečiams. Vlaberis tarsi nežinojo tos grėsmės. Kuo toliau, tuo dažniau savo darbais dalyvavo užsienio parodose ir konkursuose, tapo tikru mūsų tarptautininku, susilaukė plataus pripažinimo ir malonių apdovanojimų. Tik negalėjo nuvykti kviečiamas pasiimti skirto prizo, pasimėgauti viešnagės privalumais.

Užtat šiek tiek atsigriebė Nepriklausomybės metais. Bene labiausiai įsiminė dvi viešnagės – Bulgarijoje ir Graikijoje. Garsiajam Gabrovo humoro muziejui, kurio veikla kadais iš tolo domėjosi ir žavėjosi, padovanojo apie 50 savo darbų, o Graikijoje dalyvavo parlamente atidarant parodą „ES politika“.

Ryšiai su užsieniu – viena medalio pusė. Antroji – bendravimas su „žanro broliais“ šia pus geležinės uždangos. Vladimiras pirmutinis mezgė pažintis su Maskvos, Leningrado ir kitų didžiųjų Rusijos miestų karikatūrininkais,

kviesdavo juos atvykti, atsiųsti piešinių. Atsirado svečių tradicinėse balandžio pirmosios parodose, taip pat kauniškių šaipokų renginiuose.

Apie neformalų šaipokų klubą praverstų atskira šneka. Dar ir šiandien iš šaipokų bendrijos šis tas išlikę. Kasmet balandžio 1-ajai surengiama kauniškių karikatūrininkų naujų darbų parodėlė. Šįmet ji iš A. Žmuidzinavičiaus „velnynės“ persikėlė į Kauno menininkų namus.

Uoliai tesėdamas kiekvieną pažadą ar įsipareigojimą Vladimiras nejučia tapo daugelio kultūros renginių talkininku, dalyviu, organizatoriumi. Matyt, sumanytojai vieni iš kitų sužino, į ką kreiptis, kur ieškoti kvalifikuotos ir patikimos paramos.

Daug syk teko stebėtis: jo visur pilna, tiek parodų atidarymo šurmuly, tiek literatūros renginiuose, ypač sukaktuviniuose. Ne tik pasyviai pasėdės, bet ir pagerbs jubiliatą kruopščiai nupieštu ar bičiuliškai pašaržuotu jo portretu.

Neabejoju, kad tokius pareigingsus kaip Vlaberis galima drąsiai rinkti į Seimą, juolab į kuklesnes misijas ar komisijas. Jiems pažado žodis – šventas, garbės kodeksas – įgimtas. Jiems nebūtinės garsios priesaikos – jie tyliai prisiekę sau, sąžinei. Beje, tokių nedaug. Be to, jie bemat įkinkomi į visuomeninės veiklos vežimaitį, tučtuojau tampa savo aktyvumo aukomis. Vlaberis – gyvas tokio eikvojimosi pavyzdys, ne vienos bendrijos narys.

Vladimiro neįsiurbė bičiuliška bohema, nors jos niekad nestigo kūrybingų bendraamžių aplinkoje, kad ir kokie kuklūs jų atsitiktiniai uždarbiai. Jis nevengė linksmo triukšmo, bet nekiurksojo užstalėse.

Kas įdomaus Vlaberio kūrybinėje virtuvėje? Kadais čia čirškavo papūgėlė Riki, jaukiai glaustėsi katinas Gogis, labai mėgęs tupėti šeimininkui ant peties, kai šis plikydavo rytmetinę kavą – atrodė priklausomas nuo jos

kvapo... Ilgainiui šių mielų padarėlių neliko, bet niekur nesitraukė bene svarbiausias vyksmo dalyvis – Televizorius. Jis tarnauja kaip nuolatinis kūrybos fonas. Tarsi viena ausimi ir akies krašteliu būtų prijungtas prie tos kalbančios, rodančios, grojančios dėžės, kažkodėl vadinamos žydruoju ekranu...

Savo kūrybos principus, savotiškus mūzos priesakus, yra išsakęs spaudoje. Mėgstas kalbėti piešiniu be žodžių, be komentarų. Humoras jam neatsiejamas nuo satyros, egzistuojanti saldaus ir kartaus mišrainė. Ir absurdiškas, ir juodasis humoras turįs žadinti šviesias mintis. Svarbu, kad žiūrovas šypsodamasis mąstytytų. Šias nuostatas gražiai paliudija

gausi dailininko kūryba, kurios tik dalis išleista atskirais albumais.

Vladimiras Beresniovas priklauso mūsų kari-katūrininkų elitui. Jame įsitvirtino dar sovietmečiu ir niekad nedarė sau jokių išlygų. Spaudos leidėjai ir skaitytojai šio kūrėjo braižą lengvai atpažįsta iš pirmo žvilgsnio. Dailininko talentas, neišsenkamas darbštumas deramai vertinami mūsų visuomenės. Įvairių prizų, apdovanojimų yra pelnęs per pusšimtį. Bene labiausiai jam pamalonino širdį Santakos garbės ženklas už nuopelnus Kauno miestui ir Lietuvos žurnalistų sąjungos medalis „Už nuopelnus žurnalistikai“.

Aleksas DABULSKIS

Zino Kazėno *FOTOGRAFIJA ir* *FOTOGRAFIKA*

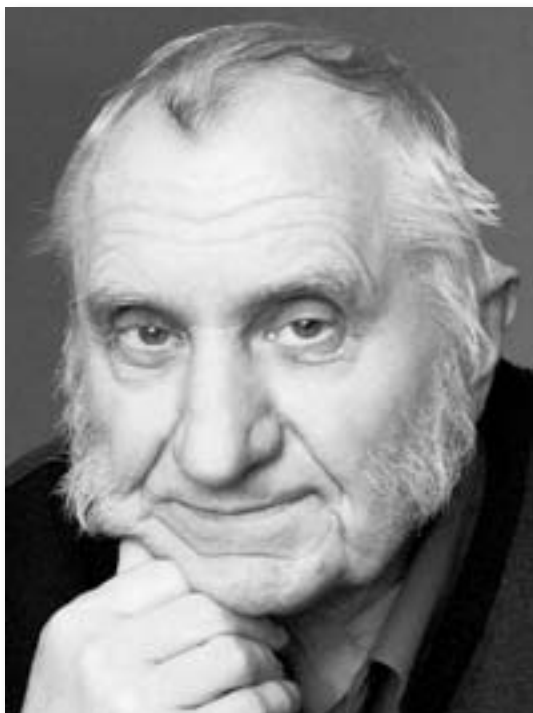
Zinas Kazėnas-Zika 1956 m. įgijo fotografijos ir kino diplomą. Nuo 1972 m. yra LŽS narys, nuo 1988 m. – laisvai samdomas fotografas. Iki šios dienos yra dalyvavęs 21 tarptautiniame kūrybiniame projekte. Vienas didžiausių projektų Lietuvoje, paties autoriaus nuomone, buvo 1988–1991 m. įvykių fotografavimas. Z. Kazėnas buvo Sąjūdžio informacinės agentūros fotografas. Per trejus metus lankėsi 250 mitingų ir akcijų, vykusių Lietuvos miestuose ir miesteliuose, sukaupė daugybę medžiagos. Apie tų dienų įvykius yra surengęs 78 fotografijos parodas ne tik Lietuvoje, bet ir kitose valstybėse. Didžiausios ir įspūdingiausios dalyvaujant pačiam autoriui buvo Vengrijoje, Latvijoje, Vokietijoje, Suomijoje, Estijoje ir JAV.

Z. Kazėnas-Zika vienas pirmųjų Lietuvoje spalvotos fotografijos srityje pradėjęs aktyviai bendradarbiauti su leidyklomis ir išleido daugiau nei 600 turistinių ir proginių atvirukų, apie 250 plakatų, kuriuose panaudotos fotografijos ar fotografikos darbai, daugiau kaip 200 meninių vokų, iliustravo ir apipavidalino apie 60 įvairios paskirties lankstinukų ir knygelių, 33 sieninius kalendorius, išleido kelis autorinius fotoalbumus („Palanga“, „Kuršių Nerija“), taip pat bendraautoriaus teisėmis dalyvavo leidžiant knygas ir albumus. Kaip individualios įmonės savininkas, parengė ir išleido 68 leidinius (plakatus, kalendorius, knygas teisine tematika) bendradarbiaudamas su Europos Tarybos informaciniu biuru ir organizacija „Gelbėkit vaikus“. 10 metų Z. Kazėnas buvo žurnalo „Kelionių magija“ fotografas. Jis parengė fotoreportažus apie prancūzų Polineziją, Havajus (JAV), Izraelį, Islandiją, Pietų Afrikos Respubliką, KwaZulu-Natal gentį (PAR), Nepalą, Strasbūrą (Prancūzija), Kiprą ir

kt. Z. Kazėnas yra apkeliavęs daugybę pasaulio kraštų. Iš jų grįžęs jis rengdavo ne tik fotoreportažus, bet ir parodas. Parodos – viena pagrindinių autoriaus kūrybinės veiklos formų. Fotografijos, fotografikos ir tapybos parodų Lietuvoje ir kitose valstybėse skaičius jau priartėjo prie 200.

Spalvoti abstraktūs dariniai žurnalisto, fotografo ir tapytojo Z. Kazėno kūrybinėje dirbtuvėje ėmė rasti septintojo dešimtmečio viduryje. Kiekvienas, nors kiek susidūręs su fotografija, žino netikėtų efektų galimybę spausdinimo ar net fotografavimo procese. Tačiau toli gražu ne kiekvienas čia išvelgia kūrybines potencijas. Z. Kazėno fotografikos pradžia ir buvo tokia – spontaniškai atsitiktinė. Kaip fotografas profesionalas, jis buvo ir yra įtikėjęs universaliomis fotografijos išraiškos ir panaudojimo galimybėmis. Iš pradžių jį domino abstrakti grafikos ir spalvų dermė, sukurta fotografijos priemonėmis. Vėliau susidomėjo praeito amžiaus trečiojo dešimtmečio

Zinas Kazėnas

Zino Kazėno fotografika

Bauhauzo konstruktyvistinėmis idėjomis: jos apologeto L. Mogoly-Nagy'io ir menininko Man Rey'o „bekamerėmis“ nuotraukomis. Tai buvo pirmieji „bendraminčiai“, paskatinę tolesnius kūrybinius ieškojimus.

Paradoksalu, bet fotoabstrakcijos, kaip ir daugelis to meto neideologizuotų meno formų, pasirodė visiškai ne laiku ir ne vietoje – tuometiniame lozunginių idėjų ir nepagrįstų iliuzijų pasaulyje jos paprasčiausiai buvo „ydingos“. Aštuntąjį dešimtmetį joms vietos neatsirado nei fotografijų salonuose, kur, pavyzdžiui, aukso amžių Lietuvoje gyveno meninio reportažo mokykla, nei dailės galerijose, kurias visur glumino perdėm „fotografiškas“ darbų materialumas.

Vis dėlto lyginant su to meto tapybinėmis abstrakcijomis fotografikai labiau pasisekė – ji rado šiek tiek erdvės taikomųjų dekoratyvinių menų „lentynėlėje“. Plačios erudicijos kultūros veikėjų, kaip A. Gedminas, J. Gudmonas ir kt.,

pastangomis, fotografiniai eksperimentai priėjo plakatuose, iliustruotuose vokuose, įvairiuose leidiniuose, naudotos apipavidalinant parodas ir pan. Taip atsirado neoficiali „dekoratyvios spalvinės faktūros“ koncepcija, įteisinusi pustonų, piešinio, formų, t. y. formalių elementų, estetiką.

1986 m. Z. Kazėnas gavo JAV organizacijos „Taikus sambūvis“ (*Peacefull coexistens*, Kape Kodas) ir Nepriklausomų žurnalistų asociacijos (Bostonas) kvietimą surengti toje šalyje fotografikos parodą. Tai buvo didžiausia personalinė abstrakčių (fotografikos) paroda (aštuoniasdešimt 70x100 cm darbų ir trys 9 kv. m fotopano), eksponuota Kape Kode, Bostone, Čikagoje, Vašingtone ir Vermonte. Havardo universitete (Bostonas, JAV) iš tuometinės Sovietų Sąjungos atkeliavusios abstrakcijos sukėlė nustebimo audrą. Taip JAV, vėliau ir kitose valstybėse bei Lietuvoje prasidėjo Z. Kazėno abstrakčių „parodinis gyvenimas“.

Tačiau „grynosios estetikos“ vandenyse, kurie anksčiau ar vėliau būtų atplukdę prie teorinių spekuliacijų technikos ir meno temomis, joms, laimei, užsibūti neteko. Tiesa, šiandien Z. Kazėno darbai istoriškai tapatinami su kompiuterine grafika, neatsižvelgiant į esminius instrumentarijus skirtumus.

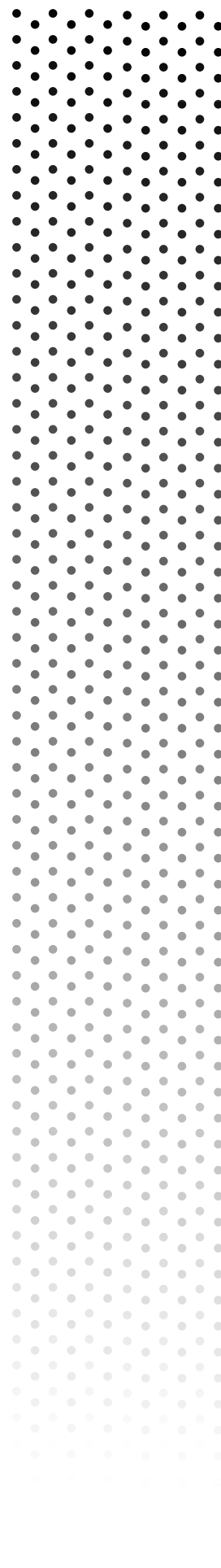
Tačiau „tik“ prieš dešimtmetį atsiradęs skaitmeninis menas sukėlė begales naujų minčių dailininkams ir teoretikams, kaip tai anksčiau padarė tuomet naujas žmonijos „žaisliukas“ – fotografija. Vienas „žaisliukas“ keičia ir dar ilgai keis kitus, tačiau jau šiandien aiškėja nauja mokslo ir meno sandūros problematika, apimanti atsitiktinumo ir būtinybės sampratą. Cheminiai ir fizikiniai vyksmai, nusakomi konkrečiomis matematinėmis formulėmis, įtraukti į kūrybos procesą tampa spontaniškais ir neprognozuojamais pradais menininko požiūriu. O pats kūrėjas, davęs pradžią tiems vyksmams, atlieka racionalaus impulso vaidmenį. Fraktalų (tam tikra prasme juos galima pavadinti spalvine, o ne skaitmenine matematinėmis formulėmis)

išraiška) atradimas sustiprino šią pasikeitimo vietomis idėją. Z. Kazėno abstrakcijų „negatyvai“ – tai irgi savotiškas cheminių medžiagų ir dažo reakcijos vaisius, kurio formalūs estetiški parametrai didele dalimi patikėti atsitiktinumo. Dar daugiau. Šita atsitiktinumo logika, teisingiau sakant, jos sukurtos formos atsikartoja mus supančioje gyvojoje ir negyvojoje gamtoje. Jau praeito amžiaus trečiame dešimtmetyje išdidintų gamtos formų grožį įvertino fotografai, „naujojo daiktiškumo“ atstovai, pavertę ją savo kūrybine platforma.

Ištisus amžius mes bandome išsiaiškinti abstrakčių formų poveikio prasmę ir mechanizmus žmogaus sąmonei psichologiniu, fiziologiniu, estetiniu ir galybe kitų aspektų. Tačiau kas žino – galbūt stebėdami abstrakčius gamtos ir žmogaus tandemo tvarinius iš tikro mes žavimės ne spalvų, formų ar faktūrų derme, o ta pirmąjį jėgą, kurios logika persmelkia visus – materiją, mokslą, kūrybą, protą...

Dr. Eglė JAŠKŪNIENĖ, menotyrininkė

Profesijos virtuvė

• • •

Vladas VAICEKAUSKAS

*Degu klaustukų
liepsnose...*

• • •

Degu klaustukų liepsnose...

*Kad ir kaip technologiškai ir techniškai keistųsi pasaulis –
svarbiausiu žurnalisto instrumentu išlieka ŽODIS*

Vladas VAICEKAUSKAS

Žodis

• Man žodis kaip nata penklinėje – juo galima groti. Talentingai užrašytos natos sukuria puikią muziką. Talentingai sudėlioti sakinio žodžiai – tavąjį stilių.

• Man žodis – it teptukas gabiose rankose: išmoningai panaudotas jis kuria sakinio spalvą, pripildo jį šilumos, kuri, žiūr, ilgėliau apsigyvena skaitančiojo sieloje.

• Man žodis – vikri šaudyklė audėjo staklėse, juo galima išausti įstabiausius, sudėtingiausius daugianyčio gyvenimo raštus: žiūri, skaitai, kraipai galvą, stebiesi, kaip taip suvis galima padaryti.

• Man žodis – it pokylių salės veidrodis: kasdien privalai kuo kruopščiausiai jį nuvalyti, kad žibėtų ir neiškreiptų vaizdo.

• Žodis praveria gyvenimo kriauklę ir parodo, ar dar likę grožio.

• Žodis atskleidžia valstybės, visuomenės, žmogaus gyvenimo žaizdas ir nešvarumus.

Privalai pasirinkti: ant atsivėrusių žaizdų užpilti žiupsnį druskos, kad visi atsipeikėtų – tuomet tampi herojumi arba, tyliai nuplovęs nešvarumus, žaizdas apriši gydančiais paguodos žodžiais, pranešdamas visuomenei, kad ne viskas prarasta, dar likę vilčių pasveikti.

• Aš linkęs rinktis antrąjį variantą, todėl dažnai pralaimiu. Tuomet pagalvoju: ne-sielvartauk pasitraukdamas į šešėlį, aš numaldžiau per didelį norą pelnytis šlovę kito nelaimės sąskaita.

Vladas Vaicekuskas (g. 1938 12 24 Kriaunų k., Rokiškio r.) ketverius metus studijavo teisę Vilniaus universitete. Dirbo „Komjaunimo tiesos“, „Jaunimo gretų“ žurnalistu, vėliau vyriausiųjų redaktorių pavaduotoju. Kartu su režisieriumi Rimtautu Šiliniu yra parašęs keletą dokumentinių pilnametražių filmų scenarijų, laimėjęs Lietuvos, Latvijos, Baltarusijos, Estijos jaunimo žurnalų bendrus publicistikos konkursus.

1984-aisiais metų žurnalisto darbą, išvažiavo į kaimą, ilgalaikiuose kursuose įgijo gyvulininkystės brigadininko ir 6-os kategorijos metalo tekintojo kvalifikacijas, penkerius metus vadovavo šešioms stambioms gyvulininkystės fermoms, dirbo mechaninėse dirbtuvėse. Pasistatė namus, įveisė sodą.

Nuo 1992-ųjų dirba „Respublikos“ redakcijoje. Zonos korespondentas, vėliau – vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas. Dabar – apžvalgininkas.

Pirmasis sakinio žodis

• Jį, nevidoną, sunkiai pagaunu. Bet jei pasiseka iškart patupdyti ant plunksnos smaigalio (rašau tik parkeriu) – tai tekstą sugroju kaip iš natų: padorią redakcijos skiltį parašau per pusvalandį, išnešiotą nuomonę – per porą valandų.

• Pirmasis sakinio žodis – ar tai būtų straipsnio, skilties, nuomonės, reportažo, pastraipos pradžia – tarsi kamertonas duoda toną visam rašiniui – sakiniai sugula vienas prie kito kaip gražiai suartas laukas – iš tolo, atrodo, kasomis išpintas...

• Pirmojo sakinio žodis man it spalvotas garvežiukas, giliai tarpekliais tempiantis kitų žodžių, šauktukų, klausukų, brūkšnių, kablia-taškių, daugtaškių prikrautus vagonėlius.

• Telioka išmintinga, atsargia ranka šių ženklių armiją surikiuoti į giliausių minčių, tyrų jausmų, šviesių svajonių namelius – sunkus darbas padarytas.

Du kuklūs patarimai:

a) pirmojo žodžio, kaip ir protingos moters, nemėgink apgauti, – tavo bematant išduos per jėgą surestas prastas tekstas;

b) jeigu tamstos iš tikrųjų esate pasišovę surasti save – tai pirmojo žodžio ieškokite, kaip ieškoma paplūdimio minioje pasiklydusio vaiko.

Pirmasis klausimas

• Bematant nustato pokalbio dalyvių santykį. Tai beveik tas pats, kaip maloni tonu ištartas pasisveikinimas.

• Pirmasis klausimas parodo tavo profesinę, kultūrinę brandą. Pašnekovui tampa aišku, kokio lygmens pokalbiui nusiteikti.

• Pirmasis klausimas padaro labai gerą įspūdį arba jį sužlugdo. Dėl savo paikystės esu sugadinęs keletą susitikimų, kurių vėliau nepavyko atgaivinti. Nevykęs mano klausimas sutrikdė, supainiojo pašnekovus – pamačiau, kaip jie ėmė ieškoti priežasčių kuo greičiau pasišalinti.

• Pirmasis klausimas parodo, ko tu sieki, ko nori – patvirtinti tikrai tą, ko klausi, ar sulaukti gilesnių minčių ir išvadų.

• Visada galioja auksinė taisyklė: kaip klausi – taip ir atsilies, tokį ir rezultatą turėsi.

• Pirmasis klausimas – tavo vizitinė kortelė. Būtų gerai kuo ilgiau jos nesutepti.

Rašinio kepinimas

• Du trys rašiniai per dieną. Pavydžiu, kas taip geba kepti. Tai ypatingos ištvermės žmonės. Įstabiausia, kad nemažai jų tekstų – kaip čia buvę. Tik geriau įsižiūrėjęs pamatai, kad visi jie tarsi vienoje formelėje iškepti sausainiai.

• Aš ne prieš standartus, nors jų nenaudoju. Bėda ta, kad standartai netrukus tampa narkotiku. Kitaip rašyti daugelis jau nesugeba. Aš tokius tekstus vadinu belyčiais: niekaip neatskirsi, kas juos rašė – Judita ar Petras.

• Bet bartis nesinori – vietoj dešimties redakcijoje dažniausiai dirba 2–3 žmonės. Išėitis – dirbti kas antra diena. Nuo per didelį krūvių ir valandų perkaista galvelės dėžutė.

• Aš tekstą minkau 2–3 dienas. Todėl į numerį rašančio reporterio darbui netinku.

• Daugsyk tekstą perrašinėju ir dėl savo naimumo – vis tikiuosi ir tikiuosi tūkstančio kojų suplūktame take rasti tai, ko nepastebėjo kiti.

• Kartais tenka rašyti greitai – puslapio skylei užkšti. Parašau, bet paskui keletą dienų nešiojuosi sunkumą – negaliu žiūrėti į „pošleivį savo vaiką“.

• Bjauriai jaučiuosi, kai, regis, pavykusį rašinį slapčia „pagerina“ mažiau gabi ranka. Užverdu, suputoju, bet aiškintis nebėgu: jis ar ji vis vien nesuvoks, kad nubraukdamas dalį teksto kartu nubraukė ir dalį manęs.

• Sunku, sunku, kartais labai sunku vedžioti plunksnele, sunkiau nei akmenis skaldyti. Bet jei velnias įsodino tavo į galeras – kentėk. Jei kentėti negali ar nenori – verčiau eiti malkauti. Miške pasiklausysi medžių ošimo, paukščių giesmių ir dykai nusiskinsi žemuogę.

Atpažinimo ženklai

Radio žurnalistai. Juos atpažįsti iš balso, kalbėjimo manieros ir iš to, kiek leidžia kalbėti... svečiui. 10 proc. tavęs ir 90 proc. svečio – tai būtų ideali visų diskusijų, pokalbių proporcija. Netgi tuomet, kai kalbi akis į akį, tavęs eteryje turi būti bent penkis sykius mažiau. Kartais, dievaži, nori, kad žurnalistas tiesiog patylėtų. Žurnalisto profesinę vertę nusako ne jo uzurpuotas eterio laikas, o klausimų, pastabų, replikų esmė ir prasmė.

- Išmintingas visad liks tas, ta, kurie pokalbių židinį geba kurstyti įmesdami tik vieną kitą pliauską. Liepsnoti leidžia kitiems!

- Kai liepsnoti pradeda vedėjai – židinyse kažkodėl ima gesti: tai rodo, kad neverta eteryje karaliauti pačiam, karaliais pasijusti laikime pakviestiesiems.

- Gaivus, protingas radijo balsas pagauna ir, žiūrėk, nusiveda į reiškinių, įvykių, faktų gelmes. Iš ten išnyri protingesnis! Turime tokių žurnalistų, turime. Tai glosto širdį.

- Tačiau kai tas pats malonus balsas metų metais teškenasi gyvenimo pursluose, nejučia imi gailėtis, kad Dievas, pasirinkdamas žmogų, galėjo apsiriki.

- Radijas nėra kontora, kur dideliame krėsle pūpso surūgęs tavo bosas ar bosė su reitingų kuoka rankoje. Ne tavo šefų kasdien laukia klausytojų minios. Yra laukiamas tavasis balsas. Kaip brangiausias svečias! Reitingai tėra prieskonis.

Televizijos žurnalistai. Išskirtiniai žmonės – jie prisistato savo paveikslu, o ne balsu. Prisistato nepratarę žodžio! Prisistato savo išbangavimais, atidengimais ir pridengimais. Pirmasis įspūdis turi magišką galią: jei priimi iškart, vėliau daug ką gali atleisti.

- Net tuomet, kai jos vedama laida (vyrai giliai užkišti į teleužpečius) nuklysta į žalias lankas arba nuo stataus skardžio nupuola į akmenuotą upės dugną ir salėn sugrįžta su

pamušta akimi, net tuomet išsižiojęs žiūri, ar jai pavyks išsisukti iš padėties ir, aiman, išsisuka.

- Telelaidos veikia kažkokia nenusakoma, neapibrėžiama, nepagaunama vaizdo ir vedėjos visuma. Veikia auditorijos atmosfera, atrodo, kad tu pats tampi to mažo spektakliuko dalimi.

- Šito spektakliuko nelygumai, įplyšimai apkarpomi žirkklėmis – gyvų laidų reta. Ir nuo karpytojo gabumo daug priklauso laidų įtaiga, paprastumas, gilumas arba... lėkštumas. Būna, kad persistengdamas sugadini pats save. Sėkmę lemia ne reitingai, o prasmingumas. Prasmingai laidai reikia nemaža laiko, kol ji susirenka savo šalininkus.

- Į telenamus vis dažniau ateina normalių formų, elegantiška, romi, mąstanti telemoteris. Dirglių, rėksmingų, ašarotų ir vėjo perpučiamų paveikslas pamažėl grimzta į nebūtį.

- Taip nutiks ir mados pasaulyje, kai grožio reikalus pradės tvarkyti normalūs vyrai. Tiesiog pasaulyje sumažės anoreksinių mirčių ir nenatūralumų.

Kuklus pastebėjimas. Vedėjoms neverta viešai dejuoti, kiek daug jos priverstos dirbti – per savaitę kuria net po dvi laidas! To daryti niekas neverčia, o antra, didis artistas niekada viešai nekalba apie nepaprastai sunkias ir ilgas repeticijas – bijo, kad jo kuriamas paveikslas netrenktų prakaitu.

Spaudos žurnalistai. Tokių tipų kitur neužtiksi.

- Spauda yra radijo, televizijos, interneto praprapramotė. Žiniasklaidos senelė pasauliui užrašė valstybių, tautų, žmogaus istorijas. Ji gimė sulig pirmąja raide. Metraštininkai yra mūsų bendruomenės broliai.

- Spaudos žurnalistas savo rašinių negali išpuosti intrigų balso mezginiais, spalvotais, judančiais vaizdais.

- Vietoj ištrinto straipsnio negali įdėti kito, nes tai, ką parašė, kirviu neiškaposi.

- Sumaišei pavardes, datas, pavadinimus, kentėsi triskart: nuo redaktoriaus-savininko, teisme – už neva garbės ir orumo pažeminimą ir, jei esi nesugedęs, – keletą dienų plaksi save, kol šiek tiek aprimsi.

- Spaudos žurnalisto nelydi reporteriai, apšvietėjai, padėjėjai-patarnautojai. Į susitikimus, kartais nemalonus, eini vienas. Faktus medžioji vienas. Rašai taip pat vienas – už nugaros režisieriai nestovi.

- Ir tavo profesiniai įnagiai juokingi – nukramtytu galu šratinukas, apdilęs bloknotėlis, diktofonas, ne pirmos jaunystės fotoaparatas.

- Kur nors tamsesnėje gatvikėje gausi į pasmakrę, o apiplėšti neturės ko. Būtent todėl nešiotis „kompą“ nepatartina.

- Spaudos žurnalistai – klaustukų žmonės. Jei juos sučiuptum už pečių ir gerokai supurtytum – iš kišenių pasipiltų ne varganos monetos, o klaustukai.

- Net sapnų karalystėje jie renka ne aukso dulkes, o klaustukus – kam tie lobiai priklauso, iš kur ir kodėl jie čia atsirado.

- Nesu sutikęs nė vieno spaudos žurnalisto, kuris iš savo rašto darbo būtų praturtėjęs. Tai vargo pelės, kasdien kremtančios labai kieto sūrio gabalėlį. Talentai pas mus kol kas, deja, labai pigūs.

Kuklus patarimas: jei prigimei žurnalistu (-e), tai ir savosios (savojo) ieškok, kurie iš tolo per slenkstį šauktų: ar visus klaustukus parsinešei namo? Jei ką užmiršai, bėk atgalios, nes vis vien nenurimsi.

- Kitokio sukirpimo moteris (vyras) vėliau ar anksčiau tave iš savo gyvenimo išspirs – moteris trokšta malonių šauktukų. Su klaustuku tiesiog sunku gyventi.

- Aš pats iki šiol nesupratau: kodėl degdamas klausimų liepsnose patiriu džiaugsmą. Gal iš tikrųjų žurnalistai yra truputį kvaištelėję?

Slaptieji klausimai

- Jų niekas nemato, neskaito. Juos girdi tik tavo pašnekovas. Slaptaisiais klausimais labai at-sargiai mėgini leisti į žmogaus gyvenimo gelmes.

- Leidiesi tam, kad atvertum jį patį, jam pačiam parodytum kitokį, nei įpratę matyti draugai, bičiuliai, artimieji ir jis... pats... Padėtum atrasti save neatrastą.

- Kartais tokį leidimą gauni, kartais išsyk durys užtrenkiamos. Supranti, jis tiesiog nenori pasirodyti kitoks nei draugams, nei artimiesiems, nei sau pačiam. Jo paties ir kitų sukurtas poveikslas yra pats tikriausias, maloniausias ir gražiausias. O man neįdomu tiražuoti tai, kas jau ir taip dešimtis kartų išrašyta, papasakota, pavaizduota. Tuomet mūsų keliai išsiskiria.

- Dažnai kalbame, rašome apie žmogaus antrąjį „aš“. Kodėl tik apie antrąjį, jeigu žmogus nešiojasi dešimt, šimtą, o gal daugiau tų antrųjų?

- Lygiai taip nutinka, kai pirmas užčiuopi nematomą, negirdimą ateinančių įvykių, reiškinių, faktų krustelėjimą, pirmąjį jų tvinksnį. Suglaudi ausis, suklūsti, parašai ir gauni: dar ne laikas. Tai tik spėlionės, reikia palaukti faktų!

- Galbūt, mąstai sau, naujoms idėjoms įsokti į visuomenės sąmonę iš tikrųjų reikalingas laikas, ir nusiramini. Bet tai nesubrendusios varganos žiniasklaidos klaidos! Ji dar neišmoko nujausti ateities virsmo. Tam nepasiruošę, perdėm apsidraudę ir spaudos savininkai.

- Bet dabar kalbu apie žmogaus antrąjį ir šimtąjį „aš“ portretą. Kartą pamaniau, ar galima naują žmogaus portretą sukurti iš 10 jau paskelbtų įvairaus turinio ir pobūdžio publikacijų?

- Ta mintis neapleido, ir aš nieko nelaukęs surinkau 10 publikacijų apie žinomą politikę Viliją. Pasidaręs kopijas sudėlioju ant savo didelio amerikietiško rašomojo stalo. Perskaičiau atidžiai it Šventąjį Raštą.

• Tris dienas kurpiau, lipdžiau po gabalėlį sakinį, keičiau, trumpinau, ilginau jos pasisakymus, atsakymus, sutvarkiau minčių tėkmę, žodį, nieko iš savęs ne pridėdamas! Ir, o pelkynų raganiau, išėjo 11-asis Vilijos portretas. Ryškesnis, naujesnis, vientisesnis, įdomesnis. Portretas gimė neišėjus iš namų.

• Paskambinau (mu du seniai pažįstami) ir klausiu: ar tai, ką skaičiau, mačiau, girdėjau, yra viskas, ką tamsta turite? Ar už publikacijų tikrai nieko nebelikę? Žurnalistai viską iškraptę? Ten nelikę net jūsų sapnų ir vaikystės prisiminimų? Aš iš to, kas parašyta, sulipdžiau 11-ą jūsų portretą. Atnešti?

• ...Kalbėjomės 6 valandas be pietų pertraukos. Net ne kalbėjom, nes aš tik klausiau. Klausiau, nes norėjau išklausti: apie tėvų namus, mergaitišką svajones, klasę, drauges, tetą – ką ji sakydavo, ko klausdavo, ką drausdavo, ar turėjo kokį posakį, priežodį, klausiau apie mamą, ką ji moka kepti, virti, ar ją mokydavo, ypač smulkiai klausinėjau apie politikės keliones po Lietuvą.

• Prašiau atsiminti sutiktus žmones, kaip jie buvo apsirengę, ko klausė, prašė, ką komentavo apie valdžią, gal įkrito koks posakis, pastaba, klausiau, ar ji lankėsi daugiavaikėse šeimose, ką tos moterys kalbėjo apie vaikų gimdymus, kas joms vaikų ligos, bėdos, ar jos su kiekvienu tarsi augo iš naujo, ar moterys labai skundėsi savo vyrais ir t. t., ir pan.

• Moteris vėrėsi mano akyse, o kai baigėme, pasakė: manęs to nėra klausęs nė vienas žurnalistas. Niekada.

• Iš begalybės atsakymų į klausimus per savaitę sudėliočiau Vilijos monologą, jį išspausdino tuometis „Juliaus–Brigitos“ žurnalas. Mano klausimų, kaip ir manęs paties, ten nebuvo. Bet užtat gimė 12-asis jos pačios nuta pytas portretas.

• Slaptieji klausimai, jeigu jie sudėti iš gerų tavo ketinimų ir šviesios galvos, atveria slapčiausias žmogaus kerteles ir patvirtina tiesą,

kad vis vien visko apie žmogų negali žinoti, kaip, beje, ir jis pats apie save visko... nežino. Tokio „seanso metu“ tu tyrinėji žmogų ir drauge jis tyrinėja save. Kartais staiga nutyla – akimoku suvoki, kad giliau eiti nebegalima.

• Mano bičiulis Mateušas Juodelė, garsaus dirigento brolis iš Vakarių kaimo (Obelių apylinkė), yra pasakęs: tu, Vlada, iškvotei mane ir surinkai iš naujo. Bet tai tikrai aš, tik nesugebėjau taip tau perteikti.

• Leidžiantis į žmogaus pažinimo gelmes būtina laikytis vienos sąlygos: viską, ką parašei, užrašei, privalai parodyti savo herojui – jei pasakys, kad sutinka, – spausdini, jeigu jam pasirodys kitaip – rašini dovanoji. Gal perskaitęs 100-ąją kartą apsigalvos ir duos apie tai žinią. Nė vienas save gerbiantis tapytojas žmogaus portreto neneša į parodą neparodęs ir negavęs jo sutikimo. To reikalauja elementarus padorumas.

• Daug kas prašė užrašyti jų gyvenimus, jų atsiminimus. Kai pamatė, kad abejoju, didino kainą. Jis viską pats papasakos, beliks tik „žmoniškai suformuoti“ jo gyvenimą. Niekada nesutikau. Gerai supratau: jie diktuos savo valią, o man tai būtų nepakeliama. Jie iš anksto žinojo, kaip tuose atsiminimuose turėtų atrodyti.

• Aš apskritai nemėgstu perpasakoti žmogaus kalbos, minčių, nuomonių, pastebėjimų ir t. t. Dingsta intonacija, pauzės, žodžių pasiskirstymas sakinyje, kalbėjimo kvapas ir pan. Dingsta au-ten-ti-ka! Perpasakotas žmogus yra perdirbinys. Perpasakodamas žmogų žurnalistas daugiau sako: jo klausiau, jis man sakė, patvirtino, jis man...

• Dabar labai madingi perdirbiniai. Perpasakoti lengviau nei pateikti autentišką žmogaus kalbą, nuomonę ar pastebėjimus. Kartais, tiesa, kokį nors posakį žurnalistas išspaudžia į kabutes, na, dėl prieskonio, kad atrodytų tikriau. Aš tai vadinu pameistrių darbu. Tikri meistrai perdirbiniais neužsiima.

Temos

• Duok temą – parašysiu. Gal turi gerą temą. Gal gali ką įdomaus pasiūlyti? Tai pasi-sekė – gavo gerą temą... Mačiau sielvarto pilnas akis: kelintą dieną suka galvą, o temos niekaip neranda.

• Kartą sielvartaujančiai Kotrynai pasiūliau: parašyk apie gilią meilę. Ne tą, pokalbiuose išvoliotą, o tikrą. Na, jei nenori apie meilę, tai parašyk apie tikrą ligoninę.

• Į mane įsmigo įdėmus moters žvilgsnis: apie meilę, kuri tetrunka trejus metus? Ar meilė dingsta, kai permiegi su svetimu? Jei tavasis to nesužino – tai meilė nedingsta? Ar galėtum atleisti meilę išdavusiam? Galėtum? Meilė praeina, lieka tik dalykiniai, pagarbūs santykiai? Apie ką parašyti, jeigu viskas seniai išrašyta ir išsakyta? Parašyti apie ligoninę? Jūs, matau, juokaujate – ir įsižeidusi nuėjo prie savo kompiuterio.

Taigi, apie ligoninę

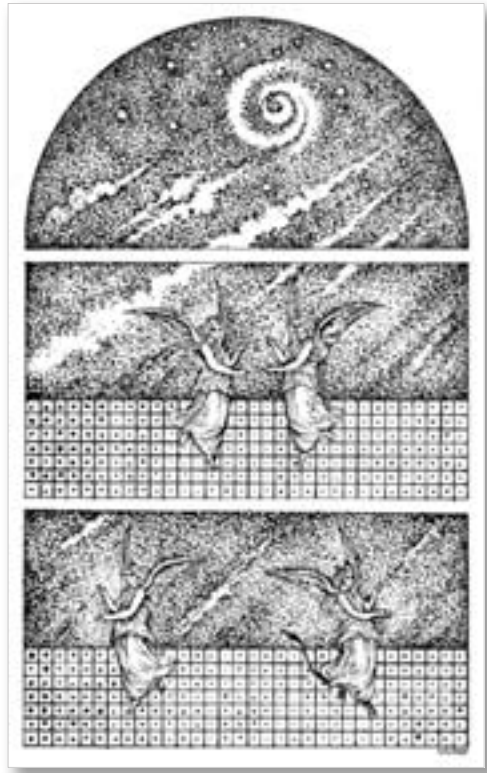
Šeštadienis. Ramu. Tylu. Mūsiškiai išva-žiavo į Rietavą kasti bulvių. Todėl galiu galvoti.

Ligoninė suskirstyta į korpusus ir palatas. Aš ligoninę mintyse suskirsčiau į tris dalis.

Pirmoji ligoninės dalis. Priimamasis. Tai skaistykla. Erdvėje kabo lemtingi klausimai: kas man yra ir kas manęs laukia? Ateina gydytojas, apžiūri, sako: po tyrimų paaiškės diagnozė. Po poros dienų išrašo paskyrimą, ku-rion pusėn eiti, lygiai taip dangaus skaistykloje skirstomos sielos: į pragarą arba į rojų.

Antroji ligoninės dalis. Sveikstančiųjų kor-pusas. Tai rojus. Groja lengva muzika. Giedri veidai, spindi akys. Meilūs padėkos ir atsisvei-kinimo žodžiai. Ištiesta ranka su paskutiniu vokeliu... Visi ruošiasi namo!

Trečioji ligoninės dalis. Mirtininkų palata. Iš čia iškeliuojama amžiams. Tai paskutinieji žmogaus gyvenimo vartai – pro juos nebegriž-tama... Kuždesiai. Praviros, nebeištariančios

žodžių lūpos... Ilgi it rudens naktis atsisveiki-nimo žvilgsniai... Glostančios artimųjų rankos. Paskutinis gilus atodūsis...

• Vizituojantis ar šiaip gydytojas kasrūt pra-veria skaistyklos, rojaus ir pragaro vartus. Ką jis jaučia žengdamas per tris lemtingus žmogaus gyvenimo slenksčius? To niekados neklausiau. Kuklinausi. Buvo nepatogu. O paklausti vertėjo.

• Treji ligoninės vartai – trys vieno gyve-nimo lūžiai. Tarp šių lūžių tirpsta ir paties gydytojo gyvenimas. Ar jis po sunkios ope-racijos ar šiaip kada nors yra pagalvojęs apie savo mirtį? Šito taip pat neklausiau, bet dabar paklausčiau. Paklausk tu, bičiuli, man tam ne-beliko laiko.

• Vieną ankstyvą antradienio rytą žiū-riu – iš mirtininkų palatos išveža pažįstamą Morkų. Jau? Ir veža į chirurgijos skyrių – gal kas jame dar likę tinkamo? Nasisuku į sieną šoko ištiktas.

• Po poros mėnesių, prieš šventas Kalėdas, nueinu aplankyti sveikstančio Vinculio Statkaus. Žiūriu, greta, kojas nukabinęs, sėdi... Morkus. Sako: sveikas, atėjau iš tenai. Jei iš tenai, tai ilgam, Kęstai, apsidžiaugiau. Būtų gerai, juokiasi Kęstas ir ūmai garsiai klausia: ar galiu aš, tikras katalikas, kreiptis į popiežių, kad mano gydytojui, kuris prikėlė iš numirusių, suteiktų šventojo vardą?

• Sužvengė visa palata. O nuo trečios lovos baltas it angelas žmogus taria: šventieji tie, kurie kasdien meldžia stebuklą. Prikelia tasai, kurs aukštai danguje, bet šventuoju paskelbia klūpantį. O gydytojai neturi laiko klūpoti, todėl jie niekad nebūs pašventinti.

• Va, taip, niekad. Nors jie Morkų it kokį avarinį automobilį surinko, naujų dalių įdėjo ir paleido gyventi!

Dabar apie meilę, Kotryna

• Tikra tiesa: pasaulyje turime dalykų, kurie skelbiami be įrodymų, pvz., Dievo buvimas, dvasios, sielos apsireiškimas ir t. t.

• Tuo tarpu meilė reikalauja kasdienių įrodymų, pastangų, budrumo.

• Meilės turi būti daug. Ji turi siekti dangų ir žibėti ryškiau nei dangaus perlai.

• Meilės negalima išdalyti: ji turi priklausyti tik man.

• Meilės trokštama labiau nei turtų. Prieš ją nublanksta visi žemiški rūpesčiai ir bėdos.

• Meilė apakina, nes pati akla. Kartą sutikęs nešiosies ilgus metus nelyginant kuprą, nors tavoji seniai dingo už posūkio. Kristus per erškėčių vainiką išpirko pasaulio nuodėmes. Meilė gali atleisti, bet tik ne tavo nuodėmes. O jeigu ir atleis – tik žodžiais, bet ne širdyje.

• Meilei reikia aukotis, nes ji siekia išlikti nesutepta.

• Meilės neįmanoma prisišaukti. Ji ateina tuomet, kai pati to užsigeidžia.

• Vieną gražią dieną ar pilną paslaptinių šiugždesių naktį, ar padūmavusį rasotą rytą ji ima ir išeina. Kodėl?

• Išeina neatsiklaususi, neatsiprašiusi, neatsisuka į tavo meldimą, pilnas ašarų ir išgąščio akis. Kodėl?

• Išeina širdyje palikdama išdegintą plynę, jausmų ir proto griuvėsius.

• Iš meilės griuvėsių pakyli sunkiau nei iš sunkios ligos patalo.

• Bet meilei ir to negana! Ji tave, tik tave apgaubia purpurine meilės budelio mantija.

• Pati meilė kaltės neprišima. Nors ji, atleiskite, daugiau yra naikintoja nei kūrėja. Tik labai retais atvejais būna atvirkščiai.

• Blogiausia, kad meilei neegzistuoja nei amžiaus skirtumai, nei senaties terminai – ji sugrįžta, kad sužeistų dar giliau. Arba tam, kad prikeltų iš pelenų.

• Maloningasis Dieve, nepaisant nieko, į mano sužvarbusią sielą atsiųsk nors patį mažiausią, patį menkiausią meilės blyksnį. To pakaks per amžių amžius.

• Televizijos, radijo laidose, žurnalų puslapiuose meilė norom nenorom paverčiama kažkieno gyvenimo buitimi. Beriami iškreipti faktai, skelbiamos pavardės, vardai, aprašomos kraupios atstumto žmogaus istorijos, o Meilė, it našlaitėlė, stovi diskusijų kambario kamputyje sielvarto prispausta ir verkia – apie ją, vienintelę, niekas net neužsiminė.

Kur ieškoti temų

• Savyje. Gyvenime. Tavo protas, išsilavinimas, akylumas, intuicija yra temų buveinė. Temos, jeigu esi budrus, pasibeldžia kaip netikėtas svečias. Taip man nutiko prieš porą metų Tunise.

• ...Naktį balkone gėrėjausi ypač ryškiai šviečiančiomis žvaigždėmis. Tokio ryškumo šviesulius gali pamatyti tik juodame it derva dangaus skliaute.

• Staiga topteli mintis, kad aš matau tas pačias žvaigždes, tą patį mėnulį, kursai dabar kėpso virš Vilniaus bažnyčių, tik Tunise dabar 12-a, o pas mus antra valanda nakties. Ir, o Dieve, man netikėtai pasirodo, kad aš skrendu į tą tamsią Tuniso naktį. Skrendu kosmose! Skrendu kartu su šokoladiniais arabais ir jų puikiomis šilko apdaruose pasislėpusiomis, gilių it sietuva akių žmonomis, jų garbanotais tarsi kalėdiniai avinėliai vaikeliais, saulės išdegintomis Tuniso plynėmis, baltais it gulbės miestais, miesteliais, stebuklingu būdu augančiomis alyvuogių giraitėmis.

• Šiek tiek atokiau skrieja mano tėvų sodyba, apkaityta sodyba, tamsūs Aukštaitijos eglynai, skautūs Varėnos pušynai, Ignalinos ežerų pynės, net redakcija su nuzulintais stalais, persenusiais kompiuteriais ir nualintais kolegomis...

• Ne žvaigždės virš tavęs, o tu pats tupi žvaigždėje, kurią pavadiname Žeme, ir blyksi begaliniuose dangaus meridianuose. Ir skrieji kaip stovi: išsirengęs, beveik nuogas, karštos nakties prakaito išpiltas. Skrieji, o jergutėliau, be... skafandro!

• Žemė – tavo laivas! Žemė! Ir šitame Dievo sukurtame laive esi viso labo tik keleivis, tik vienas iš 7 milijardų keleivių. Ir tu šito dieviško laivo nevaldai. Nesi jo šeimininkas. Ir skrieji ne savo paties pasirinktais maršrutais. Tai stebuklą stebuklas, kurio tu kažkodėl iki šiol nesuvokei!

• Ir tuoj pat klausimas, kodėl tuomet šį įstabų ne tavo, o Dievo kūrinį nuolat gręži, į jo kūną smeigi milijonus gelžbetoninių stulpų, negailestingai skverbiesi į žemės, vandenų gelmes, kerti miškus, naikini upes? Kodėl taip barbariškai elgiesi su laivu, kuriame pats skrendi? Kodėl, nepasotinamas beproti, sprogdini savo laivą? Kada, beproti, pasisotinsi ir sustosi?

• Tą naktį giliai suvokiau dar ir kitą man labai svarbų dalyką: mes beveik nepažįstame savo gimtosios žemės. Tėvynės neišvaikščiame, nors ji tokia mažutė. Neapžiūrime net gražiausių jos vietelių.

• ...Žurnalistu dirbu 45 metus. Per tiek metų išvaikščiau, apvažiavau beveik visus Lietuvos kampelius, jeigu koks bažnytikėmis liko neaplankytas – tai Tauragės rajone, jeigu dar koks upeliūkštis neperbristas – tai Zarasų apylinkėse.

• Pusantro mėnesio, tiksliau, 45 dienas, pasikinkę Bėriuką mudu su profesoriumi Petru Vasinausku, išmintingiausiu mano gyvenime sutiktu žmogumi, išmaišėme tokias Lietuvos vietas, kur su tanku teisvažiuotum – ieškome to, kas dar nesutepta, nesudarkyta, tikra.

• Nakvojome klojimuose, sodybose, mokyklose, paežerėse, miškuose, gėrėm alutį, padainuodavome ir visą laiką čepsėjome – kokio karališko grožio šalyje gyvename. Draugiški šypsniai ir replikos liejosi visą kelionę: keliukais

blaškėsi du durniai ir toks pat jų arklys. Vienas tai visai nusenęs, bet ir jaunesnis nukvošęs. Dabar, girdi, visi automobiliuose sėdi, o jie vežime, kažkokiaje brikelėje. Mudu, sermėgiai, tik kvatojomės. Režisierius Rimtautas Šilinis net susuko dokumentinį filmuką. Dabar ta mūsų kelionės brika stovi Anykščių Arklio muziejuje.

- Per 45 dienas sukorėme 1 500 kilometrų. Bėriukas sudilino tris poras pasagų, o aš daugiau individualią Petro Vasinausko žemės ir gamtos mokslų akademiją. Įdėmus profesoriaus žvilgsnis ir išmintingas balsas iki šiol tebelydi mane.

- Tai štai: jeigu kiekvienas lietuvis, pradedant vaiku, kartu su tėvais apvažiutų savo Lietuvą, jeigu į savo širdį, sielą, protą, jausmus įsileistų nuostabų Tėvynės grožį, tai žinotų, suvoktų, kam kiekvienas pasilieka skolingas per amžius.

- Su Lietuva, savo gimtine, lengvai atsisveikina tie, kurių sielose nespėjo užaugti ąžuolų giraitės, dar netekėjo visos mūsų upės, netyvuliavo ežerai, nenoko sodai, javų laukai, negrūmojo Baltijos bangų muša, nepražydo sodai ir gėlynai...

- Tokie lengvučiai kaip pienės pūkeliai lėks be vėjo ir šauks pasauliui: aš esu europietis, pasaulio lietuvis. Šauks ir tirps iš laimės: aš čia, vargo šalin, greičiausiai nebegrįšiu. Ir negrįžk, ir ištirpk. Tik atmink, nepažinai Lietuvos, nepažinsi ir kito pasaulio. Ten tu būsi svetimas, koks buvai ir savo gimtinėje.

- Bet tie, ne pūkeliai, ne madų vėjų pučiamos mergelės ir berneliai, kad ir išplauks į kitus pasaulio vandenynus, bet atėjus laikui vėl veršis į savo gimtus namus, kaip kasmet pavasariais į gimtąsias nerštavietes iš vandenynų gelmių per neapsakomus upių slenksčius, užtvankas, brankonierių tinklus veržiasi lašišos atlikti didžiojo gamtos pašaukimo: pratęsti giminę ir numirti. Kilniosios žuvys.

- Žurnalisto misija panaši: peršokti visus slenksčius, įveikti visas užtvankas, apeiti pinkles, kad visuomenę kasdien apvaisintum nesumeiluota tiesa. Tikra, didele valstybės ir žmogaus gyvenimo tiesa. Tokia tiesa apvaisinta visuomenė yra pajėgi kurti laimingą visų kartų gyvenimą.

- Štai ką man davė viena juoda it derva Tuniso naktis, kuri kvepėjo prancūzų buvimo likučiais – Tunisą 70 metų valdė Prancūzijos kolonistai...

Keletas pastabų apie mūsų įnagius

- It kryželį nešiojuos portatyvinį, nepigų diktofoną „Olympus“. Visur: dieną ir naktį, kad galėčiau vienu paspaudimu užrašyti šovusią mintį, pakartoti išgirstą įdomesnę posakį, žodį, apsakyti minioje pastebėtą įdomų veidą, nestandartinę eiseną ir t. t.

- Po savaitės viską iššifruoju ir vertingiausias dalykėlius užrašau į didelį, storą 20x30 cm sąsiuvinį, prieš tai kiekvieną lapą brūkšniu padalydamas per pusę – dešinėje surašau diktofono perlus, kairę pusę palieku tuščią, kad ten bet kada galėčiau papildyti ką užrašęs.

- Iš to gimsta temos, idėjos, kurių niekados netrūko ir netrūksta ligi šiolei.

Kompiuteris, kad ir geras, man tėra informacinė dėžė, skaitykla, duomenų biblioteka. Šiaip aš perku Statistikos departamento leidinius, jie patikimesni, juos vertina teismas. Kompiuteriniai duomenys, žiūrėk, pradingsta iš laikmenų – ir po viskam. Rašydamas kompiuteriu neišmokau galvoti. Man būtinas plunksnelės skrebenimas. Klavišų klepsėjimo nepakenčiu. Be to, kiekviena proga sunkaus kompiuterio nesinešiosi, nes jį paprasčiausiai gali pavogti. Statistinių leidinių išimtu į portfelį ir bet kur prireikus galiu žaibiškai atsiversti ir pateikti pašnekovui, kaip duomenų dokumentą.

Parkeriai. Turiu daug, yra ir labai gerų, talpių, nešiojuos kietame futliare – vieną rašalinį, kitą tušinį.

Bloknotai. Turiu keletą lengvai lapais plėšomų: maža kada prireikia kam nors ką nors užrašyti. Bloknotai – teminiai, pvz., žemės ūkis, teisėsauga, socialiniai reikalai, interviu ir t. t. Pas ką einu, ten tokį bloknotėlį ir nešiuosi. Patogu. Paprasta viską atsirinkti, susiieškoti.

Darbo stalas. Didelis, giliais stalčiais, specialiai ištraukiamu dėklu kompiuteriui ir pelei. Po ranka turi būti pieštukai, trintukai, segtukai, žirklys, klijai ir visa kita. Ant stalo ideali tvarka ir švara. Niekas neturi kliūti ir nervinti.

Archyvas. Viskas sudėliota į atskirus, specialius dėklus. Kompiuteryje – tik mano rašiniai. Atsirengu tik man reikalingas žinias.

Nieko papildomai nepersisiunčiu, nes laikausi vienos paprastos taisyklės: pirmiausia gerai turiu perprasti, suvokti tas žinias, kurias turiu, ir tik paskui, jei reikia, ieškoti papildomų.

- Civilizacija būtų kur kas toliau pažengusi, jeigu ji būtų gerai, produktyviai, protingai įsisavinusi tai, ką žmonija jau yra sukūrusi. Tik suvoktos žinios yra penas. Visa kita – balastas.

- Knygų nerašiau. Gal atsisveikindamas vieną užbaigsiu kurpti. Kol kas abejoju, ar ji kam nors gali būti reikalinga. Bet krapštausi. Vis įdomiau nei spoksoti į šuoliais nubėgančius metus.

Summary

In 2012 two publications of almanac of "Žurnalistika" ("Journalism") are coming out. In the first publication a lot of attention is paid to a particularly relevant issue related to a Value Added Tax. When the rate of VAT was increased to 21% for periodicals in 2009, the newspapers and magazines, especially in districts, underwent a considerable decrease in circulation. In 1990 in Lithuania there were published newspapers under 324 different names, their total circulation reached (it is hard to believe) almost six hundred million. As a result, in the country each person received, on average, 152 copies per year, including children not knowing how to read. So what are the numbers after twenty years? In 2010 there were published 276 different newspapers. Their circulation decreased by three times and each person gained 59 copies annually. In other words, an average person bought a newspaper or a magazine every second day in 1990 and every fifth day in 2010.

While the reduction of VAT is being examined in the Lithuanian Parliament (Seimas), journalists offer the government to change the attitude towards periodicals. The periodicals, which go beyond ethics, morality and the law, should get the same VAT as it is at present (i.e. 21%). However, the periodicals, which, in particular, look for positive news, have an objective point of view to the fact, follow the rules of ethics and morality, create and not destroy, should receive considerably lower rate of the tax.

In the publication there are plenty of articles for the ethics of journalism and journalists. Through public men, editors, journalists it is attempted to answer to such questions as how independent the man can be when he has an

editor, a customer and has no other job. Why has the fact gradually become an opinion? Why does an opinion carry libel or slander?

In the part of Discussion hidden advertisements are analyzed that pose the threat to the transparency of the mass media. In addition, morass of online mass media is discussed that includes the complexion of the ethics of commentaries, non-transparent competition, libel and the development of labels. Furthermore, an article is provided about the Internet and the business of publishing, and lawyers' information is presented on a quite relevant issue for journalists i.e. the protection of journalists' sources of information. Moreover, the latest review of the judgments of the Supreme Administrative Court of Lithuania is printed in relation to the law on mass media.

The publication also focuses on the issue of local mass media providing a comprehensive look at contemporary realities presented by two editors of local newspapers. Colleagues are presented that received the National Culture and Art Award for the merits to Lithuanian culture and art in 2012, including the awards of the Union of Lithuanian Journalists (LJU) and the National Association of Journalists Creators (NAJC): the award of Vincas Kudirka and the award of Vytautas Gedgaudas.

The attention is focused to the greatest people in journalism such as Vytautas Gedgaudas, his 100 anniversary was celebrated in April.

In the study of journalists working abroad, the amount of diplomacy, bureaucracy and creativity is analyzed. In addition, detailed chronicles of journalism are provided.

The edition is illustrated by the paintings of Vladimir Beresniov.

Translated by Lina NAVICKAITĖ

Konkurso „Lietuvos spaudos fotografija 2012“ temos „Gamta ir jos apsauga“ nominantas
Vytautas Liaudanskis, „Klaipėda“

*Nors Murkis persikėlė gyventi į Klaipėdą ir dienas leidžia kambaryje,
medžioklės įgūdžių nepraranda. Kai šeimininkai katiną nusiveža į kaimo sodybą,
jis nepraleidžia progos pamedžioti ir dažnai jam pavyksta ką nors pagauti*

Kiek žiniasklaidos veikla yra skaidri praktikoje?

Lietuvos radijo ir televizijos komisija kaupia, sistemina ir viešai skelbia informaciją apie transliuotojus, retransliuotojus, jų savininkus, vadovus. Tačiau jeigu transliuotojų ir retransliuotojų savininkai yra juridiniai asmenys, jų nuosavybės valdytojai nėra nurodomi, t. y. nepateikiami pagrindiniai patronuojančių organizacijų savininkai.

Duomenis apie periodinės spaudos ir interneto žiniasklaidos priemonių nuosavybės valdytojus ir vadovus kaupia, sistemina ir viešai skelbia Kultūros ministerija. Tačiau ne visos žiniasklaidos organizacijos pateikia įstatyme nurodytus duomenis apie nuosavybės valdytojus bei jų turtines sąsajas su kitais viešosios informacijos rengėjais, skleidėjais ir savininkais (atsakomybė už šių duomenų nepateikimą nenumatyta). Be to, kaip ir transliuotojų atveju, nenurodomi juridinių asmenų (žiniasklaidos organizacijų steigėjų) nuosavybės valdytojai.

Spaudos ir interneto redakcijos skelbia žurnalistų, redaktorių, kitų redakcijų darbuotojų pavardes, kontaktinę informaciją, tačiau transliuotojai šio pobūdžio informacijos pateikia palyginti nedaug.

Tik pavienėse redakcijose žurnalistų tarnybinius santykius ir teisių apsaugą reglamentuoja organizacijos nustatytos taisyklės. Dauguma redakcijų neturi parengę taisyklių, reglamentuojančių žurnalistų darbą įvairių interesų ir profesinių santykių skaidrumo aspektu. Informacija apie redakcinę politiką bei vidines redakcijų darbo normas viešai neskelbiama. Tik pavienės redakcijos viešai nurodo, kad savo darbe vadovaujasi Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksu.

Kadangi Lietuvos žiniasklaidos sistemos nuosavybės subjektų santykiai yra paviešinami tik iš dalies, vidinės redakcijų elgsenos normos bei taisyklės dažniausiai nėra suformuluotos, o kartu ir paviešintos, galima teigti, jog žiniasklaidos organizacijų valdymas yra mažai skaidrus.

Dr. Deimanto Jastramskio mintys iš knygos „Lietuvos nacionalinės atsparumo korupcijai sistemos tyrimas“, mokslinis redaktorius Algimantas Čepas, „Transparency International“ Lietuvos skyrius, Vilnius: Eugrimas, 2012, 332 p.

ISSN 0135-1346

